«تەۋرات 2-قىسىم»

«مىسىردىن

چىقىش»

© مۇقەددەس كىتاب 2012
CC BY-SA 4.0
www.mukeddeskalam.com
«ئۇيغۇرچە كالام تەرجىمىسى»

تەۋرات 2-قىسىم

«مىسىردىن چىقىش»

كىرىش سۆز

مەزكۇر كىتاب شەكسىز مۇسا پەيغەمبەرنىڭ ئۆز يازمىسىدۇر. كىتابتا خۇدانىڭ ئىبراھىمغا ئېيتقان: «سەن ئارقىلىق يەر يۈزىدىكى بارلىق ئائىلە-قەبىلىلەر بەخت-بەرىكەت تاپىدۇ!» دېگەن ۋەدىسىنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىنىڭ داۋامى خاتىرىلەنگەن. مۇشۇ ۋەدە ئاۋۋال يەھۇدىي خەلقىنىڭ «تۇغۇلۇشى»، ئاندىن ئەڭ ئاخىرىدا مەسىھنىڭ يەھۇدىي خەلقى ئارقىلىق دۇنياغا كېلىشى بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان. «يەھۇدىي خەلقىنىڭ تۇغۇلۇشى» مەزكۇر كىتابنىڭ مۇھىم بىر تېمىسىدۇر.

ئىسرائىل خەلقى نېمىشقا «تۆت دەۋر» مىسىردا مۇساپىر بولغان؟

«يارىتىلىش»تىكى «قوشۇمچە سۆز»imizدىكى، 38-باب توغرۇلۇق بايانلاردىن نەقىل كەلتۈرسەك: ــ

«خۇدا ئۆز خەلقىنىڭ قانائانىيلارنى پەلەستىندىن ھەيدىۋەتكۈدەك كۈچكە ئىگە بولۇشىغىچە، (شۇنداقلا ئۆزى يەھۇدىي خەلقىگە ۋەدە قىلغان زېمىننى ئىگىلەتكۈچە) خەلقىنى ئۇلارنىڭ شۇيامان تەسىرىدىن ۋە ئۆرپ-ئادەتلىرىدىن ئايرىپ تۇرۇشقا بىر تەدبىر تېپىشى كېرەك ئىدى. خۇدا تاللىغان تەدبىر بولسا خەلقىنى باشقا بىر يەرگە ۋاقىتلىق يۆتكەشتىن ئىبارەت ئىدى. شۇ يەر دەل مىسىر ئىدى؛ مىسىرلىقلار چارۋىچى خەلقنى مەنسىتمەيدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار ئىسرائىللارغا ئايرىم بىر رايوننى بۆلەپ بەردى».

«مىسىردىن چىقىش» دېگەن كىتابتا خاتىرىلەنگەن تارىخ ئىسرائىللار مىسىردا مۇساپىر بولۇپ تۇرغان ئاخىرقى ۋاقىتلاردىن باشلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئىسرائىللار خېلىلا كۆپىيىپ، چوڭ بىر قوۋم بولۇپ قالغانىدى – تەخمىنەن ئىككى مىليونغا يەتكەنىدى. مىسىرلىقلار ئۇلارغا زۇلۇم قىلىپ، ئۇلارنى قۇل قىلىپ ئىشلىتىشكە باشلىغانىدى. بۇ زۇلۇمنىڭ مەلۇم بىر سەۋەبى: «ئىسرائىللار بىزدىن كۆپ، شۇنداقلا ئۇلار كۈچلۈك بولۇپ كېتىشى مۇمكىن» دېگەن قورقۇنچتىن بولغانىدى. مىسىر پادىشاھى پىرەۋن ئىبرانىيلارنىڭ بوۋاقلىرىنى تۇغۇلۇشى بىلەنلا ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار، دەپ يارلىق چۈشۈرگەنىدى. مۇسانىڭ ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭدىن قورقماي، يارلىققا پىسەنت قىلماي مۇسانى ئۆز ئۆيىدە يوشۇرۇن باقىدۇ. ئۈچ ئايدىن كېيىن ئۇلار قومۇش سېۋەتنى «كېمە» قىلىپ ياساپ، ئۇنى نىل دەرياسىدىكى قومۇشلۇققا يوشۇرۇپ قويىدۇ. پىرەۋننىڭ قىزى ئۇنى تاسادىپىي ئۇچرىتىپ، ئۇنى بېقىۋالىدۇ. مۇسانىڭ تارىخى، شۇنداقلا ئىسرائىلنىڭ مىسىردىن قۇتۇلۇپ چىقىش تارىخى مانا شۇنىڭدىن باشلىنىدۇ.

بۇ ۋاقىت تەخمىنەن مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1525-يىلى ئىدى. مىسىرنىڭ شۇ چاغدىكى پىرەۋنى تۇتموس I ئىدى (1526-1512)؛ مۇسانى دەريادا لەيلەپ تۇرغان سېۋەتتىن تاپقان پىرەۋننىڭ قىزى دەل تۇتموس I-نىڭ قىزى خۇتشەپسۇت بولسا كېرەك. مۇشۇ دەۋردىكى كۆپرەك تارىخىي تەپسىلاتلار توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

مۇسا پادىشاھ ئوردىسىدا شاھزادە سۈپىتىدە چوڭ قىلىنىپ تەربىيە كۆرىدۇ («روس.» 22:7). لېكىن ئۇ ئۆز خەلقىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئاخىرىدا ئۇ: خۇدا ئۆزۈمنى ۋاسىتە قىلىپ ئۆز خەلقىنى قۇللۇقتىن قۇتقۇزۇپ، ئۇلارغا ۋەدە قىلىنغان زېمىنغا باشلاپ كىرگۈزىدۇ، دېگەندىن خەۋەردار بولدى. ئۇنىڭ شۇ خەۋەردىن قانداق يول بىلەن خەۋەردار بولغانلىقى بىزگە نامەلۇم، لېكىن شۇنداق بولغانلىقىدا شەك يوق («روس.» 25-23:7). ھالبۇكى، ئىسرائىل خەلقى ئۇنىڭ يېتەكچىلىكى ۋە ياردىمىنى رەت قىلىدۇ («روس.» 29-25:7). نەتىجىدە، ئۇ چۆل-باياۋانغا قېچىشقا مەجبۇر بولىدۇ، ئاندىن شۇ يەردە قىرىق يىل پادىچى بولۇپ تۇرۇپ قالىدۇ. پەقەت شۇ قىرىق يىل ئۆتكەندىن كېيىنلا خۇدا قايتىدىن ئۇنىڭغا سۆز قىلىپ، ئۆز چاقىرىقى بويىچە خەلقىنى مىسىرنىڭ قۇللۇقىدىن قۇتقۇزۇشقا قايتىدىن ئەۋەتىدۇ.

خۇدانىڭ قانداق يول بىلەن ئۆز نىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغانلىقىنى زېھىن قويۇپ

ئوقۇش ھەرقاچان ئىنتايىن كۆڭۈللۈك ئىش بولىدۇ، ئۇنىڭدىن كۆپ ھېكمەتلەرنى بىلگىلى بولىدۇ. خۇدا ئىسرائىلنى قۇتقۇزۇش يولىدا مۇسا ۋە ھارۇننى، ئىسرائىل خەلقى ۋە مىسىر خەلقىنى، پىرەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرىنى سىنايدۇ، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ئۆزگە ئىشىنىشى ۋە تايىنىشىغا قىممەتلىك پۇرسەتلەر بىلەن تەمىنلەيدۇ. بۇلار بىزنىڭ ھەرقايسى دەۋرلەردە پايدىلىنىشىمىز ئۈچۈن مەزكۇر كىتابتا خاتىرىلەنگەن. بۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۇستىدە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە توختىلىمىز.

شۇنىڭ بىلەن مۇسا پەيغەمبەرنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق ئىسرائىللار «خەلق بولۇشقا» تۇغۇلىدۇ؛ ئۇلار مىسىردىن قۇتقۇزۇلىدۇ، «قىزىل دېڭىز»غا چۆشۈپ بىرخىل «چۆمۈلدۈرۈلۈش»نى قوبۇل قىلىپ، خۇدانىڭ مۇقەددەس قانۇن-بەلگىلىمىلىرىنى تاپشۇرۇۋالىدۇ؛ ئۇلار خۇدانىڭ ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا، يەنى «مۇقەددەس چېدىر»دا تۇرۇشىغا مۇيەسسەر بولىدۇ؛ چۆل-باياۋاندا خۇدانىڭ سىناشلىرىغا ئۇچرايدۇ (ئاخىرىدا يەشۇئا پەيغەمبەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە خۇدا ئۆزلىرىگە ۋەدە قىلغان قانائان زېمىنىغا باشلاپ كىرىدۇ). مەزكۇر «مىسىردىن چىقىش» دېگەن كىتاب خۇدانىڭ بۇ ئۇلۇغ ئىشىنىڭ خاتىرىسىدۇر.

مەزمۇن: –

1. ئىسرائىللارنىڭ مىسىردا قۇللۇقتا بولۇشى (1-باب)
2. مۇسا پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە چاقىرىلىشى (2-4-بابلار)
3. مۇسانىڭ مىسىرغا قايتىشى؛ مىسىر پادىشاھى پىرەۋننىڭ جاھىللىق قىلىپ خۇدانىڭ ئەمرىنى رەت قىلىشى؛ خۇدا مىسىرلىقلارغا چۈشۈرگەن ئاپەتلەر (5-11-بابلار)
4. ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى ۋە مىسىردىن چىقىش (12-بابتىن 15-باب 21-ئايەتكىچە)
5. قىزىل دېڭىزدىن سىناي تېغىغا سەپەر قىلىش (15:22تىن 18-بابقىچە)
6. مۇقەددەس قانۇننىڭ چۈشۈرۈلۈشى ۋە ئەھدىنىڭ تۈزۈلۈشى (19- 24-بابلار)
7. ئىبادەت چېدىرىنىڭ ياسىلىشى، قۇرۇلۇشىنىڭ قۇرۇلمىسى ۋە بەلگىلىمىلىرى (25-31-بابلار)

8. ئىسرائىللارنىڭ بۇتلارغا بېرىلىپ ئاسىيلىق قىلىشى؛ مۇسانىڭ ئۇلار ئۈچۈن قىلغان دۇئا-تىلاۋەتلىرى (32-34-بابلار)

9. ئىبادەت چېدىرىنىڭ ياسىلىشى (35-40-بابلار)

«مىسىردىن چىقىش»

ئىسرائىللارنىڭ مىسىردا تارتقان ئازابلىرى

1
1 ۋە[1] تۆۋەندىكىلەر ئىسرائىل[2] بىلەن بىللە مىسىرغا بارغان
ئوغۇللىرىنىڭ ئىسىملىرى (ئۇلار ھەرقايسىسى ئۆز بالا-چاقىلىرىنى
ئېلىپ، ياقۇپ بىلەن بىللە مىسىرغا بارغانىدى): ــ 2 رۇبەن، شىمېئون،
لاۋىي، يەھۇدا، 3 ئىسساكار، زەبۇلۇن، بىنيامىن، 4 دان، نافتالى، گاد ۋە ئاشىر.
5 ئەمدى ياقۇپنىڭ پۇشتىدىن بولغانلار جەمئىي بولۇپ يەتمىش ئادەم ئىدى.
بۇ ۋاقىتتا يۈسۈپ مىسىردا ئىدى.
6 كېيىن يۈسۈپ، ئۇنىڭ بارلىق قېرىنداشلىرى ھەمدە بارلىق زاماندىشلىرى
ئۆلۈپ تۈگىدى. 7 شۇنداقتىمۇ، ئىسرائىللار كۆپ تۇغۇلۇپ، تېز ئاۋۇپ، ئىنتايىن
كۈچەيدى؛ ئۇلار زېمىنغا بىر كەلدى.
8 ئۇ ۋاقىتلاردا يۈسۈپنى بىلمەيدىغان يېڭى بىر پادىشاھ مىسىردا تەختكە
چىقتى[3]. 9 ئۇ خەلقىگە: مانا، ئىسرائىللارنىڭ خەلقى بىزدىن زىيادە ئاۋۇپ
ھەمدە بىزدىنمۇ كۈچلىنىپ كەتتى. 10 ئەمدى بىز ئۇلارغا نىسبەتەن ئاقىلانە
ئىش تۇتايلى؛ بولمىسا، ئۇلار تېخىمۇ ئاۋۇپ كېتىدۇ، مۇبادا ئۇرۇش پارتلاپ
قالسا، شۇنداق بولىدۇكى، ئۇلار دۈشمەنلىرىمىز تەرەپكە ئۆتۈپ، بىزگە ھۇجۇم
قىلىپ، يۇرتتىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن، ــ دېدى.

11 شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇلارنى قاتتىق ئەمگەكلەر بىلەن خارلاش ئۈچۈن

1 «ۋە» دېگەن بۇ سۆز «مىسىردىن چىقىش» دېگەن كىتابنىڭ «يارىتىلىش» دېگەن كىتاب بىلەن زىچ باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. «يار.» 26:50نى كۆرۈڭ.

2 ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى، خۇدا ياقۇپنىڭ ئىسمىنى «ئىسرائىل»غا ئۆزگەرتكەنىدى («يار.» 28:32، 10:35نى كۆرۈڭ).

3 بەلكىم «ھىكسوس پىرەۋنلەر» سۇلالىسىنى ئاغدۇرغان كىشى «ئاقموس» (مىلادىيەدىن ئىلگىرى 1570-1546-يىللار) بولۇشى مۇمكىن.

ئىش باشلىرىنى تەيىنلەپ نازارەتچىلىككە قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىللار پىرەۋن ئۈچۈن پىتوم بىلەن رائامسەس[4] دېگەن ماددىي ئەشيا ساقلايدىغان شەھەرلەرنى ياساپ بەردى.
12 لېكىن ئۇلارنى قانچە ئەزگەنسېرى، بۇلار شۇنچە كۆپىيىپ ھەممە يەرنى قاپلىدى؛ بۇنىڭ بىلەن مىسىرلىقلار ئىسرائىللارغا ئۆچ بولۇپ كەتتى[5].
13 شۇنىڭ بىلەن مىسىرلىقلار ئىسرائىللارغا زۇلۇم قىلىپ، ئۇلارنى تېخىمۇ قاتتىق ئىشلىتىپ ئېغىر ئىشلارغا سالدى.
14 مىسىرلىقلار ئۇلارنى لايچىلىق، خىش-كېسەك قۇيۇش ۋە ئېتىزلارنىڭ ھەرخىل ئەمگەكلىرىگە سېلىپ، ئىشنىڭ قاتتىقلىقى بىلەن ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىغا قاتتىق ئېغىرچىلىق سالدى؛ ئۇلارنى نېمە ئەمگەككە سالمىسۇن، ئىنتايىن جاپالىق ئىدى.
15 مىسىر پادىشاھى ئىككى ئىبرانىي تۇغۇت ئانىسىغا سۆز قىلىپ (ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى شىفراھ، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى پۇئاھ ئىدى)[6]:
16 — سىلەر قاچانلىكى ئىبرانىي خوتۇنلارنى تۇغدۇرساڭلار، تۇغقاندا ئوبدان قاراڭلار[7]؛ بوۋاق ئوغۇل بولسا، ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار؛ قىز بولسا، تىرىك قويۇڭلار، — دېدى.
17 لېكىن تۇغۇت ئانىلىرى خۇدادىن قورقۇپ، مىسىرنىڭ پادىشاھى ئۇلارغا ئېيتقاندەك قىلماي، بەلكى ئوغۇل بوۋاقلارنى تىرىك قويدى.
18 شۇڭا مىسىرنىڭ پادىشاھى تۇغۇت ئانىلىرىنى چاقىرتىپ ئۇلاردىن: — بۇ نېمە قىلغىنىڭلار؟! ئوغۇل بالىلارنى نېمىشقا تىرىك قويدۇڭلار؟ — دەپ سورىدى.
19 تۇغۇت ئانىلىرى پىرەۋنگە جاۋاب بېرىپ: — ئىبرانىي ئاياللار مىسىرلىق ئاياللارغا ئوخشىمايدۇ. ئۇلار كۈچلۈك، ساغلام-تېمەن بولغىنى ئۈچۈن تۇغۇت ئانىلىرى ئۇلارنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغۇچە، ئۆزلىرى تۇغۇپ بولىدۇ، — دېدى.
20 نەتىجىدە، خۇدا تۇغۇت ئانىلىرىغا ئىلتىپات كۆرسەتتى؛ ئىسرائىل خەلقى داۋاملىق كۆپىيىپ، تېخىمۇ كۈچەيدى.
21 شۇنداق بولدىكى، تۇغۇت ئانىلىرى خۇدادىن قورقىدىغان ئىخلاسمەن بولغانلىقى ئۈچۈن خۇدا ئۇلارنى

---

4 باشقا يەرلەردە «رامسەس» دەپ ئاتىلىدۇ.
5 ياكى «ئىسرائىللار تۈپەيلىدىن ئازار يېدى».
6 «ئىبرانىيلار» — يەھۇدىيلارنى، يەنى ئىسرائىللارنى كۆرسىتىدۇ.
7 ئىبرانىي تىلدا «تۇغۇت ئورۇندۇقىدا سەپسېلىپ قاراڭلار».

ئائىلىلىك بولۇشقا مۇيەسسەر قىلدى.
22 پۇنىڭ بىلەن پىرەۋن بارلىق پۇخرالىرىغا: ــ ئىسرائىلىلاردىن يېڭى تۇغۇلغان ئوغۇل بالىلارنىڭ ھەممىسىنى دەرياغا[8] تاشلاڭلار، لېكىن قىز بالىلارنىڭ ھەممىسىنى تىرىك قالدۇرۇڭلار، دەپ ئەمر قىلدى.

مۇسانىڭ دۇنياغا كېلىشى

2 1 لاۋىينىڭ جەمەتىدىن بولغان بىر كىشى بېرىپ، لاۋىينىڭ نەسلىدىن بولغان بىر قىزنى خوتۇنلۇققا ئالدى. 2 بۇ ئايال ھامىلىدار بولۇپ، بىر ئوغۇل تۇغدى. ئانا ئۇنىڭ چىرايلىق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ[9]، ئۇنى ئۈچ ئاي يوشۇرۇپ ساقلىدى. 3 ئۇنى يەنە يوشۇرۇشقا ئامالسىز قالغاندا، قومۇشتىن بىر سېۋەت[10] ياساپ، ئۇنىڭغا يارىپېلىم ۋە موم سۈۋاپ، بالىنى ئىچىگە سېلىپ، دەريانىڭ قىرغىقىدىكى قومۇشلۇق ئارىسىغا قويۇپ قويدى[11]. 4 ئاندىن بالىنىڭ ھەدىسى ئۇنىڭغا نېمە بولاركىن دەپ يىراقتىن قاراپ تۇردى. 5 ئۇ ۋاقىتتا پىرەۋننىڭ قىزى سۇغا چۆمۈلگىلى دەريا تەرەپكە كەلدى؛ ئۇنىڭ چۆرىلىرى دەريا بويىدا ئايلىنىپ يۈردى. پىرەۋننىڭ قىزى قومۇشلۇقنىڭ ئارىسىدا تۇرغان سېۋەتنى[12] كۆرۈپ، خاس چۆرىسىنى ئۇنى ئېلىپ چىقىشقا ئەۋەتتى. 6 ئۇ سېۋەتنى ئېچىپ قارىۋىدى، مانا، بىر ئوغۇل بالىنى كۆردى ۋە ئۇ بالا يىغلاپ

8 «دەريا» ــ مەزكۇر كىتابتا «دەريا» پەقەت نىل دەرياسىنى كۆرسىتىدۇ. مىسىردا ھېچقانداق باشقا چوڭ دەريا يوق. بۇڭگىچە قەدەر مىسىرلىقلار «دەريا» دېسە، پەقەت نىل دەرياسىنىلا كۆرسىتىدۇ. مۇشۇ ۋەقەلەر يۈز بەرگەن زامانلاردا مىسىرلىقلار يەنە نىل دەرياسىنى «ئۆز ئىلاھلىرىمىزدىن بىرى» دەپ ھېسابلاپ ئۇنىڭغا چوقۇناتتى.

9 «چىرايلىق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ» ــ بۇ سۆزلەر مۇسانىڭ ئىنتايىن ئالاھىدىلىكى بار بولغان بالا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. «ئىبر.» 24:11نى كۆرۈڭ.

10 ئىبرانىي تىلىدا «ساندۇق» ــ بۇ سۆز «يار.» 6:14دە نۇھ پەيغەمبەر ياسىغان «كېمە»نىمۇ بىلدۈرىدۇ.

11 مىسىرلىقلار نىل دەرياسىنى ئىلاھ دەپ قارىغاچقا، مىسىرلىق ئاياللارنىڭ نىل دەرياسىدا دائىم يۇيۇنۇش ئادىتى بار ئىدى. شۈبھىسىزكى، مۇسانىڭ ئانىسىنىڭ شۇنداق قىلىشى مىسىرلىق بىر ئايالنىڭ ئۇنى تېپىۋېلىپ، ئۇنىڭغا رەھىم قىلىپ بېقىۋالسۇن، دېگەننى مەقسەت قىلغانىدى.

12 ئىبرانىي تىلىدا «ساندۇقنى». 3-ئايەتتىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

كەتتى. مەلىكە ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ: ــ بۇ شۈبھىسىزكى ئىبرانىيلارنىڭ
بالىلىرىدىن بىرى ئىكەن، دېدى.
7 ئۇ چاغدا بالىنىڭ ھەدىسى پىرەۋننىڭ قىزىدىن: ــ مەن بېرىپ، سىلى ئۈچۈن
بالىنى ئېمىتىپ باقىدىغان بىر ئىبرانىي ئىنىكئانا تېپىپ كېلەيمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.
8 پىرەۋننىڭ قىزى ئۇنىڭغا: ــ بارغىن، دېدى. قىز بېرىپ بوۋاقنىڭ ئانىسىنى
چاقىرىپ كەلدى. 9 پىرەۋننىڭ قىزى ئۇنىڭغا: ــ بۇ بالىنى ئېلىپ كېتىپ مەن
ئۈچۈن ئېمىتىپ بېقىپ بەر؛ ھەققىڭنى بېرىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئايال
بالىنى ئېلىپ كېتىپ، ئۇنى ئېمىتىپ باقتى.
10 بالا چوڭ بولغاندا ئۇنى پىرەۋننىڭ قىزىنىڭ قېشىغا ئېلىپ باردى؛ ئۇ
ئۇنىڭغا ئوغۇل بولدى. ئۇ: «مەن ئۇنى سۇدىن چىقىرىۋالغان» دەپ ئۇنىڭغا
مۇسا دېگەن ئىسمنى قويدى[13].

مۇسانىڭ ئىسرائىلنى قۇتقۇزماقچى بولۇشى ۋە مىديان دۆلىتىگە قېچىپ كېتىشكە مەجبۇر بولۇشى

11 مۇسا چوڭ بولغاندىن كېيىنكى كۈنلەردە شۇنداق بولدىكى،
ئۇ ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ يېنىغا باردى ۋە ئۇلارنىڭ ئېغىر ئەمگەككە
سېلىنىۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. ئارىدا، بىر مىسىرلىقنىڭ ئىبرانىي
قېرىنداشلىرىدىن بىرىنى ئۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. 12 ئۇ تۆت ئەتراپىغا قاراپ،
ئادەم يوقلۇقىنى كۆرۈپ، ھېلىقى مىسىرلىقنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ، قۇمغا كۆمۈپ
يوشۇرۇپ قويدى. 13 ئەتىسى ئۇ يەنە چىقىپ قارىۋىدى، مانا ئىككى ئىبرانىي
بىر-بىرى بىلەن سوقۇشۇۋاتاتتى؛ ئۇ يولسىزلىق قىلىۋاتقان كىشىگە: ــ ئۆز
قېرىندىشىڭنى نېمىشقا ئۇرىسەن؟ ــ دېدى.

13 ئىبرانىي تىلىدا «مۇسا» دېگەن سۆز «تارتىپ چىقىرىش» دېگەن سۆز بىلەن ئاھاڭداشتۇر؛ قەدىمكى مىسىر تىلىدا «سۇنىڭ بالىسى» دېگەن مەنىدە بولۇشى مۇمكىن. ئاخىرىدا مۇسانىڭ شەرەپلىك بۇرچى ئىسرائىلنى «سۇ (يەنى، قىزىل دېڭىز)دىن ياكى سۇ ئارقىلىق قۇتقۇزۇپ چىقىرىشتىن ئىبارەت بولىدۇ.
ئوقۇرمەنلەر دىققەت قىلسا، پىرەۋنلەرنىڭ ئىسىملىرىنىڭ كۆپىنچە «موس» ياكى «موسىس» دېگەن قوشۇمچە بىلەن ئاخىرلاشقىنىنى بايقىيالايدۇ.

14 ھېلىقى كىشى جاۋاب بېرىپ: ــ كىم سېنى بىزگە ھاكىم ۋە سوراقچى قىلىپ قويدى؟ ھېلىقى مىسىرلىقنى ئۆلتۈرگىنىڭدەك مېنىمۇ ئۆلتۈرمەكچىمۇسەن؟ ــ دېدى.
مۇسا بۇ گەپنى ئاڭلاپ قورقۇپ ئۆز ئىچىدە: «مەن قىلغان ئىش جەزمەن ئاشكارا بولۇپ قاپتۇ!» دەپ ئويلىدى.

15 پىرەۋن ھەم بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ، مۇسانى ئۆلتۈرمەكچى بولدى؛ لېكىن مۇسا پىرەۋننىڭ ئالدىدىن قېچىپ، مىدىيان زېمىنىغا بېرىپ ئولتۇراقلاشتى. بىر كۈنى، ئۇ قۇدۇقنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. 16 مىدىيانىنىڭ كاھىنىنىڭ يەتتە قىزى بار ئىدى؛ ئۇلار كېلىپ، ئاتىسىنىڭ قويلىرىنى سۇغىرىشقا سۇ تارتىپ ئوقۇرلارغا قۇيۇپ تولدۇرۇشقا باشلىدى. 17 ئۇ ۋاقىتتا يەرلىك پادىچىلار كېلىپ، ئۇلارنى ھەيدىدى، مۇسا قوپۇپ قىزلارغا ياردەم بېرىپ، قويلىرىنى سۇغىرىشىپ بەردى.
18 ئۇلار ئاتىسى رېئۇئەلنىڭ قېشىغا يېنىپ كەلگەندە، ئۇلاردىن: ــ نېمىشقا بۈگۈن شۇنچە تېز يېنىپ كەلدىڭلار؟ ــ دەپ سورىدى.

19 ئۇلار جاۋاب بېرىپ: ــ بىر مىسىرلىق ئادەم بىزنى پادىچىلارنىڭ قولىدىن قۇتقۇزدى ھەمدە بىز ئۈچۈن سۇ تارتىپ، قوي پادىمىزنى سۇغىرىپمۇ بەردى! ــ دېدى.
20 ئۇ قىزلىرىغا: ــ ئۇنداقتا ئۇ كىشى ھازىر نەدە؟! ئۇنى نېمىشقا سىرتتا تاشلاپ كەلدىڭلار؟ ئۇنى تاماققا چاقىرىڭلار، ــ دېدى.
21 مۇسا ئۇ كىشى بىلەن بىللە تۇرۇشقا ماقۇل بولدى. ئۇ قىزى زىپپوراھنى ئۇنىڭغا خوتۇنلۇققا بەردى.
22 ئۇ ئايال ئۇنىڭغا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى؛ مۇسا «مەن ياقا يۇرتتا مۇساپىردۇرمەن[14]» دەپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى گەرشوم دەپ قويدى.
23 نۇرغۇن كۈنلەر ئۆتۈپ، مىسىرنىڭ پادىشاھى ئۆلدى. ئىسرائىللار ئۆز قۇللۇق ھالىتى تۈپەيلىدىن ئاھ-زار ئۇرۇپ، نالە-پەرياد كۆتۈردى؛ قۇللۇقتىن بولغان پەريادى خۇدانىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ يەتتى. 24 خۇدا ئۇلارنىڭ ئاھ-زارلىرىنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ ئىبراھىم بىلەن، ئىسھاق بىلەن ۋە ياقۇپ بىلەن تۈزگەن ئەھدىسىنى ئېسىگە ئالدى. 25 شۇنىڭ بىلەن خۇدا ئىسرائىللارنىڭ ھال-ئەھۋالىنى كۆردى ۋە خۇدا ئۇلارغا كۆڭۈل بۆلدى.

خۇدانىڭ مۇسانى چاقىرىشى

3

1 مۇسا بولسا قېيىنئاتىسى مىدىياننىڭ كاھىنى يەترونىڭ[15] قوي پادىسىنى باقاتتى. ئۇ قويلارنى باشلاپ[16] چۆلنىڭ ئەڭ چېتىگە خۇدانىڭ تېغى، يەنى ھورەب تېغىنىڭ[17] باغرىغا كەلدى.
2 شۇ يەردە بىر ئازغانلىقتىن ئۆرلەپ چىقىۋاتقان ئوت يالقۇنى ئىچىدىن

14 «گەرشوم» دېگەن ئىسىم «ياقا يۇرتلۇق» دېگەن سۆز بىلەن ئاھاڭداش. مۇسانىڭ تۇنجى بالىسىغا بۇ ئىسىمنى قويۇشى بەلكىم خۇدا ئۇنىڭغا تاپشۇرماقچى بولغان خىزمەت ئورنىنىڭ شۇ يەردە ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بولۇشى مۇمكىن.
15 «يەترو» ــ رېئۇئەلنىڭ يەنە بىر ئىسمى. بەزىدە «يەتەر» دەپمۇ يېزىلىدۇ.
16 ئوتتۇرا شەرقتە پادىچىلار ئادەتتە قويلىرىنى باشلاپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭىدۇ.
17 «ھورەب» ــ سىناي تېغىنىڭ يەنە بىر نامى.

پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى[18] ئۇنىڭغا كۆرۈندى. مانا، ئازغانلىق ئوتتا كۆيۈۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئازغان ئۆزى كۆيۈپ كەتمىگەنىدى. 3 مۇسا: ــ مەن بېرىپ، بۇ ئاجايىپ مەنزىرىنى كۆرۈپ باقاي؛ ئازغانلىق نېمىشقا كۆيۈپ كەتمەيدىغاندۇ؟ ــ دەپ ئويلىدى.

4 پەرۋەردىگار ئۇنىڭ بۇنى كۆرگىلى يولدىن چەتنەپ ئازغانلىققا كەلگىنىنى كۆردى؛ خۇدا ئازغانلىق ئىچىدىن ئۇنى: ــ مۇسا! مۇسا! ــ دەپ چاقىردى[19].

ئۇ: مانا مەن! ــ دەپ جاۋاب بەردى.

5 ئۇ ئۇنىڭغا: ــ بۇ يەرگە يېقىن كەلمە؛ پۇتلىرىڭدىن كەشىڭنى سالغىن؛ چۈنكى سەن تۇرغان بۇ يەر مۇقەددەس جايدۇر[20]. 6 مەن ئاتاڭنىڭ خۇداسى، ئىبراھىمنىڭ خۇداسى، ئىسھاقنىڭ خۇداسى ۋە ياقۇپنىڭ خۇداسىدۇرمەن، ــ دېدى.

بۇنى ئاڭلاپ مۇسا خۇداغا قاراشتىن قورقۇپ، يۈزىنى ئېتىۋالدى.

7 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ــ بەرھەق، مەن مىسىردا تۇرۇۋاتقان قوۋمىمنىڭ تارتىۋاتقان ئازاب-ئوقۇبەتلىرىنى كۆردۈم، نازارەتچىلەرنىڭ ئۇلارنى خارلاۋاتقانلىقىدىن قىلغان پەريادىنى ئاڭلىدىم؛ چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ دەردلىرىنى بىلىمەن. 8 شۇڭا مەن ئۇلارنى مىسىرلىقلارنىڭ قولىدىن قۇتقۇزۇپ، شۇ زېمىندىن چىقىرىپ، ياخشى ھەم كەڭ بىر زېمىنغا، سۈت بىلەن ھەسەل ئېقىپ تۇرىدىغان بىر زېمىنغا، يەنى قانائانىي، ھىتتىي، ئامورىي، پەرىززىي، ھىۋىي ۋە يەبۇسىيلارنىڭ يۇرتىغا ئېلىپ بېرىشقا چۈشتۇم. 9 مانا ئەمدى ئىسرائىللارنىڭ نالە-پەريادى ماڭا يەتتى، مىسىرلىقلارنىڭ ئۇلارغا قانداق زۇلۇم قىلغانلىقىنىمۇ كۆردۈم. 10 ئەمدى سەن كەل، مەن سېنى خەلقىم ئىسرائىللارنى مىسىردىن ئېلىپ چىقىرىش ئۈچۈن پىرەۋنىنىڭ ئالدىغا ئەۋەتىمەن، ــ دېدى.

---

18 «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ. «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» ـــ تەۋرات دەۋرىدە ئىنتايىن ئالاھىدە بىر شەخس ئىدى. بەزى ئىشلاردا ئۇ خۇدانىڭ ئورنىدا كۆرۈنەتتى. «قوشۇمچە سۆز»نىمۇ كۆرۈڭ.

19 «مۇسا، مۇسا» ـــ ئادەمنىڭ ئىسمىنى ئىككى قېتىم چاقىرىش ـــ خۇدانىڭ ئۇنىڭغا بولغان چوڭقۇر مېھىر-مۇھەببىتىنى ۋە ئۇزىگە تولىمۇ ئەزىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

20 «مۇقەددەس كىتاب»تا، «مۇقەددەس» دېگەن سۆز «خۇداغا مەخسۇس ئاتالغان»، «خۇدانىڭ ئىشلىتىشىگە مەخسۇس ئايرىلغان»، «خۇداغىلا مەنسۇپ» دېگەندەك مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ.

11 لېكىن مۇسا خۇداغا: ــ مەن كىم ئىدىم، پىرەۋننىڭ ئالدىغا بېرىپ ئىسرائىللارنى مىسىردىن چىقىرالىغۇدەك؟ ــ دېدى.
12 ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ بەرھەق، مەن سەن بىلەن بىللە بولىمەن؛ سەن قوۋمنى مىسىردىن ئېلىپ چىققاندىن كېيىن بۇ تاغدا خۇداغا ئىبادەت قىلىسىلەر؛ بۇ ئىش مانا ئۆزۈڭگە مېنىڭ سېنى ئەۋەتكىنىمنىڭ ئىسپات-بەلگىسى بولىدۇ، ــ دېدى[21].
13 شۇنىڭ بىلەن مۇسا خۇداغا: ــ مەن ئىسرائىللارنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارغا: «ئاتا-بوۋىلىرىڭلارنىڭ خۇداسى مېنى قېشىڭلارغا ئەۋەتتى» دېسەم، ئۇلار مەندىن: «ئۇنىڭ نامى نېمە؟» ــ دەپ سورىسا، ئۇلارغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن؟ ــ دېدى.
14 خۇدا مۇساغا: ــ مەن «ئەزەلدىن بار بولغۇچى»دۇرمەن[22] ــ دېدى.
ئاندىن ئۇ: ــ بېرىپ، ئىسرائىللارغا: ««ئەزەلدىن بار بولغۇچى» مېنى قېشىڭلارغا ئەۋەتتى» دەپ ئېيتقىن، دېدى.
15 خۇدا مۇساغا يەنە: ــ ئىسرائىللارغا: ــ «ئاتا-بوۋىلىرىڭلارنىڭ خۇداسى، ئىبراھىمنىڭ خۇداسى، ئىسھاقنىڭ خۇداسى ۋە ياقۇپنىڭ خۇداسى بولغان «ياھۋەھ»[23] مېنى قېشىڭلارغا ئەۋەتتى؛ ئۇ: ياھۋەھ دېگەن بۇ نام ئەبەدگىچە مېنىڭ نامىم بولىدۇ، دەۋردىن-دەۋرگىچە مەن شۇ نام بىلەن ئەسكە ئېلىنىمەن، دەيدۇ» ــ دېگىن.

---

21 قىزىق ئىش شۇكى، خۇدا مۇساغا كۆرسەتمەكچى بولغان ئىسپات-بەلگە ئۇ خۇدانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلىپ، ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئاندىن كۆرۈلىدۇ؛ دېمەك، مۇسانىڭ ئىمان-ئېتىقادى شۇنىڭ بىلەن سىنىلىدۇ.
22 ياكى «مەن ئەسلى ئۆزۈمدۇرمەن» ياكى «ھەمىشە بارنىڭ ئۆزى مەندۇرمەن». بۇ نام (ئىبرانيي تىلىدا «ياھۋەھ»)، شۈبھىسىزكى، خۇدانىڭ ھېچ ئۆزگەرمەيدىغانلىقى، ئۇنىڭ ھەردائىم «ۋاقىتتىن سىرت»تا تۇرۇۋاتقانلىقى، ئۆتمۈش، ھازىر ياكى كەلگۈسى ۋاقىتلار بىلەن چەكلەنمەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ تەكىتلەيدۇ. ئادەتتە تەرجىمىمىزدە بۇ نام «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ.
23 «ياھۋەھ» دائىم تەرجىمىمىزدە «پەرۋەردىگار» دېگەن نام بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ. ئۇ توغرۇلۇق 14:3تىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

16 ــ بېرىپ، ئىسرائىلنىڭ ئاقساقاللىرىنى يىغىپ ئۇلارغا: ــ «ئاتا-
بوۋىلىرىڭلارنىڭ خۇداسى، يەنى ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ياقۇپنىڭ خۇداسى
بولغان پەرۋەردىگار ماڭا كۆرۈنۈپ: ــ مەن سىلەرنى يوقلاپ كەلدىم[24]، مىسىردا
سىلەرگە قانداق مۇئامىلە قىلىنىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم؛ 17 شۇنىڭ ئۈچۈن سۆزۈم
شۇدۇركى، مەن سىلەرنى مىسىرنىڭ زۇلۇمىدىن چىقىرىپ، قانائانىيلار،
ھىتتىيلار، ئامورىيلار، پەرىززىيلەر، ھىۋىيلار ۋە يەبۇسىيلارنىڭ زېمىنى، يەنى
سۈت بىلەن ھەسەل ئېقىپ تۇرىدىغان زېمىنغا ئېلىپ بارىمەن، دېدى، ــ
دېگىن، دېدى.
18 ــ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سېنىڭ سۆزۈڭگە قۇلاق سالىدىغان بولىدۇ. ئۇ
ۋاقىتتا سەن، ئۆزۈڭ ۋە ئىسرائىلنىڭ ئاقساقاللىرى بىلەن بىرگە مىسىر
پادىشاھىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: «ئىبرانىيلارنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار
بىز بىلەن كۆرۈشتى. ئەمدى سىزدىن ئۆتۈنىمىزكى، بىزگە ئۈچ كۈنلۈك يولنى
بېسىپ، چۆلگە بېرىپ، خۇدايىمىز پەرۋەردىگارغا قۇربانلىق قىلىشقا ئىجازەت
بەرگەيسىز» ــ دەڭلار.
19 لېكىن مىسىر پادىشاھىنىڭ ھەتتا قۇدرەتلىك بىر قولنىڭ ئاستىدا تۇرۇپمۇ
سىلەرنى يەنىلا قويۇپ بەرمەيدىغىنىنى بىلىمەن. 20 شۇڭا مەن ئۆز قولۇمنى
ئۇزىتىپ، مىسىرلىقلارنى ئۆز زېمىنى ئىچىدە ھەرخىل كارامەت-مۆجىزىلىرىم
بىلەن ئۇرىمەن؛ ئاندىن پىرەۋن سىلەرنى قويۇپ بېرىدۇ.
21 بۇ قوۋمنى مىسىرلىقلارنىڭ ئالدىدا ئىلتىپات تاپتۇرىمەن ۋە شۇنىڭ بىلەن
شۇنداق بولىدۇكى، سىلەر شۇ يەردىن چىققىنىڭلاردا، قۇرۇق قول چىقمايسىلەر.
22 بەلكى ھەربىر ئايال كىشى ئۆز قوشنىسىدىن ۋە ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرۇشلۇق
يات ئايالدىن كۈمۈش زىننەت بۇيۇملىرى، ئالتۇن زىننەت بۇيۇملىرى ۋە
كىيىم-كېچەكلەرنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ نەرسىلەرنى ئوغۇل-قىزلىرىڭلارغا
تاقايسىلەر، كىيدۈرىسىلەر؛ شۇ تەرىقىدە مىسىرلىقلاردىن ئولجا ئالغان
بولىسىلەر، ــ دېدى.

---

24 «يوقلاش» ــ بۇ پېئىل خۇدا بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلىتىلگەن بولسا، غەمخورلۇق قىلىش، ئىنساننىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

خۇدانىڭ مۇساغا ئالاھىدە ئىقتىدار ئاتا قىلىشى

4

1 مۇسا جاۋاب بېرىپ: ــ مانا، ئۇلار ماڭا ئىشەنمەي تۇرۇپ، سۆزۈمگە
قۇلاق سالمايدۇ، بەلكى: «پەرۋەردىگار ساڭا كۆرۈنمىدى»، دېيىشى
مۇمكىن، دېدى.
2 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا: ــ قولۇڭدىكى بۇ نېمە؟ ــ دەپ سورىدى.
ئۇ: ــ بۇ بىر ھاسا، دەپ جاۋاب بەردى.
3 ئۇ: ــ ئۇنى يەرگە تاشلا، دېدى. ئۇنى يەرگە تاشلىۋىدى، ئۇ بىر يىلانغا
ئايلاندى؛ مۇسا ئۇنىڭ ئالدىدىن قاچتى. 4 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ
قولۇڭنى ئۇزىتىپ، ئۇنى قۇيرۇقىدىن تۇت، دېۋىدى، ئۇ قولىنى ئۇزىتىپ، ئۇنى
تۇتتى. ئۇ يەنە ئۇنىڭ قولىدا ھاسىغا ئايلاندى.
5 پەرۋەردىگار يەنە: ــ بۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ خۇداسى، يەنى
ئىبراھىمنىڭ خۇداسى، ئىسھاقنىڭ خۇداسى ۋە ياقۇپنىڭ خۇداسى بولغان
پەرۋەردىگارنىڭ ساڭا كۆرۈنگىنىگە ئىشىنىدۇ، ــ دېدى.
6 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا يەنە: ــ قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، دېۋىدى، ئۇ قولىنى
قوينىغا سېلىپ چىقىرىۋىدى، مانا، قولى پېسە-ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار
بولۇپ قاردەك ئاقىرىپ كەتتى.
7 ئاندىن ئۇنىڭغا: ــ قولۇڭنى يەنە قوينۇڭغا سالغىن، دېۋىدى، قولىنى
قوينىغا سالدى. ئۇنى يەنە قوينىدىن چىقىرىۋىدى، مانا، ئۆز ئەكسىگە كېلىپ
ئەتلىرىنىڭ باشقا يەرلىرىدەك بولدى.
8 پەرۋەردىگار يەنە: ــ شۇنداق بولىدۇكى، ئەگەر ئۇلار ساڭا ئىشەنمەي،
ئالدىنقى مۆجىزىلىك ئالامەتكە كۆڭۈلشىمىسە، ئۇلار ئىككىنچى مۆجىزىلىك
ئالامەتكە ئىشىنىدۇ[25]. 9 ھالبۇكى، ئۇلار بۇ ئىككى مۆجىزىگە يەنىلا
ئىشەنمىسە ۋە يا سۆزۈڭگە قۇلاق سالمىسا، ئۇنداقتا سەن نىل دەرياسىنىڭ
سۈيىدىن ئېلىپ، قۇرۇق يەرگە تۆككىن. شۇنىڭ بىلەن سەن دەريادىن ئالغان
سۇ قۇرۇق يەر ئۈستىدە قانغا ئايلىنىدۇ، دېدى.

---

25 ئىبرانىي تىلدا «ئالدىنقى مۆجىزىلىك ئالامەتنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمىسا، ئۇلار ئىككىنچى مۆجىزىلىك ئالامەتنىڭ گېپىگە ئىشىنىدۇ».

10 ئاندىن مۇسا پەرۋەردىگارغا: ــ ئەي ئىگەم، مەن ئەسلىدىنلا گەپكە ئۇستا
ئەمەستىم، سەن قۇلۇڭغا سۆز قىلغاندىن كېيىنمۇ يەنىلا شۇنداق؛ چۈنكى مەن
ئاغزىم كالۋا ۋە تىلىم ئېغىر ئادەممەن، ــ دېدى.
11 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا: ــ كىم ئىنسانغا ئېغىز بەرگەن؟ كىم ئادەمنى گاچا
ياكى گاس، كۆرگۈچى ياكى كور قىلغان؟ شۇنداق قىلغۇچى مەن پەرۋەردىگار
ئەمەسمۇ؟ 12 ئەمدى سەن بارغىن، مەن ئۆزۈم سېنىڭ ئاغزىڭ بىلەن بىللە
بولىمەن، نېمە سۆزلەيدىغىنىڭنى ساڭا ئۆگىتىپ تۇرىمەن، ــ دېدى.
13 لېكىن ئۇ: ــ ئەي ئىگەم! سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي، سەن بۇ ئىشقا
خالىغان باشقا بىرسىنى ئەۋەتىپ، شۇنىڭ قولى بىلەن قىلغىن! ــ دېدى.
14 بۇنى ئاڭلاپ پەرۋەردىگارنىڭ غەزىپى مۇساغا تۇتىشىپ: ــ لاۋىيلاردىن
بولغان ئاكاڭ هارۇن بار ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ گەپنى ئوبدان قىلالايدىغىنىنى
بىلىمەن. مانا، ئۇ ئەمدى سېنىڭ ئالدىڭغا چىقىشقا ئاللىقاچان يولغا
چىقتى؛ ئۇ سېنى كۆرسە، كۆڭلى تولىمۇ خۇش بولىدۇ. 15 ئەمدى دەيدىغان
گەپلەرنى ئۇنىڭغا ئېيت[26]؛ مەن ئۆزۈم سېنىڭ ئاغزىڭ بىلەن بىللە ۋە
ئۇنىڭ ئاغزى بىلەن بىللە بولىمەن، نېمە قىلىش كېرەكلىكىڭلارنى
سىلەرگە ئۆگىتىمەن. 16 هارۇن سېنىڭ ئورنۇڭدا خەلققە سۆزلەيدۇ؛ شۇنداق
بولىدۇكى، ئۇ ساڭا ئېغىز بولىدۇ، سەن ئۇنىڭغا خۇدادەك بولىسەن. 17
بۇ هاسىنى قولۇڭغا ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن شۇ مۆجىزىلىك ئالامەتلەرنى
كۆرسىتىسەن، ــ دېدى.

مۇسانىڭ مىسىرغا قايتىشى

18 شۇنىڭ بىلەن مۇسا قېيىنئاتىسى يەترونىڭ قېشىغا يېنىپ بېرىپ،
ئۇنىڭغا: ــ ماڭا ئىجازەت بەرگەيلا، مىسىردىكى قېرىنداشلىرىمنىڭ قېشىغا
باراي، ئۇلار هاياتمۇ، ئەمەسمۇ كۆرۈپ كېلەي، دېدى. يەترو مۇساغا: ــ ئامان-
ئېسەن بېرىپ كەلگىن، ــ دېدى.
19 مۇسا تېخى مىدياندىكى ۋاقتىدا، پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا يەنە: ــ

26 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭغا گەپ قىلىپ ئاغزىغا دەيدىغان سۆزلەرنى سالغىن».

مىسىرغا يېنىپ بارغىن! چۈنكى سېنىڭ جېنىڭنى ئىستىگەن كىشىلەر ئۆلۈپ كەتتى، ــ دېدى.

20 شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئايالى ۋە ئوغۇللىرىنى ئېلىپ، ئۇلارنى بىر ئېشەككە مىندۈرۈپ، مىسىر زېمىنىغا بېرىشقا يولغا چىقتى. ماڭغاندا مۇسا خۇدانىڭ ھاسىسىنى ئالغاچ كەتتى.

21 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مىسىرغا يېنىپ بارغىنىڭدا سەن ئاگاھ بول، مەن قولۇڭغا تاپشۇرغان بارلىق كارامەتلەرنى پىرەۋۇننىڭ ئالدىدا كۆرسەتكىن. لېكىن مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى خەلقنى قويۇپ بەرمىگۈدەك قاتتىق قىلىمەن.

22 سەن پىرەۋۇنگە: ــ «پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: ــ ئىسرائىل مېنىڭ ئوغلۇم، مېنىڭ تۇنجى ئوغلۇم بولىدۇ. 23 شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ساڭا: ئوغلۇمنى ئۆزۈمگە ئىبادەت قىلىشقا قويۇپ بەر، دېدىم. ئۇنىڭغا يول قويۇشنى رەت قىلىدىغان بولساڭ، سېنىڭ تۇنجى ئوغلۇڭنى ئۆلتۈرىمەن»[27] ــ دېگىن، ــ دېدى.

24 ئەمما مۇسا سەپەر قىلىپ بىر قونالغۇغا كەلگەندە، پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا ئۇچراپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى. 25 شۇنىڭ بىلەن زىپپوراھ بىر چاقماق تېشىنى ئېلىپ، ئوغلىنىڭ خەتنىلىكىنى كېسىپ، ئۇنى ئېرىنىڭ ئايىغىغا تاشلاپ[28]: ــ سەن دەرۋەقە ئالدىمدا قان تۆكەر ئەر ئىكەنسەن![29] ــ دېدى.

26 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار ئۇنى قويۇپ بەردى (بۇ چاغدا زىپپوراھ ئۇنىڭغا: «سەن دەرۋەقە ئالدىمدا قان تۆكەر بىر ئەر ئىكەنسەن!» ــ دېدى. بۇ سۆزنى ئۇ خەتنە[30] تۈپەيلىدىن ئېيتتى).

27 پەرۋەردىگار ھارۇنغا: ــ سەن چۆل-باياۋانغا بېرىپ، مۇسا بىلەن كۆرۈشكىن، دېۋىدى، ئۇ بېرىپ خۇدانىڭ تېغىدا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنى سۆيدى.

27 ياكى «ئوغلۇمنى ئۆزۈمگە ئىبادەت قىلىشقا قويۇپ بەرگىن دېگەن بولساممۇ، سەن ئۇنى قويۇپ بەرمىدىڭ. بۇ سەۋەبتىن مەن ئەمدى سېنىڭ تۇنجى ئوغلۇڭنى ئۆلتۈرىمەن».

28 ياكى «تەگكۈزۈپ».

29 زىپپوراھنىڭ بۇ سۆزى ۋە بۇ سىرلىق ۋەقە توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە ئازراق توختىلىمىز.

30 ئىبرانىي تىلىدا كۆپلۈك شەكلىدە ــ «خەتنىلەر».

28 مۇسا ئۆزىنى ئەۋەتكەن پەرۋەردىگارنىڭ ھەممە سۆزلىرى بىلەن قىلىشقا
بۇيرۇغان بارلىق مۆجىزىلىك ئالامەتلەرنى ھارۇنغا دەپ بەردى. 29 ئاندىن مۇسا
بىلەن ھارۇن بېرىپ، ئىسرائىللارنىڭ بارلىق ئاقساقاللىرىنى يىغدى. 30 ھارۇن
پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا ئېيتقان ھەممە سۆزلىرىنى بايان قىلدى ۋە خەلقنىڭ
كۆز ئالدىدا شۇ مۆجىزىلىك ئالامەتلەرنى كۆرسەتتى. 31 بۇنى كۆرۈپ، خەلق
ئىشەندى؛ پەرۋەردىگارنىڭ ئىسرائىللارنى يوقلاپ، ئۇلار ئۇچرىغان خارلىقلارنى
كۆرگەنلىكىنى ئاڭلىغان ھامان، باشلىرىنى ئېگىپ سەجدە قىلىشتى.

مۇسا ۋە ھارۇننىڭ پىرەۋن بىلەن كۆرۈشۈشى

5
1 ئاندىن مۇسا بىلەن ھارۇن پىرەۋننىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: ــ
ئىسرائىلنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار ساڭا: ــ «ئۇلارنىڭ بېرىپ چۆلدە
ماڭا ئىبادەت قىلىپ، ھېيت ئۆتكۈزۈشىگە قوۋمىمغا يول قويسۇن» دەيدۇ، ــ
دېدى.
2 لېكىن پىرەۋن جاۋاب بېرىپ: ــ ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىپ، مېنى
ئىسرائىلغا يول قويغۇزىدىغان قانداق پەرۋەردىگار ئىكەن ئۇ؟ مەن ئۇ پەرۋەردىگارنى
تونۇمايمەن ھەم ئىسرائىلغىمۇ يول قويمايمەن، دېدى.
3 ئۇلار سۆز قىلىپ: ــ ئىبرانىيلارنىڭ خۇداسى بىز بىلەن كۆرۈشتى. شۇڭا
ئۆتۈنىمىزكى، بىزگە پەرۋەردىگار خۇدايىمىزغا قۇربانلىق سۇنۇش ئۈچۈن بىزگە
چۆلگە بېرىشقا ئۈچ كۈنلۈك يولغا رۇخسەت بەرگەيسىز. بولمىسا، ئۇ بىزنى ۋابا
ياكى قىلىچ بىلەن ئۇرۇشى مۇمكىن، ــ دېدى.
4 لېكىن مىسىرنىڭ پادىشاھى ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: ــ ئەي مۇسا ۋە
ھارۇن، نېمىشقا ئىككىڭلار خەلقنى ئىشلىرىدىن توختىتىپ قويماقچى
بولىسىلەر؟ بېرىپ ئۆز ئەپكىشىڭلارنى كۆتۈرۈڭلار! ــ دېدى.
5 پىرەۋن يەنە: ــ مانا، خەلق يۇرتتا زىيادە ئاۋۇپ كەتتى. سىلەر بولساڭلار،
ئۇلارنى ئەپكەشلىرىدىن خالاس قىلماقچىسىلەر، دېدى.
6 شۇ كۈنى پىرەۋن نازارەتچىلەرگە ۋە نازارەتچىلەرنىڭ قول ئاستىدىكى ئىش
باشلىرىغا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ: ــ

7 ھازىردىن باشلاپ خەلققە ئىلگىرىكىدەك كېسەك قۇيۇشقا سامان
بەرمەڭلار! ئۇلار سامانىنى ئۆزلىرى يىغسۇن. 8 لېكىن ئىلگىرى قانچىلىك
كېسەك قۇيۇپ كەلگەن بولسا، ھېلىھەم كەم قىلماي شۇنچىلىك كېسەك
قۇيدۇرۇڭلار؛ چۈنكى ئۇلار ھورۇنلىشىپ: «خۇدايىمىزغا قۇربانلىق
ئۆتكۈزۈشكە بىزنى بارغىلى قويـ» دەپ غەلۋە قىلىشىۋاتىدۇ. 9 ئەمدى
ئۇلارنى ئۆز ئىشىغا تولۇق بەند بولۇپ، يالغان-ياۋىداق گەپلەرگە قۇلاق
سالماسلىقى ئۈچۈن، بۇ ئادەملەرنىڭ ئۈستىگە تېخىمۇ ئېغىر ئەمگەكلەرنى
يۈكلەڭلار، — دېدى.
10 شۇنىڭ بىلەن خەلقنىڭ ئۈستىدىكى نازارەتچىلەر بىلەن ئىش باشلىرى
چىقىپ خەلققە: پىرەۋن شۇنداق دېدىكى، مەن ئەمدى سىلەرگە سامان
بەرمەيدىغان بولدۇم. 11 ئۆزۈڭلار بېرىڭلار، ئۆزۈڭلار ئۈچۈن قەيەردىن سامان
تاپالىساڭلار، شۇ يەردىن ئېلىپ كېلىڭلار؛ لېكىن قىلىدىغان ئىشلىرىڭلار
بولسا قىلچىلىكمۇ كېمەيتىلمەيدۇ، — دېدى.
12 بۇنىڭ بىلەن خەلق پۈتكۈل مىسىر زېمىنىغا تارىلىپ، سامانىنىڭ ئورنىغا
پاخال يىغىشقا باشلىدى.
13 نازارەتچىلەر بولسا ئۇلارنى قىستاپ: سىلەرگە سامان بېرىلگەن
چاغدىكىدەك ھازىرمۇ ھەر كۈنلۈك ئىشنى شۇ كۈنى قىلىڭلار، دېدى.
14 ئىسرائىللارنىڭ ئۈستىگە پىرەۋنىنىڭ نازارەتچىلىرى تەرىپىدىن قويۇلغان
ئىسرائىللىق ئىش باشلىرى تاياق يېدى ۋە: — تۈنۈگۈن ۋە بۈگۈن نېمىشقا
كېسەك قۇيۇش ۋەزىپىسىنى بۇرۇنقىدەك توشقۇزۇپ ئورۇنلىمىدىڭلار؟! — دەپ
تىل ئىشىتتى.
15 ئاندىن ئىسرائىللىق ئىش باشلىرى پىرەۋنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ: نېمىشقا
ئۆز قۇللىرىغا مۇنداق مۇئامىلە قىلىدىلا؟ 16 ئۆز قۇللىرىغا ھېچ سامان بېرىلمىدى.
لېكىن نازارەتچىلەر يەنىلا «كېسەك قۇيدۇرۇڭلار» دەپ بىزنى بۇيرۇيدۇ. مانا،
ئۆز قۇللىرى تاياق يەۋاتىدۇ، ئەمما ئەيىب بولسا ئۆزلىرىنىڭ ئادەملىرىدە، دەپ
پەرياد قىلدى.
17 لېكىن ئۇ يەنە: — سىلەر ھورۇن ئىكەنسىلەر! ھورۇن ئىكەنسىلەر!
شۇڭا سىلەر: «بېرىپ پەرۋەردىگارغا قۇربانلىق ئۆتكۈزۈشىمىزگە ئىجازەت

بەر دەۋاتىسىلەر. [18] قايتىپ بېرىپ ئىشىڭنى قىلىش! سىلەرگە سامان بېرىلمەيدۇ، بىراق كېسەكلەرنى بەلگىلەنگەن سان بويىچە ئاۋۋالقىدەك تولۇق تاپشۇرۇشىسەن، دېدى.
[19] ئىسرائىللىق ئىش باشلىرى پىرەۋننىڭ: «سىلەر ھەركۈنلۈك ۋەزىپەڭلارنى، يەنى تەلەپ قىلغان كېسەكلەرنى بەلگىلەنگەن ساندىن كېمەيتىسەڭلار قەتئىي بولمايدۇ» دېگىنىگە قاراپ، بېشىغا بالا-قازانىڭ چۈشىدىغانلىقىنى بىلىشتى. [20] ئۇلار پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقىپ كېلىۋاتقىنىدا، ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشكە كېلىپ شۇ يەردە ساقلاپ تۇرغان مۇسا ۋە ھارۇن بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. [21] ئۇلار مۇسا بىلەن ھارۇنغا: ــ بىزنى پىرەۋننىڭ نەزىرىدە ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرىنىڭ[31] نەزىرىدە سېسىتىپ، بىزنى ئۆلتۈرۈشكە ئۇلارنىڭ قولىغا قىلىچ تۇتقۇزغىنىڭلار ئۈچۈن، پەرۋەردىگار سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلارغا ھۆكۈم قىلسۇن! ــ دېدى.

خۇدانىڭ ئىسرائىللارنى ئازاد قىلىشقا ۋەدە قىلىشى

[22] شۇنىڭ بىلەن مۇسا پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا يېنىپ بېرىپ ئۇنىڭغا: ــ ئەي ئىگەم، نېمىشقا بۇ خەلقنى بالاغا تىقتىڭ؟ سەن نېمە ئۈچۈن مېنى ئەۋەتتىڭ؟ [23] چۈنكى مەن پىرەۋننىڭ ئالدىغا كىرىپ سېنىڭ نامىڭ بىلەن سۆز قىلغىنىمدىن تارتىپ، ئۇ بۇ خەلقنىڭ ئۈستىگە تېخىمۇ زىيادە ئازاب قىلغىلى تۇردى. ئەمما سەن تېخىچە قۇۋمىڭنى ھېچ قۇتقۇزمىدىڭ، ــ دېدى.

6

[1] لېكىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ ئەمدى سەن مېنىڭ پىرەۋنگە قىلىدىغانلىرىمنى كۆرىسەن؛ چۈنكى ئۇ قۇدرەتلىك بىر قولدىن مەجبۇرلىنىپ، ئۇلارنى قويۇپ بېرىدۇ، قۇدرەتلىك بىر قولنىڭ سەۋەبىدىن ئۆزىنىڭ زېمىنىدىن ئۇلارنى قوغلاپ چىقىرىۋېتىدۇ، ــ دېدى.
[2] ئاندىن خۇدا مۇساغا يەنە سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: ــ مەن

---

[31] ئىبرانىي تىلىدا «خىزمەتكارلىرى» ياكى «قۇللىرى». گەرچە مۇشۇ كىشىلەر پىرەۋننىڭ ئوردىسىدا ئەمەلدارلىق ئورنىدا تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار يەنىلا پىرەۋننىڭ «قۇللىرى» دەپ ھېسابلانغان بولسا كېرەك.

پەرۋەردىگاردۇرمەن. 3 مەن ئىبراھىمغا، ئىسھاققا ۋە ياقۇپقا قادىر-مۇتلەق
تەڭرى سۈپىتىدە كۆرۈندۈم؛ لېكىن «ياھۋەھ» دېگەن نامىم بىلەن ئۇلارغا
ئاشكارا تونۇلمىدىم[32]. 4 مەن ئۇلار بىلەن: ــ «سىلەر مۇساپىر بولۇپ ئولتۇرغان
زېمىننى، يەنى قانائان زېمىنىنى سىلەرگە بېرىمەن» دەپ، ئۇلار بىلەن
ئەھدە باغلىشىپ ۋەدە قىلغانىمەن. 5 ئەمدى مەن مىسىرلىقلار قۇل قىلىپ
زۇلۇم سالغان ئىسرائىللارنىڭ ئاھ-زارلىرىنى ئاڭلاپ، قىلغان شۇ ئەھدەمنى
ئېسىمگە ئالدىم.
6 شۇڭا ئىسرائىللارغا مۇنداق دېگىن: ــ «مەن پەرۋەردىگاردۇرمەن؛ مەن
ئۆزۈم سىلەرنى مىسىرلىقلارنىڭ ئېغىر يۈكلىرى ئاستىدىن چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ
قۇللۇقىدىن ئازاد قىلىپ، قولۇمنى ئۇزىتىپ ئۇلارغا چوڭ بالايىئاپەتلەرنى
چۈشۈرۈپ، سىلەرگە ھەمجەمەت بولۇپ ھۆرلۈككە ئېرىشتۈرىمەن[33]. 7
سىلەرنى ئۆز قوۋمىم بولۇشقا قوبۇل قىلىمەن ۋە ئۆزۈم خۇدايىڭلار بولىمەن؛ شۇنىڭ
بىلەن سىلەر ئۆزۈڭلارنى مىسىرلىقلارنىڭ يۈكلىرىنىڭ ئاستىدىن قۇتقۇزۇپ
چىقارغۇچىنىڭ مەن خۇدايىڭلار پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى بىلىسىلەر. 8 مەن
شۇنىڭ بىلەن سىلەرنى قول كۆتۈرۈپ ئىبراھىمغا، ئىسھاققا ۋە ياقۇپقا بېرىشكە
قەسەم قىلغان زېمىنغا ئېلىپ بارىمەن؛ مەن ئۇ يەرنى سىلەرگە مىراس قىلىپ
زېمىنلىققا بېرىمەن؛ مەن پەرۋەردىگاردۇرمەن».
9 بۇلارنىڭ ھەممىسىنى مۇسا ئىسرائىللارغا دەپ بەردى؛ لېكىن ئۇلار ئېغىر
قۇللۇق ئازابىدىن پىغانغا چۈشكەن بولۇپ،[34] ئۇنىڭغا قۇلاق سالمىدى.
10 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا يەنە: ــ 11 بېرىپ مىسىرنىڭ پادىشاھى پىرەۋنگە:
«ئىسرائىللارنىڭ زېمىنىڭدىن كېتىشىگە يول قويۇ»، دەپ ئېيتقىن، دېدى.
12 لېكىن مۇسا پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا: مانا، ئىسرائىللار ماڭا قۇلاق

---

32 «ياھۋەھ» دېگەن نامنى ئادەتتە «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلىمىز. «ياھۋەھ» دېگەن نامىم بىلەن ئۇلارغا ئاشكارا تونۇلمىدىم» دېگەن سۆزلەر توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

33 «سىلەرگە ھەمجەمەت بولۇپ ھۆرلۈككە ئېرىشتۈرىمەن» دېگەنلىك ئىبرانىي تىلدا «گائال» دېگەن بىر پېئىل بىلەنلا ئىپادىلىنىدۇ. بۇ پېئىل توغرۇلۇق «تەبىرلەر» ۋە «ئايۇپ» 25:19 ۋە ئىزاھاتىنىمۇ كۆرۈڭ.

34 ياكى «سەۋرسىزلىكتىن چىدىماي».

سالمىغان يەردە، پىرەۋن قانداقمۇ مەندەك كالپۇكى خەتنە قىلىنمىغان[35] بىر ئادەمگە قۇلاق سالسۇن؟ ــ دېدى.

13 ئەمما پەرۋەردىگار مۇسا ۋە هارۇنغا سۆزلەپ، ئۇلارنىڭ ئىسرائىللارغا ۋە مىسىرنىڭ پادىشاھى پىرەۋنگە ئىسرائىللار توغرۇلۇق: ــ «ئۇلار مىسىر زېمىنىدىن ئېلىپ چىقىرىلسۇن» دېگەن ئەمر يەتكۈزۈشنى بۇيرۇدى.

مۇسا بىلەن هارۇننىڭ ئەجدادلىرى، نەسەبنامىسى

14 تۆۋەندىكىلەر جەمەت باشلىقلىرى: ــ ئىسرائىلنىڭ تۇنجى ئوغلى بولغان رۇبەننىڭ ئوغۇللىرى هانوق، پاللۇ، هەزرون ۋە كارمى. بۇلار بولسا رۇبەننىڭ نەسىللىرى ئىدى.

15 شىمېئوننىڭ ئوغۇللىرى: ــ يەمۇئەل، يامىن، ئوھاد، ياقىن، زوھار ۋە قانائانلىق ئايالدىن بولغان سائۇللار ئىدى؛ بۇلار شىمېئوننىڭ نەسىللىرى ئىدى.

16 لاۋىينىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئىسىملىرى، نەسەبنامىلىرىگە ئاساسەن: گەرشون، كوھات ۋە مەرارى؛ لاۋىينىڭ ئۆمرىنىڭ يىللىرى بىر يۈز ئوتتۇز يەتتە يىل بولدى.

17 گەرشوننىڭ ئوغۇللىرى ئائىلىلىرى بويىچە: ــ لىبنى ۋە شىمەي.

18 كوھاتنىڭ ئوغۇللىرى: ــ ئامرام، يىزھار، ھېبرون بىلەن ئۇززىئەل. كوھات بىر يۈز ئوتتۇز ئۈچ يىل ئۆمۈر كۆردى.

19 مەرارىنىڭ ئوغۇللىرى: ــ ماھلى ۋە مۇشى. بۇلار نەسەبنامىلىرى بويىچە لاۋىينىڭ نەسىللىرى ئىدى.

20 ئامرام ئۆز هاممىسى يوكەبەدنى خوتۇنلۇققا ئالدى، يوكەبەد ئۇنىڭغا هارۇن ۋە مۇسانى تۇغۇپ بەردى[36]. ئامرام بىر يۈز ئوتتۇز يەتتە يىل ئۆمۈر كۆردى.

21 يىزھارنىڭ ئوغۇللىرى: ــ كوراھ، نەفەگ ۋە زىكرى ئىدى.

35 «كالپۇكى خەتنە قىلىنمىغان» ــ بۇ سۆزلەر بىلەن مۇسا ئۆزىنىڭ ئاغزى كالۋا بولۇپلا قالماي، يەنە (ئۆزىنىڭ 4:10-17دە خاتىرىلەنگەن خۇداغا بولغان قاقشاشلىرىنى ئەسلەپ) ئۆزىنىڭ خۇدا ئالدىدا خېلى نالايىق ئىشلارنى قىلغانلىقىنى، گەپ-سۆزدە گۇناھى بار ئادەم ئىكەنلىكىنىمۇ كۆرسەتمەكچى.

36 شۇ چاغدا ئۆز هاممىسىنى خوتۇنلۇققا ئېلىش مەنئى قىلىنغان ئەمر («لاۋ.» 12:18-13) ئىسرائىلغا تېخى بېرىلمىگەنىدى.

22 ئۇززىئەلنىڭ ئوغۇللىرى: ــ مىشائەل، ئەلزافان ۋە سىترى ئىدى.
23 هارۇن بولسا ناھشوننىڭ سىڭلىسىنى، يەنى ئاممىنادابنىڭ قىزى
ئېلىشېبانى خوتۇنلۇققا ئالدى. ئۇ ئۇنىڭغا ناداب بىلەن ئابىھۇنى، ۋە ئەلئازار
بىلەن ئىتامارنى تۇغۇپ بەردى.

24 كوراھنىڭ ئوغۇللىرى: ــ ئاسسىر، ئەلكاناھ ۋە ئابىئاساف؛ بۇلار كوراھلارنىڭ
نەسىللىرى ئىدى.
25 هارۇننىڭ ئوغلى ئەلئازار پۇتىئەلنىڭ قىزلىرىنىڭ بىرىنى خوتۇنلۇققا
ئالدى؛ ئۇ ئۇنىڭغا فىنىھاسنى تۇغۇپ بەردى؛ بۇلار بولسا ئۆز نەسەبى بويىچە
ھەممىسى لاۋىيلارنىڭ جەمەت باشلىقلىرى ئىدى.
26 پەرۋەردىگارنىڭ: ــ ئىسرائىللارنى قوشۇنلاردەك توپ-توپى بىلەن مىسىر
زېمىنىدىن ئېلىپ چىقىڭلار، دېگەن ئەمرىنى تاپشۇرۇۋالغۇچىلار دەل مۇشۇ
هارۇن بىلەن مۇسا ئىدى. 27 ئىسرائىللار مىسىردىن چىقىرىلسۇن، دەپ
مىسىرنىڭ پادىشاھى پىرەۋنگە سۆز قىلغانلار دەل بۇ كىشىلەر، يەنى مۇشۇ
مۇسا بىلەن هارۇن ئىدى.

هارۇننىڭ مۇساغا ۋاكالىتەن سۆزلىشى

28 پەرۋەردىگار مىسىرنىڭ زېمىنىدا مۇساغا سۆز قىلغان ۋاقىتىدا 29
مۇساغا: «مەن پەرۋەردىگاردۇرمەن. ساڭا ئېيتقىنىمنىڭ ھەممىسىنى
مىسىرنىڭ پادىشاھى پىرەۋنگە دېگىن»، دەپ ئەمر قىلدى.
30 لېكىن مۇسا پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا: ــ مەندەك كالپۇكى خەتنە
قىلىنمىغان بىر كىشىگە پىرەۋن قانداقمۇ قۇلاق سالسۇن؟» ــ دەپ جاۋاب
بەرگەندى.

7

1 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مانا، مەن پىرەۋننىڭ
ئالدىدا سېنى خۇدانىڭ ئورنىدا قىلدىم. ئاكاڭ هارۇن بولسا سېنىڭ

پەيغەمبىرىڭ بولىدۇ[37]. [2] مەن ساڭا بۇيرۇغىنىمنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا دەيسەن؛ ئاندىن ئاكاڭ ھارۇن پىرەۋنگە ئۇنىڭ ئۆز زېمىنىدىن ئىسرائىللارنى قويۇپ بېرىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا سۆز قىلىدۇ. [3] لېكىن مەن پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى قاتتىق قىلىمەن؛ بۇنىڭ بىلەن مەن مىسىر زېمىنىدا مۆجىزىلىك ئالامەتلەر ۋە كارامەتلىرىمنى كۆپلەپ كۆرسىتىمەن. [4] شۇنداقتىمۇ، پىرەۋن سىلەرگە قۇلاق سالمايدۇ. ئەمما مەن مىسىرنىڭ ئۈستىگە ھۆكۈم چىقىرىپ قولۇمنى ئۇزىتىپ، چوڭ بالايىئاپەتلەرنى چۈشۈرۈپ، قوشۇنلىرىم بولغان ئۆز قوۋمىم ئىسرائىللارنى مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىمەن. [5] ئۆز قولۇمنى مىسىرنىڭ ئۈستىگە سوزغىنىمدا، ئىسرائىللارنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن چىقارغىنىمدا مىسىرلىقلار مېنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىمنى تونۇپ يېتىدۇ، ــ دېدى.

[6] مۇسا بىلەن ھارۇن شۇنداق قىلدى؛ پەرۋەردىگار ئۇلارغا قانداق تاپىلىغان بولسا، ئۇلارمۇ شۇنداق قىلدى. [7] ئۇلار پىرەۋنگە سۆز قىلغان ۋاقىتتا مۇسا سەكسەن ياشقا، ھارۇن سەكسەن ئۈچ ياشقا كىرگەنىدى.

ھارۇننىڭ ھاسىسى

[8] پەرۋەردىگار مۇسا بىلەن ھارۇنغا سۆز قىلىپ: ــ

[9] ئەمدى پىرەۋن سىلەرگە: ــ ئۆزۈڭلارنى تەستىقلاپ بىر مۆجىزە كۆرسىتىڭلار، دېسە، سەن ھارۇنغا: ــ ھاساڭنى ئېلىپ پىرەۋننىڭ ئالدىغا تاشلىغىن، دەپ ئېيتقىن. شۇنداق قىلىشى بىلەنلا ھاسا يىلانغا ئايلىنىدۇ، دېدى.

[10] شۇنىڭ بىلەن، مۇسا بىلەن ھارۇن پىرەۋننىڭ ئالدىغا بېرىپ، پەرۋەردىگارنىڭ بۇيرۇغىنىدەك قىلدى؛ ھارۇن ھاسىسىنى پىرەۋن بىلەن ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرىنىڭ[38] ئالدىغا تاشلىۋىدى، ئۇ يىلانغا ئايلاندى. [11] ئۇ ۋاقىتتا پىرەۋن دانىشمەنلىرى ۋە سەھلىرىنى چاقىرتىپ كەلدى؛ مىسىرنىڭ جادۇگەرلىرىمۇ

---

[37] «ھارۇن بولسا سېنىڭ پەيغەمبىرىڭ بولىدۇ» ــ دېمەك، ھارۇن ئۆزى مۇسانىڭ سۆزلىرىنى پىرەۋنگە ياكى خەلققە يەتكۈزىدۇ.

[38] مەزكۇر كىتابتا «پىرەۋننىڭ ئەمەلدارلىرى» ئىبرانيى تىلدا «خىزمەتكارلىرى» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

ئۆز جادۇسى بىلەن ئوخشاش ئىشنى قىلدى. [12] ئۇلارنىڭ ھەربىرى ئۆز ھاسىسىنى تاشلىدى؛ ئۇلارمۇ يىلانغا ئايلاندى. لېكىن ھارۇننىڭ ھاسىسى ئۇلارنىڭ ھاسىلىرىنى يۇتۇپ كەتتى. [13] بىراق پەرۋەردىگار ئېيتقاندەك پىرەۋننىڭ كۆڭلى قاتتىقلىق بىلەن پەرۋەردىگار ئېيتقاندەك ئۇلارغا قۇلاق سالمىدى.

بىرىنچى ئاپەت ــ قان ئاپىتى

[14] ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ پىرەۋننىڭ كۆڭلى قاتتىق؛ ئۇ قوۋمنى قويۇپ بېرىشنى رەت قىلىدۇ. [15] ئەمدى سەن ئەتە سەھەردە پىرەۋننىڭ قېشىغا بارغىن (شۇ ۋاقىتتا ئۇ سۇ بويىغا چىقىدۇ) ــ سەن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە دەريانىڭ بويىدا ساقلاپ تۇرغىن؛ يىلانغا ئايلانغان ھاسىنى قولۇڭغا ئېلىۋال. [16] سەن ئۇنىڭغا مۇنداق دېگىن: ــ «ئىبرانىيلارنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار مېنى ئالدىڭغا: «چۆلدە ماڭا ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈن قوۋمىمنى قويۇپ بەر» دېيىشكە ئەۋەتكەنىدى؛ لېكىن مانا، بۇ ۋاقىتقىچە ھېچ ئاڭلىمىدىڭ. [17] شۇڭا پەرۋەردىگار ساڭا: ــ «سەن شۇ ئالامەت بىلەن مېنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىمنى بىلىسەن»، دەيدۇ ــ مانا، مەن قولۇمدىكى ھاسا بىلەن دەريانىڭ سۈيىنى ئۇرسام، سۇ قانغا ئايلىنىدۇ، [18] دەريانىڭ بېلىقلىرى ئۆلۈپ، دەريانىڭ سۈيى سېسىپ كېتىدۇ؛ مىسىرلىقلار سۇدىن سەسكىنىپ، ئىچەلمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ».

[19] پەرۋەردىگار مۇساغا يەنە: ــ سەن ھارۇنغا: ــ ھاساڭنى ئېلىپ مىسىرلىقلارنىڭ سۇلىرى قانغا ئايلانسۇن دەپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە، يەنى ئېقىنلىرى، ئۆستەڭلىرى، كۆللىرى ۋە سۇ ئامبارلىرى ئۈستىگە قولۇڭنى ئۇزاتقىن. شۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل مىسىر زېمىنىدا، ھەتتا ياغاچ ۋە تاش قاچىلاردىكى سۇلارمۇ قانغا ئايلىنىدۇ، دېگىن، دېدى.

[20] مۇسا بىلەن ھارۇن پەرۋەردىگارنىڭ بۇيرۇغىنىدەك قىلدى؛ ھارۇن پىرەۋن ۋە ئەمەلدارلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا ھاسىنى كۆتۈرۈپ، دەريانىڭ سۈيىنى ئۇرۇۋىدى، پۈتۈن دەريانىڭ سۈيى قانغا ئايلىنىپ كەتتى. [21] دەريادىكى بېلىقلار

ئۆلۈپ، دەريانىڭ سۈيى سېسىپ كەتتى. مىسىرلىقلار دەريانىڭ سۈيىنى ئىچەلمەيدىغان بولۇپ قالدى، پۈتكۈل مىسىر زېمىنى قانغا تولدى. 22 لېكىن مىسىرنىڭ جادۇگەرلىرىمۇ ئۆز جادۇلىرى بىلەن ھەم شۇنداق قىلدى. بۇ سەۋەبتىن پەرۋەردىگار ئېيتقاندەك پىرەۋنىنىڭ كۆڭلى قاتتىق بولۇپ، ئۇلارغا قۇلاق سالمىدى؛ 23 ئەكسىچە پىرەۋن ئۆيىگە قايتىپ كېتىپ، بۇ ئىشقا ھېچ پىسەنت قىلمىدى. 24 دەريانىڭ سۈيىنى ئىچەلمىگىنى ئۈچۈن بارلىق مىسىرلىقلار ئىچكۈدەك سۇ تېپىش ئۈچۈن دەريانىڭ ئەتراپلىرىنى كولىدى.

25 پەرۋەردىگار دەريانى ئۇرۇپ، يەنە يەتتە كۈن ئۆتتى.

ئىككىنچى ئاپەت ــ پاقا ئاپىتى

8

1 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ پىرەۋنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭغا: ــ پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: ــ «ماڭا ئىبادەت قىلىشقا ئۆز قوۋمىمنى قويۇپ بەر. 2 لېكىن ئۇلارنى قويۇپ بېرىشنى رەت قىلساڭ، مانا، مەن دۆلىتىڭنىڭ ھەممە يېرىنى پاقىلار بىلەن باستۇرۇپ ئۇرىمەن. 3 دەريادا توپ-توپ پاقىلار پەيدا بولۇپ، دەريادىن چىقىپ ئورداڭغا[39]، ھوجراڭغا، ئورنۇڭ-كۆرپەڭگە، ئەمەلدارلىرىڭنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىۋالىدۇ، شۇنىڭدەك خەلقىڭنىڭ ئۈچىسىغا، تونۇر ۋە تەڭنىلىرىڭگە يامىشىپ چىقىۋالىدۇ. 4 پاقىلار ئۆزۈڭنىڭ ئۈستىبېشىغا، خەلقىڭنىڭ ئۈستىبېشىغا ۋە ھەممە ئەمەلدارلىرىڭنىڭ ئۈستىبېشىغا يامىشىپ چىقىۋالىدۇ» ــ دېگىن، ــ دېدى.

5 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ سەن ھارۇنغا: پاقىلارنىڭ مىسىر زېمىنىنىڭ ئۈستىگە چىقىشى ئۈچۈن قولۇڭنى ئۇزىتىپ، ھاساڭنى ئېقىنلار، ئۆستەڭلەر ۋە كۆللەرنىڭ ئۈستىگە شىلتىغىن، دېگىن ــ دېدى.

6 شۇنىڭ بىلەن ھارۇن قولىنى مىسىرنىڭ سۇلىرى ئۈستىگە ئۇزاتتى؛ شۇنداق قىلىنىۋىدى، پاقىلار چىقىپ مىسىر زېمىنىنى قاپلىدى. 7 لېكىن جادۇگەرلەرمۇ ئۆز جادۇلىرى بىلەن ئوخشاش ئىشنى قىلىپ، مىسىر زېمىنى ئۈستىگە پاقىلارنى پەيدا قىلدى.

39 ياكى «ئۆيۈڭگە».

8 پىرەۋن مۇسا بىلەن ھارۇننى چاقىرتىپ: ــ پاقىلارنى مەندىن ۋە خەلقىمدىن نېرى قىلىش ئۈچۈن پەرۋەردىگاردىن ئۆتۈنۈڭلار. شۇنداق بولسا، مەن خەلقىڭنى پەرۋەردىگارغا قۇربانلىق قىلسۇن دەپ قويۇپ بېرىمەن، دېدى.
9 مۇسا پىرەۋنگە: ــ بويىتۇ، مەن ئىززىتىڭنى قىلاي[40]، پەقەت دەريادىكى پاقىلارلا قېلىپ، باشقىلىرى ئۆزۈڭدىن ۋە ئۆيلىرىڭدىن ئايرىلسۇن دەپ، سەن، ئەمەلدارلىرىڭ ۋە خەلقىڭ ئۈچۈن مېنىڭ دۇئا قىلىدىغان ۋاقتىمنى بېكىتكىن، دېدى.
10 ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ ئەتە بولسۇن، دېدى.
مۇسا ئۇنىڭغا: ــ خۇدايىمىز پەرۋەردىگارغا ئوخشاش ھېچبىرىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىشىڭ ئۈچۈن سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولسۇن. 11 پاقىلار سەندىن، ئۆيلىرىڭدىن، ئەمەلدارلىرىڭ ۋە خەلقىڭدىن چىقىپ كېتىدۇ؛ پەقەت دەريادىلا قالىدۇ، دېدى.
12 شۇنىڭ بىلەن مۇسا ۋە ھارۇن پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقىپ كەتتى. ئاندىن مۇسا پىرەۋننىڭ ئۈستىگە ئەۋەتىلگەن پاقىلار توغرىسىدا پەرۋەردىگارغا نىدا قىلدى.
13 پەرۋەردىگار مۇسانىڭ تىلىگىنىدەك قىلدى. بۇنىڭ بىلەن ئۆيلەردىكى، ھويلىلاردىكى ۋە ئېتىزلاردىكى پاقىلار ئۆلدى. 14 خەلق ئۆلارنى يىغىپ دۆۋە-دۆۋە قىلدى، پۈتكۈل يۇرت-زېمىن سېسىقچىلىققا تولدى. 15 لېكىن پىرەۋن ئاپەتتىن خالاس بولغىنىنى كۆرگەندە، كۆڭلىنى قاتتىق قىلىپ، پەرۋەردىگار ئېيتقىنىدەك ئۇلارغا قۇلاق سالمىدى.

ئۈچىنچى ئاپەت ــ پاشا ئاپىتى

16 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ سەن ھارۇنغا: ــ ھاساڭنى ئۇزىتىپ، يەرنىڭ توپىسىنى ئۇرغىن. بۇنىڭ بىلەن ئۇ پاشىغا[41] ئايلىنىپ، پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنى قاپلايدۇ، دېگىن، ــ دېدى.

40 ئىبرانىي تىلىدا «مەندىن ئىززەتكە مۇيەسسەر بولغىن».
41 باشقا خىل تەرجىمىسى: «پىتلارغا». باشقا خىل ھاشارەتلەرنىمۇ كۆرسىتىشى مۇمكىن.

[17] ئۇلار شۇنداق قىلدى؛ ھارۇن قولىنى ئۇزىتىپ ھاسىسى بىلەن يەرنىڭ توپىسىنى ئۇرۇۋىدى، ئادەملەر ۋە ھايۋانلارنىڭ ئۈستىبېشىنى پاشا باستى؛ پۈتكۈل مىسىر زېمىنىدىكى توپا-چاڭلار پاشىغا ئايلاندى.
[18] جادۇگەرلەرمۇ ئۆز جادۇلىرى بىلەن شۇنداق قىلىپ پاشا پەيدا قىلىشقا ئۇرۇنغان بولسىمۇ، پەيدا قىلالمىدى. پاشىلار بولسا ھەم ئادەملەرنىڭ ھەم ھايۋانلارنىڭ ئۈستىبېشىنى قاپلاپ كەتتى.
[19] ئاندىن جادۇگەرلەر پىرەۋنگە: — بۇ ئىش خۇدانىڭ بارمىقىنىڭ قىلغىنى! — دېيىشتى. لېكىن پىرەۋن كۆڭلىنى قاتتىق قىلىپ، پەرۋەردىگار ئېيتقىنىدەك ئۇلارغا قۇلاق سالمىدى.

تۆتىنچى ئاپەت — كۆكۈيۈنلەر ئاپىتى

[20] پەرۋەردىگار مۇساغا: — ئەتە سەھەر قوپۇپ پىرەۋنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ تۇرغىن — (شۇ ۋاقىتتا ئۇ سۇ بويىغا چىقىدۇ) ئۇنىڭغا: «پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: — ماڭا ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈن ئۆز قوۋمىمنى قويۇپ بەر! [21] چۈنكى ئەگەر قوۋمىمنى قويۇپ بەرمىسەڭ، مانا مەن سېنىڭ ۋە ئەمەلدارلىرىڭ، خەلقىڭ ئۈستىگە، ئۆيلىرىڭگە كۆكۈيۈنلەرنى[42] ئەۋەتىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن مىسىرلىقلارنىڭ ئۆيلىرى ۋە ھەتتا ئۇلار تۇرۇۋاتقان تۇپراقمۇ كۆكۈيۈنلەر بىلەن تولىدۇ. [22] لېكىن شۇ كۈندە ئۆز قوۋمىم تۇرۇۋاتقان گوشەن يۇرتىنى باشقىچە قىلىمەن؛ شۇنداق بولىدۇكى، ئۇ يەردە كۆكۈيۈنلەر تېپىلمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەن مەن پەرۋەردىگارنىڭ بۇ زېمىندا بولغانلىقىمنى بىلىسەن[43]. [23] شۇنداق قىلىپ مەن ئۆز قوۋمىمنى سېنىڭ خەلقىڭدىن پەرقلەندۈرىمەن؛ بۇ مۆجىزىلىك ئالامەت ئەتە يۈز بېرىدۇ»، دەپ ئېيتقىن، دېدى.

---

[42] بۇلارنىڭ قايسى ھاشارەت ئىكەنلىكى ھازىر بىزگە نامەلۇم. «زەب.» 45:78دە بۇ ھاشارەتلەر ئادەملەرنى چاقىدىغانلىقى ئېيتىلىدۇ، شۇڭا بۇ ھاشارەت كۆكۈيۈن ياكى شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل چىۋىن بولسا كېرەك.
[43] ياكى «...سەن مەن پەرۋەردىگارنىڭ يەر يۈزىدە مەۋجۇت ئىكەنلىكىمنى بىلىسەن».

24 پەرۋەردىگار دېگىنىنى قىلدى. پىرەۋننىڭ ئۆيلىرىگە، ئەمەلدارلىرىنىڭ
ئۆيلىرىگە كۆكۈيۈنلەر توپ-توپ بولۇپ كىردى؛ پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنىڭ
ھەممە يېرى كۆكۈيۈنلەر تەرىپىدىن خاراب بولۇشقا باشلىدى. 25 پىرەۋن مۇسا
بىلەن ھارۇننى چاقىرتىپ كېلىپ ئۇلارغا: بېرىپ مۇشۇ زېمىندا خۇدايىڭلارغا
قۇربانلىق ئۆتكۈزۈڭلار، ــ دېدى.
26 لېكىن مۇسا جاۋاب بېرىپ: ــ بۇنداق قىلىش بىزگە تازا مۇۋاپىق
بولمايدۇ؛ چۈنكى بىز پەرۋەردىگار خۇدايىمىزغا سۇنماقچى بولغان قۇربانلىق مال
مىسىرلىقلارغا نىسبەتەن يىرگىنچلىكتۇر[44]. ئەمدى ئەگەر بىز مىسىرلىقلارنىڭ
كۆز ئالدىدا يامان كۆرۈنگەن نەرسىنى قۇربانلىق قىلساق ئۇلار بىزنى چالما-
كېسەك قىلىۋەتمەمدۇ؟ 27 بىز ئۈچ كۈنلۈك يولنى بېسىپ، چۆلدە پەرۋەردىگار
خۇدايىمىز بىزگە بۇيرۇغىنىدەك ئۇنىڭغا قۇربانلىق سۇنۇشىمىز كېرەك، دېدى.
28 پىرەۋن: ــ سىلەرنى پەرۋەردىگار خۇدايىڭلارغا چۆلدە قۇربانلىق
ئۆتكۈزۈشكە بارغىلى قويىمەن؛ پەقەت بەك يىراق كېتىپ قالماڭلار، مېنىڭ
ئۈچۈن دۇئا قىلىڭلار، دېدى.

29 مۇسا جاۋاب بېرىپ: ــ مانا، مەن سېنىڭ ئالدىڭدىن چىقىپ پەرۋەردىگارغا
ئىلتىجا قىلىمەن ۋە كۆكۈيۈنلەر سەن پىرەۋندىن، ئەمەلدارلىرىڭدىن ۋە
خەلقىڭدىن ئەتە چىقىپ كېتىدۇ؛ لېكىن پىرەۋن يەنە ھىيلە ئىشلىتىپ،
خەلقنى پەرۋەردىگارغا قۇربانلىق قىلىشقا بېرىشتىن توسقۇچى بولمىسۇن،
دېدى. 30 مۇسا پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقىپ، پەرۋەردىگارغا شۇنداق ئىلتىجا
قىلدى.
31 پەرۋەردىگار مۇسا تىلىگىنىدەك قىلدى؛ ئۇ كۆكۈيۈنلەرنى پىرەۋن،
ئەمەلدارلىرى ۋە خەلقىدىن چىقىرىۋەتتى؛ ھەتتا بىر تال كۆكۈيۈنمۇ قالمىدى.

---

44 مىسىرلىقلارغا نىسبەتەن «يىرگىنچلىك بولغىنى» قويلاردىن ئىبارەت ئىدى. ئۇلار قويلارنى، شۇنداقلا قويچىلارنىمۇ يىرگىنچلىق دەپ قارىغان؛ لېكىن پايدىنى كۆزلەپ مىسىردىكى بەزى يەرلەردە قوي بېقىلاتتى («يار.» 46:34نى كۆرۈڭ).

مۇشۇ ئايەتنىڭ باشقا بىرخىل چۈشەندۈرۈلۈشى بويىچە، مىسىرلىقلار بەزى ماللارغا (مەسىلەن، كالىلارنىڭ بەزى خىللىرىغا) چوقۇناتتى. ئەگەر ئىسرائىللار ئۇلار چوقۇنغان بىرخىل مالنى قۇربانلىق قىلسا، ئۇلار غەزەپلىنەتتى، ئەلۋەتتە.

[32] لېكىن پىرەۋن بۇ قېتىممۇ كۆڭلىنى قاتتىق قىلىپ، قوۋمنى قويۇپ بەرمىدى.

بەشىنچى ئاپەت ــ ۋابا ئاپىتى

9 [1] ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ پىرەۋنىنىڭ ئالدىغا بىرىپ ئۇنىڭغا: ــ «ئىبرانىيلارنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: ــ ماڭا ئىبادەت قىلىشىغا ئۆز قوۋممىنى قويۇپ بەر. [2] ئەگەر ئۇلارنى قويۇپ بېرىشنى رەت قىلىپ، يەنىلا تۇتۇپ تۇرۇۋالىدىغان بولساڭ، [3] مانا، پەرۋەردىگارنىڭ قولى ئېتىزلىقتىكى چارپايلىرىڭنىڭ ئۈستىگە، ئات-ئېشەكلەر، تۆگىلەر، ۋە قوي-كالىلىرىڭنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ ئىنتايىن ئېغىر بىر ۋابا كەلتۈرىدۇ. [4] لېكىن پەرۋەردىگار ئىسرائىلنىڭ چارپايلىرىنى مىسىرلىقلارنىڭ چارپايلىرىدىن پەرقلەندۈرىدۇ. نەتىجىدە، ئىسرائىلنىڭ چارپايلىرىدىن ھېچبىرى ئۆلمەيدۇ» ــ دېگىن، دېدى.

[5] پەرۋەردىگار ۋاقىتنى بېكىتىپ: ــ ئەتە پەرۋەردىگار زېمىندا بۇ ئىشنى قىلىدۇ، دېدى.

[6] ئەتىسى پەرۋەردىگار شۇنداق قىلدى؛ مىسىرلىقلارنىڭ بارلىق چارپايلىرى ئۆلدى؛ لېكىن ئىسرائىللارنىڭ چارپايلىرىدىن بىرىمۇ ئۆلمىدى. [7] پىرەۋن ئادەم ئەۋەتىپ تەكشۈرۈۋىدى، مانا، ئىسرائىللارنىڭ چارپايلىرىدىن بىرىمۇ ئۆلمىگەنىدى. لېكىن پىرەۋنىنىڭ كۆڭلى قاتتىق قىلىنىپ، ئۇ قوۋمنى قويۇپ بەرمىدى.

ئالتىنچى ئاپەت ــ چاقا ئاپىتى

[8] ئاندىن پەرۋەردىگار مۇسا ۋە ھارۇنغا: ــ خۇمداننىڭ كۈلىدىن چاڭگىلىڭلارنى توشقۇزۇپ ئېلىڭلار، ئاندىن مۇسا ئۇنى پىرەۋنىنىڭ كۆز ئالدىدا ئاسمانغا قارىتىپ چاچسۇن. [9] شۇنداق قىلىشى بىلەن كۈل پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنى قاپلايدىغان چاڭ-توزان بولىدۇ ۋە مىسىر زېمىنىدىكى ھەممە يەردە ئادەملەر ۋە ھايۋانلارنىڭ بەدىنىگە چۈشۈشى بىلەن ھۆررەك-ھۆررەك چاقا چىقىرىدۇ، ــ دېدى.

[10] شۇنىڭ بىلەن ئۇلار خۇمداندىن كۈل ئېلىپ، پىرەۋننىڭ ئالدىغا بېرىپ
تۇردى ۋە مۇسا ئۇنى ئاسمانغا قارىتىپ چاچتى؛ ئۇ ئادەملەر ۋە ھايۋانلارنىڭ
بەدىنىگە چۇشۇشى بىلەن ھۈررەك-ھۈررەك چاقا چىقاردى.
[11] جادۇگەرلەر چاقىلار دەستىدىن مۇسانىڭ ئالدىدا تۇرالماي قالدى؛
چۈنكى جادۇگەرلەرنىڭ بەدىنىنىمۇ، باشقا بارلىق مىسىرلىقلارنىمۇ ئوخشاش
چاقا بېسىپ كەتكەنىدى. [12] لېكىن پەرۋەردىگار پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى قاتتىق
قىلدى؛ شۇڭا پەرۋەردىگار دەل مۇساغا ئېيتقىنىدەك ئۇ ئۇلارغا قۇلاق سالمىدى.

يەتتىنچى ئاپەت — مۆلدۈر ئاپىتى

[13] ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: — ئەتە تاڭ سەھەر قوپۇپ، پىرەۋننىڭ
ئالدىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا: «ئىبرانىيلارنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: —
قوۋمىمنى ماڭا ئىبادەت قىلىشقا قويۇپ بەر؛ [14] چۈنكى مەن بۇ قېتىم ھەممە
بالايىئاپەتلىرىمنى يۈرىكىڭگە، ئەمەلدارلىرىڭ ۋە پۇقرالىرىڭنىڭ ئۈستىگە
ئەۋەتىمەن. بۇنىڭ بىلەن سەن پۈتكۈل يەر يۈزىدە مەندەك باشقا بىرىنىڭ يوق
ئىكەنلىكىنى بىلىسەن. [15] چۈنكى مەن قولۇمنى ئۇزىتىپ، ئۆزۈڭ ۋە قوۋمىڭنى
ۋابا بىلەن ئۇرغان بولسامئىدى، بۇ ۋاقىتقىچە سەن يەر يۈزىدىن يوقىلىپ
كېتەتتىڭ. [16] ھالبۇكى، مېنىڭ سېنى ئورنۇڭغا تىكلىشىمدىكى مەقسىتىم شۇ
ئىدىكى، دەل ئۆز قۇدرىتىمنى ساڭا كۆرسىتىش، شۇنداقلا نامىمنىڭ پۈتكۈل
يەر يۈزىدە جاكارلىنىشى ئۈچۈن ئىدى.
[17] سەن يەنە قوۋمىمغا چوڭچىلىق قىلىپ، ئۇلارنى قويۇپ بېرىشنى رەت
قىلىۋېرەمسەن؟ [18] مانا، ئەتە مۇشۇ ۋاقىتلاردا مىسىر دۆلىتى بىنا بولغاندىن
بۇيان ھېچ كۆرۈلۈپ باقمىغان قاتتىق مۆلدۈرنى ياغدۇرىمەن. [19] شۇنىڭ ئۈچۈن
ئادەم ئەۋەتىپ، ھايۋان ۋە ئېتىزدا بار-يوقۇڭنى يىغىپ ئىچكىرى سولىغىن؛
چۈنكى ئۆيگە قايتۇرۇلماي سىرتتا قالغان ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى
مۆلدۈرنىڭ ئاستىدا قېلىپ ئۆلۈپ كېتىدۇ! — دېگىن، دېدى.
[20] بۇنى ئاڭلاپ پىرەۋننىڭ ئەمەلدارلىرىنىڭ ئارىسىدىن پەرۋەردىگارنىڭ
سۆزىدىن قورققان ھەربىر ئادەم ئۆز قۇللىرى ۋە چارپايلىرىنى يۈگۈرتۈپ ئۆيلىرىگە

ئېلىپ كەلدى. [21] لېكىن پەرۋەردىگارنىڭ سۆزىنى ئېتىبارغا ئالمىغانلار ئۆز قۇل ۋە ماللىرىنى تاشقىرىدا قالدۇرۇپ قويدى.

[22] پەرۋەردىگار مۇساغا: — مىسىر زېمىنىدىكى ھەر يەردە، ئادەملەر ئۈستىگە، ماللارنىڭ ئۈستىگە، شۇنداقلا مىسىر زېمىنىدىكى دالالارنىڭ ھەممە ئوت-چۆپلىرىنىڭ ئۈستىگە مۆلدۈر ياغسۇن دەپ، ئاسمانغا قاراپ قولۇڭنى كۆتۈرگىن، دېدى.

[23] مۇسا شۇنىڭ بىلەن ھاسىسىنى ئاسمانغا قارىتىپ كۆتۈرۈۋىدى، پەرۋەردىگار گۈلدۈرماممىنى گۈلدۈرلىتىپ، مۆلدۈر ياغدۇردى، يەر يۈزىدە چاقماق چېقىندىلىرى چېپىپ يۈرەتتى[45]. شۇنداق قىلىپ پەرۋەردىگار مىسىر زېمىنى ئۈستىگە مۆلدۈر ياغدۇردى. [24] مۆلدۈر يېغىپ، مۆلدۈر بىلەن ئوت ئارىلاش چۈشتى؛ مۆلدۈر شۇنچە ئېغىر بولدىكى، مىسىر دۆلىتى بىنا بولغاندىن تارتىپ ئۇنداق قاتتىق مۆلدۈر يېغىپ باقمىغانىدى. [25] مۆلدۈر پۈتكۈل مىسىر زېمىنىنىڭ ھەر يېرىدە چۈشۈپ، ئىنسان بولسۇن، ھايۋان بولسۇن، ھەممىسىنى ئۇردى؛ مۆلدۈر ئېتىزدىكى ھەممە ئوت-چۆپنى ئۇرۇپ، يەردىكى ھەممە دەل-دەرەخلەرنىمۇ سۇندۇرۇۋەتتى. [26] پەقەت ئىسرائىللار ئولتۇرۇشلۇق گوشەن زېمىنىدىلا مۆلدۈر ياغمىدى.

[27] پىرەۋن ئادەم ئەۋەتىپ مۇسا بىلەن ھارۇننى چاقىرتىپ ئۇلارغا: — مەن بۇ قېتىم گۇناھ قىلدىم! پەرۋەردىگار ھەققانىيدۇر؛ سەۋەنلىك بولسا مەن ۋە خەلقىمدىن ئۆتتى[46]. [28] يەنە بىرىپ پەرۋەردىگاردىن ئۆتۈنۈپ ئىلتىجا قىلىڭلار! خۇدادىن چىققان بۇ قاتتىق گۈلدۈرمامىلار ۋە مۆلدۈر يېتىپ ئاشتى! سىلەرنى قويۇپ بېرەي؛ سىلەر ئەمدى مۇشۇ يەردە تۇرۇۋەرسەڭلار بولمايدۇ، — دېدى.

[29] مۇسا ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: — مەن شەھەردىن چىققاندا، پەرۋەردىگار تەرەپكە قاراپ قوللىرىمنى يېيىپ كۆتۈرىمەن؛ گۈلدۈرمامىلار شۇ ھامان بېسىقىپ مۆلدۈر يەنە ياغمايدۇ. يەر يۈزى پەرۋەردىگارنىڭكىدۇر، دەپ بىلىشىڭ ئۈچۈن شۇنداق بولىدۇ. [30] لېكىن سەن ۋە سېنىڭ ئەمەلدارلىرىڭ، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگار خۇدادىن تېخىچە قورقمايۋاتقىنىڭلارنى بىلىمەن، دېدى.

45 ياكى «ئوت يەر يۈزىگە توختاۋسىز چۈشتى».
46 ياكى «مەن ئۆزۈم ۋە خەلقىم رەزىلدۇر».

[31] شۇ چاغدا ئارىيا باش چىقىرىپ، زىمىن غۇنچىلىغان بولغاچقا، زىغىر ۋە ئارپا مۆلدۈردىن ۋەيران قىلىندى. [32] لېكىن بۇغداي بىلەن قارا بۇغداي كېيىنرەك بىخ چىقارغاچقا، ۋەيران قىلىنمىدى.
[33] مۇسا پىرەۋننىڭ ئالدىدىن كېتىپ، شەھەردىن چىقىپ پەرۋەردىگار تەرەپكە قاراپ قوللىرىنى يېيىپ كۆتۈردى. شۇنىڭ بىلەن گۈلدۈرماما ۋە مۆلدۈر توختاپ، يامغۇر يەرگە يەنە تۆكۈلمىدى. [34] ئەمما پىرەۋن يامغۇر، مۆلدۈر ۋە گۈلدۈرمامىلارنىڭ توختىغىنىنى كۆرگەندە، يەنە گۇناھ سادىر قىلدى؛ ئۇمۇ، ئەمەلدارلىرىمۇ كۆڭلىنى قاتتىق قىلىشتى. [35] بۇ تەرىقىدە پىرەۋننىڭ كۆڭلى قاتتىق تۇرىۋېرىپ، پەرۋەردىگار مۇسانىڭ ۋاستىسى بىلەن ئېيتقاندەك، ئىسرائىللارنى قويۇپ بېرىشنى رەت قىلدى.

سەككىزىنچى ئاپەت ــ چېكەتكە ئاپىتى

10

[1] ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ پىرەۋننىڭ ئالدىغا بارغىن؛ چۈنكى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بۇ مۆجىزىلىك ئالامەتلەرنى كۆرسىتىشىم ئۈچۈن پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى ۋە ئەمەلدارلىرىنىڭ كۆڭلىنى قاتتىق قىلىپ قويدۇم. [2] بۇ ئىش بىلەن مېنىڭ مىسىرلىقلارنى قانداق رەسۋا قىلغانلىقىم[47] ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۆرسەتكەن مۆجىزىلىك ئالامەتلىرىمنى سەن ئوغلۇڭنىڭ ئاندىن نەۋرەڭنىڭ قۇلىقىغا يەتكۈزىسەن. بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىمنى بىلىسىلەر، دېدى.
[3] شۇنىڭ بىلەن مۇسا بىلەن ھارۇن پىرەۋننىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: ــ ئىبرانىيلارنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: «ئۆزۈڭنى ئالدىمدا تۆۋەن تۇتۇشنى قاچانغىچە رەت قىلىسەن؟ ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن قوۋمىمنى قويۇپ بەر. [4] چۈنكى ئەگەر سەن قوۋمىمنى قويۇپ بېرىشنى رەت قىلساڭ، مانا، مەن ئەتە سېنىڭ يۇرتۇڭغا چېكەتكە ئەۋەتىمەن. [5] ئۇلار سىلەر زېمىن يۈزىنى كۆرمىگۈدەك قىلىپ يېپىۋېتىدۇ، سىلەرنىڭ مۆلدۈردىن ئامان قالغان نەرسىلىرىڭلارنىمۇ، دالالاردا ئۆسكەن ھەممە دەل-دەرەخلىرىڭلارنىمۇ يەپ

[47] ياكى «قانداق قاتتىق جازالىغانلىقىم».

كېتىدۇ. 6 ئۇلار ئوردا-سارايلىرىغا، ئەمەلدارلىرىنىڭ سارايلىرى، شۇنداقلا بارلىق مىسىرلىقلارنىڭ ئۆيلىرىگە تولۇپ كېتىدۇ؛ بۇنداق ئاپەتنى ئاتا-بوۋاڭلىرىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىڭنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىمۇ يەر يۈزىدە ئاپىرىدە بولغاندىن تارتىپ كۆرۈپ باقمىغان» ــ دېدى-دە، بۇرۇلۇپ پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقىپ كەتتى.

7 پىرەۋننىڭ ئەمەلدارلىرى ئۇنىڭغا: ــ بۇ ئادەم بىزگە قاچانغىچە تۇزاق بولار؟ ئۆز خۇداسى پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىشقا بۇ ئادەملەرنى قويۇپ بەرگەيلا! مىسىرنىڭ خاراب بولغىنىنى تېخىچە كۆرمەيۋاتامدىلا؟ ــ دېدى.

8 شۇنىڭ بىلەن مۇسا بىلەن ھارۇن پىرەۋننىڭ ئالدىغا يەنە چاقىرتىپ كېلىندى. ئۇ ئۇلارغا: ــ پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بېرىڭلار؛ لېكىن بارىدىغانلار زادى كىملەر؟ ــ دېدى.

9 مۇسا جاۋاب بېرىپ: ــ ياشلىرىمىز ۋە قېرى-چۈرىلەر بىلەن، ئوغۇللىرىمىز ۋە قىزلىرىمىز بىلەن، قوي ۋە كالا پادىلىرىمىزنى ئېلىپ ھەممىمىز بارىمىز؛ چۈنكى بىز پەرۋەردىگار ئۈچۈن ھېيت ئۆتكۈزۈشىمىز كېرەك، دېدى.

10 ئۇ ئۇلارغا: ــ سىلەرنى بالا-چاقاڭلار بىلەن قوشۇپ قويۇپ بەرگىنىمدە، پەرۋەردىگار سىلەر بىلەن بىللە بولغاي![48] مانا، ئالدىڭلاردا بالايىئاپەت تۇرۇپتۇ![49] 11 يوقسۇ، بۇنداق قىلىشىڭلارغا بولمايدۇ! پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىشقا پەقەت ئاراڭلاردىن ئەر كىشىلەرلا بارسۇن! چۈنكى سىلەرنىڭ تەلىپىڭلار دەل شۇ ئەمەسمىدى! ــ دېدى-دە، ئۇلار پىرەۋننىڭ ئالدىدىن قوغلاپ چىقىرىلدى.

12 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مىسىر زېمىنىنىڭ ئۈستىگە قولۇڭنى ئۇزاتقىن. شۇنداق قىلساڭ، چېكەتكىلەر مىسىر زېمىنىنى بېسىپ، زېمىندىكى ھەرخىل

---

48 بۇ تەھدىت سالىدىغان، ناھايىتى كىنايىلىك، ھەجۋىي گەپ، ئەلۋەتتە. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «پەرۋەردىگارنى سىلەر بىلەن بولسۇن دەپ، سىلەرنى بالا-چاقاڭلار بىلەن قوشۇپ قويۇپ بېرەمدىم؟!».

49 ئىبرانىي تىلىدا «يامانلىق»، «ئاپەت» ياكى «بالايىئاپەت» «را» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. لېكىن مىسىرلىقلارنىڭ مۇھىم ئىلاھى ــ «قۇياش ئىلاھى»نىڭ نامىمۇ «را» بولغاچقا، پىرەۋننىڭ سۆزى ئىككى بىسلىق بولۇشىمۇ مۇمكىن؛ ئۇنداق بولغاندا ئىككىنچى مەنىسى: «مېنىڭ ئىلاھىم «را» سىلەرنى جازالايدۇ!» دېگەنلىك بولىدۇ («ئالدىڭلاردا «را» تۇرۇپتۇ!»). مۇشۇ ئىبارە باشقا تەرجىمىلەردە «مانا، سىلەردە يامان نىيەت بار!» دەپمۇ تەرجىمە قىلىنىدۇ.

ئوتياشلارنى، يەنى مۆلدۈردىن ئامان قالغاننىڭ ھەممىسىنى يەپ كېتىدۇ، دېدى.
[13] مۇسا ھاسىسىنى مىسىر زېمىنىنىڭ ئۈستىگە ئۇزاتتى؛ پەرۋەردىگار شۇ كۈنى ۋە كېچىسى زېمىن ئۈستىگە شەرق شامىلى چىقاردى. سەھەردە، شەرق شامىلى چېكەتكىلەرنى ئۇچۇرۇپ كەلدى. [14] چېكەتكىلەر مىسىرنىڭ پۈتكۈل زېمىنىغا يېيىلىپ، مىسىرنىڭ پۈتۈن چېگرىسىنىمۇ باستى. ئاپەت ئىنتايىن ئېغىر بولدى؛ ئىلگىرى بۇنداق چېكەتكە ئاپىتى بولۇپ باقمىغان، مۇندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭدەك بولمايدۇ.
[15] ئۇلار پۈتكۈل زېمىنىنىڭ يۈزىنى قاپلىدى، يەر قاراڭغۇلىشىپ كەتتى؛ ئۇلار مۆلدۈردىن ئامان قالغان زېمىندىكى ھەممە ئوتياشلارنى ۋە دەل-دەرەخلەرنىڭ بارلىق مېۋىلىرىنى يەپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل مىسىر زېمىنى تەۋەسىدىكى دەل-دەرەخلەردە ياكى دالادىكى گۈل-گىياھلاردا ھېچ يېشىللىق قالمىدى.
[16] ئاندىن پىرەۋن ئالدىراپ-تېنەپ مۇسا بىلەن ھارۇننى چاقىرتىپ ئۇلارغا: — مەن ھەم خۇدايىڭلار پەرۋەردىگار ئالدىدا ھەم سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا گۇناھ قىلدىم. [17] ئەمدى مۇشۇ بىر قېتىم گۇناھىمدىن ئۆتۈپ پەرۋەردىگار خۇدايىڭلاردىن بۇ ئۆلۈمنى مەندىن ئېلىپ كېتىشىنى ئىلتىجا قىلىشىڭلارنى ئۆتۈنىمەن، — دېدى.
[18] شۇنىڭ بىلەن مۇسا پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقىپ پەرۋەردىگارغا ئىلتىجا قىلدى. [19] شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار شامالنى بۇراپ غەرب تەرەپتىن ئىنتايىن كۈچلۈك بوران چىقىرىپ، چېكەتكىلەرنى ئۇچۇرۇپ، قىزىل دېڭىزغا غەرق قىلدى؛ مىسىرنىڭ پۈتكۈل تەۋەسىدە بىر تالمۇ چېكەتكە قالمىدى. [20] لېكىن پەرۋەردىگار پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى قاتتىق قىلىپ قويغىنى ئۈچۈن ئۇ ئىسرائىللارنى قويۇپ بەرمىدى.

توققۇزىنچى ئاپەت — قاراڭغۇلۇق ئاپىتى

21 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ قولۇڭنى ئاسمانغا قارىتىپ ئۇزاتقىن؛ شۇنىڭ بىلەن قاتتىق بىر قاراڭغۇلۇق بولىدۇ، ھەتتا ئادەم سىلىسا قولىغا تۇيۇلغۇدەك قويۇق قاراڭغۇلۇق مىسىر زېمىنىنى قاپلايدۇ، ــ دېدى.
22 ئاندىن مۇسا قولىنى ئاسمانغا قارىتىپ ئۇزاتتى، قويۇق بىر قاراڭغۇلۇق مىسىر زېمىنىنى ئۈچ كۈنگىچە قاپلاپ تۇردى. 23 ئۈچ كۈنگىچە بىرى يەنە بىرىنى كۆرەلمەس ۋە يا ھېچكىم ئۆز جايىدىن قوزغىلالماس بولدى؛ لېكىن بارلىق ئىسرائىللار ئولتۇرغان جايلاردا يورۇقلۇق بار ئىدى. 24 پىرەۋن مۇسانى چاقىرتىپ ئۇنىڭغا: ــ بېرىپ، پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىڭلار. پەقەت قوي ۋە كالا پادىلىرىڭلار قالسۇن؛ بالا-چاقىلىرىڭلارنىمۇ ئېلىپ بارساڭلار بولىدۇ، دېدى.
25 مۇسا جاۋابەن: ــ ئۇنداقتا خۇدايىمىز پەرۋەردىگارغا قۇربانلىق قىلىشقا ئىناقلىق قۇربانلىقى ۋە كۆيدۈرمە قۇربانلىقىغا لازىملىق چارۋايلارنى سەن بىزگە[50] بېرەمسەن؟[51] 26 ئۆزىمىزنىڭ چارۋايلىرىمىز بىز بىلەن بىرگە كېتىشى كېرەك، بىر تۇيىقىمۇ كەينىدە قالسا بولمايدۇ؛ چۈنكى خۇدايىمىز پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىشقا قۇربانلىق قىلىدىغىنىمىزنى بۇلاردىن تاللىشىمىز لازىم. ئۇ يەرگە يېتىپ بارمىغۇچە، پەرۋەردىگارغا قايسى قۇربانلىقلار بىلەن ئىبادەت قىلىدىغىنىمىزنى بىلمەيمىز، ــ دېدى.
27 لېكىن پەرۋەردىگار پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى قاتتىق قىلدى؛ ئۇ ئۇلارنى يەنىلا قويۇپ بەرمىدى. 28 پىرەۋن مۇساغا: ــ ئالدىمدىن يوقال! ھېزى بول، ئىككىنچى ماڭا كۆرۈنگۈچى بولما! چۈنكى يۈزۈمنى يەنە كۆرگەن كۈنۈڭ جېنىڭدىن ئايرىلىسەن، ــ دېدى.
29 مۇسا ئۇنىڭغا: ــ راست ئېيتتىڭ! مەن سېنىڭ يۈزۈڭنى ئىككىنچى كۆرگۈچى بولمايمەن، ــ دېدى.

---

50 ئىبرانىي تىلىدا «قولىمىزغا».
51 ياكى «بىزگە بېرىشىڭ كېرەك!».

ئونىنچى ئاپەت ــ پۈتۈن مىسىردىكى تۇنجى باللارنىڭ ئۆلۈشى. مۇسانىڭ پىرەۋنگە ئېيتقان ئاخىرقى سۆزلىرى

11
[1] شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ يەنە بىر ئاپەتنى
پىرەۋننىڭ ئۈستىگە ۋە مىسىرنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرىمەن.
ئاندىن ئۇ سىلەرنى بۇ يەردىن كېتىشكە يول قويىدۇ ۋە ئۇ سىلەرنى ھەممە
نەرسىلىرىڭلار بىلەن قوشۇپ قويۇپ بېرىپ، بۇ يەردىن مۇتلەق قوغلاپ
چىقىرىدۇ[52]. [2] ئەمدى سەن خەلققە تاپىلاپ[53]: ــ ھەر بىرىڭلار، ئەر
كىشىلەرنىڭ ھەربىرى ئۆز قوشنىسىدىن، ئايال كىشىلەرنىڭ ھەربىرى ئۆز
قوشنىسىدىن كۈمۈش بۇيۇملارنى، ئالتۇن بۇيۇملارنى سوراپ ئالسۇن، دېگىن،
ــ دېدى [3] (پەرۋەردىگار خەلقنى مىسىرلىقلارنىڭ ئالدىدا ئىلتىپات تاپقۇزدى.
شۇنىڭدەك مۇسا دېگەن بۇ ئادەم مىسىر زېمىنىدا پىرەۋننىڭ ئەمەلدارلىرىنىڭ
نەزىرىدە بولسۇن، پۇقرالارنىڭ نەزىرىدە بولسۇن، ناھايىتى ئۇلۇغ زات بولدى).
[4] ئاندىن مۇسا يەنە: ــ پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: ــ «مەن يېرىم كېچىدە
چىقىپ مىسىرنى كېزىپ چىقىمەن. [5] شۇ ۋاقىتتا تەختتە ئولتۇرىۋاتقان
پىرەۋننىڭ تۇنجى ئوغلىدىن تارتىپ يارغۇنچاق تارتىدىغان دېدەكنىڭ تۇنجى
ئوغلىغىچە، شۇنداقلا بارلىق چارۋايلارنىڭ تۇنجىلىرى، يەنى مىسىردىكى
بارلىق تۇنجى جان ئىگىلىرى ئۆلىدۇ. [6] بۇ سەۋەبتىن پۈتكۈل مىسىر
زېمىنىدا قاتتىق بىر پەرياد كۆتۈرۈلىدۇ؛ ئۇنىڭدىن ئىلگىرى شۇنداق پەرياد
بولۇپ باقمىغانىدى، مۇندىن كېيىنمۇ بۇنداق پەرياد ئاڭلانمايدۇ. [7] لېكىن
ئىسرائىللارغا، مەيلى ئادەملىرى، مەيلى ھايۋاناتلىرىغا بولسۇن، ھەتتا بىر
تال ئىتمۇ قاۋاپ قويمايدۇ. بۇنىڭدىن پەرۋەردىگارنىڭ مىسىرلىقلار بىلەن
ئىسرائىلنى پەرقلەندۈرىدىغانلىقىنى بىلىسىلەر».
[8] ــ شۇنىڭ بىلەن بۇ ئەمەلدارلىرىڭنىڭ ھەممىسى ئالدىمغا كېلىپ،
ماڭا تەزىم قىلىپ: «سىلى ئۆزلىرى ۋە سىلىگە ئەگەشكەن بارلىق قوۋملىرى

---

52 بۇ سۆزلەرنى مۇسا تېخى پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقماي تۇرۇپ پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا ئېيتقان بولسا كېرەك (8-ئايەتنى كۆرۈڭ).

53 ئىبرانىي تىلىدا «خەلقنىڭ قۇلاقلىرىغا سۆز قىلىپ...».

چىقىپ كېتىشكەيلا!» دەپ ئېيتىدۇ، ئاندىن چىقىپ كېتىمەن» ــ دېدى-
دە، قاتتىق غەزەپ بىلەن پىرەۋننىڭ ئالدىدىن چىقىپ كەتتى[54].
9 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مىسىر زېمىنىدا مېنىڭ كارامەت مۆجىزىلىرىمنىڭ
كۆپلەپ كۆرسىتىلىشى ئۈچۈن پىرەۋن سىلەرگە قۇلاق سالمايدۇ، ــ دېگەنىدى.
10 مۇسا بىلەن ھارۇن بۇ كارامەت مۆجىزىلەرنىڭ ھەممىسىنى پىرەۋننىڭ
ئالدىدا كۆرسىتىپ بولدى؛ لېكىن پەرۋەردىگار پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى قاتتىق
قىلىپ قويغىنى ئۈچۈن ئۇ ئىسرائىللارنى ئۆز زېمىنىدىن كەتكىلى قويمىدى.

ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى

12

1 پەرۋەردىگار مىسىر يۇرتىدا مۇسا ۋە ھارۇنغا مۇنداق دېدى: ــ
2 بۇ ئاي سىلەرگە ئايلارنىڭ ئىچىدە بېشى، يىلنىڭ تۇنجى
ئېيى بولىدۇ[55]. 3 سىلەر پۈتۈن ئىسرائىل جامائىتىگە سۆز قىلىپ: ــ بۇ ئاينىڭ
ئونىنچى كۈنى ھەممىڭلار ئاتىلىرىڭلارنىڭ ئائىلىسى بويىچە بىر قوزىنى[56]
ئېلىڭلار؛ ھەربىر ئائىلىگە بىردىن قوزا ئېلىڭلار. 4 ئەگەر مەلۇم بىر ئائىلە بىر قوزىنى
يەپ بولالمىغۇدەك بولسا، ئۇنداقتا ئۆي ئىگىسى يېنىدىكى قوشنىسى بىلەن
بىرلىشىپ ئادەم سانىغا قاراپ بىر قوزا ئېلىڭلار؛ ھەربىر كىشىنىڭ ئىشتىھاسىغا
قاراپ ھېسابلاپ مۇۋاپىق بىر قوزا ھازىرلاڭلار. 5 ھەربىرىڭلار تاللايدىغان قوزاڭلار
بېجىرىم، بىر ياشلىق ئەركەك بولسۇن؛ قوي ياكى ئۆچكە پادىلىرىدىن تاللانسىمۇ
بولىدۇ. 6 قوزىنى بۇ ئاينىڭ ئون تۆتىنچى كۈنىگىچە يېنىڭلاردا تۇرغۇزۇڭلار، ــ دېگىن.
ــ شۇ كۈنى ئىسرائىلنىڭ پۈتكۈل جامائىتى تاللىغان مېلىنى گۇگۇمدا[57]

---

54 1ـ8 ئايەتتە خاتىرىلەنگەنلەر مۇسا بىلەن پىرەۋننىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان جېدەل (10-بابتا خاتىرىلگەن)نىڭ داۋامى بولسا كېرەك.

55 بۇ ۋاقىتتىن ئىلگىرى خۇدانىڭ خەلقى ئۈچۈن يىلنىڭ بېشى كۈزدە (سېنتەبىردە) باشلىناتتى (مۇقەددەس كىتابتا بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى بارلىق ۋاقىتلار شۇنداق ھېسابلىناتتى). ئوتتۇرا شەرقتىكى ئەللەرنىڭ ھەممىسىنىڭ شۇنداق كالېندارى بار ئىدى.

56 ئىبرانىي تىلىدا «قوزا» دېگەن سۆز ئوغلاقنىمۇ كۆرسىتىدۇ.

57 «گۇگۇم» ئىبرانىي تىلىدا «ئىككى كەچ ئارىلىقىدا» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ ــ دېمەك، كۈن پېتىۋاتقان چاغدىن قاراڭغۇ چۈشكۈچە بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت. «بىرىنچى كەچ»

سوپيسۇن. 7 ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ قېنىدىن ئېلىپ گۆش يېيىلگەن ئۆينىڭ
ئىشىكىنىڭ باش تەرىپىگە ھەم ئىككى يان كېشەكلىگە سۈركەپ قويسۇن.
8ئۇلار شۇ كېچىسى گۆشنى ئوتتا كاۋاپ قىلىپ يېسۇن؛ ئۇنى پېتىر نان ۋە
ئاچچىق-چۈچۈك كۆكتات بىلەن قوشۇپ يېسۇن. 9 قەتئىي خام ياكى سۇدا
پىشۇرۇپ يېمەڭلار، بەلكى ئۇنى باش، پۇت ۋە ئىچ-قارىنلىرى بىلەن ئوتتا
كاۋاپ قىلىپ يەڭلار. 10 ئۇنىڭ ھېچنېمىسىنى ئەتىگە قالدۇرماڭلار. ئەگەر
ئەتىگە ئېشىپ قالغانلىرى بولسا، ئۇنى ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرۈۋېتىڭلار.
11 سىلەر ئۇنى مۇنداق ھالەتتە يەڭلار: ـ ئۇنى يېگەندە بەللىرىڭلارنى
چىڭ باغلاپ، ئاياغلىرىڭلارغا كەش كىيىپ، قوللىرىڭلاردا ھاسا
تۇتقان ھالدا تېز يەڭلار. ئۇ بولسا پەرۋەردىگارنىڭ «ئۆتۈپ كېتىش»
قوزىسىدۇر[58]. 12 چۈنكى مەن ئۇ كېچىسى مىسىر زېمىنىنى كېزىپ
ئۆتىمەن؛ مەن مىسىر زېمىنىدا مەيلى ئىنسان بولسۇن، مەيلى ھايۋان
بولسۇن ئۇلارنىڭ تۇنجى تۇغۇلغان ئەركەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرىمەن؛
شۇنىڭ بىلەن مەن مىسىرنىڭ بارلىق بۇت-ئىلاھلىرىنىڭ ئۈستىدىن
ھۆكۈم چىقىرىمەن[59]؛ مەن پەرۋەردىگاردۇرمەن. 13 شۇ قۇربانلىقنىڭ
قېنى سىلەر ئولتۇرغان ئۆيلەردە سىلەرگە نىجات بەلگىسى بولىدۇ؛ بۇ
قانلارنى كۆرگىنىمدە سىلەرگە ئۆتۈپ تۇرىمەن[60]. شۇنىڭ بىلەن مىسىر

كەچقۇرۇن ياكى كۈن پېتىش، «ئىككىنچى كەچ» كېچىنى كۆرسەتسە كېرەك.
ئىسرائىلدا ئىشلىتىلگەن كالېندار بويىچە يېڭى كۈن كەچ كىرىشى بىلەن باشلىنىدۇ. شۇڭا شۇ
كېچە بىلەن بىرىنچى ئاينىڭ ئون بەشىنچى كۈنى باشلىنىدۇ.

58 ئىبرانىي تىلىدا «بۇ پەرۋەردىگارنىڭ «پاسخا»سىدۇر». ئىبرانىي تىلىدا «پاسخا» ياكى «پېساخ» «ئۆتۈپ كېتىش» دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. «ئۆتۈپ كېتىش» دېگەنىنىڭ مۇشۇ يەردە نېمىنى كۆرسەتكىنى توغرىسىدا 13-ئايەت ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

59 «مىسىرنىڭ بارلىق ئىلاھلىرىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم قىلىمەن» ــ بۇ مۇھىم ئىش توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ. مىسىرلىقلارنىڭ 80دىن كۆپ ئىلاھلىرى بار ئىدى.

60 «سىلەرگە ئۆتۈپ تۇرىمەن» ياكى «سىلەردىن ئۆتۈپ كېتىمەن» دېگەن سۆزلەر توغرۇلۇق ئىككى خىل پىكىر بار: ــ (1) پەرۋەردىگارنىڭ «ئۆتۈپ كېتىش»ى ئۇنىڭ ئىسرائىللارنى جازالىماي ئۆيىگە كىرمەي «ئۆتۈپ كېتىشى»، (2) پەرۋەردىگار ئەۋەتكەن «ھالاك پەرىشتىسى» (23-ئايەت ۋە «زەب.» 49:78نى كۆرۈڭ) ئىسرائىللارنىڭ ئۆيلىرىگە يېتىپ كەلگەندە پەرۋەردىگار ئۆزى ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا «ئۆتۈپ تۇرۇش»ى بىلەن ھالاك پەرىشتىسىنىڭ يولىنى

زېمىنىنى ئۆرغىنىمدا ھالاكەت ئېلىپ كېلىدىغان ۋابا-ئاپەت سىلەرگە تەگمەيدۇ.

پېتىر نان ھېيتى

[14] بۇ كۈن سىلەرگە خاتىرە كۈن بولسۇن؛ ئۇنى پەرۋەردىگارنىڭ ھېيتى سۈپىتىدە ئۆتكۈزۈپ تەبرىكلەڭلار؛ ئەبەدىي بەلگىلىمە سۈپىتىدە نەسىلدىن-نەسىلگە مەڭگۈ ئۆتكۈزۈڭلار. [15] يەتتە كۈن پېتىر نان يەڭلار؛ بىرىنچى كۈنى ئۆيۈڭلاردىن بارلىق خېمىرتۇرۇچلارنى يوق قىلىڭلار؛ چۈنكى كىمكى بىرىنچى كۈندىن تارتىپ يەتتىنچى كۈنگىچە بولدۇرۇلغان نان يېسە، شۇ كىشى ئىسرائىل قاتارىدىن ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ. [16] بىرىنچى كۈنى سىلەر مۇقەددەس ئىبادەت سورۇنى[61] تۈزۈڭلار; يەتتىنچى كۈنىمۇ ھەم شۇنداق بىر مۇقەددەس ئىبادەت سورۇنى ئۆتكۈزۈلسۇن. بۇ ئىككى كۈن ئىچىدە ھېچقانداق ئىش-ئەمگەك قىلىنمىسۇن؛ پەقەت ھەر كىشىنىڭ يەيدىغىنىنى تەييارلاشقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىلا قىلساڭلار بولىدۇ. [17] مەن دەل شۇ كۈنى سىلەرنى قوشۇن-قوشۇن بويىچە مىسىر زېمىنىدىن چىقارغىنىم ئۈچۈن سىلەر پېتىر نان ھېيتىنى ئۆتكۈزۈڭلار؛ شۇ كۈننى نەسىلدىن-نەسىلگە ئەبەدىي بەلگىلىمە سۈپىتىدە ھېيت كۈنى قىلىپ بېكىتىڭلار.

[18] بىرىنچى ئاينىڭ ئون تۆتىنچى كۈنى، كەچقۇرۇندىن تارتىپ شۇ ئاينىڭ يىگىرمە بىرىنچى كۈنى كەچقۇرۇنغىچە، پېتىر نان يەڭلار. [19] يەتتە كۈن ئىچىدە ئۆيلىرىڭلاردا ھېچ خېمىرتۇرۇچ بولمىسۇن؛ چۈنكى مۇساپىر بولسۇن، زېمىندا تۇغۇلغان بولسۇن، كىمكى بولدۇرۇلغان نەرسىلەرنى يېسە شۇ كىشى ئىسرائىل

توسۇپ، مۇھاپىزەت قىلىپ ساق قالدۇرۇشنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. بىز ئىككىنچى پىكىرگە قايىل بولدۇق («يەش.» 31:5نى ۋە ئىزاھاتىنىمۇ كۆرۈڭ).

[61] مۇشۇ يەردىكى «سورۇن» دېگەن سۆز «سورۇنغا چاقىرىلىش» دېگەننى بىلدۈرىدۇ. نەگە چاقىرىلىدۇ؟ مۇقەددەس كىتابتا ئادەتتە تەكىتلىنىدىغان ئىش خەلقنىڭ جەم بولۇشى ئەمەس، بەلكى «خۇدانىڭ يېنىغا يىغىلىشقا چاقىرىلىش»تىن ئىبارەت بولىدۇ. لېكىن مۇشۇ يەردە، بولۇپمۇ چۆل-باياۋاندىن ئۆتۈپ سەپەر قىلغان ۋاقىتدا، پۈتكۈل جامائەت «مۇقەددەس چېدىر»نىڭ ئالدىغا يىغىلىشى مۇمكىن، ۋە كېيىن پەلەستىن زېمىنىدا تۇرغاندا، ئەركەكلەر بۇ ئەمر بويىچە ھەر يىلى «مۇقەددەس چېدىر»غا، ئاندىن مۇقەددەس ئىبادەتخانىغا يىغىلىدىغان بولىدۇ («قان.» 16:16).

جامائەتتىدىن ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ[62]. 20 سىلەر ھېچقانداق بولدۇرۇلغان نەرسىنى يېمەي، قەيەردىلا تۇرساڭلار، پېتىر نان يەڭلار.

تۇنجى «ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى» («پاسخا ھېيتى»)

21 مۇسا ئىسرائىلنىڭ بارلىق ئاقساقاللىرىنى چاقىرىپ ئۇلارغا: — بېرىپ ھەربىرىڭلارنىڭ ئائىلىسى بويىچە ئۆزۈڭلارغا بىر قوزىنى تاللاپ چىقىرىپ پاسخا[63] قوزىسىنى سويۇڭلار. 22 ئاندىن بىر تۇتام زۇپا[64] ئېلىپ ئۇنى قاچىدىكى قانغا چىلاپ، قاچىدىكى قاننى ئىشىكنىڭ بېشى ۋە ئىككى كېشىكىگە سۈركەڭلار. سىلەردىن ئەتىگەنگىچە ھېچكىم ئۆيىنىڭ ئىشىكىدىن قەتئىي چىقمىسۇن. 23 چۈنكى پەرۋەردىگار مىسىرلىقلارنى ئۇرۇپ ھالاك قىلىش ئۈچۈن، زېمىننى كېزىپ ئۆتىدۇ؛ ئۇ ئىشىكنىڭ بېشى ۋە ئىككى كېشىكىدىكى قاننى كۆرگەندە، پەرۋەردىگار ھالاك قىلغۇچىنىڭ[65] ئۆيلىرىڭلارغا كىرىپ سىلەرنى ئۇرۇشىدىن توسۇش ئۈچۈن مۇھاپىزەت قىلىپ ئىشىكنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ تۇرىدۇ[66].

24 بۇ رەسىم-قائىدىنى ئۆزۈڭلار ۋە بالىلىرىڭلار ئۈچۈن ئەبەدىي بىر بەلگىلىمە سۈپىتىدە تۇتۇڭلار[67]. 25 سىلەر پەرۋەردىگار ئۆز ۋەدىسى بويىچە سىلەرگە

---

62 «ئۆز خەلقىدىن ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ» ياكى «جامائەتتىن ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ» دېگەننىڭ مۇنداق بىرنەچچە چۈشەنچىسى بولۇشى مۇمكىن: (1) پەرۋەردىگار ئۆزى ئۇنى ئۆلتۈرىدۇ؛ (2) جامائەت ئۇنى ئۆلتۈرۈشى كېرەك؛ (3) جامائەت ئۇنى ئىبادەت سورۇنلىرىدىن ھەيدىۋېتىشى ياكى پۈتكۈل جەمئىيەت ئۇنى پالىۋېتىشى كېرەك؛ (4) ئۇنىڭدىن ھېچ نەسىل قالدۇرۇلمايدۇ. بىزنىڭچە باشقا ئايەتتە ئېنىق بۇيرۇق كۆرسىتىلمىگەچكە، بىرىنچى چۈشەنچە (خۇدا ئۆزى شۇ ئادەمنى دۇنيادىن كەتكۈزىدۇ) توغرا بولۇشى مۇمكىن، دەپ قارايمىز.

63 «پاسخا» — «ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى».

64 زۇپا بىرخىل ئۆسۈملۈك؛ باشقا بىر ئىسمى «لېپەكگۈل».

65 «ھالاك قىلغۇچى» بەلكىم بىرخىل پەرىشتىنى كۆرسەتسە كېرەك («زەب.» 49:78نى كۆرۈڭ).

66 «ئۆتۈپ تۇرۇش» ياكى «ئۆتۈپ كېتىش» دېگەننىڭ مەنىسى توغرۇلۇق 13:12تىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

67 «بۇ رەسىم-قائىدە» — خۇدانىڭ كېيىنكى ئەمرلىرى بويىچە، «ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى»دا (1) ھەربىر ئائىلىنىڭ بىر قوزىنى قۇربانلىق قىلىشى؛ (2) ئۇنىڭ گۆشىنى كېچىدە يېيىشى؛ (3) بۇ

بېرىدىغان زېمىنغا كىرگىنىڭلاردا بۇ ھېيتلىق ئىبادەتنى تۇتۇڭلار. 26 باللىرىڭلار
سىلەردىن: «بۇ ئىبادەتنىڭلارنىڭ مەنىسى نېمە؟» ــ دەپ سورىسا، 27 سىلەر:
«بۇ مىسىرلىقلارنى ئۇرغىنىدا، مىسىردا ئىسرائىللارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ ئالدىغا
ئۆتۈپ تۇرۇپ، بىزنىڭ ئۆيدىكىلىرىمىزنى قۇتقۇزغان پەرۋەردىگارغا بولغان
«ئۆتۈپ كېتىش» قۇربانلىقى بولىدۇ» ــ دەڭلار. شۇنى ئاڭلىغاندا، خەلق
ئېگىلىشىپ خۇداغا سەجدە قىلدى.
28 ئاندىن ئىسرائىللار قايتىپ بېرىپ، پەرۋەردىگار دەل مۇسا بىلەن ھارۇنغا
ئەمر قىلغاندەك ئىش كۆردى.

تۇنجى تۇغۇلغان ئەركەكلەرنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى

29 ۋە شۇنداق بولدىكى، يېرىم كېچە بولغاندا، پەرۋەردىگار پىرەۋننىڭ
تەختىدە ئولتۇرۇۋاتقان تۇنجىسىدىن تارتىپ زىنداندا يېتىۋاتقان مەھبۇسنىڭ
تۇنجىسىغىچە، مىسىر زېمىنىدىكى تۇنجى ئوغۇللارنىڭ ھەممىسىنى ئۇرۇپ
ئۆلتۈردى، شۇنداقلا ئۇ ھايۋاناتلارنىڭ تۇنجى تۇغۇلغانلىرىنىڭمۇ ھەممىسىنى
ئۆلتۈردى. 30 ئادەم ئۆلمىگەن بىرمۇ ئۆي قالمىغاچقا، شۇ كېچىسى پىرەۋننىڭ
ئۆزى، ئۇنىڭ بارلىق ئەمەلدارلىرى ۋە بارلىق مىسىرلىقلار كېچىدە ئورنىدىن
قوپتى؛ مىسىر زېمىنىدا ئىنتايىن قاتتىق پەرياد كۆتۈرۈلدى.
31 پىرەۋن كېچىدە مۇسا بىلەن ھارۇننى چاقىرتىپ: ــ تۇرۇڭلار، سىلەر ۋە
ئىسرائىللار بىلەن بىللە مېنىڭ خەلقىمنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كېتىڭلار؛
ئېيتقىنىڭلاردەك بېرىپ، پەرۋەردىگارغا ئىبادەت قىلىڭلار! 32 سىلەرنىڭ
دېگىنىڭلار بويىچە قوي، ئۆچكە، كالا پادىلىرىنىمۇ ئېلىپ كېتىڭلار؛ مەن
ئۈچۈنمۇ بەخت-بەرىكەت تىلەڭلار، ــ دېدى.
33 مىسىرلىق پۇقرالارمۇ «ھەممىمىز ئۆلۈپ كەتكۈدەكمىز» دېيىشىپ،
خەلقنى زېمىندىن تېز چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن ئۇلارنى كېتىشكە ئالدىراتتى.
34 خەلق تېخى بولمىغان خېمىرلىرىنى ئېلىپ، ئۇنى تەڭنىلەرگە سېلىپ،

گۆشنى پېتىر نان ۋە ئاچچىق كۆكتاتلار بىلەن بىللە يېيىشى قاتارلىقلار تەلەپ قىلىنىدۇ («چۆل.» 1:9-14، «قان.» 16:1-8نى كۆرۈڭ).

كىيىم-كېچەكلىرى بىلەن يۈگەپ، مۈرىلىرىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ مېڭىشتى. [35] ئىسرائىللار مۇسانىڭ تاپىلىغىنى بويىچە قىلىپ، مىسىرلىقلاردىن كۈمۈش بۇيۇملار، ئالتۇن بۇيۇملار ۋە كىيىم-كېچەكلەرنى سوراپ ئېلىشتى. [36] پەرۋەردىگار خەلقنى مىسىرلىقلارنىڭ كۆز ئالدىدا ئىلتىپات تاپقۇزغىنى ئۈچۈن مىسىرلىقلار ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىن سورىغانلىرىنى بەردى؛ شۇنداق قىلىپ ئىسرائىللار مىسىرلىقلاردىن غەنىيمەتلەرنى ئېلىپ كەتتى.

ئىسرائىللارنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشى

[37] شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىللار بالىلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئالتە يۈز مىڭچە ئەركەك بولۇپ، رامسەستىن چىقىپ، سۇككوت شەھىرىگىچە پىيادە ماڭدى. [38] ئۇلار بىلەن بىللە چوڭ بىر توپ شالغۇت خەلقمۇ[68] ئۇلارغا قوشۇلۇپ ماڭدى، يەنە نۇرغۇن چارۋىلار، كۆپلىگەن كالا-قوي پادىلىرى بىلەن بىللە چىقتى.

[39] مىسىردىن ئالغاچ چىققان خېمىردىن ئۇلار پېتىر نان-توقاچلارنى ئەتتى؛ چۈنكى ئۇلار مىسىردا بىردەم-يېرىم دەم تۇرغۇزۇلماي ھەيدەلگىنى ئۈچۈن خېمىر بولمىغانىدى؛ ئۇلار ئۆزلىرى ئۈچۈن يېمەكلىك تەييارلىۋېلىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىگەنىدى.

[40] ئىسرائىللارنىڭ مىسىردا تۇرغان ۋاقتى جەمئىي تۆت يۈز ئوتتۇز يىل بولدى. [41] شۇنداق بولدىكى، شۇ تۆت يۈز ئوتتۇز يىل توشقاندا، دەل شۇ كۈنىدە پەرۋەردىگارنىڭ بارلىق قوشۇنلىرى مىسىر زېمىنىدىن چىقىپ كەتتى. [42] شۇ كۈنى كېچىدە ئۇلار مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىلغىنى ئۈچۈن، شۇ كېچىنى ئۇلار پەرۋەردىگارنىڭ كېچىسى دەپ تۇتۇشى كېرەك؛ شۇ كېچىنى بارلىق ئىسرائىللار ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە پەرۋەردىگارغا ئاتاپ تۇتۇپ، تۇنىشى كېرەك.

---

[68] «شالغۇت خەلق» ــ كېيىنكى ۋەقەلەردىن (مەسىلەن، «چۆل.» 4:11 قاتارلىقلار) قارىغاندا، ئىسرائىللاردىن باشقا بىرنەچچە مىللەتلەردىن بولغان بىر تۈركۈم كىشىلەرنى كۆرسەتسە كېرەك.

ئۆتۈپ كېتىش ھېيتىنىڭ قائىدە-تۈزۈملىرى

[43] پەرۋەردىگار مۇسا بىلەن ھارۇنغا مۇنداق دېگەنىدى: ــ پاسخا قوزىسى توغرىسىدىكى بەلگىلىمە شۇ بولسۇنكى،: ــ ھېچقانداق يات ئەللىك ئادەم ئۇنىڭدىن يېمىسۇن. [44] لېكىن ھەركىمنىڭ پۇلغا سېتىۋالغان قۇلى بولسا، ئۇ خەتنە قىلىنسۇن، ئاندىن ئۇنىڭدىن يېسۇن. [45] ئەمما ئۆيۈڭلاردا ۋاقىتلىق تۇرۇۋاتقان مۇساپىر ياكى مەدىكار بۇنىڭدىن يېسە بولمايدۇ.
[46] گۆشنى باشقا بىر ئۆيگە ئېلىپ چىقمىغىن؛ بىرلا ئۆيدە يېيىلسۇن؛ قوزىنىڭ ھېچبىر سۆڭىكى سۇندۇرۇلمىسۇن.
[47] پۈتكۈل ئىسرائىل جامائىتى بۇ ھېيتنى ئۆتكۈزسۇن.
[48] ئەگەر سېنىڭ بىلەن بىرگە تۇرغان مۇساپىر بولسا، پەرۋەردىگارغا ئاتاپ پاسخا ھېيتىنى ئۆتكۈزمەكچى بولسا، ئۇنداقتا ئالدى بىلەن بارلىق ئەركەكلىرى خەتنە قىلىنسۇن؛ ئاندىن كېلىپ ھېيت ئۆتكۈزسۇن. ئۇ زېمىندا تۇغۇلغان كىشىدەك سانالسۇن. لېكىن ھېچبىر خەتنىسىز ئادەم ئۇنىڭدىن يېمىسۇن.
[49] زېمىندا تۇغۇلغان كىشى ھەم ئاراڭلاردا تۇرغان مۇساپىر ئۈچۈن ئوخشاش قانۇن-بەلگىلىمە بولسۇن.
[50] شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىللارنىڭ ھەممىسى دەل پەرۋەردىگار مۇسا بىلەن ھارۇنغا بۇيرۇغاندەك شۇ ئىشلارنى ئادا قىلدى. [51] شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدە پەرۋەردىگار ئىسرائىللارنى قوشۇن-قوشۇن بويىچە مىسىر زېمىنىدىن چىقاردى.

تۇنجى تۇغۇلغاننى خۇداغا ئاتاش

13

[1] پەرۋەردىگار مۇساغا: [2] ــ ئىسرائىللار ئارىسىدا بالىياتقۇنىڭ بارلىق تۇنجى ئەركەك مېۋىسىنى، مەيلى ئۇ ئىنساننىڭ ياكى ھايۋاننىڭ بولسۇن، ماڭا ئاتاپ مۇقەددەس قىلغىن؛ ئۇ ماڭا مەنسۇپتۇر، دېگەنىدى.
[3] مۇسا خەلققە مۇنداق دېدى: ــ سىلەر مىسىردىن ئىبارەت «قۇللۇق ماكانى»دىن چىققان بۇ كۈننى ياد ئېتىڭلار؛ چۈنكى پەرۋەردىگار سىلەرنى بۇ يەردىن قۇدرەتلىك قولى بىلەن چىقاردى. بۇنىڭ ئۈچۈن ھېچ بولدۇرۇلغان نەرسە يېيىلمىسۇن.

4 ئابىب ئېيىنىڭ[69] بۈگۈنكى كۈنى يولغا چىققان كۈن. 5 ئەمدى پەرۋەردىگار
ساڭا بېرىشكە ئاتا-بوۋىلىرىڭغا قەسەم قىلغان، سۈت بىلەن ھەسەل ئېقىپ
تۇرىدىغان زېمىنغا، يەنى قانائانىي، ھىتتىي، ئاموريي، ھىۋىي ۋە يەبۇسىيلارنىڭ
زېمىنىغا سېنى ئېلىپ بارغىنىڭدا مۇشۇ ئابىب ئېيىدا شۇ ئىبادەتنى تۇتقىن.
6 يەتتە كۈنگىچە پېتىر نان يەڭلار؛ يەتتىنچى كۈنىدە پەرۋەردىگارغا ئالاھىدە
ئاتىغان ھېيت ئۆتكۈزۈلسۇن. 7 يەتتە كۈن ئىچىدە پېتىر نان يېيىلسۇن؛
سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا ھېچقانداق بولدۇرۇلغان نان تېپىلمىسۇن ۋە يا چېگرىلىرىڭ
ئىچىدە ھېچ خېمىرتۇرۇچمۇ كۆرۈنمىسۇن. 8 شۇ كۈنى سەن ئۆز ئوغلۇڭغا:
«مىسىردىن چىققىنىمدا پەرۋەردىگارنىڭ ماڭا كۆرسەتكەن ئىلتىپاتىنى
ياد قىلىپ تەشەككۈر بىلدۈرۈش ئۈچۈن، بۇ ھېيتنى ئۆتكۈزىمەن»، دەپ
چۈشەندۈرگىن.
9 پەرۋەردىگارنىڭ قانۇن-تەلىمىنىڭ ھەمىشە ئاغزىڭدىن چۈشمەسلىكى
ئۈچۈن، بۇ بەلگىلىمىنى قولۇڭغا بەلگە قىلىپ سىلىۋال، پېشانەڭگە قاشقىدەك
ئەسلەتمە قىلىپ ئورنىتىۋال؛ چۈنكى پەرۋەردىگار سېنى قۇدرەتلىك قولى بىلەن
مىسىردىن چىقاردى. 10 ئەمدى بۇ بەلگىلىمىنى يىلمۇ-يىل بېكىتىلگەن
ۋاقتىدا تۇتقىن.
11 پەرۋەردىگار سەن بىلەن ئاتا-بوۋىلىرىڭغا قىلغان قەسىمى بويىچە
سېنى قانائانىيلارنىڭ زېمىنىغا ئېلىپ بېرىپ، ئۇنى ساڭا تەقدىم قىلغاندىن
كېيىن، شۇنداق قىلىشىڭ كېرەك: — 12 بارلىق بالىياتقۇنىڭ تۇنجى مېۋىسىنى
پەرۋەردىگارغا ئاتاپ سۇنىسەن؛ شۇنداقلا چارىپاي مېلىڭنىڭ ھەممە تۇنجى
ئەركەكلىرىمۇ پەرۋەردىگارغا مەنسۇپ بولسۇن[70]. 13 ئەمما ئېشەكلەرنىڭ ھەممە
تۇنجىلىرىنىڭ ئورنىغا بىردىن قوزا بەرگىن. ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىغا بىرنەرسە

69 «ئابىب ئېيى» — ئىسرائىلنىڭ كالېندارى بويىچە يىلنىڭ بىرىنچى ئېيىدۇر، ئىبرانىيلار ئىشلەتكەن كالېندار بويىچە، بەزى يىللىرىدا مارت ئېيىدا، بەزى يىللىرىدا ئاپرېلدا باشلىنىدۇ (2:12نى كۆرۈڭ). «ئابىب» دېگەننىڭ مەنىسى: «بىخ ئۈرۈش»، «ئۆسۈپ چىقىش»تۇر.

70 پەرۋەردىگار مىسىردا بارلىق تۇنجىلارنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى «ئۆلۈمدىن تىرىلگەندەك» ئۇنىڭغا مەنسۇپ ئىدى. ئەمما (ئىنسان بولسۇن، مال بولسۇن) تۇنجى تۇغۇلغانلار بولسا پۈتكۈل ئائىلىگە ۋەكىللىك قىلاتتى.

بەرمىسەڭ، ئۇنىڭ بويىنىنى سۇندۇرۇۋەتكىن[71]. ئوغۇللىرىڭلار ئارىسىدا بارلىق تۇنجىلىرىڭنىڭ ئورنىغا ھۆرلۈك بەدىلى تۆلۈشۈڭ كېرەك.
14 كېيىنكى كۈنلەردە ئوغلۇڭ سەندىن: «بۇنىڭ مەنىسى نېمىدۇر»، دەپ سورىسا، سەن ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: «پەرۋەردىگار قۇدرەتلىك قولى بىلەن بىزنى مىسىردىن چىقىرىپ، «قۇللۇق ماكانى»دىن ئازاد قىلدى.
15 شۇنداق بولدىكى، پىرەۋن بويىنى قاتتىقلىق قىلىپ بىزنى قويۇپ بېرىشنى رەت قىلغىنىدا، پەرۋەردىگار مىسىر زېمىنىدىكى بارلىق تۇنجى تۇغۇلغانلارنى، ئىنسانىنىڭ بولسۇن، مالنىڭ بولسۇن، ھەممىسىنى ئۆلتۈردى؛ بۇنىڭ ئۈچۈن مەن مالنىڭ بالىياتقۇسىنىڭ تۇنجى مېۋىسىنى، يەنى ھەممە تۇنجى تۇغۇلغان ئەركەكلىرىنى پەرۋەردىگارغا ئاتاپ قۇربانلىق قىلىپ سۇنىمەن ۋە ئوغۇللىرىمنىڭ ھەربىر تۇنجىلىرى ئۈچۈن ھۆرلۈك بەدىلى تۆلەپ بېرىمەن»، دەپ ئېيتقىن. 16 بۇ بەلگىلىمىنى قولۇڭغا ئەسلەتمە-بەلگە قىلىپ سېلىۋال، پېشانەڭگە قاشقىدەك ئەسلەتمە قىلىپ ئورنىتىۋال، چۈنكى پەرۋەردىگار قۇدرەتلىك قولى بىلەن بىزنى مىسىردىن چىقاردى» ــ دېگىن.

بۇلۇت تۈۋرۈكى ۋە ئوت تۈۋرۈكى

17 ئەمما پىرەۋن خەلقنى كېتىشكە قويغاندىن كېيىن، فىلىستىيەلەرنىڭ زېمىنىدىكى يول يېقىن بولسىمۇ، خۇدا ئۇلارنى شۇ يول بىلەن باشلىمىدى؛ چۈنكى ئۇ: «خەلقىم جەڭگە ئۇچراپ قالسا، قورقۇپ پۇشايمان قىلىپ، مىسىرغا يېنىپ كېتىشى مۇمكىن» دەپ ئويلىغانىدى. 18 شۇ سەۋەبتىن خۇدا خەلقنى ئايلاندۇرۇپ، قىزىل دېڭىز تەرەپتىكى چۆلنىڭ يولى بىلەن باشلاپ ماڭدى. شۇنداق قىلىپ ئىسرائىللار مىسىردىن چىققىنىدا، قوراللىنىپ جەڭگە تەييار بولۇپ تەرتىپ بىلەن ماڭدى.
19 مۇسا يۈسۈپنىڭ سۆڭەكلىرىنىمۇ بىللە ئېلىۋالدى؛ چۈنكى يۈسۈپ ئەسلىدە

---

71 ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئۇلاغلارنى قۇربانلىق قىلىشقا بولمايتتى؛ پەقەت قوي، كالا، ئوغلاق ۋە كەپتەر قاتارلىقلارلا بولاتتى. يەنە كېلىپ، ئۇلاغلارنىڭ ئورنىغا قويلارنى قۇربانلىق قىلىشقا رۇخسەت بېرىلىشىدە ئۇلاغلارنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتىنىڭ يۇقىرىلىقى نەزەرگە ئېلىنغان.

ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرى بولغان قېرىنداشلىرىنى: «خۇدا چوقۇم سىلەرنى يوقلاپ
ھالىڭلاردىن خەۋەر ئالىدۇ[72]؛ شۇ چاغدا سىلەر مېنىڭ سۆڭەكلىرىمنى مۇشۇ
يەردىن بىللە ئېلىپ كېتىڭلار» دەپ قەسەم قىلدۇرغانىدى.
20 ئاندىن ئۇلار سۇككوتتىن چىقىپ، چۆلنىڭ چېتىدىكى ئېتام دېگەن
يەردە چېدىرلىرىنى تىكتى. 21 ئەمدى پەرۋەردىگار ئۇلارغا يول كۆرسىتىشكە
كۈندۈزى بىر بۇلۇت تۈۋرۈكىدە، كېچىسى يورۇقلۇق بېرىشكە ئوت تۈۋرۈكىدە
بولۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا يۈرەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار كېچە-كۈندۈز يول
يۈرەلەيتتى. 22 بۇلۇت تۈۋرۈكى كۈندۈزى، ئوت تۈۋرۈكى كېچىسى خەلقتىن
ئايرىلماي، ئالدىدا يۈرەتتى.

ئىسرائىللارنىڭ قىزىل دېڭىزدىن ئۆتۈشى

14

1 پەرۋەردىگار مۇساغا: 2 — سەن ئىسرائىللارغا: «سىلەر بۇرۇلۇپ
مىگدول بىلەن دېڭىزنىڭ[73] ئارىلىقىدىكى پى-ھاھىروتنىڭ ئالدىغا
بېرىپ چېدىر تىكىڭلار؛ بائال-زېفوننىڭ ئۇدۇلىدىكى دېڭىزنىڭ بويىدا چېدىر
تىكىڭلار»، دېگىن. 3 شۇنىڭ بىلەن پىرەۋن: «ئىسرائىللار زېمىندا ئېزىپ
قالدى، چۆلنىڭ ئىچىدە قامىلىپ قالدى» دەپ ئويلايدۇ؛ 4 ئىسرائىللارنى
قوغلىسۇن دەپ مەن پىرەۋننىڭ كۆڭلىنى قاتتىق قىلىمەن؛ شۇنداق قىلىپ،
مەن پىرەۋن ۋە ئۇنىڭ پۈتكۈل قوشۇنلىرى ئارقىلىق ئۆز ئۇلۇغلۇقۇمنى ئايان
قىلىمەن؛ ۋە مىسىرلىقلار مېنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىمنى بىلىدۇ، — دېدى.
ئىسرائىللار خۇدانىڭ سۆزى بويىچە قىلدى.
5 «ئۇ خەلق قېچىپ كەتتى» دەپ مىسىرنىڭ پادىشاھىغا خەۋەر بېرىلىۋىدى،
پىرەۋن بىلەن ئەمەلدارلىرى خەلق توغرىسىدىكى قاراردىن يېنىپ: «ئىسرائىللارنى
قۇللۇقتىن قويۇۋەتكىنىمىز، بۇ زادى نېمە قىلغىنىمىز؟!» — دېيىشتى.

72 «يوقلاپ ھالىڭلاردىن خەۋەر ئالىدۇ» — بۇ ئىبرانىي تىلىدا پەقەت «يوقلاپ» دېگەن بىرلا سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

73 «دېڭىز» — «قىزىل دېڭىز»نى كۆرسىتىدۇ. 2-خەرىتىنى كۆرۈڭ.

6 پىرەۋن دەرھال جەڭ ھارۋىسىنى قوشتۇرۇپ، ئۆز خەلقىنى باشلاپ يولغا
چىقتى. 7 ئۇ يەنە ئالتە يۈز خىللانغان جەڭ ھارۋىسى، شۇنداقلا مىسىردىكى
بارلىق جەڭ ھارۋىلىرىنى يىغدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە لەشكەر باشلىقلىرىنى
ئولتۇرغۇزۇپ ئېلىپ ماڭدى. 8 پەرۋەردىگار مىسىرنىڭ پادىشاھى پىرەۋننىڭ
كۆڭلىنى قاتتىق قىلغىنى ئۈچۈن، ئۇ ئىسرائىللارنى قوغلىدى. بۇ چاغدا
ئىسرائىللار قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشكەن ھالدا[74] مىسىردىن چىقىپ بولغانىدى.
9 مىسىرلىقلارنىڭ ھەممىسى، يەنى پىرەۋننىڭ بارلىق ئاتلىرى بىلەن
جەڭ ھارۋىلىرى، ئاتلىق لەشكەرلىرى بىلەن پۈتكۈل قوشۇنى ئۇلارنى قوغلاپ،
ئىسرائىللار دېڭىز بويىغا چېدىر تىككەن جايدا، يەنى پى-ھاھىروتنىڭ
يېنىدا، بائال-زېفوننىڭ ئۇدۇلىدا ئۇلارغا يېتىشتى. 10 پىرەۋن يېقىنلاشقاندا،
ئىسرائىللار بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى، مانا، مىسىرلىقلار ئۇلارنىڭ
ئارقىسىدىن يۈرۈش قىلىپ قوغلاپ كېلىۋاتاتتى! شۇنى كۆرگەندە ئىسرائىللار
تولىمۇ قورقۇشۇپ، پەرۋەردىگارغا نىدا-پەرياد كۆتۈردى. 11 ئۇلار مۇساغا: ــ
مىسىردا گۆرىستان تېپىلماسمىدى، سەن بىزنى چۆلدە ئۆلسۇن دەپ مۇشۇ
يەرگە ئېلىپ كەلدىڭمۇ؟! بىزنى مىسىردىن ئېلىپ چىقىپ، بىزگە مۇنداق
قىلغىنىڭ نېمىسى؟! 12 مىسىردا تۇرغان ۋاقتىمىزدا بىز ساڭا: «بىزنى
مىسىرلىقلارنىڭ قۇللۇقىدا بولۇشىمىزغا قويغىن، بىز بىلەن كارىڭ بولمىسۇن»
دەپ ئېيتمىغانمىدۇق؟ مىسىرلىقلارنىڭ قۇللۇقىدا بولغىنىمىز چۆلگە كېلىپ
ئۆلگىنىمىزدىن ئەۋزەل بولاتتى! ــ دېدى.
13 بۇنىڭ بىلەن مۇسا خەلققە: ــ قورقماي، تىك تۇرۇڭلار، پەرۋەردىگارنىڭ
بۈگۈن سىلەرگە يۈرگۈزىدىغان نىجاتىنى كۆرىسىلەر؛ چۈنكى سىلەر بۈگۈن
كۆرگەن مىسىرلىقلارنى ئىككىنچى كۆرمەيسىلەر. 14 پەرۋەردىگار سىلەر ئۈچۈن
جەڭ قىلىدۇ، لېكىن سىلەر بولساڭلار جىم تۇرساڭلارلا بولدى، دېدى.
15 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ نېمىشقا سەن ماڭا پەرياد كۆتۈرىسەن؟
ئىسرائىللارغا: «ئالدىغا مېڭىڭلار» دەپ بۇيرۇغىن. 16 لېكىن سەن ھاساڭنى
كۆتۈرۈپ قولۇڭنى دېڭىزغا ئۇزىتىپ، ئۇنى ئىككىگە بۆلگىن؛ شۇنداقتا،

---

74 «قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشكەن ھالدا» ــ خۇشاللىق، مەردانىلىك بىلەن، دېمەك.

ئىسرائىللار دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىن قۇرۇق يەر بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ[75].
17 مانا، مەن ئۇلارنى قوغلىسۇن دەپ مىسىرلىقلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى
قاتتىق قىلىمەن، شۇنىڭ بىلەن مەن پىرەۋن ۋە ئۇنىڭ پۈتكۈل قوشۇنى،
جەڭ ھارۋىلىرى ۋە ئاتلىقلىرى ئارقىلىق ئۆز ئۇلۇغلۇقىمنى ئايان قىلىمەن.
18 شۇنداق قىلىپ، مەن پىرەۋن ۋە ئۇنىڭ جەڭ ھارۋىلىرى ۋە ئاتلىقلىرى
ئارقىلىق ئۆز ئۇلۇغلۇقىمنى ئايان قىلغىنىمدا، مىسىرلىقلار مېنىڭ پەرۋەردىگار
ئىكەنلىكىمنى بىلىدۇ، دېدى.
19 ئىسرائىلنىڭ قوشۇنىنىڭ ئالدىدا يۈرۈۋاتقان خۇدانىڭ پەرىشتىسى[76]
ئەمدى ئۇلارنىڭ كەينىگە ئۆتتى؛ شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭغان بۇلۇت
تۈۋرۈكمۇ ئۇلارنىڭ كەينىگە يۆتكىلىپ، 20 مىسىرلىقلارنىڭ چېدىرگاھى
بىلەن ئىسرائىلنىڭ چېدىرگاھىنىڭ ئارىلىقىدا توختىدى؛ بۇ بۇلۇت بىر
تەرەپتە قاراڭغۇلۇق چۈشۈرۈپ[77]، يەنە بىر تەرەپتە كېچىنى يورۇتتى. بۇنىڭ
بىلەن پۈتۈن بىر كېچە بىر قوشۇن يەنە بىر قوشۇنغا يېقىن كېلەلمىدى.
21 مۇسا قولىنى دېڭىزنىڭ ئۈستىگە ئۇزاتتى؛ پەرۋەردىگار پۈتۈن كېچە
شەرقتىن كۈچلۈك بىر شامال چىقىرىپ، دېڭىزنىڭ سۈيىنى كەينىگە
ياندۇردى؛ ئۇ سۇنى ياندۇرۇپ دېڭىزنى قۇرۇق يەر قىلدى، سۇلار ئىككىگە
بۆلۈندى. 22 شۇ تەرىقىدە ئىسرائىللار دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قۇرۇق
يەردىن مېڭىپ، ئۆتۈپ كەتتى[78]؛ سۇلار بولسا ئۇلارنىڭ ئوڭ ۋە سول يېنىدا
كۆتۈرۈلۈپ تامدەك تۇراتتى. 23 ئەمما مىسىرلىقلار ئۇلارنى قوغلاپ كېلىۋاتاتتى
ــ پىرەۋننىڭ بارلىق ئاتلىرى، جەڭ ھارۋىلىرى ۋە ئاتلىق لەشكەرلىرى ئۇلارنىڭ
كەينىدىن دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە كەلدى. 24 تاڭ ئاتقاندا شۇنداق بولدىكى،
پەرۋەردىگار ئوت بىلەن بۇلۇت تۈۋرۈكىدە تۇرۇپ مىسىرلىقلارنىڭ قوشۇنىغا
قارىدى ۋە مىسىرلىقلارنىڭ قوشۇنىغا پاراكەندىچىلىك چۈشۈردى. 25 ئۇ

75 «ئۆتۈپ كېتىدۇ» ــ بۇ ئىككىنچى «ئۆتۈپ كېتىش»تۇر. «ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى»دا ئالدىنقى ۋە بۇ «ئۆتۈپ كېتىش» ئەسلىنىدۇ (13:12، 23نىمۇ كۆرۈڭ).

76 «خۇدانىڭ پەرىشتىسى» ــ بۇ زات توغرۇلۇق 2:3 ۋە ئۇنىڭ ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

77 شۇ ۋاقىت ئاينىڭ ئوتتۇرىسى بولغاچقا، ئادەتتە ئايدىڭ بولاتتى.

78 «ئۆتۈپ كەتتى» ــ يەھۇدىيلار «ئۆتۈپ كېتىش» ھېيتىنى تەبرىكلىگەندە، مۇشۇ قىزىل دېڭىزدىن «ئۆتۈپ كېتىش»نىمۇ ئەسلەپ تەبرىكلەيدۇ.

ئۇلارنىڭ ھارۋىلىرىنىڭ چاقلىرىنى پاتقۇزۇپ[79]، ھەيدەپ مېڭىشىنى مۈشكۈل قىلدى. مىسىرلىقلار: ــ يۈرۈڭلار، ئىسرائىلنىڭ ئالدىدىن قاچايلى، چۈنكى پەرۋەردىگار ئۇلار ئۈچۈن مىسىرلىقلارغا قارشى جەڭ قىلىۋاتىدۇ، ــ دېيىشتى.
26 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ سۇلار يېنىپ مىسىرلىقلارنىڭ ئۈستىگە، ئۇلارنىڭ جەڭ ھارۋىلىرىنىڭ ئۈستىگە ۋە ئاتلىقلىرىنىڭ ئۈستىگە ئېقىپ بېرىپ، ئۇلارنى چۆكتۈرۈۋەتسۇن دەپ قولۇڭنى دېڭىزنىڭ ئۈستىگە ئۇزاتقىن، ــ دېدى.
27 مۇسا قولىنى دېڭىزنىڭ ئۈستىگە ئۇزىتىۋىدى، تاڭ ئاتقاندا دېڭىزنىڭ سۈيى يەنە ئەسلىي ھالىتىگە يېنىپ كەلدى. قېچىۋاتقان مىسىرلىقلار ئېقىنغا قارشى يۈگۈرۈشتى، پەرۋەردىگار ئۇلارنى دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا موللاق ئاتقۇزدى.
28 سۇ ئەسلىگە يېنىپ كېلىپ، جەڭ ھارۋىلىرى بىلەن ئاتلىقلارنى، يەنى ئىسرائىللارنىڭ ئارقىدىن قوغلاپ دېڭىزغا كىرگەن پىرەۋننىڭ پۈتكۈل قوشۇنىنى غەرق قىلىۋەتتى؛ ئۇلاردىن بىرىمۇ ساق قالمىدى.
29 لېكىن ئىسرائىللار دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قۇرۇق يەر بىلەن مېڭىپ ئۆتۈپ كەتتى؛ سۇلار ئۇلارنىڭ ئوڭ ۋە سول يېنىدا كۆتۈرۈلۈپ تامدەك تۇراتتى.
30 شۇ تەرىقىدە پەرۋەردىگار ئۇ كۈنى ئىسرائىللارنى مىسىرلىقلارنىڭ قولىدىن قۇتقۇزدى؛ ئىسرائىللار مىسىرلىقلارنىڭ دېڭىزنىڭ بويىدا ئۆلۈك ياتقىنىنى كۆردى.
31 ئىسرائىل خەلقى پەرۋەردىگارنىڭ مىسىرلىقلارغا ئىشلەتكەن زور قۇدرىتىنى كۆرۈپ، پەرۋەردىگاردىن قورقتى؛ ئۇلار پەرۋەردىگارغا ۋە ئۇنىڭ قۇلى مۇساغا ئىشەندى.

مۇسانىڭ خۇداغا مەدھىيە ئوقۇشى

15

1 شۇ چاغدا مۇسا بىلەن ئىسرائىللار پەرۋەردىگارغا مەدھىيە ئوقۇپ مۇنۇ كۈينى ئېيتتى: ــ

«مەن پەرۋەردىگارنى مەدھىيىلەپ كۈي ئېيتاي،
چۈنكى ئۇ كارامەت ئۇلۇغلۇقىنى كۆرسەتتى[80]؛
ئۇ ئات ۋە مىنگۈچىنى دېڭىزغا تاشلىۋەتتى.

[79] باشقا بىرنەچچە خىل تەرجىمىلىرىمۇ ئۇچرىشى مۇمكىن.
[80] ياكى «ئۇ شانلىق غەلىبە قۇچتى».

2 مېنىڭ كۈچۈم ھەم مېنىڭ كۈيۈم ياھ[81] ئۆزىدۇر؛
ئۇ ماڭا نىجات بولدى؛
ئۇ مېنىڭ تەڭرىمدۇر، مەن ئۇنى ئۇلۇغلايمەن؛
ئۇ مېنىڭ ئاتامنىڭ خۇداسىدۇر، مەن ئۇنى ئالىي دەپ مەدھىيىلەيمەن.
3 پەرۋەردىگار جەڭچىدۇر،
ياھۋەھ[82] ئۇنىڭ نامىدۇر.
4 پىرەۋننىڭ جەڭ ھارۋىلىرىنى ھەم قوشۇنلىرىنى دېڭىزغا تاشلىۋەتتى؛
ئۇنىڭ ئالىي لەشكەر باشلىقلىرى قىزىل دېڭىزدا غەرق قىلىندى.
5 چوڭقۇر سۇلار ئۇلارنى كۆمۈۋەتتى،
ئۇلار خۇددى تاشتەك دېڭىز تېگىگە چۆكۈپ كەتتى.
6 سېنىڭ ئوڭ قولۇڭ، ئەي پەرۋەردىگار،
قۇدرىتى بىلەن شان-شەرەپ تاپتى؛
سېنىڭ ئوڭ قولۇڭ، ئەي پەرۋەردىگار،
دۈشمەننى كۇكۇم-تالقان قىلىۋەتتى.
7 ئۆز ئۇلۇغلۇقۇڭنىڭ ھەيۋىسى بىلەن ئۆزۈڭگە قارشى چىققانلارنى نابۇت قىلدىڭ،
سەن ئوتلۇق غەزىپىڭنى ئەۋەتتىڭ،
ئۇ سامانني كۆيدۈرگەن ئوتتەك ئۇلارنى يۇتۇۋەتتى.
8 دىمىغىڭنىڭ نەپىسى بىلەن[83] سۇلار دۆڭ بولۇپ ئۆرلىدى،
جۇشقۇنلىغان دولقۇنلار دۆڭ كەبى تىك تۇردى،
دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭقۇر سۇلار قاتۇرۇپ قويۇلدى.
9 دۈشمەن دېدى: «مەن ئۇلارنى قوغلايمەن، يېتىشىمەن، ئولجا ئېلىپ ئۈلەشتۈرىمەن،

---

81 مۇشۇ تەرجىمىدە بىز خۇدانىڭ «ياھۋەھ» ياكى «يەھوۋاھ» دېگەن نامىنى «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلدۇق. «ياھ» بولسا «ياھۋەھ» دېگەن بۇ ئىسمىنىڭ قىسقارتىلغان شەكلىدۇر.
82 مۇشۇ تەرجىمىدە بىز خۇدانىڭ «ياھۋەھ» ياكى «جەھوۋاھ» دېگەن نامىنى ئادەتتە «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلدۇق. مەنىسى «ئەزەلدىن بولغۇچى». 3:13-14 ۋە ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.
83 ياكى «قەھرىڭنىڭ روھى بىلەن».

ئۇلاردىن دەردىمنى چىقىرىمەن،
قىلىچىمنى سۇغۇرۇپ، ئۆز قولۇم بىلەن ئۇلارنى نابۇت قىلىمەن».
10 لېكىن سەن نەپىسىڭ بىلەن پۈۋلىدىڭ،
دېڭىز ئۇلارنى كۆمۈۋەتتى؛
ئۇلار جۇشقۇنلۇق سۇلاردا قوغۇشۇندەك چۆكۈپ كەتتى.
11 ئىلاھلارنىڭ ئارىسىدا، ئەي پەرۋەردىگار،
كىم سېنىڭ تەڭدىشىڭ بولسۇن؟
پاك-مۇقەددەسلىك ئىچىدە ئۆز ھەيۋىتىڭنى كۆرسىتىدىغان،
ھەمد-مەدھىيىلەر ئارىسىدا دەھشەتلىك تۇرىدىغان،
مۆجىزە-كارامەت يارىتىدىغان،
سەندەك كىم بولسۇن؟
12 سەن ئوڭ قولۇڭنى ئۇزىتىشىڭ بىلەن،
يەر-زېمىن ئۇلارنى يۇتۇۋەتتى.
13 لېكىن ئۆزۈڭگە ھەمجەمەت قىلىپ قۇتقۇزغان[84] قوۋمنى رەھىمدىللىقىڭ بىلەن باشلاپ چىقتىڭ؛
سەن ئۇلارنى ئۆز مۇقەددەس ماكانىڭغا[85] قۇدرىتىڭ بىلەن ھىدايەت قىلىپ يېتەكلىدىڭ.
14 يات خەلقلەر بۇنى ئاڭلاپ، تىترىشىپ كەتتى؛
فىلىستىيەدە تۇرۇۋاتقانلارنى تولغاقتەك ئازاب تۇتتى.
15 ئاندىن ئېدومنىڭ ئەمىرلىرى دەككە-دۈككىگە چۈشتى؛
موئابنىڭ پالۋانلىرىنى بولسا، راسا تىترەك باستى؛
قانائان زېمىنىدىكىلەرنىڭ يۈرىكى سۇ بولۇپ ئاقتى؛
16 قورقۇنچ ۋە دەھشەت ئۇلارنى باستى؛
بىلىكىڭنىڭ ھەيۋىتى بىلەن ئۇلار خۇددى تاشتەك مىدىرلىيالماي قالدى؛
خەلقىڭ ئۆتۈپ كەتكۈچە، ئى پەرۋەردىگار،

---

84 «ھەمجەمەت قىلىپ قۇتقۇزغان» دېگەن ئىبارە ئىبرانىي تىلىدا «گائال» دېگەن بىر پېئىل بىلەنلا ئىپادىلىنىدۇ. بۇ پېئىل توغرۇلۇق «تەبىرلەر» ۋە «ئايۇپ» 25:19 ۋە ئىزاھاتىنىمۇ كۆرۈڭ.
85 ئىبرانىي تىلىدا «ئۆز مۇقەددەسلىكىڭنىڭ ماكانىغا».

ئۆزۈك رەنە تۆلەپ ھۆر قىلغان خەلقىڭ[86] ئۆتۈپ بولغۇچە[87].
17 ئۇلارنى باشلاپ كىرىپ،
ئۆز مىراسىڭ بولغان تاغدا كۆچەتتەك تىكىسەن،
ئۆز ماكانىڭ قىلغان جايغا، ئى پەرۋەردىگار،
ئۆز قوللىرىڭ تەييارلىغان مۇقەددەس جايغا، ئى رەب، ئۇلارنى ئېلىپ بارىسەن.
18 پەرۋەردىگار ئەبەدىلئەبەدگىچە پادىشاھ بولۇپ ھۆكۈم سۈرىدۇ!
19 چۈنكى پىرەۋننىڭ ئاتلىرى،
جەڭ ھارۋىلىرى ئاتلىقلىرى بىلەن بىللە دېڭىزغا كىرىپ بولدى؛
پەرۋەردىگار دېڭىزنىڭ سۇلىرىنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ياندۇردى،
لېكىن ئىسرائىللار بولسا دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىن قۇرۇق يەردىن مېڭىپ ئۆتۈپ كەتتى»[88].

20 ئاندىن ھارۇننىڭ ھەدىسى پەيغەمبەر مەريەم قولىغا داپنى ئالدى، بارلىق قىز-ئاياللارمۇ قولىغا داپ ئېلىپ، ئۇسسۇل ئويناشىپ ئۇنىڭغا ئەگەشتى. 21 مەريەم ئۇلارغا جاۋابەن مۇنداق كۈينى ئوقۇدى: —
«پەرۋەردىگارنى مەدھىيىلەپ كۈي ئېيتىڭلار،
چۈنكى ئۇ زور ئۇلۇغلۇقىنى كۆرسەتتى[89]؛
ئۇ ئات ۋە مىنگۈچىنى دېڭىزغا تاشلىۋەتتى!».

خۇدا خەلقىنى سىنايدۇ — ماراھتىكى ئاچچىق سۇ

22 ئاندىن مۇسا ئىسرائىللارنى قىزىل دېڭىزدىن باشلاپ، شۇر چۆلىگە ئېلىپ باردى. ئۇلار ئۇ يەردە ئۈچ كۈن چۆلدە يۈرۈپ، سۇ تاپالمىدى. 23 ئاندىن ئۇلار ماراھقا

86 «ئۆزۈك رەنە تۆلەپ ھۆر قىلغان خەلق» دېگەن ئۇقۇم يۇقىرىقى 13-ئايەتتىكى «سەن ھەمجەمەت قىلىپ قۇتقۇزغان... خەلقىڭ» دېگەن ئۇقۇمغا يېقىندۇر.
87 بۇ ئايەت بېشارەت بولۇپ: (1) قانائاندىكى خەلق ۋە موئابتىكى ئاھالىلەر خۇدانىڭ خەلقىنىڭ مىسىردىن چىققىنىنى ئاڭلاپ ئۇلاردىن ئىنتايىن قورقىدۇ («يە.» 2:8-11نى كۆرۈڭ)؛ (2) كېيىنكى كۈنلەردە ئىسرائىل قانائان زېمىنىنى ئىگىلەشكە ئىئوردان دەرياسىدىن «ئۆتىدۇ». بۇ ئىش بولغۇچە ھېچقانداق باشقا ئەل-مىللەت ئۇلارنىڭ يولىنى توسۇۋالالمايدۇ (17-ئايەتنى كۆرۈڭ).
88 بەزى تەرجىمىلەردە مۇسانىڭ بۇ شېئىرى 18-ئايەت بىلەن توختايدۇ.
89 ياكى «ئۇ شانلىق غەلىبە قۇچتى».

يېتىپ كەلدى؛ لېكىن ئۇ يەرنىڭ سۈيى ئاچچىق بولۇپ، سۈيىنى ئىچكىلى بولمايتتى؛ شۇڭا ئۇ جايىنىڭ نامى «ماراھ» دەپ قويۇلغان[90]. [24] ئۇ ۋاقىتتا خالايىق:

— بىز نېمە ئىچىمىز؟ — دەپ مۇسادىن ئاغرىنىپ غوتۇلداشقىلى تۇردى.

[25] ئۇ پەرۋەردىگارغا پەرياد كۆتۈردى؛ پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا بىر دەرەخنى كۆرسەتتى؛ ئۇ دەرەخ ياغىچىنى ئېلىپ، سۇغا تاشلىۋىدى، سۇ تاتلىق سۇغا ئايلاندى. ئۇ يەردە پەرۋەردىگار ئۇلارغا ھۆكۈم-بەلگىلىمە بېكىتىپ، ئۇلارنى سىناپ، مۇنداق دېدى: — [26] «ئەگەر سىلەر كۆڭۈل قويۇپ خۇدايىڭلار پەرۋەردىگارنىڭ سۆزىنى[91] ئاڭلاپ، ئۇنىڭ نەزىرىدە دۇرۇس بولغاننى قىلىپ، ئەمرلىرىگە قۇلاق سېلىپ، بارلىق ھۆكۈملىرىنى تۇتساڭلار، ئۇنداقتا، مەن مىسىرلىقلارنىڭ ئۈستىگە سالغان كېسەللەردىن ھېچبىرىنى ئۈستۈڭگە سالمايمەن؛ چۈنكى مەنكى سىلەرگە شىپالىق بەرگۈچى پەرۋەردىگاردۇرمەن».

[27] ئاندىن ئۇلار ئېلىمغا يېتىپ كەلدى. شۇ يەردە ئون ئىككى بۇلاق بىلەن يەتمىش خورما دەرىخى بار ئىدى؛ ئۇلار شۇ يەردە سۇلارنىڭ بويىدا چېدىر تىكتى.

ماننا بىلەن بۆدۈنە

16 [1] ئاندىن ئىسرائىللارنىڭ پۈتكۈل جامائىتى ئېلىمدىن يولغا ئاتلاندى؛ مىسىر زېمىنىدىن چىقىپ، ئىككىنچى ئېيىنىڭ ئون بەشىنچى كۈنىدە ئېلىم بىلەن سىنايىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سىن چۆلىگە يېتىپ كەلدى. [2] ئەمما ئىسرائىللارنىڭ پۈتكۈل جامائىتى چۆلدە مۇسا بىلەن ھارۇننىڭ يامان گېپىنى قىلىپ غوتۇلداشقىلى تۇردى. [3] ئىسرائىللار ئۇلارغا: — پەرۋەردىگارنىڭ قولى بىزنى مىسىر يۇرتىدىلا ئۆلتۈرۈۋەتكەن بولسا بولماسمىدى! شۇ يەردە بىز گۆش قايناۋاتقان قازانلارنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، تويغۇدەك نان يېمىگەنمىدۇق؟ لېكىن سىلەر بۇ جامائەتنىڭ ھەممىسىنى ئاچلىق بىلەن

[90] «ماراھ» — «ئاچچىق» دېگەن مەنىدە.
[91] ئىبرانىي تىلىدا «ئاۋازىنى».

ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ بىزنى بۇ چۆلگە ئېلىپ كەلدىڭلار! ــ دېيىشتى[92].
4 بۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مانا، مەن ئاسماندىن سىلەرگە
نان ياغدۇرىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن خەلق ھەر كۈنى چىقىپ، بىر كۈنلۈك
لازىملىقىنى يىغىۋالسۇن. بۇ تەرىقىدە مەن ئۇلارنىڭ مېنىڭ قانۇن-ئەمرلىرىمدە
ماڭىدىغان-ماڭمايدىغانلىقىنى سىنايمەن. 5 ھەر ھەپتىنىڭ ئالتىنچى كۈنى
شۇنداق بولىدۇكى، ئۇلار يىغىۋالغانلىرىنى تەييارلىسۇن[93]؛ ئۇ باشقا كۈنلەردە
ئېرىشىدىغىنىدىن بىر ھەسسە كۆپ بولىدۇ، ــ دېدى. 6 ئاندىن مۇسا بىلەن
ھارۇن بارلىق ئىسرائىللارغا: ــ بۈگۈن ئاخشام سىلەرنى مىسىر زېمىنىدىن
ئېلىپ چىققۇچىنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى بىلىسىلەر ۋە 7 ئەتە سىلەر
پەرۋەردىگارنىڭ شان-شەرىپىنى كۆرىسىلەر؛ چۈنكى ئۇ سىلەرنىڭ ئۇنىڭ
يامان گېپىنى قىلىپ غوتۇلداشقىنىڭلارنى ئاڭلىدى؛ بىزگە كەلسەك،
سىلەر يامان گېپىمىزنى قىلىپ غوتۇلدىغۇدەك بىز كىم ئىدۇق؟ ــ دېدى.
8 مۇسا يەنە: پەرۋەردىگار بۈگۈن ئاخشام سىلەرگە يېگىلى گۆش بېرىپ،
ئەتە ئەتىگەندە تويغۇدەك نان بەرگەندە بۇنى بىلىسىلەر؛ چۈنكى پەرۋەردىگار
سىلەر ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلىپ غوتۇلدىغىنىڭلارنى ئاڭلىدى. ئەمدى بىز
نېمە ئىدۇق؟ سىلەرنىڭ غوتۇلداشقىنىڭلار بىزلەرگە قارىتىلغان ئەمەس، بەلكى
پەرۋەردىگارغا قارىتىلغاندۇر، ــ دېدى.
9 ئاندىن مۇسا ھارۇنغا: ــ سەن ئىسرائىللارنىڭ پۈتكۈل جامائىتىگە:
«پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا كېلىڭلار؛ چۈنكى ئۇ يامان گەپ بىلەن
غوتۇلداشقىنىڭلارنى ئاڭلىدى»، دەپ ئېيتقىن، ــ دېدى.
10 شۇنداق بولدىكى، ھارۇن ئىسرائىللارنىڭ پۈتكۈل جامائىتىگە سۆزلەپ
تۇرغىنىدا، ئۇلار چۆل تەرەپكە قارىۋىدى، مانا، پەرۋەردىگارنىڭ جۇلاسى بۇلۇتتا

---

92 ئۇلارنىڭ قاقشاشلىرى تولىمۇ ئورۇنسىز ئىدى، ئەلۋەتتە. چۈنكى بىرىنچىدىن، ئىسرائىللارنىڭ مىسىردىن ئېلىپ كەلگەن چارۋا ماللىرى ئاز ئەمەس ئىدى (12:38نى كۆرۈڭ). ئىككىنچىدىن، ئۇلار مىسىردا قۇللۇقتا بولغان چاغلىرىدىمۇ ئۇلار ئېرىشىدىغان يېمەكلىكلەر ئانچە كۆپ بولغان ئەمەس ئىدى («قان.» 7:3، 8:1-3نى كۆرۈڭ).

93 «ئالتىنچى كۈن» ــ بۇ جۈمە كۈنىدۇر. شۇ كۈنى يەھۇدىيلار يىغقان «ماننا»دىن ئىككى كۈنلۈك تاماقنى تەييارلىۋېلىشى كېرەك ئىدى. چۈنكى ئەتىسى، يەنى يەتتىنچى كۈنى شابات كۈنى («دەم ئېلىش كۈنى») ئىدى.

ئايان بولدى. 11 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ
12 ــ مەن ئىسرائىللارنىڭ يامان گەپ قىلىپ غوتۇلداشقىنىنى ئاڭلىدىم؛ ئەمدى ئۇلارغا: «گۇگۇمدا[94] سىلەر گۆش يەيسىلەر ۋە ئەتىگەندە ناندىن تويۇنىسىلەر، شۇنىڭ بىلەن سىلەر مېنىڭ پەرۋەردىگار خۇدايىڭلار ئىكەنلىكىمنى بىلىپ يېتىسىلەر» ــ دەپ ئېيتقىن، دېدى.
13 كەچقۇرۇندا شۇنداق بولدىكى، بۆدۈنىلەر ئۇچۇپ كېلىپ، چېدىرگاھنى قاپلاپ كەتتى؛ ئەتىسى ئەتىگەندە، چېدىرگاھنىڭ ئەتراپىدىكى يەرلەرگە شەبنەم چۈشكەنىدى. 14 ئەتراپتا ياتقان شەبنەم كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندىن كېيىن، مانا، چۆللۈكنىڭ يەر يۈزىدە قىراۋدەك نېپىز، كىچىك-كىچىك يۇمىلاق نەرسىلەر تۇراتتى. 15 ئىسرائىللار ئۇنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگىنى ئۈچۈن: ــ بۇ نېمىدۇ؟ ــ دەپ سوراشتى.
مۇسا ئۇلارغا جاۋابەن: ــ بۇ پەرۋەردىگار سىلەرگە ئاتا قىلغان ئوزۇق-تۈلۈكتۇر. 16 پەرۋەردىگار شۇ ئىشنى ئەمر قىلىپ دېدىكى، «ھەربىرىڭلار يەيدىغىنىڭلارغا قاراپ ئۇنىڭدىن يىغىۋېلىڭلار؛ ھەربىرىڭلار ئائىلىدىكى ئادەم سانىغا قاراپ، ھەربىر ئادەمگە بىر ئومەر مىقداردا يىغىڭلار[95]؛ ھەر ئادەم ئۆز چېدىرىدىكى كىشىلەر ئۈچۈن يىغىڭلار» ــ دېدى.
17 ئىسرائىللار شۇنداق قىلىپ، بەزىسى كۆپرەك، بەزىسى ئازراق يىغىۋالدى. 18 ئۇلار ئۇنى ئومەر مىقدارى بىلەن ئۆلچىۋىدى، كۆپ يىغقانلارنىڭكىدىن ئېشىپ كەتمىدى، ئاز يىغقانلارنىڭمۇ كەملىك قىلمىدى؛ ھەربىر كىشى ئۆز يەيدىغىنىغا قاراپ يىغقانىدى[96]. 19 مۇسا ئۇلارغا:

94 «گۇگۇم» ــ ئىبرانىي تىلدا «ئىككى كەچ ئارىلىقىدا» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. 6:12 ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

95 «بىر ئومەر» «ئەفاھ»نىڭ ئوندىن بىر قىسمى، يەنى ئىككى لىترچە ئىدى.

96 يەنە بىر تەرجىمىسى: «ھەممەيلەننىڭ يىغىۋالغىنى ئۆز ئېھتىياجىغا دەلمۇدەل ئىدى».
بۇ ئايەتنى ئىككى خىل چۈشىنىش مۇمكىن: ــ (1) خۇدانىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە بىر كىشى ئۈچۈن دەل بىر ئومەر مىقداردا يېمەكلىك تەقدىم قىلىناتتى. شۇنىڭ بىلەن ھەممەيلەن يىغقاندىن كېيىن، ئومەر مىقدارى بىلەن ئۆلچىگىنىدە، ئوزۇق-تۈلۈك («ماننا»)نى ئارتۇق يىغىۋالغان كىشى ئاز يىغقان كىشىگە كەم بولغاننى تولدۇرۇپ بېرەتتى. ئاخىر ھەممە كىشىگە كېرەك بولغان يېمەكلىك تەڭ تەمىن ئېتىلەتتى. بۇ مۆجىزە ئەمەس، تەبىئىي ئىش ئىدى.

ئىسرائىللارنىڭ «مىسىردىن چىقىش»تىكى سەپىرى - مىسىردىن قانائانغىچە بولغان سەپەر

— ھېچقانداق ئادەم بۇلاردىن ھېچنېمىنى ئەتىگە قالدۇرمىسۇن،
دېدى.
20 شۇنداق بولسىمۇ، ئۇلار مۇسانىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمىدى؛ بەزىلەر ئۇنىڭدىن
بىر قىسمىنى ئەتىگە ساقلاپ قويدى. ئەمما ساقلاپ قويغىنى قۇرتلاپ
سېسىپ كەتتى. بۇ ئىش ئۈچۈن مۇسا ئۇلارغا خاپا بولۇپ ئاچچىقلاندى. 21
شۇ سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ ھەربىرى ھەر ئەتىگىنى چىقىپ ئۆز يەيدىغىنىغا قاراپ

(2) خەلق مەيلى كۆپ ماننا يىغقان بولسۇن، ياكى ئازراق يىغقان بولسۇن، خۇدانىڭ كارامىتى بىلەن يىغۇۋالغىنى دەل ئۆز ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىغا ماس بولدى. بۇ ئىشنىڭ ئۆزى مۆجىزە ئىدى، ئەلۋەتتە. «ماننا»نىڭ ھەر كۈنى ئاسماندىن چۈشۈشى مۆجىزە بولۇپلا قالماي، ماننانىڭ مىقدارىمۇ دەل ھەممەيلەنگە كېرەك بولغانغا باراۋەر ئىدى.
بىزنىڭچە، «كورىنتلىقلار (2)» 15:8 بويىچە، بىرىنچى چۈشەنچە توغرا بولسا كېرەك؛ چۈنكى شۇ ئايەتتە روسۇل پاۋلۇس «ماننا يىغىش» دېگەن ئىشنى مىسال قىلىپ، خۇدانىڭ بەندىلىرىنى بىر-بىرىگە بېرىشكە رىغبەتلەندۈرىدۇ.

يىغىۋالاتتى؛ قالغانلىرى بولسا ئاپتاپ چىققاندا ئېرىپ كېتەتتى.
22 لېكىن ئالتىنچى كۈنى شۇنداق بولدىكى، ئۇلار كۈنلۈك ئوزۇقنىڭ ئىككى
ھەسسىسىنى يىغدى؛ دېمەك، ھەربىر كىشى ئۈچۈن ئىككى ئومەر مىقداردا
يىغىۋالدى؛ ئاندىن جامائەت ئەمىرلىرى ھەممىسى كېلىپ بۇنى مۇساغا ئېيتتى.
23 مۇسا ئۇلارغا: ــ مانا پەرۋەردىگارنىڭ دېگىنى: ــ ئەتە ئارام كۈنى،
پەرۋەردىگارغا ئاتالغان مۇقەددەس شابات كۈنى بولىدۇ؛ پىشۇرىدىغىنىڭلارنى
پىشۇرۇپ، قاينىتىدىغىنىڭلارنى قاينىتىپ، ئېشىپ قالغىنىنىڭ ھەممىسىنى
ئەتىگە ساقلاپ قويۇڭلار، ــ دېدى.
24 ئۇلار مۇسا بۇيرۇغاندەك، ئېشىپ قالغىنىنى ئەتىسىگە ساقلاپ قويۇۋىدى،
ئۇلار سېسىپ قالمىدى، قۇرتلاپمۇ كەتمىدى. 25 مۇسا ئۇلارغا: ــ بۇنى بۈگۈن
يەڭلار؛ چۈنكى بۈگۈن پەرۋەردىگارغا ئاتالغان شابات كۈنى بولغىنى ئۈچۈن بۈگۈن
دالادىن تاپالمايسىلەر. 26 ئالتە كۈن سىلەر يىغساڭلار بولىدۇ؛ لېكىن يەتتىنچى
كۈنى شابات بولغىنى ئۈچۈن ئۇ كۈنىدە ھېچنېمە تېپىلمايدۇ، ــ دېدى.
27 ھالبۇكى، يەتتىنچى كۈنى خەلقتىن بىرنەچچىسى ئوزۇق-تۈلۈك يىغقىلى
چىقىۋىدى، ھېچنېمە تاپالمىدى. 28 پەرۋەردىگار مۇساغا: «سىلەر قاچانغىچە
مېنىڭ ئەمرلىرىم ۋە قانۇن-بەلگىلىمىلىرىمنى تۇتۇشنى رەت قىلىسىلەر؟ 29 مانا،
پەرۋەردىگار سىلەرگە شابات كۈنىنى بېكىتىپ بەردى؛ شۇڭا يەتتىنچى كۈنى
ھەربىرىڭلارنى ئۆز ئورنىدا تۇرۇپ، سىرتلارغا چىقمىسۇن دەپ، ئالتىنچى كۈنى
ئىككى كۈنلۈك ئوزۇق بېرىدۇ»، ــ دېدى. 30 شۇنىڭ بىلەن خەلق يەتتىنچى
كۈنى ئارام ئالدى.
31 ئىسرائىللار بۇ ئوزۇقنى «ماننا» دەپ ئاتىدى[97]؛ ئۇنىڭ شەكلى
يۇمغاقسۈت ئۇرۇقىدەك، رەڭگى ئاق بولۇپ، تەمى ھەسەلگە مىلەنگەن
قوتۇرماچقا ئوخشايتتى.
32 مۇسا ئۇلارغا: ــ پەرۋەردىگارنىڭ ئەمرى شۇكى، ــ كېيىنكى
ئەۋلادلىرىڭلارغا مەن سىلەرنى مىسىردىن ئېلىپ چىققاندا، مەن سىلەرگە
چۆلدە يېيىشكە ئاتا قىلغان ناننى كۆرسىتىش ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن كومزەككە بىر
ئومەر توشقۇزۇپ، ئۇلار ئۈچۈن ساقلاپ قويۇڭلار، ــ دېدى.

97 «ماننا» ــ «نېمە بۇ؟» دېگەن مەنىدە (15-ئايەتنى كۆرۈڭ).

33 مۇسا ھارۇنغا: ــ كەلگۈسى ئەۋلادلىرىڭلارغا كۆرسىتىشكە ساقلاش
ئۈچۈن بىر كومزەكنى ئېلىپ، ئۇنىڭغا بىر ئومەر مىقداردا ماننا سېلىپ،
پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىدا قويۇپ قويغىن، ــ دېدى.
34 كېيىن، ھارۇن پەرۋەردىگار مۇساغا بۇيرۇغاندەك كومزەكنى ساقلاش
ئۈچۈن ئۇنى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنىڭ[98] ئالدىدا قويۇپ قويدى[99].
35 شۇ تەرىقىدە ئىسرائىللار ئادەم ئولتۇراقلاشقان بىر زېمىنغا يېتىپ
كەلگۈچە قىرىق يىل «ماننا» يېدى؛ ئۇلار قانائان زېمىنىنىڭ چېگرالىرىغا
يەتكۈچە ماننا يېدى.
36 ئەينى چاغدا بىر «ئومەر» «ئەفاھ»نىڭ ئوندىن بىرىگە باراۋەر ئىدى.

قورام تاشتىن چىققان سۇ

17
1 ئاندىن پۈتكۈل ئىسرائىل جامائىتى قوپۇپ، سىن چۆلىدىن
چىقىپ، پەرۋەردىگارنىڭ ئەمرى بويىچە سەپەر قىلىپ، رەفىدىم
دېگەن يەرگە كېلىپ چېدىرلىرىنى تىكتى. ئەمما ئۇ يەردە خەلققە ئىچكىلى
سۇ يوق ئىدى. 2 شۇنىڭ بىلەن خەلق مۇسا بىلەن جېدەللىشىپ: ــ بىزگە
ئىچكىلى سۇ بەرگىن! ــ دېدى. لېكىن مۇسا ئۇلارغا: ــ نېمىشقا مېنىڭ
بىلەن جېدەللىشىسىلەر؟ نېمىشقا پەرۋەردىگارنى سىنايسىلەر؟ ــ دېدى.
3 لېكىن خەلق چاڭقاپ، سۇ تەلەپ قىلىپ، مۇسادىن ئاغرىنىپ
غوتۇلدىشىپ: ــ سەن نېمىشقا بىزنى، بالىلىرىمىزنى ۋە مېلىمىزنى ئۇسسۇزلۇق
بىلەن ئۆلتۈرۈشكە مىسىردىن ئېلىپ كەلدىڭ؟ ــ دېدى.

---

98 مۇشۇ يەردە «ھۆكۈم-گۇۋاھلىق» خۇدانىڭ ئىسرائىلغا بەرمەكچى بولغان تۆپ ئەمرلىرىنى،
شۇنداقلا ئۇنىڭ ئىسرائىل بىلەن بولىدىغان ئەھدىسىنى كۆرسىتىدۇ (20-بابنى كۆرۈڭ). خۇدانىڭ
مۇقەددەس ماھىيىتى ۋە خاراكتېرى شۇ ئەمرلەردە ئايان قىلىنغاچقا، «ھۆكۈم-گۇۋاھلىق» دەپمۇ
ئاتىلىدۇ. شۇ ئەمرلەر «ئەھدە ساندۇقى» ئىچىدە ساقلانغان تاش تاختايلار ئۈستىگە پۈتۈلگەن
(40:20نى كۆرۈڭ).

99 ئەھدە ساندۇقىنىڭ تەسۋىرىنى بىلىش ئۈچۈن 25-باب، 10-22-ئايەتلەرگە قاراڭ.
«ئىبر.» 9:4تىن قارىغاندا، «ماننا» كومزىكى كېيىنكى ۋاقىتتا ئەھدە ساندۇقى ئىچىگە، مۇقەددەس
قانۇن تاشلىرى ئالدىغا قويۇلغان.

[4] شۇنىڭ بىلەن مۇسا پەرۋەردىگارغا پەرياد كۆتۈرۈپ: ــ بۇ خەلقنى قانداق قىلسام بولار؟! ئۇلار ھېلىلا مېنى چالما-كېسەك قىلىشى مۇمكىن! ــ دېدى.
[5] پەرۋەردىگار مۇساغا جاۋابەن: ــ سەن ئىسرائىلنىڭ ئاقساقاللىرىدىن بىرنەچچىسىنى ئۆزۈڭ بىلەن بىللە ئېلىپ چىقىپ، نىل دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئۇرغىنىڭدا ئىشلەتكەن ھاساڭنى قولۇڭغا ئېلىپ خەلقنىڭ ئالدىغا بارغىن؛
[6] مانا، مەن شۇ يەردە، ھورەب تېغىدىكى قورام تاشنىڭ ئۈستىدە سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرىمەن(100)؛ سەن قورام تاشنى ئۇرغىن. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن خەلققە ئىچكىلى سۇ چىقىدۇ، ــ دېدى.
مۇسا ئىسرائىلنىڭ ئاقساقاللىرىنىڭ كۆز ئالدىدا شۇنداق قىلدى. [7] مۇسا ئىسرائىللارنىڭ جېدەللەشكىنى ۋە ئۇلارنىڭ «پەرۋەردىگار زادى ئارىمىزدا بارمۇ-يوقمۇ؟» دېيىشىپ پەرۋەردىگارنى سىنىغىنى ئۈچۈن، ئۇ يەرنى «ماسساھ» ۋە «مەرىباھ» دەپ ئاتىدى(101).

ئامالەكلەر بىلەن جەڭ قىلىش

[8] شۇ چاغدا ئامالەكلەر كېلىپ رەفىدىمدە ئىسرائىلغا ھۇجۇم قىلدى. [9] مۇسا يەشۇئاغا: سەن ئۆزىمىزدىن ئامالەك بىلەن جەڭ قىلىشقا ئادەم تاللىغىن(102). مەن ئەتە خۇدانىڭ ھاسىسىنى قولۇمغا ئېلىپ دۆڭنىڭ چوققىسىدا تۇرۇپ تۇرىمەن، دېدى.
[10] يەشۇئا مۇسا بۇيرۇغىنىدەك قىلىپ، ئامالەكلەر بىلەن جەڭ قىلدى. مۇسا، ھارۇن ۋە خۇر دۆڭنىڭ چوققىسىغا چىقتى. [11] شۇنداق بولدىكى، مۇسا قولىنى كۆتۈرۈپ تۇرسا، ئىسرائىل غالىب كېلەتتى، لېكىن ئۇ قوللىرىنى پەسكە چۈشۈرۈپ تۇرسا، ئامالەك غالىب كېلەتتى. [12] مۇسانىڭ قوللىرى ئېغىرلىشىپ كەتتى؛ ئۇلار بىر تاشنى ئېلىپ كېلىپ ئۇنىڭ ئاستىغا قويدى؛ ئۇ ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇردى؛ ئاندىن ھارۇن بىلەن خۇر بىرى بىر تەرىپىدە، بىرى

100 «ھورەب تېغى» ــ سىناي تېغىنىڭ باشقا بىر ئىسمى.
101 «ماسساھ» ــ «سىناش» دېگەن مەنىدە، «مەرىباھ» ــ «جېدەل-ماجرا» دېگەن مەنىدە.
102 ياكى «سەن ئۆزىمىزگە ئادەملەرنى تاللاپ، ئامالەك بىلەن سوقۇشقىلى چىققىن».

يەنە بىر تەرىپىدە ئۇنىڭ قوللىرىنى يۆلەپ تۇردى؛ بۇ تەرىقىدە ئۇنىڭ قوللىرى تاكى كۈن پاتقۇچە مەزمۇت تۇردى. 13 شۇنداق قىلىپ، يەشۇئا ئامالەك ۋە ئۇنىڭ خەلقىنى قىلىچلاپ(103) نابۇت قىلدى.
14 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ بىر ئەسلىمە بولسۇن دەپ بۇ ئىشلارنى بىر كىتابقا پۈتۈپ قالدۇرغىن، شۇنداقلا شۇلارنى يەشۇئانىڭ قۇلاقلىرىغا ئوقۇپ بەر؛ چۈنكى مەن ئامالەكنىڭ نامىنى ئاسمانلارنىڭ ئاستىدىن، ھەتتا ئادەملەرنىڭ ئېسىدىنمۇ مۇتلەق ئۆچۈرۈۋېتىمەن، دېدى.
15 ئاندىن مۇسا بىر قۇربانگاھنى ياساپ، نامىنى «پەرۋەردىگار تۇغۇمدۇر»(104) دەپ ئاتىدى 16 ۋە مۇسا: ــ ياھنىڭ(105) تەختى ئالدىدا بىر قول كۆتۈرۈلۈپ: ــ «پەرۋەردىگار ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ئامالەككە قارشى جەڭ قىلىدۇ» دېيىلگەنىدى(106)، ــ دېدى.

يەتروننىڭ مۇسانى زىيارەت قىلىشى ۋە ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىشى

18 1 مۇسانىڭ قېيىنئاتىسى، يەنى مىدياننىڭ كاھىنى يەترو خۇدانىڭ مۇسا ئۈچۈن ھەمدە ئۆز خەلقى ئىسرائىل ئۈچۈن بارلىق قىلغانلىرى توغرۇلۇق ئاڭلىدى، يەنى پەرۋەردىگارنىڭ ئىسرائىلنى مىسىردىن چىقارغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى. 2-3 شۇنىڭ بىلەن مۇسانىڭ قېيىنئاتىسى يەترو مۇسانىڭ ئەسلىدە ئۆز يېنىغا ئەۋەتىۋەتكەن ئايالى زىپپوراھ ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئوغلىنى ئېلىپ يولغا چىقتى (بىرىنچى ئوغلىنىڭ ئىسمى گەرشوم دەپ قويۇلغانىدى؛ چۈنكى مۇسا: «مەن ياقا يۇرتتا مۇساپىر بولۇپ تۇرۇۋاتىمەن»

103 ئىبرانىي تىلىدا «قىلىچ بىسى بىلەن ئۇرۇپ،...».
104 ئىبرانىي تىلىدا «ياھۋەھ-نىسسى».
105 «ياھ» ــ «ياھۋەھ» (پەرۋەردىگار)نىڭ قىسقارتىلما شەكلىدۇر.
106 كىمنىڭ قولىنىڭ خۇدانىڭ تەختى ئالدىدا كۆتۈرۈلگەنلىكى ئېنىق ئېيتىلمايدۇ؛ بىزنىڭچە بۇ سىرلىق ئىش ئەرشتە خۇدانىڭ ئالدىدا يۈز بەرگەن بولۇپ، قەسەم قىلىپ «كۆتۈرۈلگەن قول» بولسا «پەرۋەردىگارنىڭ قولى» («يەش.» 10:25، 20:41، 1:53، 14:66، «يەھ.» 38:12)، يەنى «پەرۋەردىگارنىڭ قولى» بولغان مەسىھ («يەش.» 1:42، 19، 6:49، 13:52)نى كۆرسەتسە كېرەك.

دېگەندى[107]. 4 يەنە بىرىنىڭ ئىسمى ئەلىئېزەر دەپ قويۇلغانىدى؛ چۈنكى
مۇسا: «ئاتامنىڭ خۇداسى ماڭا ياردەمدە بولۇپ، مېنى پىرەۋننىڭ قىلىچىدىن
قۇتقۇزدى»، دېگەندى[108]). 5 شۇنداق قىلىپ مۇسانىڭ قېينئاتىسى يەترو
مۇسانىڭ ئوغۇللىرى بىلەن ئايالىنى ئېلىپ، مۇسانىڭ چۆلدە، خۇدانىڭ
تېغىنىڭ يېنىدا چېدىر تىككەن يېرىگە يېتىپ كەلدى.
6 ئۇ ئەسلىدە مۇساغا: ــ «مانا، مەنكى قېينئاتاڭ يەترو سېنىڭ ئايالىڭنى
ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئوغلىنى ئېلىپ يېنىڭغا كېتىۋاتىمەن» دەپ خەۋەر
ئەۋەتكەنىدى. 7 شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئۆز قېينئاتىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپ، تەزىم
قىلىپ، ئۇنى سۆيدى. ئۇلار بىر-بىرىدىن ھال-ئەھۋال سورىشىپ چېدىرغا
كىردى؛ 8 ئاندىن مۇسا قېيناتىسىغا ئىسرائىلنىڭ ۋەجىدىن پەرۋەردىگارنىڭ
پىرەۋن ۋە مىسىرلىقلارغا قىلغان ھەممە ئەمەللىرىنى سۆزلەپ، ئۇلارنىڭ يول
بويىي بېشىغا چۈشكەن جەبىر-جاپالارنى بايان قىلىپ، پەرۋەردىگارنىڭ قانداق
قىلىپ ئۇلارنى قۇتقۇزغىنىنى ئېيتىپ بەردى.
9 بۇنى ئاڭلاپ يەترو پەرۋەردىگارنىڭ ئىسرائىلغا كۆرسەتكەن بارلىق
ياخشىلىقىدىن، ئۇلارنى مىسىرلىقلارنىڭ قولىدىن قۇتقۇزغانلىقىدىن شادلاندى.
10 يەترو شادلىنىپ: ــ سىلەرنى مىسىرلىقلارنىڭ ۋە پىرەۋننىڭ قولىدىن
قۇتقۇزغان پەرۋەردىگارغا تەشەككۈرلەر بولغاي! ئۇ بۇ قوۋمنى مىسىرلىقلارنىڭ
قولىدىن قۇتقۇزدى! 11 مەن پەرۋەردىگارنىڭ بارلىق ئىلاھلاردىن ئۈستۈن
تۇرىدىغانلىقىنى ئەمدى بىلدىم؛ چۈنكى ئۇ دەل ئۇلار[109] يوغانچىلىق قىلغان
ئىشتا ئۆزىنىڭ ئۇلاردىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى نامايان قىلدى ــ دېدى.
12 ئاندىن مۇسانىڭ قېينئاتىسى يەترو خۇداغا ئاتاپ بىر كۆيدۈرمە قۇربانلىق
ۋە بىرنەچچە تەشەككۈر قۇربانلىقلىرىنى[110] ئېلىپ كەلدى؛ ھارۇن بىلەن

107 «گەرشوم» ــ «ياقا يۇرتلۇق» دېگەن سۆز بىلەن ئاھاڭداش.

108 «ئەلىئېزەر» ــ «خۇدايىم ياردەمدۇر» دېگەن مەنىدە.

109 «ئۇلار» ــ مۇشۇ يەردە ساختا ئىلاھلار، بۇتلارنى كۆرسىتىدۇ (12:12، 11:15نى كۆرۈڭ). بەزى ئالىملار بۇ سۆز مىسىرلىقلارنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ.

110 «تەشەككۈر قۇربانلىقلىرى» ــ ئىبرانىي تىلىدا «زەباق» دېيىلىدۇ. ھارۇن ۋە ئاقساقاللارنىڭ يەترو بىلەن بىللە شۇ قۇربانلىقلاردىن يېگەنلىكى ئۇلارنىڭ تەشەككۈر قۇربانلىقى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. چۈنكى «تەشەككۈر قۇربانلىقلىرى»دىن سۇنغۇچى كىشىمۇ يېسە بولاتتى.

ئىسرائىلنىڭ ھەربىر ئاقساقىلى مۇسانىڭ قېيىنئاتىسى بىلەن بىللە خۇدانىڭ ھۇزۇرىدا تائام يېيىشكە كەلدى.

يەترونىڭ ئاقىلانە مەسلىھەتى

[13] ئەتىسى مۇسا خەلقنىڭ ئىش-دەۋالىرى ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىشقا ئولتۇردى؛ خەلق ئەتىگەندىن تارتىپ كەچكىچە مۇسانىڭ چۆرىسىدە تۇرۇشتى. [14] مۇسانىڭ قېيىنئاتىسى ئۇنىڭ خەلقى ئۈچۈن قىلغان ئىشلىرىنى كۆرگەندە ئۇنىڭدىن: ــ سېنىڭ خەلققە قىلىۋاتقان بۇ ئىشىڭ زادى نېمە ئىش؟ نېمىشقا سەن بۇ ئىشتا يالغۇز ئولتۇرىسەن، بارلىق خەلق نېمە ئۈچۈن ئەتىگەندىن كەچكىچە سېنىڭ چۆرەڭدە تۇرىدۇ؟ ــ دېدى.
[15] مۇسا قېيىنئاتىسىغا جاۋاب بېرىپ: ــ خەلق خۇدادىن يول ئىزدەشكە مېنىڭ قېشىمغا كېلىدۇ. [16] قاچانكى ئۇلارنىڭ بىر ئىش-دەۋاسى چىقسا ئۇلار يېنىمغا كېلىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھۆكۈم چىقىرىمەن ۋە شۇنداقلا خۇدانىڭ قانۇن-بەلگىلىمىلىرىنى ئۇلارغا بىلدۈرىمەن، ــ دېدى.
[17] مۇسانىڭ قېيىنئاتىسى ئۇنىڭغا: ــ بۇ قىلغىنىڭ ياخشى بولماپتۇ. [18]سەن جەزمەن ئۆزۈڭنى ھەمدە چۆرەڭدە تۇرغان خەلقىڭنىمۇ چارچىتىپ قويىسەن؛ چۈنكى بۇ ئىش ساڭا بەك ئېغىر كېلىدۇ. سەن ئۇنى يالغۇز قىلىپ يېتىشەلمەيسەن. [19] ئەمدى مېنىڭ سۆزۈمگە قۇلاق سالغىن، مەن ساڭا بىر مەسلىھەت بېرەي ۋە شۇنداق قىلساڭ، خۇدا سېنىڭ بىلەن بىللە بولىدۇ: ــ سەن ئۆزۈڭ خۇدانىڭ ئالدىدا خەلقنىڭ ۋەكىلى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى خۇداغا مەلۇم قىلغىن؛ [20] سەن خەلققە قانۇن-بەلگىلىمىلەرنى ئۆگىتىپ، ماڭىدىغان يولنى كۆرسىتىپ، ئۇلارنىڭ قانداق بۇرچى بارلىقىنى ئۇقتۇرغىن. [21] شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا سەن پۈتكۈل خەلقنىڭ ئارىسىدىن خۇدادىن قورقىدىغان، ئەپسانىيەتچىلىكنى يامان كۆرىدىغان ھەم قابىلىيەتلىك ھەم دىيانەتلىك ئادەملەرنى[111] تېپىپ، ئۇلارنى خەلقنىڭ ئۈستىگە باش قىلىپ، بەزىسىنى مىڭبېشى، بەزىسىنى يۈزبېشى، بەزىسىنى ئەللىكبېشى،

[111] ئىبرانىي تىلىدا «ھەقىقەتكە تەۋە ئادەملەر».

بەزىسىنى ئۇنبېشى قىلىپ تەيىنلىگىن. 22 شۇنىڭ بىلەن بۇلار ھەرقانداق
ۋاقىتتا خەلقنىڭ ئىش-دەۋالىرىنى سورايدۇ. ئەگەر چوڭ بىر ئىش-دەۋا چىقىپ
قالسا، بۇنى ساڭا تاپشۇرسۇن؛ لېكىن ھەممە كىچىك ئىش-دەۋالارنى ئۇلار
ئۆزلىرى بېجىرسۇن. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار سېنىڭ ۋەزىپەڭنى يېنىكلىتىپ،
يۈكۈڭنى كۆتۈرۈشۈپ بېرىدۇ. 23 ئەگەر شۇنداق قىلساڭ ۋە خۇدا ساڭا شۇنداق
بۇيرۇسا، ئۆزۈڭ ۋەزىپەڭدە پۇت تىرەپ تۇرالايسەن ۋە خەلقىڭمۇ خاتىرجەملىك
بىلەن ئۆز جايىغا قايتىپ كېتىدۇ، دېدى.
24 مۇسا قېيىنئاتىسىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىپ دېگىنىنىڭ ھەممىسىنى
قىلدى. 25 مۇسا پۈتكۈل ئىسرائىل ئارىسىدىن قابىلىيەتلىك ئادەملەرنى
تاللاپ، ئۇلارنى خەلقنىڭ ئۈستىگە باش قىلىپ، بەزىسىنى مىڭبېشى،
بەزىسىنى يۈزبېشى، بەزىسىنى ئەللىكبېشى، بەزىسىنى ئۇنبېشى قىلىپ
قويدى. 26 بۇلار ھەرقانداق ۋاقىتتا خەلقنىڭ ئىش-دەۋالىرىنى سوراپ تۇردى؛
تەسرەك ئىش-دەۋالارنى بولسا، مۇساغا يوللايتتى، كىچىك ئىش-دەۋالارنى
بولسا ئۆزلىرى سورايتتى.
27 ئاندىن مۇسا قېيىنئاتىسىنى يولغا سېلىپ قويدى، ئۇ ئۆز يۇرتىغا
قايتىپ كەتتى.

ئىسرائىللار سىناي تېغىدا

19

1 ئىسرائىللار مىسىر زېمىنىدىن چىقىپ، دەل ئۈچىنچى
ئېيىنىڭ باشلانغان كۈنى سىناي چۆلىگە يېتىپ كەلدى[112]. 2 ئۇلار
رەفىدىمدىن چىقىپ، سىناي چۆلىگە يېتىپ كېلىپ، چۆلدە چېدىر تىكتى؛
ئىسرائىل شۇ يەردە، تاغنىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ چېدىر تىكتى. 3 مۇسا خۇدانىڭ
ئالدىغا چىقىۋىدى، پەرۋەردىگار تاغدىن ئۇنىڭغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دېدى: —
سەن ياقۇپنىڭ جەمەتىگە سۆز قىلىپ، ئىسرائىللارغا مۇنۇ خەۋەرنى يەتكۈزگىن:
— 4 «مېنىڭ مىسىرلىقلارغا نېمە قىلغىنىمنى، شۇنداقلا مەن سىلەرنى خۇددى
بۈركۈت بالىلىرىنى قاناتلىرىغا مىندۈرۈپ ئېلىپ يۈرگەندەك، ئۆز قېشىمغا ئېلىپ

112 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى بويىچە «ئۈچىنچى ئاي» يىلنىڭ (كالېندارنىڭ) ئۈچىنچى ئېيىنى كۆرسىتىدۇ.

كەلگىنىمنى ئۆزۈڭلار كۆردۈڭلار[113]. 5 ئەمدى سىلەر دەرھەقىقەت مېنىڭ سۆزۈمنى
ئاڭلاپ، ئەھدەمنى تۇتساڭلار، ئۇنداقتا بارلىق ئەللەرنىڭ ئارىسىدا ماڭا خاس بىر
گۆھەر بولىسىلەر ــ چۈنكى پۈتكۈل يەر مېنىڭكىدۇر ــ 6 ۋە سىلەر ماڭا كاھىنلاردىن
تەركىب تاپقان خاس بىر پادىشاھلىق[114] ۋە مۇقەددەس بىر قوۋم بولىسىلەر». مانا
بۇ سەن ئىسرائىللارغا دېيىشىڭ كېرەك بولغان سۆزلەردۇر، ــ دېدى.
7 شۇنىڭ بىلەن مۇسا يېنىپ كېلىپ، خەلقنىڭ ئاقساقاللىرىنى چاقىرتىپ،
پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا بۇيرۇغان شۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇلارغا يەتكۈزدى.
8 خەلقنىڭ ھەممىسى بىر ئېغىزدىن: ــ پەرۋەردىگار بۇيرۇغاننىڭ ھەممىسىگە
چوقۇم ئەمەل قىلىمىز! ــ دەپ جاۋاب بەردى. ئاندىن مۇسا خەلقنىڭ جاۋاب
سۆزلىرىنى پەرۋەردىگارنىڭ قېشىغا بېرىپ يەتكۈزدى.
9 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مانا، مەن ساڭا سۆز قىلغىنىمدا خەلق
ئاۋازىمنى ئاڭلىسۇن، ھەمىشە ساڭا ئىشەنسۇن دەپ، يېنىڭغا قارا بۇلۇتنىڭ
قاراڭغۇلۇقى ئىچىدە كېلىمەن، دەپ ئېيتتى. مۇسامۇ خەلقنىڭ دېگەنلىرىنى
پەرۋەردىگارغا ئاڭلاتتى.
10 پەرۋەردىگار مۇساغا يەنە: ــ سەن خەلقنىڭ قېشىغا بېرىپ، بۈگۈن ۋە
ئەتە ئۇلارنى پاك-مۇقەددەس قىلىپ، كىيىم-كېچەكلىرىنى يۇدۇرغىن. 11 ئۇلار
ئۈچىنچى كۈنگە تەييار تۇرسۇن؛ چۈنكى ئۈچىنچى كۈنى بارلىق خەلقنىڭ كۆز
ئالدىدا پەرۋەردىگار سىناي تېغىغا چۈشىدۇ. 12 سەن خەلق ئۈچۈن تاغنىڭ
ئەتراپىغا[115] بىر پاسىل قىلىپ، ئۇلارغا: «سىلەر ئېھتىيات قىلىڭلار، تاغقا
چىقماڭلار ياكى ئۇنىڭ ئېتىكىگە تېگىپ كەتمەڭلار. كىمكى تاغقا تەگسە
ئۆلتۈرۈلمەي قالمايدۇ؛ 13 ئۇنىڭغا[116] ھەتتا بىرەر قولى تېگىپ كەتسىمۇ،
چالما-كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈلسۇن ياكى ئوق ئېتىپ ئۆلتۈرۈلسۇن. مەيلى
ھايۋان ياكى ئىنسان بولسۇن، شۇنداق قىلسا، تىرىك قالدۇرۇلمىسۇن[117]» ــ

113 بەزىدە ئانا بۈركۈت بالىلىرىغا ئۇچۇشنى ئۆگەتكەندە ئۇلارنى دۈمبىسىگە مىندۈرۈپ ئۇچىدۇ.
114 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «سىلەر ماڭا پادىشاھلار ۋە كاھىنلار ...بولىسىلەر».
115 ياكى «خەلق ئەتراپىغا».
116 «ئۇنىڭغا» ــ دېمەك تاغقا. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «ئۇنىڭغا (تاغقا تەگكەن كىشىگە)
ئادەمنىڭ قولى تەگمىسۇن...».
117 «چالما-كېسەك قىلىنسۇن ياكى ئوق ئېتىپ ئۆلتۈرۈلسۇن» ــ دېمەك، تاغقا تەگكەن

دەپ ئېيتقىن. لېكىن كاناي ئۈزۈن چېلىنسا، ئۇلار تاغنىڭ تۈۋىگە چىقسۇن، دېدى.
[14] مۇسا تاغدىن چۈشۈپ خەلقنىڭ قېشىغا بېرىپ، خەلقنى خۇداغا ئاتاپ مۇقەددەس قىلدى؛ ئۇلار كىيىم-كېچەكلىرىنى يۇدى. [15] ئاندىن مۇسا خەلققە:
- ئۈچىنچى كۈنگە تەييار تۇرۇڭلار؛ ھېچكىم ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلمىسۇن، دېدى.
[16] ئۈچىنچى كۈنى بولغاندا، تاڭ يورۇشى بىلەن شۇنداق بولدىكى، گۈلدۈرماملار(118) گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىپ، تاغ ئۈستىدە قويۇق بىر پارچە بۇلۇت پەيدا بولدى، زور قاتتىق چېلىنغان كانايىنىڭ ئاۋازى(119) ئاڭلاندى. بۇنى كۆرۈپ چېدىرگاھدىكى پۈتكۈل خەلق قورقۇنچىدىن تىترەپ كەتتى. [17] مۇسا خەلقنى خۇدانىڭ ئالدىدا ھازىر بولۇشقا چېدىرگاھدىن ئېلىپ چىقتى. ئۇلار كېلىپ تاغنىڭ تۈۋىدە ئۆرە تۇردى. [18] پەرۋەردىگار سىناي تېغىغا ئوتتا چۈشۈپ كەلگىنى ئۈچۈن ئىس-تۈتەك پۈتكۈل تاغنى قاپلىدى؛ ئىس-تۈتەك خۇمداندىن ئۆرلىگەن ئىس-تۈتەكتەك ئۈستىگە ئۆرلەپ چىقتى. پۈتكۈل تاغ قاتتىق تەۋرىنىشكە باشلىدى. [19] كاناي ئاۋازى بارغانسېرى كۈچىيىپ ئىنتايىن قاتتىق چىقتى. مۇسا سۆز قىلىۋىدى، خۇدا ئاڭلاپ ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن جاۋاب بەردى(120). [20] پەرۋەردىگار ئۆزى سىناي تېغىغا، تاغنىڭ چوققىسىغا چۈشتى؛ ئاندىن پەرۋەردىگار مۇسانى تاغنىڭ چوققىسىغا چاقىرىۋىدى، مۇسا تاغقا چىقتى.
[21] پەرۋەردىگار مۇساغا: - سەن چۈشۈپ خالايىقنى ئاگاھلاندۇرۇپ: ئۇلار «پەرۋەردىگارنى كۆرىمىز» دەپ پاسىلدىن بۆسۈپ ئۆتمىسۇن؛ ئۇنداق قىلسا، ئۇلاردىن كۆپ ئادەم ھالاك بولىدۇ، دەپ ئېيتقىن. [22] پەرۋەردىگارغا يېقىن

كىشىنى ئۆلتۈرۈشى كېرەك؛ بىراق خىلاپلىق قىلغان ئۇنداق بىر كىشىنى تاغ ئېتىكىدە (قەتئىي چەكلەنگەن جايغا كىرگەنلىكى سەۋەبلىك) ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ھەرقانداق كىشى ئۇنىڭغا تەگسە ياكى ئۇنىڭغا يېقىن بارسا بولمايتتى؛ شۇڭا ئۇنى چالما-كېسەك قىلىش ياكى ئوق بىلەن ئۆلتۈرۈش كېرەك ئىدى. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «(خۇدا تەرىپىدىن) ئۆلتۈرۈلىدۇ».

118 ئىبرانىي تىلىدا «ئاۋازلار».

119 ياكى «بۇرغا ئاۋازى».

120 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «مۇسا سۆز قىلىۋاتاتتى، خۇدا ئاڭلاپ ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن جاۋاب بېرىۋاتاتتى».

كېلىدىغان كاھىنلارمۇ ئۆزلىرىنى ماڭا ئاتاپ مۇقەددەس قىلسۇن؛ بولمىسا، پەرۋەردىگار سىپىلنى بۆسكەندەك ئۇلارغا ھالاكەت يەتكۈزىدۇ، ــ دېدى.

[23] مۇسا پەرۋەردىگارغا: ــ خالايىقنىڭ سىناي تېغىغا چىقىشى مۇمكىن ئەمەس؛ چۈنكى سەن ئۆزۈڭ بىزگە قاتتىق ئاگاھلاندۇردۇڭ: تاغنى «مۇقەددەس» دەپ قاراپ، ئۇنىڭ ئەتراپىغا پاسىللارنى بېكىتكىلار، دەپ ئەمر قىلدىڭ، ــ دېدى.

[24] پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ ماڭ، سەن چۈشۈپ كەتكىن. ئاندىن سەن ھارۇننى ئېلىپ، بىللە چىققىن؛ لېكىن كاھىنلار ۋە خەلق بولسا پەرۋەردىگارنىڭ قېشىغا بارايلى دەپ پاسىلدىن بۆسۈپ ئۆتمىسۇن؛ بولمىسا، پەرۋەردىگار سىپىلنى بۆسكەندەك ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چۈشىدۇ، ــ دېدى.

[25] شۇنىڭ بىلەن مۇسا خەلقنىڭ قېشىغا چۈشۈپ، ئۇلارغا بۇ سۆزنى يەتكۈزدى.

ئون پەرز

20

[1] خۇدا مۇنۇ بارلىق سۆزلەرنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ــ

[2] مەن سېنى «قۇللۇق ماكانى» بولغان مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ كەلگەن پەرۋەردىگار خۇدايىڭدۇرمەن.

[3] سېنىڭ مەندىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھىڭ بولمايدۇ.

[4] سەن ئۆزۈڭ ئۈچۈن مەيلى يۇقىرىدىكى ئاسماندا بولسۇن، مەيلى تۆۋەندىكى زېمىندا بولسۇن، ياكى يەر ئاستىدىكى سۇلاردا بولسۇن، ھەرقانداق نەرسىنىڭ قىياپىتىدىكى ھېچقانداق ئويما شەكىلنى ياسىما[121].

[5] سەن بۇنداق نەرسىلەرگە باش ئۇرما ياكى ئۇلارنىڭ قۇللۇقىغا كىرمە. چۈنكى مەنكى پەرۋەردىگار خۇدايىڭ ۋاپاسىزلىقتا ھەسەت قىلغۇچى تەڭرىدۇرمەن.

---

[121] 5-ئايەتتىن ئېنىق كۆرۈنىدىكى، 4-ئايەتتە خاتىرىلەنگەن: «ئۆزۈڭ ئۈچۈن ... شەكىلنى ياسىما» دېگەن بۇ ئەمرنىڭ كۆزدە تۇتقىنى ئادەملەر چوقۇنۇش مەقسىتىدە ياسىغان ھەرقانداق شەكىللەردۇر. دېمەك، بۇ يازمىلاردا سەنئەتنىڭ ئۆزى ياكى بەدىئىي ئىجادىيەت، مەسىلەن رەسساملىق ياكى ھەيكەلتىراشلىق مەنئى قىلىنغان ئەمەس. مەسىلەن، «مۇقەددەس چېدىر» ۋە كېيىنكى «مۇقەددەس ئىبادەتخانا»دا بىرنەچچە سۈرەتلەر (خېرۇبلار، گۈللەر، خورما دەرەخ قاتارلىقلارنىڭ سۈرەتلىرى) كۆرۈنىدۇ. بۇلار بۇتلار ئەمەس، پەقەت بېزەش مەقسىتىدە ئىشلەنگەن.

مەندىن نەپرەتلەنگەنلەرنىڭ قەبىھلىكلىرىنى ئۆزلىرىگە، ئوغۇللىرىغا، ھەتتا
نەۋرە-چەۋرىلىرىگىچە چۈشۈرىمەن[122]، 6 ئەمما مېنى سۆيىدىغان ۋە ئەمرلىرىمنى
تۇتىدىغانلارغا مىڭ ئەۋلادىغىچە[123] ئۆزگەرمەس مېھرىبانلىق[124] كۆرسىتىمەن.
7 پەرۋەردىگار خۇدايىڭنىڭ نامىنى قالايمىقان تىلغا ئالما؛ چۈنكى كىمدەكىم
نامىنى قالايمىقان تىلغا ئالسا، پەرۋەردىگار ئۇنى گۇناھكار ھېسابلىماي قالمايدۇ.
8 شابات كۈنىنى مۇقەددەس دەپ بىلىپ تۇتقىلى يادىڭدا ساقلىغىن.
9 ئالتە كۈن ئىشلەپ بارلىق ئىشلىرىڭنى تۈگەتكىن؛ 10 لېكىن يەتتىنچى كۈنى
پەرۋەردىگار خۇدايىڭغا ئاتالغان شابات كۈنىدۇر[125]؛ سەن شۇ كۈنى ھېچقانداق
ئىش قىلمايسەن؛ مەيلى سەن ياكى ئوغلۇڭ بولسۇن، مەيلى قىزىڭ، مەيلى
قۇلۇڭ، مەيلى دېدىكىڭ، مەيلى بۇقاڭ ياكى سەن بىلەن بىر يەردە تۇرۇۋاتقان[126]
مۇساپىر بولسۇن، ھېچقانداق ئىش قىلمىسۇن. 11 چۈنكى ئالتە كۈن ئىچىدە
پەرۋەردىگار ئاسمان بىلەن زېمىننى، دېڭىز بىلەن ئۇنىڭ ئىچىدىكى بارىنى
ياراتتى ئاندىن يەتتىنچى كۈنىدە ئارام ئالدى. بۇنىڭ ئۈچۈن پەرۋەردىگار شابات
كۈنىنى بەخت-بەرىكەتلىك كۈن قىلىپ، ئۇنى مۇقەددەس كۈن دەپ بېكىتتى.
12 ئاتا-ئاناڭنى ھۆرمەت قىل. شۇنداق قىلساڭ پەرۋەردىگار خۇدايىڭ ساڭا

122 «ۋاپاسىزلىققا ھەسەت قىلغۇچى تەڭرى» توغرۇلۇق «تەبىرلەر» ۋە «قانۇن شەرھى»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

«مەندىن نەپرەتلەنگەنلەرنىڭ قەبىھلىكلىرىنى ئۆزلىرىگە، ئوغۇللىرىغا، ھەتتا نەۋرە-چەۋرىلىرىگىچە چۈشۈرىمەن» — بۇ مۇھىم سۆز توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى، شۇنداقلا «ئەزاكىيال»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى (18-، 33-بابلار توغرۇلۇق) كۆرۈڭ.

123 «ئەمرلىرىمنى تۇتىدىغانلارغا مىڭلىغان ئەۋلادىغىچە» — باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «ئەمرلىرىمنى تۇتىدىغان مىڭلىغانلىرىغا...». بىراق «قان.» 9:7 تەرجىمىمىزگە ماس كېلىدۇ.

124 مۇشۇ يەردە «ئۆزگەرمەس مېھرىبانلىق» ئىبرانيي تىلىدا «خەسەد» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. بۇ سۆزنىڭ مەنىسى بەك چوڭقۇر بولۇپ، كۆپ يەرلەردە «ئۆزگەرمەس مۇھەببەت» ياكى «ئۆزگەرمەس مېھرىبانلىق» دەپ تەرجىمە قىلىنىدۇ. كۆپ يەرلەردە بىر خىل ئەھدە بىلەن باغلىق بولىدۇ؛ شۇڭا سۆزنىڭ ئۇزۇنراق بىرخىل تەرجىمىسى: «مېھىر-مۇھەببەت تۈپەيلىدىن ئەھدىدە دائىم تۇرىدىغانلىقى» دېگىلى بولىدۇ. مەسىلەن، بۇ سۆز «يار.» 23:21، 12:24، 10:32، «مىس.» 13:15، 6:34، 7لەردە ئىشلىتىلگەن.

125 ئىبرانيي تىلىدا «شابات» ۋە «يەتتىنچى» دېگەنلەر ئاھاڭداش سۆز.

126 «سەن بىلەن بىر يەردە تۇرۇۋاتقان» — ئىبرانيي تىلىدا «دەرۋازىلىرىڭ ئىچىدە تۇرۇۋاتقان» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

ئاتا قىلماقچى بولغان زېمىندا ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرىسەن.
13 قاتىللىق قىلما.
14 زىنا قىلما.
15 ئوغرىلىق قىلما.
16 قوشناڭ توغرۇلۇق يالغان گۇۋاھلىق بەرمە[127].
17 سەن قوشناڭنىڭ[128] ئۆي-ئىمارىتىگە كۆز قىرىڭنى سالما، نە قوشناڭنىڭ ئايالى، نە ئۇنىڭ قۇلىغا، نە ئۇنىڭ دېدىكى، نە ئۇنىڭ كالىسى، نە ئۇنىڭ ئېشىكى ياكى قوشناڭنىڭ ھەرقانداق باشقا نەرسىسىگە كۆز قىرىڭنى سالما.

خەلقنىڭ ۋەھىمىسى

18 پۈتكۈل خەلق گۈلدۈرماملارنى، چېقىن-يالقۇنلارنى، كانايىنىڭ ئاۋازى ۋە تاغدىن ئۆرلەپ چىققان ئىس-تۈتەكلەرنى كۆردى ۋە ئاڭلىدى؛ ئۇلار بۇلارنى كۆرۈپ، تىترىشىپ يىراق تۇرۇشتى 19 ۋە مۇساغا: — بىزگە سەنلا سۆز قىلغايسەن، بىز ئاڭلايمىز؛ لېكىن خۇدا بىزگە ئۆزى سۆز قىلمىسۇن؛ چۈنكى ئۇنداق قىلسا ئۆلۈپ كېتىمىز، دېدى.
20 مۇسا خالايىققا جاۋابەن: — قورقماڭلار؛ چۈنكى خۇدانىڭ بۇ يەرگە كېلىشى سىلەرنى سىناش ئۈچۈن، يەنى سىلەرنىڭ ئۇنىڭ دەھشەتلىكىنى[129] كۆز ئالدىڭلارغا كەلتۈرۈپ، گۇناھ قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈندۇر، — دېدى.
21 شۇنىڭ بىلەن خالايىق نېرىدا تۇردى؛ لېكىن مۇسا خۇدا ئىچىدە تۇرغان قويۇق بۇلۇتنىڭ قېشىغا يېقىن باردى.

---

127 «قوشناڭ توغرۇلۇق يالغان گۇۋاھلىق بەرمە» — تەۋرات-ئىنجىل بويىچە «قوشناڭ» خۇدا بىزنىڭ يېنىمىزغا يېقىن قىلغان ھەربىر ئادەمنى كۆرسىتىدۇ، ئەلۋەتتە.
128 «قوشناڭ» توغرۇلۇق يۇقىرىقى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.
129 ياكى «سىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن قورقۇنچ سىنىڭ كۆز ئالدىدا بولۇپ، بۇ گۇناھ قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈندۇر».

قۇربانگاھ توغرىسىدىكى نىزام

22 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ سەن بېرىپ ئىسرائىللارغا مۇنۇ سۆزلەرنى يەتكۈزگىن: «سىلەرگە ئەرشتىن سۆز قىلغىنىمنى كۆردۈڭلار. 23 سىلەر مېنىڭ ئورنۇمدا ئىلاھ دەپ كۈمۈشتىن بۇتلار ياسىماڭلار، ياكى ئۆزۈڭلار ئۈچۈن ئالتۇندىن بۇتلارنى ياسىماڭلار.
24 ــ سەن مەن ئۈچۈن تۇپراقتىن بىر قۇربانگاھ ياساپ، شۇ يەردە كۆيدۈرمە قۇربانلىق ۋە ئىناقلىق قۇربانلىقلىرىڭنى، قوي-ئۆچكە بىلەن كالىلىرىڭنى سۇنغىن. ئومۇمەن مەن خەلققە نامىمنى ھۆرمەت بىلەن ئەسلىتىدىغان بارلىق جايلاردا، يېنىڭغا كېلىپ ساڭا بەخت-بەرىكەت ئاتا قىلىمەن.
25 ــ ئەگەر ماڭا ئاتاپ تاشلاردىن قۇربانگاھ ياسىماقچى بولساڭ، يونۇلغان تاشلاردىن ياسىمىغىن؛ چۈنكى تاشلارغا ئەسۋابىڭنى تەگكۈزسەڭ، ئۇلار ناپاك بولۇپ قالىدۇ[130]. 26 قۇربانگاھىمغا چىقىدىغان پەلەمپەي بولمىسۇن؛ ئۇنداق بولغاندا، پەلەمپەيدىن چىققۇچە ئەۋرىتىڭ كۆرۈنۈپ قېلىشى مۇمكىن»، ــ دېدى.

قۇللارغا مۇئامىلە قىلىشتىكى ھۆكۈم-بەلگىلىمىلەر

21
1 ــ سەن ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويىدىغان ھۆكۈم-بەلگىلىمىلەر مۇنۇلاردۇر: ــ
2 ئەگەر سەن بىر ئىبرانىي قۇلنى سېتىۋالغان بولساڭ، ئۇ ئالتە يىلغىچە خىزمىتىڭدە بولۇپ، يەتتىنچى يىلى تۆلەمسىز ھۆر قىلىنسۇن. 3 ئۇ قۇل قىلىنىشقا تەنھا ھالەتتە ئېلىپ كېلىنگەن بولسا، تەنھا ھالەتتە كەتسۇن. ئايالى بىلەن بىرگە ئېلىپ كېلىنگەن بولسا، ئايالىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە كەتسۇن.

---

130 «تاشلارغا ئەسۋابىڭنى تەگكۈزسەڭ، ئۇلار ناپاك بولۇپ قالىدۇ» ــ 4-ئايەتتىكى ئەمر بويىچە، خۇدانى بىلدۈرىدىغان ھېچقانداق سۈرەت ياكى شەكىل بولمايدۇ. بۇ ئايەتتىكى ئەمر قۇربانگاھ تاشلىرىنىڭ ئۈستىدە ھېچقانداق شەكىل-سۈرەتلەرنىڭ بولماسلىقى («ناپاك» بولمىسۇن دەپ)، بۇتپەرەسلىك گۇناھىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بېرىلگەن.

[4] ئەگەر خوجىسى ئۇنىڭغا خوتۇن ئېلىپ بەرگەن بولسا، شۇنداقلا ئاپالى ئۇنىڭغا ئوغۇل-قىزلارنى تۇغۇپ بەرگەن بولسا، ئايال بالىلىرى بىلەن خوجىسىغا قېلىپ، ئەر يالغۇز كەتسۇن. [5] لېكىن ئەگەر قۇل ئېلان قىلىپ: «مەن خوجام، ئايالىم ۋە بالىلىرىمغا مۇھەببىتىم بولغىنى ئۈچۈن ھۆر بولۇپ كەتمەيمەن» دېسە، [6] ئۇنداقتا ئۇنىڭ خوجىسى ئۇنى خۇدانىڭ ئىبادەت سورۇنىنىڭ ئالدىغا[131] ئېلىپ بېرىپ، ئۇنى ئىشىكنىڭ ئالدىدا ياكى ئىشىكنىڭ كېشىكىنىڭ ئالدىدا تۇرغۇزسۇن؛ ئاندىن خوجىسى بىگىز بىلەن ئۇنىڭ قۇلىقىنى تەشسۇن[132]. شۇنداق قىلىپ، ئۇ مەڭگۈگە خوجىسىنىڭ قۇلى بولۇپ قالىدۇ.

[7] ئەگەر بىركىم قىزىنى دېدەكلىككە سېتىۋەتكەن بولسا، ئۇ ئەر قۇللار ھۆر قىلىنغاندەك ھۆر قىلىنمىسۇن. [8] ئەگەر ئۇزىگە خاس سېتىۋالغان قىز خوجىسىغا ياقمىسا، ئۇنداقتا ئۇ قىز تەرەپنىڭ ھەق تۆلەپ ئۇنى ھۆر قىلىشىغا يول قويۇشى كېرەك. لېكىن خوجىسىنىڭ ئۇنى يات خەلققە سېتىش ھوقۇقى بولمايدۇ؛ چۈنكى خوجىسى ئۇنىڭغا ۋاپاسىزلىق قىلغاندۇر[133]. [9] ئەگەر ئۇ قىزنى ئوغلىغا خاس بېكىتكەن بولسا، ئۇنداقتا ئۇ بەلگىلىمىلەر بويىچە ئۇنىڭغا ئۆز قىزىدەك مۇئامىلە قىلسۇن.

[10] ئەگەر خوجىسى يەنە خوتۇن ئالسا، ئەسلىدە ئەمرىگە ئالغان دېدىكىنىڭ يېمەك-ئىچمىكىنى، كىيىم-كېچىكىنى ۋە ئەر-خوتۇنچىلىق بۇرچىنى كېمەيتمىسۇن. [11] ئەگەر ئۇ شۇ ئۈچ ئىشنى ئادا قىلمىسا، ئۇنداقتا ئۇ بەدەل تۆلىمەي ھۆر بولسۇن.

---

131 ياكى «خۇدانىڭ ئالدىغا» ياكى «ھاكىملارنىڭ ئالدىغا».

132 دېمەك، قۇلنىڭ قۇلىقىنى ئىشىك قانىتىغا ياكى ئىشىك كېشىكىگە يېقىپ تۇرۇپ، قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىنى ئىشىككە ياكى ئىشىكنىڭ كېشىكىگە مىخلايدۇ.

133 «خوجىسى ئۇنىڭغا ۋاپاسىزلىق قىلغاندۇر» ــ ئادەتتە ئەر كىشى دېدەك سېتىۋالغان بولسا، ئۇنى ئۆز كېنىزىكى ياكى توقىلى قىلىپ ئەمرىگە ئالغان ھېسابلىناتتى. شۇڭا دېدەكنىڭ كەم دېگەندىمۇ توقاللىق ھوقۇقى بار ئىدى.

ئۇرۇش-تالاش ھەققىدە

[12] كىمكى بىر ئادەمنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويسا، ئۇمۇ چوقۇم ئۆلتۈرۈلسۇن.
[13] لېكىن ئەگەر ئۇ كىشى ئۆلگۈچىنىڭ جېنىنى پايلاپ تۇرۇپ قەستەن ئۆلتۈرمىگەن، بەلكى مەن خۇدا ئۇنىڭ قولى ئارقىلىق شۇ كىشىنىڭ ئۆلۈشىگە يول قويغان بولسام، ئۇنداق ئەھۋالدا مەن ئۇنىڭغا قاچىدىغان بىر جاينى ئورۇنلاشتۇرىمەن. [14] لېكىن ئەگەر بىرسى ئۆز قوشنىسىنى ھىيلە بىلەن ئۆلتۈرىمەن دەپ، ئۇنىڭغا قەستەن ھۇجۇم قىلسا، ئۇ گەرچە پاناھ ئىزدەپ قۇربانگاھىمغا قېچىپ كەلسىمۇ، ئۇ شۇ يەردە تۇتۇلسۇن ۋە ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنسۇن.
[15] كىمكى ئۆز ئاتىسى ياكى ئانىسىغا قول تەگكۈزسە، چوقۇم ئۆلتۈرۈلسۇن.
[16] كىمكى بىر ئادەمنى بۇلاپ ساتقان بولسا ياكى ئۇنىڭ قولىدا بارلىقى مەلۇم بولسا، جەزمەن ئۆلتۈرۈلۈشى كېرەك.
[17] كىمكى ئۆز ئاتىسى ياكى ئانىسىغا لەنەت قىلىپ قارغىغان بولسا، جەزمەن ئۆلتۈرۈلۈشى كېرەك.

باشقىلارنى زەخىملەندۈرۈش ھەققىدە

[18] ئەگەر ئىككى كىشى ئۇرۇشۇپ قېلىپ، بىرى يەنە بىرىنى تاش يا موشتى بىلەن ئۇرسا، ئۇرۇلغان كىشى ئۆلمەي، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان بولسا، [19] ئۇ كىشى قوپۇپ ھاسىغا تايىنىپ تاشقىرىغا چىققۇدەك بولسا، ئۇنداقتا ئۇنى ئۇرغان كىشى جازادىن خالاس قىلىنسۇن؛ پەقەت زەخىملەنگۈچىنىڭ يېتىپ ئىشتىن قالغان ۋاقتى ئۈچۈن تۆلەم بېرىپ، ئۇنى داۋالىتىپ سەللىمازا ساقايتسۇن.
[20] ئەگەر بىرسى قۇلى ياكى دېدىكىنى تاياقتا ئۇرسا، شۇنداقلا قۇل ياكى دېدەك نەق مەيداندا ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىگىسى چوقۇم جازاغا تارتىلسۇن[134]. [21] لېكىن ئەگەر تاياق يېگۈچى بىر-ئىككى كۈن تىرىك تۇرسا، ئۇنداقتا قۇل خوجايىنىنىڭ شەخسى مال-مۈلكى بولغىنى ئۈچۈن، قۇلنىڭ جازاسىغا تارتىلمىسۇن.

---

[134] ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ ئىنتىقامى چوقۇم ئېلىنىدۇ».

[22] ئەگەر كىشىلەر بىر-بىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ قېلىپ، هامىلىدار بىر ئايالنى ئۇرۇپ سالسا، هامىلىدار ئايالدا بالىسى بالدۇر تۇغۇلۇشىدىن باشقا[135] زەخمىلىنىش بولمىسا، ئايالنىڭ ئېرىنىڭ تۆلەم تەلىپى بويىچە هاكىملارنىڭ تەستىقىدىن ئۆتكۈزۈلۈپ جەرىمانە تۆلىسۇن. [23] ئەگەر ئايال ياكى بالا زىيان-زەخمەتكە ئۇچرىغان بولسا[136]، ئۇنداقتا جېنىغا جان، [24] كۆزگە كۆز، چىشىغا چىش، قولىغا قول، پۇتىغا پۇت، [25] كۆيۈككە كۆيۈك، زەخىمگە زەخىم، كۆككە كۆك تۆلەنسۇن.

[26] ئەگەر بىرسى ئۆز قۇلى يا دېدەكىنىڭ كۆزىنى ئۇرۇپ ناكار قىلىپ قويسا، كۆزى ۋەجىدىن ئۇنى ئازاد قىلسۇن. [27] شۇنىڭدەك بىرسى ئۆز قۇلى يا دېدەكىنىڭ چىشىنى ئۇرۇپ چىقىرىۋەتكەن بولسا، چىشى ۋەجىدىن ئۇنى ئازاد قىلسۇن».

مال-ئۇلاغلار توغرۇلۇق بەلگىلىمىلەر

[28] ئەگەر بىر كالا بىر ئەر ياكى ئايال كىشىنى ئۈسۈپ ئۆلتۈرۈپ قويسا، شۇ كالا چوقۇم چالما-كېسەك قىلىنىشى كېرەك، ئۇنىڭ گۆشى يېيىلمىسۇن. لېكىن كالىنىڭ ئىگىسىگە گۇناھ كەلمىسۇن. [29] لېكىن بۇ ئۇينىڭ ئىلگىرىدىن ئۈسۈش ئادىتى بولۇپ، ئىگىسىگە بۇ ھەقتە ئاگاھ بېرىلگەن بولسا، لېكىن يەنىلا ئۇنى باغلىمىغىنى ئۈچۈن ئەر-ئايال كىشىلەرنى ئۈسۈپ ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا، ئۇنداقتا كالا چالما-كېسەك قىلىنسۇن، ئىگىسىمۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنسۇن. [30] لېكىن ئۇنىڭدىن خۇن ھەققى تەلەپ قىلىنسا، ئۆز جېنىنىڭ ئورنىدا ئۇنىڭغا قانچىلىك تۆلەم قويۇلغان بولسا شۇنى بەرسۇن. [31] كالىدىن ئۈسۈلگۈچى ئوغۇل ياكى قىز بالا بولسا، كالىنىڭ ئىگىسى ئوخشاشلا يۇقىرىقى ھۆكۈمدىكىدەك بىر تەرەپ قىلىنسۇن. [32] كالا قۇل ياكى دېدەكنى ئۈسكەن بولسا، كالىنىڭ ئىگىسى ئۈسۈلگۈچىنىڭ خوجىسىغا ئوتتۇز شەكەل كۈمۈش بەرسۇن؛ ئاندىن كالا چالما-كېسەك قىلىنسۇن.

[135] ياكى «چۈشۈپ كېتىشتىن باشقا». ئالدى-كەينى سۆزلەرگە قارىغاندا، مۇشۇ يەردە پەقەت «بالدۇر تۇغۇلسا» دېگەن تەرجىمىسى توغرا بولسا كېرەك.

[136] ئىبرانىي تىلىدا پەقەت «ئەگەر زەرەر-زەخمەت بولۇپ چىقسا،...» دېيىلىدۇ.

33 ئەگەر بىرسى بىر ئورنىنىڭ ئاغزىنى(137) ئوچۇق قويۇپ ياكى كولاۋاتقان ئورنىنىڭ ئاغزىنى ياپماي، كالا ياكى ئېشەك ئۇنىڭغا چۈشۈپ كەتسە، 34ئۇنداقتا ئورنىنىڭ ئىگىسى مال ئىگىسىنىڭ زىيىنىنى تولۇق تۆلەپ بەرسۇن؛ ئۆلگەن مال ئۇنىڭكى بولىدۇ.
35 ئەگەر بىرسىنىڭ كالىسى يەنە بىرسىنىڭ كالىسىنى ئۈسۈپ ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا، ئۇنداقتا ئۇلار تىرىك قالغان كالىنى سېتىپ، پۇلنى باراۋەر بۆلۈشسۇن ھەم ئۆلۈك كالىنىمۇ شۇنداق بۆلۈشسۇن. 36 لېكىن كالىنىڭ ئىلگىرىدىن ئۈسىدىغان ئادىتى بارلىقى ئېنىق تۇرۇپ، ئىگىسى ئۇنى باغلىماي قويۇۋەتكەن بولسا، ئۇنداقتا ئۈسكۈچى كالىنىڭ ئىگىسى كالىغا كالا تۆلەپ بەرسۇن، ئۆلۈك كالا ئۇنىڭ بولسۇن.

تۆلەم تۆلەش ھەققىدىكى نىزام

22

1 ئەگەر بىرسى بىر كالا ياكى قوينى ئوغرىلاپ، ئۇنى سويسا يا سېتىۋەتسە، ئۇ بىر كالىنىڭ ئورنىغا بەش كالا، بىر قوينىڭ ئورنىغا تۆت قوي تۆلىسۇن(138).
2 ئوغرى تام تەشكەندە تۇتۇلۇپ قېلىپ، تاياق يەپ ئۆلۈپ قالسا، ئۆلتۈرگۈچىگە خۇن جازاسى كەلمىسۇن. 3 لېكىن شۇ ۋەقە بولغان پەيتتە كۈن چىقىپ قالغان بولسا، ئۇنداقتا ئۆلتۈرگۈچى خۇن جازاسىغا تارتىلسۇن.
ئوغرى ئوغرىلىغىنىنى تۆلەپ زىياننى تولۇقلاپ بېرىشى كېرەك؛ ئۇنىڭدا بىر نېمە بولمىسا، قۇللۇققا سېتىلىپ، ئوغرىلىغان نەرسىنى تۆلىشى كېرەك.
4 ئوغرى تۇتۇلغاندا ئوغرىلىغان نەرسە، كالا بولسۇن، ئېشەك بولسۇن، قوي بولسۇن ئۇنىڭ قولىدا تىرىك ھالەتتە تېپىلسا، ئۇ ئىككى ھەسسە

137 ياكى «بىر قۇدۇقنىڭ ئاغزىنى».
138 نېمىشقا كالىنى بەش ھەسسە، قوينى تۆت ھەسسەلەپ تولۇقلاش كېرەك؟ كالا-قوي ھەر ئىككىسى گۆش، يۇڭ-تېرە ۋە سۈت بېرەلەيدۇ، كالا يەنە ئەمگەك قىلالايدۇ؛ شۇڭا كالىنىڭ كەملىكى كۆپرەك زىياننى كەلتۈرىدۇ.

قىممەتتە تۆلەپ بەرسۇن[139].
5 ئەگەر بىرسى ئۆز مال-چارۋىلىرىنى ئېتىزلىقتا ياكى ئۈزۈمزارلىقتا ئوتلاشقا
قويۇۋېتىپ، باشقىلارنىڭ باغ-ئېتىزلىقىدا ئوتلاشقا يول قويسا، ئۇنداقتا ئۇ
ئۆزىنىڭ ئەڭ ئېسىل مەھسۇلاتلىرىدىن ياكى ئۈزۈمزارلىقىنىڭ ئەڭ ئېسىل
مېۋىسىدىن زىياننى تۆلەپ بەرسۇن.
6 ئەگەر ئوت كېتىپ، تىكەنلىككە[140] تۇتىشىپ كېتىپ، ئاندىن
ئۆنچىلەرنى، باش تارتىپ پىشقان زىرائەتنى كۆيدۈرۈپ، پۈتكۈل ئېتىزلىقنى
كۇل قىلىۋەتسە، ئۇنداقتا ئوت قويغۇچى بارلىق زىياننى تۆلەپ بەرسۇن.
7 ئەگەر بىرسى قوشنىسىغا پۇل ياكى مال-دۇنياسىنى ئامانەت قىلغان
بولسا، بۇلار ئۆيىدىن ئوغرىلىنىپ كەتسە، شۇنداقلا ئوغرى كېيىن تۇتۇلسا،
ئۇ ئوغرىلىغىنىنى ئىككى ھەسسە قىممەتتە تۆلەپ بەرسۇن. 8 لېكىن
ئوغرى تېپىلمىسا، ئۆي ئىگىسىنىڭ قوشنىسىنىڭ مېلىغا قول تەگكۈزگەن
يا تەگكۈزمىگەنلىكى مەلۇم بولسۇن دەپ، ھاكىملارنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلسۇن.
9 ھەرخىل خىيانەت، ئۇ مەيلى كالا، ئېشەك، قوي، كىيىم-كېچەك بولسۇن،
يىتتۈرۈپ قويغان نەرسە بولسۇن، ئۇلار توغرۇلۇق بىر قوشنىسى: «ئەمەلىيەتتە
مۇنداق ئىدى» دەپ تالاشقان بولسا، ھەر ئىككىسىنىڭ دەۋاسى
ھاكىملارنىڭ[141] ئالدىغا كەلتۈرۈلسۇن؛ ھاكىملار[142] قايسىغا گۇناھ بېكىتسە،
شۇ قوشنىسىغا ئىككى ھەسسە قىممەتتە تۆلەپ بەرسۇن.
10 ئەگەر بىرسى قوشنىسىغا ئېشەك، كالا، قوي ياكى باشقا بىر چارپاينى
ئامانەت قىلسا، بۇ ئامانەت مېلى كىشى كۆرمەي ئۆلۈپ كەتسە، ياكى

---

139 نېمىشقا بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگەن جازا 1-ئايەتتىكى جازىغا ئوخشىمايدۇ؟ بەزى ئالىملارنىڭ پىكرىچە: (ئا) ئوغرىلانغان مال تېخى ئوغرىنىڭ قولىدا بولغاچقا، ئىگىسىنىڭ زىيىنى 1-ئايەتتىكىدىن ئاز بولۇشى مۇمكىن؛ (ئە) بۇ ئوغرى تېخى 1-ئايەتتىكى ئوغرىدەك يامانلىقنى ئۆگەنگەن ئەمەس؛ (پ) 4-ئايەتتىكى ئوغرىنىڭ كالا-قويىنى ئوغرىلاش گۇناھىنى ئۆزلۈكىدىن ئىقرار قىلغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. بىز بۇ ئۈچ پىكىرگە قايىلمىز.

140 ئېتىزلار ئارىسىدىكى چىتلار ياكى قاشالار ئادەتتە تىكەنلەردىن قىلىنىدۇ.

141 «ھاكىملار» — ياكى «خۇدا».

142 «ھاكىملار» — ياكى «خۇدا».

زەخىملەنسە، ياكى ھەيدەپ ئەكېتىلسە[143]، [11] ئۇنداقتا قوشنىسىنىڭ مېلىغا قول تەگكۈزگەن يا تەگكۈزمىگەنلىكى مەلۇم بولسۇن دەپ، پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قەسەم ئىچۈرۈلسۇن[144]. مال ئىگىسى بۇ قەسەمنى قوبۇل قىلسۇن؛ قوشنىسى ئۇنىڭغا تۆلەم تۆلەپ بەرمىسۇن. [12]لېكىن مال ئوغرىلانغان بولسا، ئۇ ئىگىسىگە تۆلەپ بەرسۇن. [13] ئەگەر ئۇنى ۋەھشىي ھايۋان بوغۇپ قويغان بولسا، ئۇ مالنىڭ قالدۇقىنى گۇۋاھلىق ئۈچۈن كۆرسىتىپ، ئۇنى تۆلەپ بەرمىسىمۇ بولىدۇ.

[14] ئەگەر بىرسى قوشنىسىدىن بىر ئۇلاغنى ئۆتنە ئېلىپ، ئۇلاغ ئىگىسى يوق يەردە زەخىملەنسە ياكى ئۆلۈپ قالسا، ئۆتنە ئالغۇچى تولۇق تۆلەپ بەرسۇن. [15] لېكىن ئىگىسى نەق مەيداندا بولسا، ئۆتنە ئالغۇچى تۆلەپ بەرمىسۇن؛ ئۇلاغ ئىجارىگە ئېلىنغان بولسا، ئالغۇچى تۆلەم تۆلىمىسۇن؛ چۈنكى ئۇنى ئىجارە تۆلەپ ئەكەلگەن.

ئىجتىمائىي مەسئۇلىيەت

[16] ئەگەر بىر ئادەم تېخى ياتلىق بولمىغان بىر قىزنى ئازدۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ياتسا، ئۇنداقتا ئۇ ئۇنىڭ تويلۇقىنى بېرىشى كېرەك، ئاندىن ئۇنى خوتۇنلۇققا ئالسۇن. [17] لېكىن قىزنىڭ ئاتىسى ئۇنى ئۇنىڭغا بەرگىلى ئۇنىمىسا، زىنا قىلغۇچى پاك قىزلارنىڭ تويلۇقىغا باراۋەر كېلىدىغان كۈمۈش پۇلنى تارازىدا ئۆلچەپ بەرسۇن.

[18] جادۇگەر خوتۇننى تىرىك قويمىغىن.

---

[143] «ھەيدەپ ئەكېتىلسە» ــ ئىبرانىي تىلىدا بۇ سۆز ئادەتتە «بۇلىنىش» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ؛ لېكىن مۇشۇ يەردە بەلكىم تاسادىپىي بىر ئىشنى، مەسىلەن چۆچۈپ كېتىپ، چېچىلىپ كېتىشنى كۆرسىتىشى مۇمكىن؛ ئوغرىلىنىش مەسىلىسى 12-ئايەتتە كۆرسىتىلىدۇ.

[144] «پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قەسەم ئىچۈرۈلسۇن» ــ بۇ قەسەمنى بەلكىم، ئىگىسى: «مەن ھەقىقەتەن شۇ نەرسىنى پالانچى كىشىگە تاپشۇرۇپ ئامانەت قىلدىم» دېگەندەك، ئامانەتنى قوبۇل قىلغۇچى كىشى: «مەن شۇ ئامانەتنى ھەقىقەتەن يىتتۈرۈپ قويدۇم، ئۇنى ئوغرىلىمىدىم، باشقىلارغا ساتمىدىم» دېگەندەك قىلىشى مۇمكىن.

19 هايۋان بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن ھەربىرى جەزمەن ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنسۇن.
20 كىمدەكىم بىردىنبىر پەرۋەردىگاردىن باشقا ھەرقانداق ئىلاھغا قۇربانلىق سۇنسا، ھارام دەپ مۇتلەق ھالاكەتكە مەھكۇم قىلىنسۇن[145].
21 سىلەرمۇ مىسىردا مۇساپىر بولۇپ تۇرغانىكەنسىلەر، مۇساپىر بولغان كىشىنى ھېچ خارلىماڭلار ۋە ياكى ئۇنىڭغا ھېچ زۇلۇم قىلماڭلار.
22 ھەرقانداق تۇل خوتۇن ياكى يېتىم بالىنى خورلىماڭلار. 23 سەن ئۇلارنى ھەرقانداق تەرەپتە خورلىساڭ، ئۇلار ماڭا پەرياد كۆتۈرسە، مەن ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى چوقۇم ئاڭلايمەن؛ 24 شۇنىڭ بىلەن غەزىپىم تۇتىشىپ، سىلەرنى قىلىچلاپ ئۆلتۈرىمەن، سىلەرنىڭ خوتۇنلىرىڭلار تۇل قىلىنىپ، بالىلىرىڭلار يېتىم بولۇپ قالىدۇ.

25 ئەگەر سەن مېنىڭ خەلقىمنىڭ ئىچىدىن ساڭا قوشنا بولغان كەمبەغەلگە قەرز بەرگەن بولساڭ، ئۇنىڭغا جازانىخورلاردەك مۇئامىلە قىلمىغىن؛ ئۇنىڭدىن ئۆسۈم ئالماڭلار.
26 ئەگەر سەن قوشناڭنىڭ چاپىنىنى گۆرۈگە ئالغان بولساڭ، كۈن ئولتۇرماستا ئۇنىڭغا ياندۇرۇپ بەر. 27 چۈنكى چاپىنى ئۇنىڭ بىردىنبىر يېپىنچىسى بولۇپ، بەدىنىنى ياپىدىغان كىيىم شۇدۇر. ئۇ بولمىسا، ئۇ نېمىنى يېپىنىپ ياتىدۇ؟ بۇ سەۋەبتىن ماڭا پەرياد قىلسا، پەريادىنى ئاڭلايمەن؛ چۈنكى مەن شەپقەتلىكتۇرمەن.
28 خۇداغا[146] كۇپۇرلۇق قىلما، ۋە خەلقىڭنىڭ ئەمىرلىرىنىمۇ قارغاپ تىللىما.
29 خامىنىڭنىڭ ھوسۇلىنىڭ ئاشقىنىدىن ۋە شاراب-زەيتۇن مېيى

145 ئىبرانىي تىلىدا «(«ھارام» قىلىنسۇن»؛ «ھارام» ـــ «مۇتلەق ھالاك قىلىنىش كېرەك» دېگەننى بىلدۈرىدۇ.
146 ئىبرانىي تىلىدا «ئەلوھىم». بۇ سۆز بەزىدە خۇدانىڭ ۋەكىللىرى بولغان «ھاكىملار»نى بىلدۈرىدۇ («زەبۇر» 82-كۈي ۋە ئىزاھاتلىرىنى كۆرۈڭ). شۇڭا بەزى تەرجىمىلەردە «ھاكىملار» دېيىلىدۇ.

كۆلچىكىدىن تاشقىرىدىن ماڭا ھەدىيە سۇنۇشنى ھايال قىلمىغىن[147].
سەن ئوغۇللىرىڭنىڭ تۇنجىسىنى ماڭا ئاتىغىن.
30 كالا بىلەن قويلىرىڭنىڭ تۇنجى باللىرىنىمۇ ھەم شۇنداق ئاتىغىن؛ تۇنجى بالا يەتتە كۈنگىچە ئانىسى بىلەن بىللە تۇرسۇن؛ ئەمما سەككىزىنچى كۈنى ئۇنى ماڭا ئاتاپ سۇنغىن.
31 سىلەر ماڭا ئاتالغان مۇقەددەس كىشىلەر بولىسىلەر؛ شۇڭا دالادا يىرتقۇچ ھايۋان تەرىپىدىن بوغۇلغان ھايۋاننىڭ گۆشىنى يېمەڭلار، بەلكى ئۇنى ئىتلارغا تاشلاپ بېرىڭلار.

ھەققانىيەت ۋە ئادىللىق

23 1 يالغان گەپنى يايمىغىن ۋە يا يالغان گۇۋاھلىق بېرىپ رەزىل ئادەمگە يان باسمىغىن.
2 توپقا ئەگىشىپ رەزىل ئىشتا بولما ياكى دەۋا-دەستۇرلاردا گۇۋاھلىق بەرگەندە توپقا ئەگىشىپ ھەققەتنى بۇرمىلىما. 3 كەمبەغەل دەۋا قىلسا، ئۇنىڭغا يان باسما.
4 دۈشمىنىڭنىڭ كالا يا ئېشىكى ئېزىپ كېتىپ، ساڭا ئۇچراپ قالسا، ئۇنى ئېلىپ كېلىپ، ئىگىسىگە چوقۇم تاپشۇرۇپ بەر. 5 ئەگەر ساڭا ئۆچ بولغاننىڭ ئېشىكى يۈكنى كۆتۈرەلمەي يۈكىنىڭ ئاستىدا ياتقىنىنى كۆرسەڭ، ئۇنى ياردەمسىز تاشلىماي، بەلكى ئۇنىڭغا ياردەملىشىپ ئېشەكنى قوپۇرۇشۇپ بېرىشىڭ زۆرۈر.
6 ئاراڭدىكى كەمبەغەلنىڭ دەۋاسىدا ئادالەتنى بۇرمىلىما.

147 بۇ ئايەتتە كۆزدە تۇتۇلغىنى (باشقا يەرلىرى بىلەن سېلىشتۇرۇلغاندا) تۇنجى ھوسۇلنى كۆرسىتىدۇ، لېكىن بۇ ئايەتنىڭ ئۆزىدە ئۇنداق بىۋاستە ئېيتىلمايدۇ. ئايەتنىڭ ئىككىنچى قىسمى «تۇنجى ئوغۇللارنىڭ خۇداغا ئاتىلىشى» توغرۇلۇق ھەم 30-ئايەت «چارپاينىڭ تۇنجىلىرى» توغرۇلۇق بولغاچقا، 29-ئايەتنىڭ بىرىنچى قىسمى بەلكىم «تۇنجى ھوسۇل» توغرۇلۇق بولۇشى مۇمكىن.

7 ھەرقانداق ساختا ئىشتىن ئۆزۈڭنى نېرى تارت؛ بىگۇناھ ئادەم بىلەن
ھەققانىي ئادەمنى ئۆلتۈرمىگىن؛ چۈنكى مەن رەزىل ئادەمنى ھەرگىز ئادىل
دەپ ئاقلىمايمەن. 8 شۇنىڭدەك ھېچقانداق پارا يېمە؛ چۈنكى پارا كۆزى
ئوچۇقلارنى كور قىلىپ، ھەققانىيلارنىڭ سۆزلىرىنى بۇرمىلايدۇ.
9 مۇساپىر كىشىلەرگە زۇلۇم قىلما؛ چۈنكى ئۆزۈڭلار مىسىر زېمىنىدا مۇساپىر
بولۇپ تۇرغان بولغاچقا، مۇساپىرنىڭ روھىي ھالىنى بىلىسىلەر.

«شابات يىلى» ۋە شابات كۈنى

10 ئالتە يىل ئۆز يېرىڭنى تېرىپ، ھوسۇللىرىنى ئال. 11 لېكىن يەتتىنچى
يىلى يەرگە ئارام بېرىپ ئۇنى بوش قوي؛ خەلقىڭنىڭ نامراتلىرى ئۇنىڭدىن
يىغىپ يېسۇن، ئۇلاردىن ئاشقىنىنى جاڭگالدىكى ھايۋانلار يېسۇن؛ شۇنداقلا
ئۈزۈمزارلىقىڭ بىلەن زەيتۇنزارلىقىڭنىمۇ شۇنداق قىلغىن[148].
12 ئالتە كۈن ئىچىدە ئۆز ئىشىڭنى ئادا قىلىپ، يەتتىنچى كۈنى ئارام
ئېلىشىڭ زۆرۈر. بۇنىڭ بىلەن كالا-ئېشەكلىرىڭ ئارام تاپىدۇ، دېدىكىڭنىڭ
ئوغلى بىلەن مۇساپىر كىشىمۇ ھاردۇقىنى چىقىرىدۇ.
13 مەن ساڭا ئېيتقىنىمنىڭ ھەممىسىنى كۆڭۈل بۆلۈپ ئادا قىل[149]؛ باشقا
ئىلاھلارنىڭ نامىنى تىلىڭغا ئالما؛ بۇلار ھەتتا ئاغزىڭغىمۇ چىقمىسۇن.

ئۈچ مۇھىم ھېيت-بايرام

14 ھەر يىلدا ئۈچ قېتىم مېنىڭ ئۈچۈن ھېيت ئۆتكۈزگىن. 15 ئالدى بىلەن
«پېتىر نان ھېيتى»نى ئۆتكۈز؛ ساڭا ئەمر قىلغىنىمدەك ئابىب ئېيىدىكى
بېكىتىلگەن كۈنلەردە يەتتە كۈن پېتىر نان يېگىن؛ چۈنكى شۇ ئايدا سەن
مىسىردىن چىققانىدىڭ. شۇ ھېيتتا ھېچكىشى ئالدىمغا قۇرۇق قول كەلمىسۇن.

148 خۇدا ئۆز خەلقىگە شۇنداق ئەمر بەرگەنىكەن، ئەلۋەتتە ئۇلاردىن خەۋەر ئالىدۇ. بۇ ئەمرگە باغلىق ۋەدىلەر توغرىسىدا «لاۋ.» 25:1-7، 11، 12نى، بولۇپمۇ 20-22-ئايەتلەرنى كۆرۈڭ.
149 ئىبرانىي تىلىدا «مەن سىلەرگە ئېيتقىنىم... ئادا قىلىڭلار» دېيىلىدۇ.

16 سەن ئەجىر قىلىپ تېرىغان ئېتىزدىكى زىرائەتتىڭنىڭ تۇنجى ھوسۇلىنى ئورغاندا «ئورما ھېيتى»نى[150] ئۆتكۈز؛ شۇنداقلا سەن ئەجىر سىڭدۇرۇپ يەردىن ئاخىرقى ھوسۇل-مەھسۇلاتلىرىڭنى[151] يىل ئاخىرىدا يىغقاندا «ھوسۇل يىغىش ھېيتى»نى[152] ئۆتكۈز.
17 يىلدا ئۈچ قېتىم ئەركەكلىرىڭنىڭ ھەممىسى رەب پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىغا ھازىر بولسۇن.
18 سەن ماڭا ئاتالغان قۇربانلىقنىڭ[153] قېنىنى خېمىرتۇرۇچ سېلىنغان نان بىلەن سۇنمىغىن؛ ھېيت قۇربانلىقنىڭ يېغىنى بولسا كېچىچە قوندۇرۇپ ئەتىگىچىگە ساقلىما.

19 زېمىنىڭدىكى دەسلەپكى ھوسۇلنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى پەرۋەردىگار خۇدايىڭنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كەل.
ئوغلاقنى ئانىسىنىڭ سۈتىدە قاينىتىپ پىشۇرما[154].

پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسىنىڭ يوللارنى تەييارلىشى

20 مانا، مەن بىر پەرىشتىنى يولدا سېنى قوغداپ، مەن ساڭا تەييارلىغان يەرگە ئېلىپ بارسۇن دەپ، ئالدىڭدا يۈرۈشكە ئەۋەتىمەن. 21 سەن ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزۈڭگە ئاگاھ بول[155]، ئۇنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سال. ئۇنىڭ زىتىغا تەگمە؛

150 مۇشۇ ھېيت يەنە «ھەپتىلەر ھېيتى» ھەم «دەسلەپكى ئورما ھېيتى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.
151 مۇشۇ «ھوسۇل-مەھسۇلاتلىرىڭ» ئاشلىقلارنى ھەم ھەرخىل مېۋە-چىۋە مەھسۇلاتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.
152 مۇشۇ ھېيت يەنە «كەپىلەر ھېيتى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.
153 «قۇربانلىق» ــ بۇ سۆز ئادەتتە «ئىناقلىق قۇربانلىقى» ياكى «تەشەككۇر قۇربانلىقى»نى كۆرسىتىدۇ.
154 «ئوغلاقنى ئانىسىنىڭ سۈتىدە قاينىتىپ پىشۇرما» ــ بۇ ئەمر بەلكىم ئەتراپتىكى بۇتپەرەس خەلقلەرنىڭ مەلۇم ئۆرپ-ئادىتىگە ئەگەشمەسلىك كېرەكلىكىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. بۇ توغرۇلۇق يەنە «لاۋىيلار»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.
155 «ئۆزۈڭگە ئاگاھ بول» ئىبرانيي تىلدا «ئۆزۈڭگە قارا» («شامار») دېگەن پېئىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. 20-ئايەتتە پەرىشتىنىڭ ئۇلارنى «قوغدايدىغانلىقى» (ئىبرانيي تىلدا

بولمىسا، ئۇ ئىتائەتسىزلىكلىرىڭنى كەچۈرمەيدۇ؛ چۈنكى مېنىڭ نامىم
ئۇنىڭدىدۇر. 22 لېكىن ئەگەر سەن ئۇنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ، مېنىڭ
بارلىق بۇيرۇغانلىرىمغا ئەمەل قىلساڭ، مەن دۈشمەنلىرىڭگە دۈشمەن،
كۈشەندىلىرىڭگە كۈشەندە بولىمەن. 23 چۈنكى مېنىڭ پەرىشتەم ئالدىڭدا
يۈرۈپ، سېنى ئامورىي، ھىتتىي، پەرىززىي، قانائانىي، ھىۋىي ۋە يەبۇسىيلارنىڭ
زېمىنىغا باشلاپ كىرىدۇ؛ مەن ئۇلارنى يوقىتىمەن.
24 سەن ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرىغا باش ئۇرۇپ ئىبادەت قىلما ۋە ياكى ئۇلار
قىلغاندەك قىلما؛ بەلكى ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى ئۈزۈل-كېسىل چېقىۋەت[156]،
بۇت تۈۋرۈكلىرىنى ئۈزۈل-كېسىل كۇكۇم-تالقان قىلىۋەت؛ 25 لېكىن خۇدايىڭلار
پەرۋەردىگارنىڭ ئىبادىتىدە بولۇڭلار. شۇنداق قىلساڭلار ئۇ نان بىلەن سۈيۈڭلارنى
بەرىكەتلەيدۇ؛ مەن بارلىق كېسەللىكنى ئاراڭلاردىن چىقىرىپ تاشلايمەن. 26
بۇنىڭ بىلەن زېمىنىڭدا بويىدىن ئاجراپ كېتىدىغان ياكى تۇغماس ھېچبىر
ئايال ياكى چارۋاي بولمايدۇ؛ ئۆمرۈڭنىڭ كۈنلىرىنى تولۇق قىلىمەن.
27 مەن سېنىڭ ئالدىڭدا ۋەھىمىمنى ئەۋەتىمەن، قايسى تائىپىگە
يېقىنلاشساڭ شۇلارنى پاراكەندە قىلىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن ھەممە
دۈشمەنلىرىڭنى كەينىگە ياندۇرۇپ قاچۇرىمەن. 28 ھىۋىيلار، قانائانىيلار ۋە
ھىتتىيلارنى ئالدىڭدىن قوغلاپ چىقىرىۋېتىشكە سېرىق ھەرىلەرنى[157]
ئالدىڭدا يۈرۈشكە ئەۋەتىمەن. 29 ئەمما زېمىننىڭ خارابىلىشىپ، دالادا
ۋەھشىي ھايۋانلار ئاۋۇپ ساڭا خەۋپ بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، شۇ ئەللەرنى
ئالدىڭدىن بىر يىلغىچە ھەيدىۋەتمەيمەن، 30 بەلكى سەن ئاۋۇپ، زېمىننى
پۈتۈنلەي مىراس قىلىپ بولغۇچە، ئاز-ئازدىن ھەيدەپ تۇرىمەن.
31 سېنىڭ زېمىنىڭنىڭ چېگرىلىرىنى قىزىل دېڭىزدىن تارتىپ
فىلىستىيەلەرنىڭ دېڭىزىغىچە[158]، شۇنىڭدەك چۆلدىن تارتىپ ئەفرات

«قارايدىغانلىقى») «شامار» دېگەن ئوخشاش پېئىل بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

156 ياكى «ئۇلارنى (قانائانىيلارنىڭ) يوقىتىپ،...»

157 «سېرىق ھەرە» دېگەن ئىسىم ئىبرانىي تىلىدا ئادەتتىكى ھەرىدىن چوڭ ۋە تېخىمۇ چاققاق بىرخىل ھەرىنى كۆرسەتسە كېرەك.

158 «فىلىستىيەلەرنىڭ دېڭىزى» ــ «ئوتتۇرا دېڭىز»نى كۆرسىتىدۇ.

دەرياسىغىچە بېكىتىمەن؛ چۈنكى زېمىندا تۇرۇۋاتقانلارنى ھەيدىۋېتىپ يېرىنى ئىگىلىشىڭ ئۈچۈن، ئۇلارنى قولۇڭغا تاپشۇرىمەن. [32] سەن ئۇلار بىلەن ۋە ياكى ئىلاھلىرى بىلەن ھېچقانداق بىر ئەھدە تۈزمە. [33] ئۇلارنىڭ سېنى ئالدىمدا گۇناھقا پاتقۇزماسلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى زېمىنىڭدا قەتئىي تۇرغۇزما. چۈنكى مۇبادا سەن ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئىبادىتىدە بولساڭ، بۇ ئىش ساڭا تۇزاق بولىدۇ.

خۇدانىڭ مۇسانىڭ ۋاستىسى بىلەن ئىسرائىل خەلقى بىلەن مۇقەددەس ئەھدىنى تۈزۈشى

24

[1] ئۇ مۇساغا يەنە: ــ «سەن بېرىپ، ئۆزۈڭ بىلەن بىللە ھارۇن، ناداب، ئابىھۇنى ۋە ئىسرائىللارنىڭ ئاقساقاللىرى ئارىسىدىن يەتمىش ئادەمنى ئېلىپ، پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىغا چىقىپ، يىراقتا تۇرۇپ سەجدە قىلىڭلار. [2] پەقەت مۇسالا پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا يېقىن كەلسۇن؛ باشقىلار يېقىن كەلمىسۇن، خەلق ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۈستىگە چىقمىسۇن، ــ دېدى.

[3] مۇسا كېلىپ پەرۋەردىگارنىڭ بارلىق سۆزلىرى بىلەن ھۆكۈملىرىنى خالايىققا دەپ بەردى؛ پۈتكۈل خالايىق بىر ئاۋازدا: ــ پەرۋەردىگارنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنىڭ ھەممىسىگە ئەمەل قىلىمىز! ــ دەپ جاۋاب بېرىشتى.
[4] ئاندىن مۇسا پەرۋەردىگارنىڭ ھەممە سۆزىنى خاتىرىلىۋېلىپ، ئەتىسى سەھەر قوپۇپ تاغنىڭ تۈۋىدە بىر قۇربانگاھنى ياساپ، شۇ يەردە ئىسرائىلنىڭ ئون ئىككى قەبىلىسىنىڭ سانى بويىچە ئون ئىككى تاش تۈۋرۈكنى تىكلىدى. [5] يەنە ئىسرائىللارنىڭ بىرنەچچە يىگىتلىرىنى ئەۋەتتى، ئۇلار بېرىپ پەرۋەردىگارغا كۆيدۈرمە قۇربانلىقلار سۇندى، ئىناقلىق قۇربانلىقى سۈپىتىدە بىرنەچچە تورپاقنىمۇ سويۇپ سۇندى. [6] ئاندىن مۇسا قاننىڭ يېرىمىنى قاچىلارغا قاچىلىدى، يەنە يېرىمىنى قۇربانگاھ ئۈستىگە چاچتى. [7] ئاندىن ئۇ ئەھدىنامىنى قولىغا ئېلىپ، خەلققە ئوقۇپ بەردى[159]. ئۇلار جاۋابەن: ــ پەرۋەردىگارنىڭ ئېيتقىنىنىڭ ھەممىسىگە قۇلاق سېلىپ، ئىتائەت قىلىمىز! ــ دېيىشتى.

[159] ئىبرانيي تىلىدا «خەلقنىڭ قۇلاقلىرىغا ئوقۇپ بەردى».

[8] شۇنىڭ بىلەن مۇسا قاچىلاردىكى قاننى ئېلىپ، خەلققە سېپىپ: ــ مانا، بۇ پەرۋەردىگار مۇشۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسىگە ئاساسەن سىلەر بىلەن باغلىغان ئەھدىنىڭ قېنىدۇر، دېدى.

[9] ئاندىن كېيىن مۇسا ۋە ھارۇن، ناداب ۋە ئابىھۇ ئىسرائىللارنىڭ ئاقساقاللىرىدىن يەتمىش ئادەم بىلەن بىللە تاغ ئۈستىگە چىقىشتى. [10] ئۇلار شۇ يەردە ئىسرائىلنىڭ خۇداسىنى كۆردى(160)؛ ئۇنىڭ ئايىغىنىڭ ئاستىدا خۇددى كۆك ياقۇتتىن ياسالغان نەپىس پاياندازدەك، ئاسمان گۈمبىزىدەك سۈپسۈزۈك بىر جىسىم بار ئىدى. [11] لېكىن ئۇ ئىسرائىللارنىڭ مۆتىۋەرلىرىگە قول تەگكۈزمىدى؛ ئۇلار خۇدانى كۆرۈپ تۇردى ھەمدە يەپ-ئىچىشتى.

مۇسانىڭ يەنە سىناي تېغىغا چىقىشى

[12] پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ تاغ ئۈستىگە، قېشىمغا چىقىپ شۇ يەردە تۇرغىن. ساڭا ئۇلارغا ئۆگىتىشكە تاش تاختايلارنى، يەنى مەن يېزىپ قويغان قانۇن-ئەمرنى بېرىمەن، دېدى.

[13] شۇنىڭ بىلەن مۇسا قوپۇپ، ياردەمچىسى يەشۇئانى ئېلىپ ماڭدى. مۇسا خۇدانىڭ تېغىغا چىقتى. [14] ئۇ ئاۋۋال ئاقساقاللارغا: بىز يېنىپ كەلگۈچە مۇشۇ يەردە بىزنى ساقلاپ تۇرۇڭلار. مانا، ھارۇن بىلەن خۇر سىلەرنىڭ يېنىڭلاردا قالىدۇ؛ ئەگەر بىرسىنىڭ ئىش-دەۋاسى چىقسا، ئۇلارنىڭ ئالدىغا بارسۇن، ــ دېدى.

[15] شۇنىڭ بىلەن مۇسا تاغنىڭ ئۈستىگە چىقتى ۋە تاغنى بۇلۇت قاپلىدى. [16] پەرۋەردىگارنىڭ جۇلاسى سىناي تېغىنىڭ ئۈستىدە توختىدى؛ بۇلۇت ئۇنى ئالتە كۈنگىچە قاپلاپ تۇردى؛ يەتتىنچى كۈنى، پەرۋەردىگار بۇلۇت ئىچىدىن مۇسانى چاقىردى؛ [17] پەرۋەردىگارنىڭ جۇلاسىنىڭ قىياپىتى ئىسرائىللارنىڭ كۆز ئالدىدا تاغنىڭ چوققىسىدا ھەممىنى يۇتقۇچى ئوتتەك كۆرۈندى. [18] مۇسا بۇلۇتنىڭ ئىچىگە كىرىپ، تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى. مۇسا قىرىق كېچە-كۈندۈز تاغدا تۇردى.

---

[160] يەنى، خۇدانىڭ ئۆزىنى ئايان قىلغانلىقىنى كۆردى.

ئىبادەت چېدىرى ئۈچۈن سۇنۇلىدىغان ھەدىيەلەر

25
1 پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ
2 سەن ئىسرائىللارغا ئېيتقىن، ئۇلار ماڭا بىر «كۆتۈرمە
ھەدىيە»نى[161] كەلتۈرسۇن؛ كىمنىڭ كۆڭلى ھەدىيە سۇنۇشقا خۇش بولسا،
ئۇنىڭدىن ماڭا سۇنۇلىدىغان «كۆتۈرمە ھەدىيە»نى تاپشۇرۇۋېلىڭلار. 3 سىلەر
ئۇلاردىن تاپشۇرۇۋالىدىغان كۆتۈرمە ھەدىيە: ــ ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، 4 كۆك،
سۆسۈن ۋە قىزىل رەڭلىك يىپ، كاناپ رەخت، تۆۋىت، 5 قىزىل بويالغان
قوچقارنىڭ تېرىلىرى، دېلفىننىڭ تېرىلىرى[162]، ئاكاتسىيە ياغىچى، 6 چىراغ
ئۈچۈن زەيتۇن مېيى، «مەسىھلەش مېيى» ۋە خۇشبۇي ئۈچۈن خۇشبۇي
دورا-دەرمەكلەر، 7 ئەفود بىلەن «قوشېن»غا[163] ئورنىتىلىدىغان ئاق ھېقىق
ۋە باشقا ئېسىل تاشلار بولسۇن. 8 مېنىڭ ئۆزلىرى ئارىسىدا ماكان قىلىشىم
ئۈچۈن شۇلاردىن ماڭا بىر مۇقەددەس تۇرالغۇنى ياسىسۇن. 9 ئۇنى مەن ساڭا
بارلىق كۆرسەتمەكچى بولغىنىمغا ئاساسەن، يەنى ئىبادەت چېدىرىنىڭ
نۇسخىسى ۋە بارلىق ئەسۋاب-سايمانلىرىنىڭ نۇسخىسىغا ئوپئوخشاش
قىلىپ ياساڭلار.

---

161 «كۆتۈرمە ھەدىيە» ــ كاھىن ياكى ھەدىيەنى سۇنغۇچى پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا ئىككى قوللاپ ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاپىرىدىغان ئالاھىدە ھەدىيە. مۇشۇ ئايەتتە دېيىلگەن «كۆتۈرمە ھەدىيە» كۆپلىگەن خەلق ئېلىپ كېلىدىغان، چوڭ كۆلەملىك ھەدىيە بولىدۇ. شۈبھىسىزكى، مەزكۇر «كۆتۈرمە ھەدىيە»نىڭ ھەربىر قىسمىنى سۇنغۇچى كىشى ئۆزى خۇدا ئالدىدا ئىككى قوللاپ كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا ئاتايدۇ (35:22، 24).

162 ياكى «دېڭىز ئېيىقىنىڭ تېرىلىرى» ياكى «بورسۇقنىڭ تېرىلىرى».

163 «ئەفود» ۋە «قوشېن» توغرۇلۇق 6-14-ئايەتلەرگە قارالسۇن. ئۇ جىلتكىدەك بىرخىل ئالاھىدە كىيىم بولۇپ، ئىچىدە خۇدانىڭ كېرەك بولغان ئىشلار توغرۇلۇق يولىنى ياكى ئىرادىسىنى كۆرسىتىدىغان «ئۇرىم» ۋە «تۇممىم» دېگەن ئالاھىدە ئىككى تاش ساقلاقلىق ئىدى.

ئەھدە ساندۇقى

10 ئۇلار ئاكاتسىيە ياغىچىدىن بىر ساندۇق ياسىسۇن[164]. ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى
ئىككى يېرىم گەز، كەڭلىكى بىر يېرىم گەز، ئېگىزلىكى بىر يېرىم گەز[165] بولسۇن.
11 سەن ئۇنى ساپ ئالتۇن بىلەن قاپلىغىن؛ ئىچى ۋە سىرتىنى ئالتۇن بىلەن
قاپلاپ، ئۇنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىنىڭ چۆرىسىگە ئالتۇندىن گىرۋەك چىقار.
12 ئۇنىڭغا ئالتۇندىن تۆت ھالقا قۇيدۇرۇپ، تۆت چېتىقىغا[166] بېكىتكىن. بىر
تەرىپىگە ئىككى ھالقا، يەنە بىر تەرىپىگە ئىككى ھالقا بولسۇن. 13 سەن ھەم
ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ئىككى بالداق ياساپ، ھەر ئىككىسىنى ئالتۇن بىلەن
قاپلىغىن؛ 14 ئاندىن ساندۇق ئۇلار ئارقىلىق كۆتۈرۈلسۇن دەپ، بالداقلارنى
ساندۇقنىڭ ئىككى يېنىدىكى ھالقىلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ قويغىن. 15 بالداقلار
ھەمىشە ساندۇقتىكى ھالقىدا تۇرسۇن؛ ئۇلار ئۇنىڭدىن چىقىرىلمىسۇن.
16 مەن ساڭا بېرىدىغان ھۆكۈم-گۇۋاھلىقنى[167] ساندۇققا قويغىن.
17 ساندۇقنىڭ ياپقۇچى سۈپىتىدە سەن ئالتۇندىن ئۇزۇنلۇقى ئىككى يېرىم
گەز، كەڭلىكى بىر يېرىم گەز بولغان بىر «كافارەت تەختى»[168] ياسىغىن.

164 ئاكاتسىيە ياغىچى ئىنتايىن قاتتىق، ئۇزۇنغىچە چىرىمايدىغان بىرخىل ياغاچتۇر.

165 مۇقەددەس كىتابتا ئىشلىتىلگەن «گەز» ــ ئادەمنىڭ جەينىكىدىن بارمىقىنىڭ ئۇچىغىچە بولغان ئارىلىقىغا (تەخمىنەن 45 سانتىمېتىر) باراۋەر كېلىدۇ.

166 ياكى «پۇتىغا».

167 «ساڭا بېرىدىغان ھۆكۈم-گۇۋاھلىق» ــ خۇدا مۇساغا تاپشۇرىدىغان «ئون پەرز» ياكى «ئون ئەمر» پۈتۈلىدىغان ئىككى تاش تاختاينى كۆرسىتىدۇ (18:31نى كۆرۈڭ). نېمىشقا «گۇۋاھلىق» دېيىلىدۇ؟ چۈنكى «ئون پەرز» خۇدانىڭ ھەققانىي تەبىئىتىگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

168 «كافارەت» (ئىبرانىي تىلىدا «كافار» ياكى «كىپپۇر») دېگەننىڭ تۈپ مەنىسى «يېپىش»تىن ئىبارەت. گۇناھلارغا «كافارەت كەلتۈرۈش» دېگەنلىك «گۇناھلارنى يېپىش» دېگەنلىكتۇر. تەۋرات دەۋرىدە خۇدا گۇناھلارنى ۋاقىتلىق «ياپاتتى» ۋە شۇنىڭدەك شۇ گۇناھلاردىن توۋا قىلىپ قۇربانلىق كەلتۈرگەن بەندىلىرىنى كەچۈرۈم قىلاتتى. ئىنجىل دەۋرى كەلگەندە ئۇ مەسىھنىڭ قۇربانلىقى ۋاستىسى بىلەن ئىنسانلارنىڭ گۇناھلىرىنى «ئېلىپ تاشلايدۇ» («يۇھ.» 29:1، 36نى كۆرۈڭ).

مۇشۇ يەردە ساندۇقنىڭ ياپقۇچىنى «كافارەت تەختى» دەپ تەرجىمە قىلدۇق، چۈنكى 22-ئايەتتە: «مەن شۇ يەردە سەن بىلەن كۆرۈشىمەن؛ كافارەت تەختى ئۈستىدە... تۇرۇپ ساڭا ... سۆز قىلىمەن» دېيىلىدۇ. دېمەك، بۇ جاي خۇدانىڭ ئولتۇرغان بىر تەختىگە ئوخشاشتۇر.

[18] ئىككى كېرۇبنى[(169)] ئالتۇندىن سوقۇپ ياسىغىن. ئۇلارنى كافارەت تەختىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئورناتقىن. [19] بىر كېرۇبنى بىر تەرىپىگە، يەنە بىر كېرۇبنى يەنە بىر تەرىپىگە ئورنىتىش ئۈچۈن ياسىغىن. ئىككى تەرىپىدىكى كېرۇبلارنى كافارەت تەختى بىلەن بىر گەۋدە قىلىڭلار[(170)]. [20] كېرۇبلار بىر-بىرىگە يۈزلەنسۇن، قاناتلىرىنى كافارەت تەختىنىڭ ئۈستىگە كېرىپ، قاناتلىرى بىلەن ئۇنى ياپسۇن؛ كېرۇبلارنىڭ يۈزى كافارەت تەختىگە قارىتىلسۇن.
[21] سەن كافارەت تەختىنى ساندۇقنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، مەن ساڭا بېرىدىغان ھۆكۈم-گۇۋاھلىقنى ساندۇقنىڭ ئىچىگە قويغىن. [22] مەن شۇ يەردە سەن بىلەن كۆرۈشىمەن؛ كافارەت تەختى ئۈستىدە، يەنى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى كېرۇبنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ ساڭا ئىسرائىللارغا يەتكۈزۈشكە تاپشۇرىدىغان بارلىق ئەمرلىرىم توغرىسىدا سۆز قىلىمەن.

شىرە

[23] ھەم ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ئۇزۇنلۇقى ئىككى گەز، كەڭلىكى بىر گەز، ئېگىزلىكى بىر يېرىم گەز بولغان بىر شىرە ياسىغىن. [24] ئۇنى ساپ ئالتۇن بىلەن قاپلاپ، ئۇنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىنىڭ چۆرىسىگە ئالتۇندىن گىرۋەك چىقار. [25] سەن شىرەنىڭ چۆرىسىگە تۆت ئىلىك ئېگىزلىكتە[(171)] بىر لەۋ ياسىغىن؛ بۇ لەۋنىڭ چۆرىسىگىمۇ ئالتۇندىن بىر گىرۋەك چىقار[(172)]. [26] سەن ئۇ شىرەگە ئالتۇندىن تۆت ھالقا ياساپ، بۇ ھالقىلارنى شىرەنىڭ تۆت بۇرجىكىدىكى چېتىققا ئورناتقىن. [27] شىرەنى كۆتۈرۈشكە بالداقلار ئۆتكۈزۈلسۇن دەپ، ھالقىلار شىرە لېۋىگە يېقىن بېكىتىلسۇن. [28] بالداقلارنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ، ئالتۇن بىلەن قاپلىغىن؛ شىرە ئۇلار ئارقىلىق كۆتۈرۈلىدۇ.
[29] شىرەگە يانداپ لېگەن، قاچا-تەخسە، پىيالە ۋە «شاراب ھەدىيەلىرى»نى

---

[169] «كېرۇبلار» بەلكىم ئالەمدىكى ئەڭ كۈچلۈك ۋە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك پەرىشتىلەر ياكى مەخلۇقلار بولۇشى مۇمكىن. «تەبىرلەر»نى ۋە مۇناسىۋەتلىك سېخمىنى كۆرۈڭ.

[170] ياكى «كېرۇبلار بىلەن كافارەت تەختى بىر پۈتۈن ئالتۇندىن ياسالسۇن».

[171] ياكى «كەڭلىكتە». مۇناسىۋەتلىك سخېمىنى كۆرۈڭ.

[172] «لەۋ» ۋە «لەۋنىڭ چۆرىسىگە چىقىرىلغان گىرۋەك»نىڭ رولى بەلكىم شىرەنىڭ ئۈستىدىكى نانلارنى چۈشۈپ كېتىشتىن ساقلاشتۇر.

چاچىدىغان قەدەھلىرىنى ياسىغىن؛ ئۇلارنى ساپ ئالتۇندىن ياسىغىن. [30]مېنىڭ ھۇزۇرۇمدا تۇرۇشقا سەن شىرەگە ھەمىشە «تەقدىم نان»نى [(173)] قويغىن.

چىراغدان

[31] سەن ھەم ساپ ئالتۇندىن بىر چىراغدان ياسىغىن. ئۇ چىراغدان سوقۇپ ياسالسۇن؛ چىراغداننىڭ پۇتى، غولى، قەدەھلىرى، غۇنچە ۋە چېچەكلىرى پۈتۈن بىر ئالتۇندىن سوقۇلسۇن[(174)]. [32] چىراغداننىڭ غولىنىڭ ئىككى يېنىدىن ئالتە شاخچە چىقىرىلسۇن ــ چىراغداننىڭ بىر يېنىدىن ئۈچ شاخچە، چىراغداننىڭ يەنە بىر يېنىدىن ئۈچ شاخچە چىقىرىلسۇن؛ [33]بىر يېنىدىكى ھەربىر شاخچىدە بادام گۈلى شەكلىدە غۇنچىسى ۋە چېچىكى بولغان ئۈچ قەدەھ چىقىرىلسۇن، يەنە بىر يېنىدىكى ھەربىر شاخچىدە بادام گۈلى شەكلىدە غۇنچىسى ۋە چېچىكى بولغان ئۈچ قەدەھ چىقىرىلسۇن. چىراغدانغا چىقىرىلغان ئالتە شاخچىنىڭ ھەممىسى شۇنداق ياسالسۇن. [34]چىراغداننىڭ غولىدىن[(175)] بادام گۈلى شەكلىدە غۇنچىسى ۋە چېچىكى بولغان تۆت قەدەھ چىقىرىلسۇن. [35] بۇلاردىن باشقا بىرىنچى ئىككى شاخچىنىڭ ئاستىدا بىر غۇنچە، ئىككىنچى ئىككى شاخچىنىڭ ئاستىدا بىر غۇنچە، ئۈچىنچى ئىككى شاخچىنىڭ ئاستىدا بىر غۇنچە بولسۇن؛ چىراغدانغا چىقىرىلغان ئالتە شاخچىنىڭ ئاستى ھەممىسى شۇنداق بولسۇن. [36] ئۇنىڭ شۇ غۇنچىلىرى ھەم شاخچىلىرى چىراغدان بىلەن بىر گەۋدە قىلىنسۇن ــ بىر پۈتۈن ساپ ئالتۇندىن سوقۇپ ياسالسۇن.

[37] سەن چىراغداننىڭ يەتتە چىرىغىنى ياسىغىن؛ چىراغلار ئۇدۇلغا

173 «تەقدىم نانلار» ــ ئىبرانىي تىلىدا «ھۇزۇرى نانلار» («خۇدانىڭ ھۇزۇرىدىكى نانلار»). ئادەتتە جەمئىي ئون ئىككى پارچە نان قويۇلاتتى. بۇ ئىسرائىللارنىڭ ئون ئىككى قەبىلىسىگە ۋەكىللىك قىلاتتى. ئىسرائىل كاھىنلىرى نانلارنى تىزىپ قويۇش ئارقىلىق، ئۆزلىرىنىڭ ئەمگەك مېۋىلىرىنى پەرۋەردىگارغا ئاتاشنى خالايدىغانلىقىنى، بۇ ئارقىلىق ئۆزلىرى ئېرىشكەن مول ھوسۇلنىڭ پەرۋەردىگارنىڭ ئاتا قىلغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىشنى بىلدۈرۈش ئىدى («لاۋ.» 24:5-6).

174 چىراغداننىڭ «قەدەھلىرى، غۇنچە ۋە چېچەكلىرى» ــ بۇلار چىراغدانغا چىقىرىلغان شۇ خىل نۇسخىلارنى كۆرسىتىدۇ. 32-40-ئايەتلەر ۋە مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ.

175 «غولىدىن» ــ يەنى غولىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىدىن. 35-ئايەتنى كۆرۈڭ.

يورۇق چۈشۈرەلىشى ئۈچۈن ئۈستى تەرەپكە ئورنىتىلىسۇن. [38] ئۇنىڭ پىلىك قايچىلىرى بىلەن كۈلدانلىرى ساپ ئالتۇندىن ياسالسۇن. [39] چىراغدان ۋە ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرى بىر تالانت ساپ ئالتۇندىن[176] ياسالسۇن.

[40] ساڭا تاغدا ئايان قىلىنغان نۇسخا بويىچە بۇلارنى ئېھتىيات بىلەن ياسىغىن.

ئىبادەت چېدىرى — يوپۇقلىرى

26

[1] مۇقەددەس چېدىرنى ئون پارچە يوپۇقتىن ياساتقىن؛ يوپۇقلار نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ ئىشلەنسۇن؛ ئۇنىڭغا كېرۇبلارنىڭ سۈرىتىنى چېۋەر قوللارغا نەپىس قىلىپ كەشتىلەپ چىقارغۇزغىن. [2] ھەربىر يوپۇقنىڭ ئۇزۇنلۇقى يىگىرمە سەككىز گەز، كەڭلىكى تۆت گەز بولۇپ، ھەربىر يوپۇق ئوخشاش چوڭ-كىچىكلىكتە بولسۇن. [3] يوپۇقلارنىڭ بەشى بىر-بىرىگە ئۇلانسۇن، قالغان بەش يوپۇقمۇ ھەم بىر-بىرىگە ئۇلانسۇن. [4] سەن ئۇلاپ چىقىلغان بىرىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا بىر تەرىپىگە رەڭگى كۆك ئىزمە قادىغىن، شۇنىڭدەك ئۇلاپ چىقىلغان ئىككىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكىسىنىڭ بىر تەرىپىگىمۇ ھەم شۇنداق قىلغىن. [5] بىرىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا ئەللىك ئىزمە قادىغىن، ئىككىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكىسىگىمۇ ئەللىك ئىزمە قادىغىن. ئىزمىلەر بىر-بىرىگە ئۇدۇلمۇئۇدۇل بولسۇن. [6] مۇقەددەس چېدىر بىر پۈتۈن بولسۇن ئۈچۈن ئالتۇندىن ئەللىك ئىلغۇ ياساپ، ئىككى چوڭ پارچە يوپۇقنى شۇ ئىلغۇلار بىلەن بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرغىن.

[7] مۇقەددەس چېدىرنى يېپىش ئۈچۈن ئۆچكە تۈۋتىدىن يوپۇقلارنى ياسىغىن؛ يوپۇقتىن ئون بىر پارچە ياسىغىن. [8] يوپۇقلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئوتتۇز گەز، كەڭلىكى تۆت گەز بولۇپ، ئون بىر يوپۇقنىڭ ھەممىسى ئوخشاش چوڭ-كىچىكلىكتە بولسۇن. [9] يوپۇقلارنىڭ بەشىنى ئۇلاپ بىر قىلىپ، قالغان

[176] «بىر تالانت ئالتۇن» — بەلكىم 4.4 كىلوگىرامچە بولۇشى مۇمكىن.

ئالته يوپۇقنىمۇ ئۈلاپ بىر قىلىپ، ئالتىنچى يوپۇقنى ئىككى قات قىلىپ، چېدىرنىڭ ئالدى تەرىپىگە ساڭگىلىتىپ قويغىن[177].

10 سەن بىرىنچى ئۈلاپ چىقىلغان چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا ئەللىك ئىزمە، ئىككىنچى ئۈلاپ چىقىلغان چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا ئەللىك ئىزمە قادىغىن. 11 سەن ھەم مىستىن ئەللىك ئىلغۇ ياساپ، چېدىر بىر پۈتۈن بولسۇن ئۈچۈن ئۈلارنى ئىزمىلەرگە ئۆتكۈزۈپ ئىككى چوڭ پارچىنى ئۈلاپ قويغىن. 12 لېكىن يوپۇقنىڭ چېدىرنىڭ كەينىدىن ئېشىپ قالغان قىسمى، يەنى ئېشىپ قالغان يېرىم پارچىسى چېدىرنىڭ كەينى تەرىپىدە ساڭگىلاپ تۇرسۇن. 13 چېدىر يوپۇقلىرىنىڭ چېدىرنىڭ بويىدىن ئارتۇق قىسمى، يەنى ئۇ تەرىپىدىن بىر گەز، بۇ تەرىپىدىن بىر گەز، چېدىرنىڭ ئىككى تەرىپىدىن ساڭگىلاپ، ئۇنى تولۇق ياپسۇن[178].

14 بۇنىڭدىن باشقا، چېدىرغا قىزىل بويالغان قوچقار تېرىسىدىن يوپۇق ياساپ ياپقىن، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىدىنمۇ دېلفىن تېرىسىدىن ياسالغان يەنە بىر يوپۇقنى قاپلىغىن.

15 مۇقەددەس چېدىرنىڭ تىك تاختايلىرىنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ تىكلىگىن. 16 ھەربىر تاختاينىڭ ئۇزۇنلۇقى ئون گەز، كەڭلىكى بىر يېرىم گەز بولسۇن. 17 ھەربىر تاختاينىڭ ئىككىدىن تۇرۇمى بولسۇن، ھەر ئىككى تاختاي شۇلار بىلەن بىر-بىرىگە چېتىلسۇن؛ چېدىرنىڭ بارلىق تاختايلىرىنى شۇنداق ياسىغىن.

18 چېدىرنىڭ تاختايلىرىنى شۇنداق ياسىغىن: يىگىرمىسىنى جەنۇب تەرەپكە تىكلىگىن؛ 19 بۇ يىگىرمە تاختاينىڭ تېگىگە كۈمۈشتىن قىرىق تەگلىك ياسىغىن؛ بىر تاختاينىڭ ئاستىدىكى ئىككى تۇرۇمى ئۈچۈن ئىككىدىن تەگلىك، يەنە بىر تاختاينىڭ ئىككى تۇرۇمى ئۈچۈن ئىككىدىن تەگلىك

---

177 ياكى «كەينىگە قايرىپ قويغىن». مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ.

178 كاناپ رەختتىن (كەندىر رەختتىن) قىلىنغان ئىچىدىكى يوپۇقنىڭ ئۇزۇنلۇقى يىگىرمە سەككىز گەز بولغاچقا، چېدىرنىڭ ئىككى تەرىپىگە تولۇق يەتمەيتتى؛ يوپۇق بىلەن يەرنىڭ ئارىلىقىدا بىر گەز ئارىلىق قالاتتى. ئۆچكە تۈكىدىن قىلىنغان يوپۇقنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئوتتۇز گەز بولغاچقا، چېدىرنى تولۇق ياپاتتى. چېدىرنىڭ سىخېمىلىرىنى كۆرۈڭ (ۋە مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ).

ئىبادەت چېدىرىنىڭ ئەسۋابلىرى

«يوغان داس»

«مىس قۇربانگاھ»

«تەقدىم نان»
قويۇلىدىغان شىرە

ئالتۇن چىراغدان

خۇشبۇيگاھ

ئەھدە ساندۇقىنىڭ ئىچى

ئەھدە ساندۇقى

ياسغن. [20] شۇنڭدەك چېدرنڭ ئۇدۇل تەرپىدە، يەنى شمال تەرپىدە يگرمە تاختاي بولسۇن؛ [21] بۇلارنڭ قرىق تەگلكى كۈمۈشتن بولسۇن؛ بر تاختاينڭ تېگگە ئككدن تەگلك، يەنە بر تاختاينڭ تېگگە ئككدن تەگلك ئورۇنلاشتۇرۇلسۇن. [22] چېدرنڭ كەينى تەرپگە، يەنى غەرب تەرەپكە ئالتە تاختاي ياساپ تكلگن. [23] چېدرنڭ كەينى تەرپدكى ئككى بۇلۇڭغا ئككى تاختاي ياساپ ئورناتقن. [24] بۇ بۇلۇڭ تاختايلرى ئاستدن ئۈستگچە ئككى قات قلنىپ تاختايلارنى ئۆزئارا چېتشتۇرسۇن[179]، ئۈستى بر ھالقغا بېكتلسۇن. ھەر ئككسى شۇنداق قلنىپ، ئككى بۇلۇڭغا تكلەنسۇن. [25] ئارقا تەرەپتە سەككز تاختاي بولدۇ، ئۇلارنڭ كۈمۈشتن ياسالغان ئون ئالتە تەگلكى بولدۇ؛ بر تاختاينڭ تېگدە ئككى تەگلك، يەنە بر تاختاينڭ تېگدە ئككى تەگلك بولدۇ.

[26] بۇنڭدن باشقا سەن ئاكاتسيە ياغچدن بالداق ياسغن؛ چېدرنڭ بۇ تەرپدكى تاختايلارغا بەش بالداقنى، [27] چېدرنڭ ئۇ تەرپدكى تاختايلارغا بەش بالداقنى، چېدرنڭ ئارقا تەرپدكى تاختايلارغا، يەنى غەرب تەرپدكى تاختايلارغا بەش بالداقنى ياسغن. [28] تاختايلارنڭ ئوتتۇرسدكى ئوتتۇرا بالداق بۇ تەرەپتن ئۇ تەرەپكە يېتدغان بولسۇن.

[29] تاختايلارنى ئالتۇن بلەن قاپلاپ، بالداقلار ئۆتكۈزۈلدغان ھالقلارنى ئالتۇندن ياساپ، بالداقلارنى ئالتۇن بلەن قاپلغن. [30] چېدرنى ساڭا تاغدا ئايان قلنغان نۇسخا بويچە ياساپ تكلگن.

[31] سەن نېپز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە كۆك، سۆسۈن ۋە قزل يپلار ئارلاشتۇرۇلۇپ ئشلەنگەن بر پەردە ياسغن؛ ئۇنى چېۋەر قوللار كېرۇبلارنڭ سۈرتنى نەپس قلپ چۈشۈرۈپ كەشتلەپ چقسۇن. [32] ئۇنى ئاكاتسيە ياغچدن ياسالغان تۆت خادغا ئېسپ قويغن. بۇ خادلار ئالتۇن بلەن

[179] بۇلۇڭ تاختايلرنڭ قايسى شەكلدە ئكەنلكگە بر نېمە دېيش تەس. ھېچ بولمغاندا ئۇلار كەيندكى تاختايلار ھەم ياندكى تاختايلارنى بر-برگە تۇتاشتۇرۇش رولنى ئوينشى كېرەك؛ برنچچە بۇلۇڭ تاختايلرى يېندكى تاختايلارغا تۈرۈملرى بلەن چېتلشى كېرەك (17-ئايەتنى كۆرۈڭ). بەزى ئالملارنڭ پكرچە بۇلۇڭ تاختايلرى ئوتتۇرسدن ئېگلپ، «ئۈچ بۇرجەكلك سزغۇچ شەكلى»دە (يەنى «L» شەكلدە) قلنغان بولۇشى مۇمكن. مۇناسۋەتلك سخېمنى كۆرۈڭ.

قاپلانسۇن، ھەربىرىنىڭ ئالتۇن ئىلمىكى بولسۇن؛ خادىلار كۈمۈشتىن ياسالغان تۆت تەگلىكىگە ئورنىتىلسۇن. [33] پەردە چېدىر يوپۇقىدىكى ئىلمەكلەرگە ئېسىلىپ ساڭگىلىتىپ قويۇلسۇن؛ ئاندىن ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنى شۇ يەرگە كەلتۈرۈپ، پەردىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرگىن. شۇنىڭ بىلەن پەردە سىلەر ئۈچۈن مۇقەددەس جاي بىلەن ئەڭ مۇقەددەس جاينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر ئايرىما پەردە بولسۇن. [34] ئاندىن سەن «كافارەت تەختى»نى ئەڭ مۇقەددەس جايدىكى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقنىڭ ئۈستىگە قويغىن.

[35] شىرە بولسا پەردىنىڭ تېشىغا ئورۇنلاشتۇرۇلسۇن؛ چىراغدانىنى شىرەنىڭ ئۇدۇلىغا، چېدىرنىڭ جەنۇب تەرىپىگە قويغىن؛ شىرەنى شىمال تەرىپىگە قويغىن.

[36] بۇنىڭدىن باشقا سەن چېدىرنىڭ كىرىش ئېغىزىغا نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ ئىشلەنگەن بىر پەردە ياسىغىن؛ ئۇ كەشتىچى تەرىپىدىن كەشتىلەنسۇن. [37] بۇ پەردە ئۈچۈن ئاكاتسىيە ياغىچىدىن بەش خادا ياساپ، ئۇلارنى ئالتۇن بىلەن قاپلىغىن؛ ھەربىرىنىڭ ئالتۇن ئىلمىكى بولسۇن؛ ئۇلارنىڭ تېگىگە بەش دانە تەگلىكنى مىستىن قۇيۇپ تەييارلاتقىن.

قۇربانگاھ

27

[1] سەن قۇربانگاھنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياسىغىن. قۇربانگاھ تۆت چاسا بولسۇن؛ ئۇزۇنلۇقى بەش گەز، كەڭلىكى بەش گەز، ئېگىزلىكى ئۈچ گەز قىلىنسۇن. [2] ئۇنىڭ تۆت بۇرجىكىگە قويۇلىدىغان مۈڭگۈزلىرىنى ياسىغىن؛ مۈڭگۈزلىرى قۇربانگاھ بىلەن بىر گەۋدە قىلىنسۇن. قۇربانگاھنى مىس بىلەن قاپلىغىن. [3] قۇربانگاھنىڭ ياغ ۋە كۈلىنى ئېلىشقا داسلارنى ياسىغىن؛ ئۇنىڭغا خاس بولغان گۈرجەكلەرنى، كورىلارنى، لاخشىگىرلارنى ۋە ئوتدانلارنىمۇ ياسىغىن؛ ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى ياساشقا مىس ئىشلەتكىن. [4] قۇربانگاھ ئۈچۈن مىستىن بىر شالا ياسىغىن؛ شالانىڭ تۆت بۇرجىكىگە تۆت مىس ھالقا

ياساپ بېكىتىپ قويغىن. 5 شالانى قۇربانگاھنىڭ قاپ بىلىنىڭ ئاستىدىكى
گىرۋەكتىن تۆۋەنرەك تۇرىدىغان قىلغىن، شۇنداقتا شالا قۇربانگاھنىڭ دەل
ئوتتۇرىسىدا بولىدۇ[180]. 6 قۇربانگاھقا ئىككى بالداق ياسىغىن؛ ئۇلار ئاكاتسىيە
ياغىچىدىن بولسۇن، ئۇلارنى مىس بىلەن قاپلىغىن. 7 قۇربانگاھنى كۆتۈرگەندە،
بالداقلار ئۇنىڭ ئىككى يېنىدا بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ھالقىلارغا ئۆتكۈزۈپ
قويغىن. 8 قۇربانگاھنى تاختايلاردىن ياسىغىن، ئىچى بوش بولسۇن؛ ئۇ تاغدا
ساڭا ئايان قىلىنغان نۇسخا بويىچە ھۈنەرۋەنلەر تەييار قىلسۇن.

ئىبادەت چېدىرىنىڭ ھويلىسى

9 مۇقەددەس چېدىرنىڭ ھويلىسىنىمۇ ياسىغىن. ھويلىنىڭ جەنۇبىغا، يەنى
جەنۇبقا يۈزلەنگەن تەرىپىگە نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن پەردىلەرنى
توقۇغىن؛ شۇ تەرىپىنىڭ ئۇزۇنلۇقى يۈز گەز بولسۇن. 10 پەردىلەرنى ئېسىشقا
يىگىرمە خادا ياسالسۇن؛ ئۇلارنىڭ تېگىگە قويۇشقا يىگىرمە مىس تەگلىك
ياسالسۇن؛ خادىلارنىڭ ئىلمەكلىرى بىلەن بالداقلار[181] بولسا كۈمۈشتىن ياسالسۇن.
11 شۇنىڭغا ئوخشاش شىمال تەرىپىدىمۇ ئۇزۇنلۇقى يۈز گەز كېلىدىغان
پەردە بولسۇن. پەردىلەرنى ئېسىشقا يىگىرمە خادا ياسالسۇن؛ ئۇلارنىڭ
تېگىگە قويۇشقا يىگىرمە مىس تەگلىك ياسالسۇن؛ خادىلارنىڭ ئىلمەكلىرى
بىلەن بالداقلار بولسا كۈمۈشتىن ياسالسۇن.
12 ھويلىنىڭ غەرب تەرىپىدە ئۇزۇنلۇقى ئەللىك گەز كېلىدىغان پەردە
بولسۇن؛ ئۇنىڭ ئون خادىسى ۋە ئون تەگلىكى بولسۇن.

180 «شالا» ــ بارلىق ئايەتلەردىن قارىغاندا، ئۇنىڭ فۇنكسىيىسى مۇنداق: (1) قۇربانگاھنىڭ ئوتخانىسىدىكى ئوتنى كۆتۈرۈش؛ (2) شالانى كۆتۈرگەندە قۇربانگاھمۇ تەڭ كۆتۈرۈلۈش؛ شالا قۇربانگاھنىڭ ئاستى تەرىپىگە، يەنە گىرۋەكنىڭ ئاستىغا قويۇلغاچقا، شالانى كۆتۈرگەندە گىرۋەككە تېرىلىپ قۇربانگاھمۇ تەڭ كۆتۈرۈلەتتى. «قوشۇمچە سۆز»ىمىز ھەم چېدىرنىڭ سىخېمىلىرىنى كۆرۈڭ (مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ).

181 «بالداقلار» ــ ئۇلار خادىلارنى ئۆزئارا چېتىپ تۇرىدىغان تاياقچىلار بولۇپ، خادىلارنى مۇقىملاشتۇرۇش ۋە پەردىلەرنىمۇ كۆتۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ (17:38نى كۆرۈڭ). «بالداقلار»نىڭ باشقا تەرجىمىلىرى: «ھالقىلار» ياكى «چەمبەرلەر».

[13] ھوپلىنىڭ شەرق تەرىپى، يەنى كۈن چىقىشقا يۈزلەنگەن تەرىپىنىڭ كەڭلىكى ئەللىك گەز بولسۇن. [14] بىر تەرىپىدە ئون بەش گەز كېلىدىغان پەردە بولسۇن؛ ئۇنىڭ ئۈچ خادىسى بىلەن ئۈچ تەگلىكى بولسۇن. [15] يەنە بىر تەرىپىدە ئون بەش گەز كېلىدىغان پەردە بولسۇن؛ ئۇنىڭ ئۈچ خادىسى بىلەن ئۈچ تەگلىكى بولسۇن. [16] ھوپلىنىڭ كىرىش ئېغىزىغا يىگىرمە گەز كېلىدىغان بىر پەردە قويۇلسۇن؛ پەردە نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ، كەشتىچى تەرىپىدىن كەشتىلەنسۇن. ئۇنىڭ تۆت خادىسى بىلەن تۆت تەگلىكى بولسۇن.

[17] ھوپلىنىڭ چۆرىسىدىكى ھەممە خادىلار كۈمۈشتىن ياسالغان بالداقلار بىلەن بىر-بىرىگە چېتىلسۇن؛ ئۇلارنىڭ ئىلمەكلىرى كۈمۈشتىن، تەگلىكلىرى مىستىن ياسالسۇن. [18] ھوپلىنىڭ ئۇزۇنلۇقى يۈز گەز، كەڭلىكى ھەر ئىككى تەرىپى ئەللىك گەز بولسۇن؛ نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن ئىشلەنگەن پەردىنىڭ ئېگىزلىكى بەش گەز قىلىنسۇن؛ خادىلارنىڭ تەگلىكلىرى مىستىن ياسالسۇن.

[19] مۇقەددەس چېدىرنىڭ ئىش-خىزمىتىدە ئىشلىتىلىدىغان بارلىق ئەسۋاب-سايمانلىرى ھەمدە بارلىق مىق-قوزۇقلىرى، شۇنداقلا ھوپلىنىڭ بارلىق مىق-قوزۇقلىرى مىستىن بولسۇن.

يېنىق تۇرىدىغان چىراغ ھەققىدىكى بەلگىلىمە

[20] — چىراغنىڭ ھەمىشە يېنىق تۇرۇشى ئۈچۈن، چىراغقا ئىشلىتىشكە زەيتۇندىن سوقۇپ چىقىرىلغان ساپ مايىنى قېشىڭغا كەلتۈرۈشكە ئىسرائىللارنى بۇيرۇغىن. [21] جامائەت چېدىرىنىڭ[182] ئىچىدە، ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنىڭ ئۇدۇلىدىكى پەردىنىڭ تاشقىرىدا ھارۇن ۋە ئوغۇللىرى ھەر كېچىسى ئەتىگەنگىچە پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا چىراغلارنىڭ يېنىق تۇرغۇزۇش ئىشىدا بولسۇن. بۇ ئىش دەۋردىن-دەۋرگىچە ئىسرائىللارغا ئەبەدىي بىر قانۇن-بەلگىلىمە بولسۇن.

[182] بۇ ئىبادەت چېدىرىغا بېرىلگەن باشقا بىر نام.

مۇقەددەس ئىبادەت چېدىرى – چېدىرنىڭ ئۆزى ۋە سىرتقى ھويلىسى

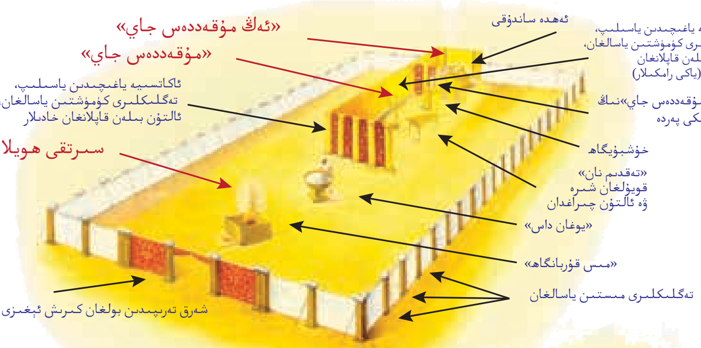

قۇربانلىقلارنى سۇنۇش

ئىسرائىللىق بىر كىشى پەرۋەردىگارغا قۇربانلىق قىلماقچى بولسا ئۇ ئىبادەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىغا كەلتۈرىدۇ. لاۋىي قەبىلىسىدىن بولغان بىر كاھىن ئۇنى كۆتۈۋالىدۇ؛ ئاندىن بۇقىنى كەلتۈرگەن كىشى بۇقىنى بوغۇزلايدۇ. كاھىن ئۇنىڭ قۇربانلىقىنى پارچە-پارچە قىلىپ

كاھىنلارنىڭ مۇقەددەس كىيىملىرى

28

[1] سەن ئىسرائىللارنىڭ ئىچىدىن ئاكاڭ ھارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى ئۆز قېشىڭغا كەلتۈرگىن؛ ئۇلارنى، يەنى ھارۇن ۋە ئوغۇللىرى ناداب، ئابىھۇ، ئەلئازار ۋە ئىتامارلارنىڭ مېنىڭ كاھىنلىق خىزمىتىمدە بولۇشى ئۈچۈن يېنىڭغا كەلتۈرگىن. [2] ئاكاڭ ھارۇنغا ھەم شەرەپ ھەم گۈزەللىك ئۈچۈن مۇقەددەس كىيىملەرنى تەييارلىغىن. [3] ھارۇننىڭ ماڭا مۇقەددەس قىلىنىپ، مېنىڭ كاھىنلىق خىزمىتىمدە بولۇشى ئۈچۈن، مەن ئەقىل-پاراسەتنىڭ روھى بىلەن قەلبلىرىنى تولدۇرغان چېۋەر كىشىلەرنىڭ ھەربىرىگە سۆز قىلىپ، ئۇلارنى ئالاھىدە كىيىملەرنى تىكىشكە بۇيرۇغىن. [4] ئۇلار تىكىدىغان كىيىملەر مۇنۇلاردىن ئىبارەت: ــ بىر قوشېن، بىر ئەفود، بىر تون، كەشتىلەنگەن بىر خالتا كۆڭلەك، بىر سەللە ۋە بىر بەلۋاغ(183). مېنىڭ كاھىنلىق خىزمىتىمدە بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلار ئاكاڭ ھارۇنغا ۋە ئوغۇللىرىغا مۇقەددەس كىيىملەرنى تىكسۇن.

ئەفودنىڭ لايىھىلىنىشى

[5] ئۇنىڭغا ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار بىلەن نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەخت ئىشلىتىلسۇن؛ [6] ئەفودنى ئۇلار ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار بىلەن نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختلەرنى تەييارلاپ، چېۋەر قوللارغا نەپىس قىلىپ كەشتىلىتىپ ئىشلەتسۇن. [7] ئەفودنىڭ ئىككى بېشىنى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىككى دولىسىدا مۈرىلىك تاسما بولسۇن(184). [8] ئەفودنىڭ ئۈستىدىن باغلايدىغان، كەشتىلەنگەن بەلۋاغ(185) ئەفود بىلەن بىر پۈتۈن قىلىنسۇن ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سىپتا ئىشلىنىپ، ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار ۋە نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن ياسالسۇن.

183 «ئەفود» ۋە «قوشېن» قاتارلىقلار توغرۇلۇق «تەبىرلەر»نى ۋە مۇناسىۋەتلىك سىخېمىلارنى كۆرۈڭ. «ئەفود» جىلتىككە ئوخشايدىغان بىرخىل كىيىم، «قوشېن» كاھىننىڭ مەيدىسىگە تاقىلىدىغان مەيدە يانچۇق بولۇپ، ئۈستىگە ئون ئىككى قەبىلىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ئون ئىككى قىممەتلىك تاش بېكىتىلگەن.

184 مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ.

185 «ئەفودنىڭ بەلۋېغى» 5-ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان بەلۋاغ ئەمەس. «لاۋ.» 8:7نى كۆرۈڭ.

[9]ئىككى ئاق ھېقىقنى تېپىپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ناملىرىنى ئويدۇرغىن؛ [10] ئۇلارنىڭ ناملىرىنىڭ ئالتىسى بىر ياقۇتقا ئويۇلسۇن، قالغان ئالتىسى بولسا يەنە بىر ياقۇتقا ئويۇلسۇن، ھەممىسى تۇغۇلۇش تەرتىپى بويىچە پۈتۈلسۇن. [11] خۇددى ياقۇت نەقىشچىلىرى ئىشلىگەندەك، مۆھۈر ئويۇلغاندەك ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ناملىرىنى ئىككى ياقۇتقا ئويدۇرغىن؛ ئۇلار ئالتۇندىن ياسالغان كۆزلۈككە بېكىتىلسۇن. [12] ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىغا ئەسلەتمە تاش بولسۇن ئۈچۈن، ئىككى ياقۇتنى ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىلىك تاسمىسىغا قادىغۇزغىن؛ شۇنداق بولغاندا، ھارۇن پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ ناملىرىنى ئەسلەتمە سۈپىتىدە مۈرىلىرىدە كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ.

[13-14] بۇنىڭدىن باشقا، سەن ئالتۇندىن يەنە ئىككى كۆزلۈك[186] ۋە ساپ ئالتۇندىن شوينىدەك ئېشىپ ئېتىلگەن ئىككى زەنجىر ياساتقىن؛ ئاندىن ئېشىلمە زەنجىرلەر كۆزلۈكلەرگە بېكىتىلسۇن.

قوشېنىنىڭ ياسىلىشى

[15] «ھۆكۈم قوشېنى»نى[187] چېۋەر قوللارغا نەپىس قىلىپ كەشتىلىتىپ ياساتقىن؛ ئۇنى ھەم ئەفودنى ئىشلىگەن ئۇسۇلدا ياسىغان، ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار بىلەن نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن ياسىغىن. [16] ئۇ ئىككى قات، تۆت چاسا قىلىنسۇن؛[188] ئۇزۇنلۇقى بىر غېرىچ، كەڭلىكىمۇ بىر غېرىچ بولسۇن. [17] ئۇنىڭ ئۈستىگە تۆت قاتار قىلىپ گۆھەرلەرنى ئورناتقىن: ــ بىرىنچى قاتارغا قىزىل ياقۇت، سېرىق گۆھەر ۋە زۇمرەت ئورنىتىلسۇن؛ [18] ئىككىنچى قاتارغا كۆك قاشتېشى، كۆك ياقۇت ۋە ئالماس ئورنىتىلسۇن؛ [19] ئۈچىنچى قاتارغا

---

186 مۇشۇ ئىككى كۆزلۈك ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىسىگە بېكىتىلگەن، 9-12-ئايەتلەردە تىلغا ئېلىنغان ئىككى ئاق ھېقىق ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۆزلۈكلەردۇر.

187 «ھۆكۈم قوشېنى» ــ ئىچىدىكى «ئۇرىم ۋە تۇممىم» دېگەن تاشلار ئارقىلىق خۇدانىڭ مەلۇم ئىش توغرىسىدىكى ئىرادىسىنى ياكى ھۆكۈمىنى سوراش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن (30-ئايەتنى كۆرۈڭ).

188 دېمەك، يانچۇق شەكلىدە.

ئىبادەت چېدىرى (مۇقەددەس چېدىر)

(«مىسىردىن چىقىش» 25-31، 35-40-باب)

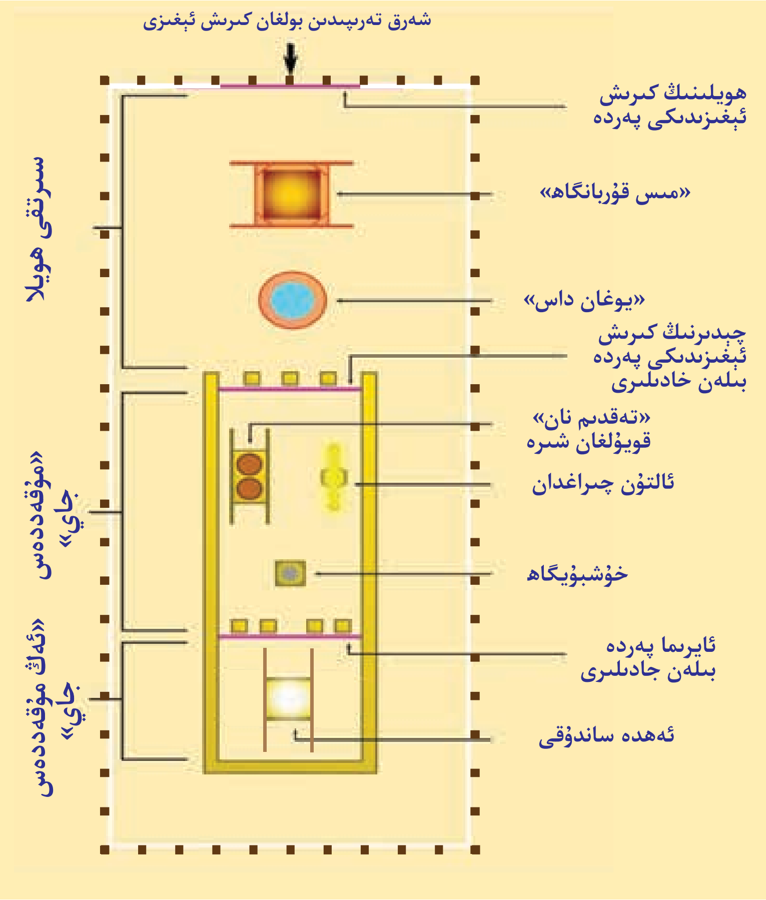

سۆسۈن ياقۇت، پىروزا ۋە سۆسۈن كۋارتىس ئورنىتىلسۇن؛ [20] تۆتىنچى قاتارغا بېرىل ياقۇت، ئاق ھېقىق ۋە ئانارتاش ئورنىتىلسۇن؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئالتۇن كۆزلۈك ئىچىگە ئورنىتىلسۇن. [21] بۇ گۆھەرلەر ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ناملىرىغا ۋەكىل قىلىنىپ، ئۇلارنىڭ سانىدەك ئون ئىككى بولۇپ، مۆھۈر ئويغاندەك ھەربىر گۆھەرگە ئون ئىككى قەبىلىنىڭ نامى بىردىن-بىردىن پۈتۈلسۇن.

[22] قوشېنغا شوينىدەك ئېشلىگەن ساپ ئالتۇندىن ئىككى ئېشىلمە زەنجىر ياسىغىن. [23] قوشېنغا ئالتۇندىن ئىككى ھالقا ئېتىپ، ئىككى ھالقىنى قوشېنىنىڭ يۇقىرىقى ئىككى بۇرجىكىگە[189] بېكىتكىن؛ [24] ئاندىن ئالتۇندىن ئېشىلىپ ياسالغان ئىككى زەنجىرنى قوشېنىنىڭ يۇقىرىقى ئىككى بۇرجىكىدىكى ھالقىدىن ئۆتكۈزۈپ، [25] ئېشىلگەن شۇ زەنجىرلەرنىڭ ئىككى ئۇچىنى ئىككى كۆزلۈككە بېكىتىپ، كۆزلۈكلەرنى ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىلىك تاسمىسىنىڭ ئالدى قىسمىغا ئورناتقىن. [26] بۇنىڭدىن باشقا سەن ئالتۇندىن ئىككى ھالقا ياساپ، ئۇلارنى قوشېنىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئىككى بۇرجىكىگە[190] بېكىتكىن؛ ئۇلار ئەفودقا تېگىشىپ تۇرىدىغان قىلىنىپ ئىچىگە قادالسۇن. [27] مۇندىن باشقا سەن ئالتۇندىن يەنە ئىككى ھالقا ياساپ، ئۇلارنى ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىلىك تاسمىسىنىڭ ئالدى تۆۋەنكى قىسمىغا، يەنى ئەفودقا ئۇلىنىدىغان جايغا يېقىن قىلىپ، كەشتىلەنگەن بەلۋاغدىن ئېگىزرەك قىلىپ بېكىتكىن. [28] قوشېنىنىڭ ئەفودنىڭ كەشتىلەنگەن بەلۋېغىدىن يۇقىرىراق تۇرۇشى، قوشېنىنىڭ ئەفودتىن ئاجراپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قوشېنىنىڭ ھالقىسىنى كۆك شوينا بىلەن ئەفودنىڭ ھالقىسىغا چېتىپ قويغىن.

[29] شۇنداق قىلغاندا، ھارۇن مۇقەددەس جايغا كىرگەندە، ھۆكۈم قوشېنىنى تاقىغاچقا، ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ناملىرىنى ئەسلەتمە سۈپىتىدە يۈرىكىنىڭ ئۈستىدە پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا دائىم كۆتۈرۈپ يۈرگەن بولىدۇ[191].

---

189 ئىبرانيي تىلدا «ئىككى بېشىغا».

190 ئىبرانيي تىلدا «ئىككى بېشىغا».

191 «قوشېن» ۋە ئۇنىڭ مۇناسىۋەتلىك تەپسىلاتلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ.

[30]ھارۇن پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا كىرگەندە، ئۇرىم بىلەن تۇممىم(192) ئۇنىڭ يۈرىكى ئۈستىدە بولۇشى ئۈچۈن، بۇلارنى ھۆكۈم قوشېنىنىڭ ئىچىگە ئالغىن؛ مۇشۇنداق قىلغاندا، ھارۇن ئىسرائىللارغا باغلىق ھۆكۈملەرنى ھەمىشە پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىدا ئۆز يۈرىكى ئۈستىدە كۆتۈرۈپ يۈرگەن بولىدۇ.

باش كاھىن كىيىدىغان باشقا كىيىملەر؛ باش كاھىننىڭ ئوغۇللىرىنىڭ كىيىملىرى

[31] ئەفودنىڭ ئىچىدىكى تونىنى(193) پۈتۈنلەي كۆك رەڭلىك قىلغىن. [32]تونىنىڭ باشقا كىيىلىدىغان تۆشۈكى دەل ئوتتۇرىسىدا بولسۇن؛ ئۇنىڭ يىرتىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن خۇددى باپكار توقۇغاندەك، ساۋۇتنىڭ ياقىسىغا ئوخشاش(194) چۆرىسىگە پەۋاز چىقىرىلسۇن. [33-34] ئۇنىڭ ئېتىكىنىڭ چۆرىسىگە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپتىن ئانارلارنى(195) توقۇپ ئاسقىن ھەمدە ئالتۇن قوڭغۇراقلارنى ياساپ، چۆرىسىدىكى ئانارلارنىڭ ئارىلىقىغا بىردىن ئېسىپ قويغىن؛ تونىنىڭ ئېتىكىنىڭ پۈتكۈل چۆرىسىگە بىر ئالتۇن قوڭغۇراق، بىر ئانار، يەنە بىر ئالتۇن قوڭغۇراق، بىر ئانار... بېكىتىلسۇن. [35] ھارۇن خىزمەت قىلغان ۋاقتىدا شۇ تونىنى كىيسۇن؛ بۇنىڭ بىلەن ھارۇن پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا بارغاندا، يەنى مۇقەددەس جايغا، پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا كىرىپ-چىققاندا ئۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ-دە، ئۇ ئۆلۈمدىن ئامان قالىدۇ(196).

[192] «ئۇرىم ۋە تۇممىم» ئالاھىدە بىرخىل تاشلار. بۇ تاشلار ئارقىلىق ئىسرائىل خەلقى خۇدادىن يول سورىسا بولاتتى. ھەمدە ئۇلاردىن ھەرخىل جاۋاب چىقاتتى؛ مەسىلەن، «شۇنداق»، «ياق» دېگەندەك. بەزى ئەھۋاللاردا ھېچقانداق جاۋاب بەرمەسلىكىمۇ مۇمكىن (مەسىلەن، «ھاك.» 23:20، «1سام.» 37:14، 2:23-4، 6:28، «2سام.» 1:2 قاتارلىقلارنى كۆرۈڭ). «ئۇرىم»نىڭ مەنىسى «نۇرلار»، «تۇممىم»نىڭ مەنىسى «مۇكەممەللىك» ياكى «مۇكەممەل ئىشلار» دېگەنلىك؛ لېكىن ئۇلارنىڭ تەپسىلاتلىرى ھازىر بىزگە نامەلۇم.

[193] تون ئەفودنىڭ ئىچىگە كىيىلىدۇ (مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ).

[194] «ساۋۇت» ــ جەڭچىنىڭ ئالاھىدە كىيىمى.

[195] مۇشۇ «ئانارلار» مارجاندەك چوڭلۇقتا توقۇلغان بولۇشى كېرەك.

[196] قوڭغۇراقلارنىڭ ئاۋازلىرى خۇداغا باش كاھىننىڭ ئىسرائىلغا ۋەكىللىك قىلىدىغانلىقىنى ئەسلىتىدۇ.

36 ئاندىن كېيىن سەن ساپ ئالتۇندىن نەپىس بىر ئۇتۇغاتنى[197] ياساپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۆھۈرگە نەقىشلەنگەندەك: «پەرۋەردىگارغا مۇقەددەس قىلىندى» دەپ ئويغىن؛ 37 ئۇنى كۆك رەڭلىك يىپ بىلەن سەللىسىگە چىگكىن؛ ئۇ سەللىنىڭ ئالدى تەرىپىگە تاقالسۇن؛ 38 ئۇ ھارۇننىڭ پېشانىسىدە تۇرسۇن. بۇنىڭ بىلەن ھارۇن ئىسرائىللارنىڭ مۇقەددەس قىلىپ كەلتۈرگەن بارلىق مۇقەددەس ھەدىيەلىرىگە چاپلاشقان گۇناھلارنى[198] ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كۆتۈرىدۇ؛ ھەدىيەلەرنىڭ پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئۇتۇغات ھەمىشە ئۇنىڭ پېشانىسىگە تاقاقلىق تۇرسۇن.

39 بۇنىڭدىن باشقا ئاق كاناپ رەختتىن بىر كۆڭلەك توقۇغىن[199]، شۇنىڭدەك كاناپ رەختتىن توقۇلغان بىر سەللە تەييارلىغىن؛ كەشتىلەنگەن بىر بەلۋاغ ياسىغىن[200].
40 ھارۇننىڭ ئوغۇللىرىغا خالتا كۆڭلەكلەرنى تىككىن؛ ئۇلارغىمۇ بەلۋاغلارنى تەييارلا، ئۇلارغا ئېگىز بۆكلەرنىمۇ تىككىن؛ بۇلار ئۇلارغا ھەم شەرەپ ھەم گۈزەللىك بولسۇن. 41 بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سەن ئاكاڭ ھارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا كىيدۈرگىن؛ ئاندىن ئۇلارنىڭ مېنىڭ ئالدىمدا كاھىنلىق خىزمىتىمدە بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى مەسىھلەپ، ماڭا مۇقەددەس قىلىپ ئايرىغىن[201].

197 «ئۇتۇغات» ــ باش كىيىمگە تاقىلىدىغان كىچىك تاختا ياكى مەنسەپ بەلگىسىدىن ئىبارەت.
198 «ئىسرائىللارنىڭ مۇقەددەس قىلىپ كەلتۈرگەن بارلىق مۇقەددەس ھەدىيەلىرىگە چاپلاشقان گۇناھلار» ــ بۇنىڭ مەنىسى: (1) ئىسرائىللارنىڭ مۇشۇ ھەدىيە-قۇربانلىقلارنى كەلتۈرۈشتىن مەقسىتى (خۇدانىڭ سۆزىگە ئاساسەن) گۇناھنى يېپىشتىن ئىبارەتتۇر، شۇڭا ھەدىيەلەر گۇناھ بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر؛ (2) ئىسرائىللار ھەدىيە-قۇربانلىقلىرىنى كەلتۈرگىنىدە كەلتۈرۈش ئۇسۇلىدا دىققەتسىزلىكتىن ھەدىيەلەر گۇناھقا چېتىلىپ قېلىشى مۇمكىن ياكى ھەدىيە كەلتۈرگۈچىنىڭ نىيەتلىرىگە مەلۇم يامان غەرەز چېتىلىشلىق بولۇشى مۇمكىن. بىز ئىككىنچى چۈشەنچىگە مايىل.
199 ياكى «كاناپ رەختتىن ئالىچىپار بىر خالتا كۆڭلەك تىككىن».
200 بۇ بەلۋاغ ئەفودنىڭكى ئەمەس. «لاۋ.» 8:7نى كۆرۈڭ.
201 بۇ ئايەتتىكى «ئالدىمدا كاھىنلىق خىزمىتىمدە بولۇش» ئىبرانىي تىلىدا «قولغا تۇتقۇزۇش»

42 ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرىنىڭ يېپىق تۇرۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا كاناپ رەختتىن تامبال ئەتتۇرگىن؛ ئۇ بېلىدىن يوتىسىغىچە يېپىپ تۇرسۇن. 43 هارۇن ۋە ئوغۇللىرى جامائەت چېدىرىغا كىرگەندە[202] ياكى مۇقەددەس جايدا خىزمەتتە بولۇش ئۈچۈن قۇربانگاهقا يېقىنلاشقاندا، ئۇلار گۇناهكار بولۇپ ئۆلۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تامبالنى كىيۋالسۇن. بۇ ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى نەسىللىرى ئۈچۈن ئەبەدىي بىر بەلگىلىمە بولسۇن.

هارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ كاهىنلىققا ئايرىلىشى

29

1 ئۇلارنىڭ ماڭا مۇقەددەس قىلىنىپ، كاهىنلىق خىزمىتىمدە بولۇشى ئۈچۈن مۇنداق ئىشنى ئادا قىلىشىڭ كېرەك: — سەن بىر ياش تورپاق بىلەن ئىككى قوچقارنى تاللا (ھەممىسى بېجىرىم بولسۇن) 2 ھەمدە پېتىر نان، زەيتۇن مېيى ئىلەشتۈرۈلگەن پېتىر توقاچ[203] ۋە زەيتۇن مېيى سۈرۈلۈپ مەسىھلەنگەن پېتىر ھەمەك نانلارنى تەييارلا، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇغداي ئۇنىدىن قىلغىن؛ 3 نانلارنىڭ ھەممىسىنى بىر سېۋەتكە سېلىپ، سېۋەتنى، تورپاقنى ۋە ئىككى قوچقارنى بىللە ھەدىيە قىلىپ كەلتۈرگىن.

4 سەن هارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى جامائەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىغا يېقىن ئېلىپ كېلىپ، ئۇلارنى سۇ بىلەن يۇغىن؛ 5 ئاندىن كىيىملىرىنى ئېلىپ كېلىپ، هارۇنغا خالتا كۆڭلەك، ئەفود تونى[204] ۋە ئەفودنى كىيدۈرگىن، قوشېنىنى تاقىغىن؛ ئاندىن بېلىگە ئەفودنىڭ كەشتىلەنگەن بەلۋېغىنى باغلىغىن.

ياكى «قولغا بېرىش» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. كاهىنلىق ۋەزىپىسى ئاساسەن خۇدانىڭ قۇربانلىقلىرىنى ئۆز قولىغا ئېلىش بىلەن باشلىناتتى؛ شۇڭا ئۇلار قولىغا ھېچقانداق باشقا ئىشلارنى ئېلىشقا بولمايتتى.

202 «جامائەت چېدىرىغا كىرگەندە» مۇشۇ يەردە چېدىرنىڭ ھويلىسىغا كىرىشنى كۆرسىتىدۇ.

203 «توقاچ» — ئىبرانىي تىلىدا بۇ سۆز ياكى ھالقىسمان ياكى چەككۈچ بىلەن تېشىلگەن بىرخىل نانلارنى كۆرسىتىدۇ.

204 «ئەفود تونى» — تونىنىڭ ئەفود بىلەن زىچ مۇناسىۋىتى بولغاچقا، بەزى يەرلەردە «ئەفود تونى» دېيىلىدۇ.

باش كاھىن خىزمەتتە كىيىدىغان
«گۈزەل ھەم شەرەپلىك» مۇقەددەس كىيىملەر
(«مىسىردىن چىقىش» 28:4-43)

6 بېشىغا سەللىنى يۆگەپ، سەللىگە مۇقەددەس ئوتۇغاتنى تاقاپ قويغىن. 7
ئاندىن مەسىھلەش مېيىنى ئېلىپ، بېشىغا قۇيۇپ ئۇنى مەسىھلىگىن.
8 ئاندىن سەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى ئېلىپ كېلىپ، ئۇلارغا خالتا كۆڭلەكلەرنى
كىيدۈرگىن؛ 9 ئۇلارغا، يەنى ھارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا بەلۋاغلارنى باغلاپ،
ئېگىز بۆكلەرنى كىيدۈرگىن. شۇنىڭ بىلەن ئەبەدىي بەلگىلىمە بويىچە،
كاھىنلىق خىزمىتى ئۇلارنىڭكى بولىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ، سەن ھارۇن بىلەن
ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى خۇداغا مۇقەددەس قىلىپ ئايرىپ تەيىنلىگىن.
10 ــ سەن تورپاقنى جامائەت چېدىرىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگىن؛ ئېلىپ
كەلگىنىڭدە ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرى قوللىرىنى تورپاقنىڭ بېشىغا
قويسۇن[205]. 11 ئاندىن سەن بۇ تورپاقنى پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا، جامائەت
چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ يېنىدا بوغۇزلىغىن؛ 12 تورپاقنىڭ قېنىدىن
ئېلىپ بارمىقىڭ بىلەن ئۇنى قۇربانگاھنىڭ مۈڭگۈزلىرىگە سۈرۈپ، قالغان
قاننىڭ ھەممىسىنى قۇربانگاھنىڭ تۈۋىگە تۆكۈپ قويغىن. 13 ئىچ قارىنىنى
يۆگەپ تۇرغان بارلىق مايىنى، شۇنداقلا جىگەرنىڭ ئۈستىدىكى چاۋا ماي،
ئىككى بۆرەك ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى مايىنى ئاجرىتىپ بۇلارنى قۇربانگاھتا
كۆيدۈرگىن. 14 تورپاقنىڭ گۆشى، تېرىسى ۋە تېزىكىنى بولسا چېدىرگاھنىڭ
سىرتىغا ئېلىپ چىقىپ، ئوتتا كۆيدۈرۈۋەتكىن؛ بۇ گۇناھ قۇربانلىقى بولىدۇ.
15 ئاندىن سەن قوچقارلارنىڭ بىرىنى ئېلىپ كەلگىن؛ ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ
ئوغۇللىرى قوللىرىنى قوچقارنىڭ بېشىغا قويسۇن؛ 16 ئاندىن سەن بۇ قوچقارنى
بوغۇزلاپ، ئۇنىڭ قېنىدىن قۇربانگاھنىڭ ئۈستى قىسمىنىڭ ئەتراپىغا سەپكىن.
17 قوچقارنى پارچىلاپ، ئۇنىڭ ئىچ قارنى بىلەن پاچاقلىرىنى يۇيۇپ، ئۇلارنى
گۆش پارچىلىرى ۋە باشنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، 18 پۈتۈن قوچقارنى قۇربانگاھتا
كۆيدۈرگىن. بۇ پەرۋەردىگارغا ئاتالغان كۆيدۈرمە قۇربانلىق ــ ئوت ئارقىلىق
سۇنۇلىدىغان، پەرۋەردىگارغا خۇشبۇي يەتكۈزىدىغان ھەدىيە بولىدۇ.

---

205 «قوللىرىنى تورپاقنىڭ بېشىغا قويسۇن» ــ تەۋرات ۋە ئىنجىل دەۋرىدىمۇ «قوللارنى باشقا قويۇش» قول قويغۇچىلارنىڭ قول قويۇلغۇچى بىلەن بىر تەرەپتە تۇرىدىغانلىقى ياكى ئۇنىڭ ئورنىدا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. مۇشۇ يەردە ھارۇن ۋە ئوغۇللىرىنىڭ «قوللىرىنى باشقا قويۇش»ى «بىز مۇشۇ قۇربانلىقتا ئوخشاش خۇداغا مۇتلەق ئاتالغانمىز» دېگەننى بىلدۈرمەكچى بولىدۇ.

19 كېيىن سەن ئىككىنچى قوچقارنى ئېلىپ كەلگىن؛ ھارۇن ۋە ئۇنىڭ
ئوغۇللىرى قوللىرىنى قوچقارنىڭ بېشىغا قويسۇن. 20 ئاندىن بۇ قوچقارنى بوغۇزلاپ
قېنىدىن ئېلىپ، ھارۇننىڭ ئوڭ قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىغا[206]، ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ
ئوڭ قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىغا، ئۇلارنىڭ ئوڭ قوللىرىنىڭ چوڭ بارمىقى بىلەن
ئوڭ پۇتلىرىنىڭ چوڭ بارمىقىغا سۈركەپ قويغىن، قالغان قاننى قۇربانگاھنىڭ
ئۈستى قىسمىنىڭ ئەتراپىغا سەپكىن. 21 ئاندىن قۇربانگاھ ئۈستىدىكى قاندىن
ۋە مەسىھلەش مېيىدىن ئېلىپ، ھارۇننىڭ ئۈستىگە، ئۇنىڭ كىيىملىرىگە،
شۇنىڭدەك ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئۈستىگە ۋە ئۇلارنىڭ كىيىملىرىگىمۇ سەپكىن.
شۇنداق قىلىپ ئۇ ۋە ئۇنىڭ كىيىملىرى، ئۇنىڭ ئوغۇللىرى ۋە ئۇلارنىڭ كىيىملىرىمۇ
ئۇنىڭ بىلەن تەڭ خۇداغا ئاتاپ مۇقەددەس قىلىنغان بولىدۇ.
22 ئاندىن سەن قوچقارنىڭ مېيى، قۇيرۇق مېيى، ئىچ قارنىنى يۆگەپ
تۇرغان بارلىق ماي، جىگەرنىڭ ئۈستىدىكى چاۋا ماي، ئىككى بۆرەك ۋە
ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى مايىنى چىقار ھەمدە ئوڭ ئارقا پۇتىنى ئالغىن (چۈنكى
بۇ قوچقار كاھىنلىققا تىكلەش قۇربانلىقىغا ئاتالغان قوچقاردۇر) 23 ــ بۇنىڭدىن
باشقا سەن پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا قويۇلغان پېتىر نان سېۋىتىدىن بىر
گىردىنى، زەيتۇن مېيى ئىلەشتۇرۇلگەن پېتىر توقاچتىن بىرنى ۋە پېتىر
ھەمەك ناندىن بىرنى ئېلىپ، 24 بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ھارۇننىڭ قوللىرىغا ۋە
ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ قوللىرىغا قويۇپ، ئۇلارنى «پۇلاڭلاتما ھەدىيە» سۈپىتىدە
پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا پۇلاڭلاتقۇزغىن. 25 ئاندىن سەن بۇلارنى ئۇلارنىڭ
قوللىرىدىن تاپشۇرۇپ ئېلىپ، پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا خۇشبۇي چىقارسۇن
دەپ، قۇربانگاھتىكى كۆيدۈرمە قۇربانلىقنىڭ ئۈستىدە قويۇپ كۆيدۈرگىن. بۇ
ئوت ئارقىلىق پەرۋەردىگارغا سۇنۇلغان ھەدىيە بولىدۇ.
26 سەن ھارۇننى كاھىنلىققا تىكلەش قۇربانلىقىغا ئاتالغان قوچقارنىڭ تۆشىنى
ئېلىپ «پۇلاڭلاتما ھەدىيە»[207] سۈپىتىدە پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىدا پۇلاڭلاتقىن؛
بۇ سېنىڭ ئۈلۈشۈڭ بولىدۇ. 27 شۇنىڭدەك، سەن كاھىنلىققا تىكلەش قۇربانلىقىغا

206 ياكى «قۇلىقىنىڭ ئۇچىغا».

207 «پۇلاڭلاتما ھەدىيە» ــ پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا ئېگىز كۆتۈرۈپ ئالاھىدە پۇلاڭلاتقان ھەدىيەدۇر. «پۇلاڭلاتما ھەدىيە» ئادەتتە بارلىق كاھىنلارغا تەۋە بولىدۇ.

ئاتالغان قوچقارنىڭ «پۇلاڭلاتما ھەدىيە» سۈپىتىدە پۇلاڭلىتىلغان تۆشى بىلەن «كۆتۈرمە ھەدىيە»[208] سۈپىتىدە ئېگىز كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىلغان ئارقا پۇتىنى، يەنى ھارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا بېغىشلانغان شۇ ئۇلۇشلەرنى «مۇقەددەس» دەپ ئايرىپ بېكىتكىن. 28 شۇنىڭ بىلەن بۇ نەرسىلەر ئەبەدىي بەلگىلىمە بويىچە ئىسرائىللار تەرىپىدىن ھارۇن ۋە ئوغۇللىرىغا بېغىشلانغان نېسىۋە بولىدۇ؛ چۈنكى ئۇ كۆتۈرمە ھەدىيەدۇر. بۇلار ئىسرائىللار تەرىپىدىن سۇنۇلىدىغان ئىناقلىق قۇربانلىقلىرىدىن ئايرىپ چىقىلىپ، ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارغا ئاتاپ «ئېگىز كۆتۈرگەن ھەدىيە»سى ھېسابلىنىپ، «كۆتۈرمە ھەدىيە» بولىدۇ.

29 ھارۇننىڭ مۇقەددەس كىيىملىرىگە كېيىن ئوغۇللىرى ۋارىسلىق قىلىدۇ. ئۇلار مەسىھلىنىپ، كاھىنلىققا تەيىنلەنگەندە شۇ كىيىملەرنى كىيسۇن. 30 ئوغۇللىرىنىڭ قايسىسى ئۇنىڭ ئورنىنى بېسىپ كاھىن بولسا، جامائەت چېدىرىغا كىرىپ مۇقەددەس جاينىڭ ئىچىدە خىزمەتكە كىرىشكەندە، بۇ كىيىملەرنى ئۇدا يەتتە كۈن كىيىپ يۈرسۇن.

31 سەن كاھىنلىققا تىكلەش قۇربانلىقىغا ئاتالغان قوچقارنى ئېلىپ، ئۇنىڭ گۆشىنى مۇقەددەس جايدا[209] پىشۇرغىن[210]؛ 32 ئاندىن ھارۇن ۋە ئوغۇللىرى قوچقارنىڭ گۆشى بىلەن سېۋەتتىكى نانلارنى جامائەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىدا يېسۇن؛ 33 ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كاھىنلىققا تەيىنلىنىشىدە خۇداغا ئاتاپ مۇقەددەس قىلىنغاندا كافارەتكە ئىشلىتىلگەن نەرسىلەرنى يېسۇن، لېكىن بۇلار مۇقەددەس بولغاچقا، يات كىشى[211] بۇنىڭدىن ھېچنېمىنى يېمىسۇن. 34 ئەگەر كاھىنلىققا تىكلەش قۇربانلىق گۆشىدىن ياكى ناندىن ئەتىگە ئازراق ئېشىپ قالسا، ئېشىپ قالغاننى ئوتتا كۆيدۈرۈۋەت؛ بۇلار مۇقەددەس بولغاچقا، ھېچكىم ئۇنىڭدىن يېسە بولمايدۇ.

208 «كۆتۈرمە ھەدىيە» ــ كاھىن ياكى ھەدىيەنى سۇنغان كىشى پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا ئىككى قوللاپ ئالاھىدە ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاتىغان ھەدىيە. «كۆتۈرمە ھەدىيە» ئادەتتە قۇربانلىققا مەسئۇل كاھىنغا تەۋە بولىدۇ.

209 «مۇقەددەس جاي» ــ مۇشۇ يەردە ئىبادەت چېدىرىنىڭ ھويلىسىنى كۆرسىتىدۇ («لاۋ.» 31:8نى كۆرۈڭ).

210 ياكى «قايناتقىن».

211 «يات كىشى» مۇشۇ يەردە كاھىن بولمىغان كىشىنى كۆرسىتىدۇ.

35 سەن شۇ تەرىقىدە هارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرى توغرىسىدا بۇيرۇغىنىمنىڭ ھەممىسىنى بەجا كەلتۈرۈپ، ئۇلارنى كاھىنلىققا تىكلەش ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغىن. 36 ھەر كۈنى كافارەت قىلىنىشقا گۇناھ قۇربانلىقى سۈپىتىدە بىر تورپاقنى سۇنغىن. قۇربانگاھنىڭ ئۆزىنى گۇناھتىن پاك قىلىشقا ئۇنىڭ ئۈچۈنمۇ كافارەت كەلتۈرگىن، مۇقەددەس قىلىنىسۇن دەپ، ئۇنى زەيتۇن مېيى بىلەن مەسىھلىگىن. 37 يەتتە كۈنگىچە سەن قۇربانگاھ ئۈچۈن كافارەت كەلتۈرۈپ، ئۇنى مۇقەددەس قىلغىن. بۇنىڭ بىلەن ئۇ «ئەڭ مۇقەددەس نەرسىلەرنىڭ بىرى» ھېسابلىنىدۇ؛ ئۇنىڭغا تەگكەن ھەممە نەرسە مۇقەددەس ھېسابلىنىدۇ[212].

كۈندىلىك قۇربانلىق توغرىسىدا

38 مانا، قۇربانگاھتا ھەمىشە سۇنىدىغانلىرىڭ مۇنۇلار: ــ ھەر كۈنى بىر ياشلىق ئىككى قوزا قۇربانلىق قىلىنسۇن. 39 بىرىنى ئەتىگەندە، يەنە بىرىنى گۇگۇمدا[213] قۇربانلىق قىلىپ سۇنغىن. 40 بىرىنچى قوزا بىلەن بىرگە زەيتۇن مېيىدىن بىر ھىننىڭ تۆتتىن بىرى ئىلەشتۈرۈلگەن بۇغداي ئۇنىدىن ئەفاھنىڭ ئوندىن بىرى ۋە يەنە شاراب ھەدىيەسى سۈپىتىدە تۆتتىن بىر ھىن شاراب قوشۇپ سۇنۇلسۇن[214]. 41 ئىككىنچى قوزىنى گۇگۇمدا سۇنغىن؛ ئۇنى ئەتىگەنلىك قۇربانلىقنىڭكىدەك، خۇشبۇي بولۇشى ئۈچۈن ئوت ئارقىلىق پەرۋەردىگارغا ئاتالغان قۇربانلىق سۈپىتىدە ئاشلىق ھەدىيە ۋە شاراب ھەدىيە بىلەن قوشۇپ سۇنغىن. 42 شۇ تەرىقىدە بۇ كۆيدۈرمە قۇربانلىق نەسىلدىن-

---

212 مۇقەددەس چېدىردىكى بارلىق جابدۇقلار «ئەڭ مۇقەددەس» ۋە «مۇقەددەس» دەپ بۆلىنىدۇ. «ئەڭ مۇقەددەس» بولغانلارغا تەگكەنلەر شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئالاھىدە «خۇدانىڭكى» دەپ ھېسابلىناتتى (29:30، «لاۋ.» 18:6، 27، «ئەز.» 20:46نىمۇ كۆرۈڭ). ئادەتتە شۇنداق قىلغان كىشىلەر ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنىشى كېرەك ئىدى؛ لېكىن پاناھ ئىزدىگەنلەر قۇربانگاھنىڭ مۈڭگۈزلىرىنى تۇتسا بولاتتى («1پاد.» 1:50نى كۆرۈڭ).

213 «گۇگۇمدا» ئىبرانىي تىلىدا «ئىككى كەچ ئارىلىقىدا» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ ــ دېمەك، كۈن پېتىۋاتقان چاغدىن قاراڭغۇ چۈشكۈچە بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت.

214 بىر ئەفاھ تەخمىنەن 2 كورە ياكى 22 لىتر. بىر ھىن تەخمىنەن 3.6 لىتر.

نەسلىگە جامائەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىدا پەرۋەردىگارنىڭ ھوزۇرىدا
ئۆتكۈزۈلۈپ دائىملىق قۇربانلىق بولسۇن؛ مەن پەرۋەردىگار شۇ يەردە سىلەر
بىلەن كۆرۈشۈپ، سەن بىلەن سۆزلىشىمەن. 43 شۇنىڭدەك مەن شۇ يەردە
ئىسرائىللار بىلەن ئۇچرىشىمەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇ جاي مېنىڭ شان-شەرىپىم
بىلەن مۇقەددەس قىلىنىدۇ. 44 مەن جامائەت چېدىرى بىلەن قۇربانگاھنى
ئۆزۈمگە ئاتاپ مۇقەددەس قىلىمەن؛ ھارۇن ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىمۇ ئۆزۈمگە
كاھىنلىق خىزمەتتە بولۇشقا ئايرىپ مۇقەددەس قىلىمەن. 45 شۇنداق قىلىپ
مەن ئىسرائىللارنىڭ ئارىسىدا ماكان قىلىپ، ئۇلارنىڭ خۇداسى بولىمەن. 46 ئۇ
ۋاقىتتا ئۇلار مېنىڭ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ماكان قىلىشىم ئۈچۈن ئۇلارنى مىسىر
زېمىنىدىن چىقىرىپ كەلگەن خۇداسى پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىمنى بىلىدۇ؛
مەن ئۇلارنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگاردۇرمەن.

خۇشبۇيگاھ (مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ)

30

1 سەن يەنە خۇشبۇي ياندۇرۇش ئۈچۈن بىر خۇشبۇيگاھنى ياساتقىن؛
ئۇنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن تەييارلىغىن. 2 ئۇ تۆت چاسا، ئۇزۇنلۇقى بىر
گەز، كەڭلىكى بىر گەز، ئېگىزلىكى ئىككى گەز بولسۇن. ئۇنىڭ تۆت بۇرجىكىدىكى
مۈڭگۈزلەر ئۇنىڭ بىلەن بىر پۈتۈن قىلىپ ياسالسۇن. 3 سەن ئۇنى، يەنى ئۇنىڭ
ئۈستىنى، تۆت ئەتراپىنى ھەم مۈڭگۈزلىرىنى ساپ ئالتۇن بىلەن قاپلاتقىن؛ ئۇنىڭ
ئۈستى قىسمىنىڭ چۆرىسىگە ئالتۇندىن گىرۋەك چىقارغىن. 4 ئۇنىڭغا ئالتۇندىن
ئىككى ھالقا ياساپ، ئۇنىڭ گىرۋىكىنىڭ ئاستىغا بېكىتكىن؛ ئۇلارنى ئىككى
يېنىغا[215] ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بېكىتكىن. خۇشبۇيگاھنى كۆتۈرىدىغان ئىككى بالداقنى
سېلىش ئۈچۈن بۇلارنى خۇشبۇيگاھنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئورۇنلاشتۇرغىن. 5
بالداقلىرىنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ، ئالتۇن بىلەن قاپلىغىن.

6 خۇشبۇيگاھنى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنىڭ ئۇدۇلىدىكى پەردىنىڭ
سىرتىغا، يەنى مەن سەن بىلەن كۆرۈشىدىغان جاي بولغان ھۆكۈم-گۇۋاھلىق
ساندۇقىنىڭ ئۈستىدىكى كافارەت تەختىنىڭ ئۇدۇلىغا قويغىن.

215 ياكى «ئىككى بۇرجىكىگە».مۇناسىۋەتلىك سىخېمىنى كۆرۈڭ.

7 ھارۇن شۇنىڭ ئۈستىدە ئېسىل خۇشبۇي ئەتىرنى ياندۇرسۇن؛ ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چىراغلارنى پەرلىگىلى كەلگەندە، خۇشبۇيلارنى ياندۇرسۇن.
8 شۇنىڭدەك ھارۇن گۇگۇمدا[216] چىراغلارنى تىزىپ ياققاندا[217]، خۇشبۇي ياندۇرسۇن. شۇنداق قىلىپ پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا نەسىلدىن-نەسىلگە خۇشبۇي ھەمىشە ئۆچۈرۈلمەي يېنىق بولىدۇ.
9 سىلەر ئۇنىڭ ئۈستىدە نە ھېچقانداق غەيرىي خۇشبۇي ياندۇرماڭلار، نە كۆيدۈرمە قۇربانلىق نە ئاشلىق ھەدىيە سۇنماڭلار، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېچقانداق شاراب ھەدىيەنى تۆكمەڭلار.
10 ھەر يىلدا ھارۇن بىر قېتىم خۇشبۇيگاھنىڭ مۈڭگۈزلىرىگە كافارەت كەلتۈرسۇن؛ ھەر قېتىم كافارەت كەلتۈرىدىغان گۇناھ قۇربانلىقىنىڭ قېنى بىلەن ئۇنىڭ ئۈچۈن كافارەت كەلتۈرسۇن[218]. نەسىلدىن-نەسىلگە شۇنداق قىلىڭلار؛ بۇ خۇشبۇيگاھ پەرۋەردىگارغا «ئەڭ مۇقەددەس» ھېسابلىنىدىغان نەرسىلەرنىڭ قاتارىدىندۇر.

ساناقتىن ئۆتكۈزۈلگەندە تاپشۇرۇلىدىغان كافارەت پۇلى

11 پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: —
12 سەن ئىسرائىللارنىڭ سانىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ئۇلارنى سانىغىنىڭدا، ئۇلارنىڭ سانىلىشى ۋەجىدىن ئارىسىغا بالايىئاپەت كەلمەسلىكى ئۈچۈن، ئۇلارنى سانىغىنىڭدا ھەربىر ئادەم ئۆز جېنى ئۈچۈن پەرۋەردىگارغا كافارەت پۇلى تاپشۇرسۇن[219]. 13 رويخەتكە ئېلىنىپ، ساناقتىن ئۆتكەنلەرنىڭ

216 «گۇگۇمدا» — 7:12دىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.
217 چىراغلار دائىم يېنىق تۇرىدۇ، ئاساسەن ئۆچۈرۈلمەيدۇ (27:20، «لاۋ.» 24:2نى كۆرۈڭ). مۇشۇ سۆز بەلكىم چىراغداننىڭ ئۈستىدىكى يەتتە قەدەھنى بىر-بىرلەپ چۇشۇرۇپ، زەيتۇن مېيىنى قۇيۇپ ئاندىن قايتىدىن ياندۇرۇشنى بىلدۈرۈشى مۇمكىن.
218 بۇ ئىش «كافارەت كۈنى»دە ئۆتكۈزۈلىدۇ.
219 نېمىشقا ساناقتىن ئۆتكۈزۈلۈش ۋەجىدىن كافارەت كەلتۈرۈشى كېرەك؟ خەلقنىڭ سانىنى ئېنىقلاشتىن ئىككى خىل گۇناھ پەيدا بولۇشى مۇمكىن: (1) ئىسرائىل خەلقى ئۆزلىرىنىڭ كۆپلۈكىنى بىلىپ، تەكەببۇرلىشىپ كېتىشى مۇمكىن؛ (2) قىيىنچىلىقتا دۈچ كەلگەندە، ئۇلار

ھەممىسى بىرىشى كېرەك بولغىنى شۇكى، ھەربىرى مۇقەددەس جايدىكى شەكەلنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بويىچە[220] يېرىم شەكەل بەرسۇن (بىر شەكەل يىگىرمە گەراھقا باراۋەر كېلىدۇ). بۇ يېرىم شەكەل پەرۋەردىگارغا «كۆتۈرمە ھەدىيە» بولىدۇ. 14 روييخەتكە ئېلىنىپ، ساناقتىن ئۆتكەنلەر، يەنى يىگىرمە ياش ياكى ئۇنىڭدىن چوڭلارنىڭ ھەربىرى پەرۋەردىگارغا شۇ «كۆتۈرمە ھەدىيە»نى بەرسۇن. 15 ئۆز جېنىڭلارغا كافارەت كەلتۈرۈش ئۈچۈن پەرۋەردىگارغا كۆتۈرمە ھەدىيە بەرگىنىڭلاردا باي كىشى يېرىم شەكەلدىن ئارتۇق بەرمىسۇن، كەمبەغەل كىشىمۇ يېرىم شەكەلدىن كەم بەرمىسۇن. 16 سەن ئىسرائىللاردىن شۇ كافارەت پۇلىنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، جامائەت چېدىرىنىڭ خىزمىتىگە بېغىشلاپ ئىشلەتكىن؛ ئۇ پۇل ئىسرائىللارغا پەرۋەردىگارنىڭ ھۇزۇرىدا ئەسلەتمە سۈپىتىدە جېنىڭلارغا كافارەت كەلتۈرىدىغان بولىدۇ.

يۇيۇنۇش دېسى (پاكلىنىش دېسى)

17 پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ
18 سەن يۇيۇنۇشقا ئىشلىتىشكە مىستىن يوغان بىر داس ۋە ئۇنىڭغا مىستىن بىر تەگلىك ياساتقىن؛ ئۇنى جامائەت چېدىرى بىلەن قۇربانگاھنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئىچىگە سۇ توشتۇرۇپ قويغىن. 19 ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرى

خۇداغا تايانماي، بەلكى ئۆز كۈچ-قۇدرىتىگە تايىنىشى مۇمكىن ئىدى. ئىسرائىللاردىن بۇ پۇلنى ئېلىش ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىق تەبىئىتى توغرۇلۇق ئاگاھلاندۇرۇشتىن ئىبارەت ئىدى؛ دەرۋەقە بۇ پۇل مۇقەددەس چېدىردا ئۇلارغا كافارەت كەلتۈرۈشكە كاھىنلار تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈلىدىغان خىزمەتتە ئىشلىتىلەتتى (16-ئايەت).
خۇدانىڭ بۇيرۇقى بولمىسا خەلقنى ساناقتىن ئۆتكۈزۈشكە قەتئىي بولمايتتى (مەسىلەن، «1تار.» 1:21-5نى كۆرۈڭ).

[220] «شەكەل» كۈمۈشنىڭ ئۆلچىمى بولۇپ، ئادەتتە 11.4 گرامغا باراۋەر بولۇشى مۇمكىن. «مۇقەددەس جايدىكى شەكەلنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى» شۈبھىسىزكى، پۈتكۈل ئەل ئۈچۈن ئۆزگەرمەس ئۆلچەم بولسۇن دەپ، مۇقەددەس جايدا ساقلانغان مۇقىم بېكىتىلگەن بىرنەچچە خىل ئۆلچەم بىرلىكى بولسا كېرەك.

ئۇنىڭدىكى سۇ بىلەن پۇت-قوللىرىنى يۇسۇن. [20] ئۇلار جامائەت چېدىرىغا كىرگەندە ئۆلمەسلىكى ئۈچۈن سۇ بىلەن ئۆزىنى يۇيۇشى كېرەك؛ ئۇلار خىزمەت قىلىش ئۈچۈن، قۇربانگاھقا يېقىن بېرىپ پەرۋەردىگارغا ئوت ئارقىلىق ئاتىلىدىغان قۇربانلىق سۇنماقچى بولغىنىدىمۇ، شۇنداق قىلسۇن. [21] ئۇلار ئۆلمەسلىكى ئۈچۈن پۇت-قوللىرىنى يۇسۇن؛ بۇ ئىش ئۇلارغا، يەنى ئۆزى ۋە ئۇنىڭ نەسىللىرى ئۈچۈن ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ئەبەدىي بىر بەلگىلىمە بولىدۇ.

مۇقەددەس ماي تەييارلاش يولى

[22] پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ
[23] سەن ھەممىدىن ئېسىل خۇشبۇي دورا-دەرمەكلەردىن تەييارلا، يەنى مۇرمەككى سۈيۈقلۇقىدىن بەش يۈز شەكەل[221]، دارچىنىدىن ئىككى يۈز ئەللىك شەكەل، ئىگىردىن ئىككى يۈز ئەللىك شەكەل، [24] قوۋزاقدارچىنىدىن بەش يۈز شەكەل ئېلىپ (بۇ ئۆلچەملەر مۇقەددەس جايدىكى شەكەلنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بويىچە بولسۇن) ۋە زەيتۇن مېيىدىنمۇ بىر ھىن[222] تەييارلا؛ [25] بۇ دورا-دەرمەكلەر بىلەن مەسىھ قىلىش ئۈچۈن بىر مۇقەددەس ماي ــ ئەتىرچى چىقارغاندەك بىر خۇشبۇي ماي چىقارغۇزغىن. بۇ «مۇقەددەس مەسىھلەش مېيى» بولىدۇ.
[26] سەن ئۇنىڭ بىلەن جامائەت چېدىرىنى، ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنى، [27] شىرە ۋە ئۇنىڭ بارلىق قاچا-قۇچىلىرىنى، چىراغدان ۋە ئۇنىڭ ئەسۋابلىرىنى، خۇشبۇيگاھنى، [28] كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھى ۋە ئۇنىڭ ئەسۋابلىرىنى، يۇيۇنۇش دېسى ۋە ئۇنىڭ تەگلىكىنى مەسىھلىگىن؛ [29] سەن شۇ تەرزدە ئۇلارنى «ئەڭ مۇقەددەس نەرسىلەر» قاتارىدا مۇقەددەس قىلغىن. ئۇلارغا تەگكەن ھەرقانداق نەرسىمۇ «مۇقەددەس» ھېسابلىنىدۇ.[223]

---

221 «500 شەكەل» ــ تەخمىنەن 6 كىلوگرام.

222 بىر ھىن تەخمىنەن 3.6 لىتىر.

223 مۇقەددەس چېدىردىكى بارلىق جابدۇقلار «ئەڭ مۇقەددەس» ۋە «مۇقەددەس» دەپ بۆلىنىدۇ. «ئەڭ مۇقەددەس» بولغانلارغا تەگكەنلەر شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئالاھىدە «خۇدانىڭكى»

[30] ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى بولسا ماڭا كاھىنلىق خىزمەتتە بولۇشى ئۈچۈن مەسىھلەپ مۇقەددەس قىلغىن. [31] ئىسرائىللارغا سۆز قىلىپ مۇنداق ئېيتقىن: ــ بۇ ماي ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ماڭا ئاتالغان مۇقەددەس مەسىھلەش مېيى بولىدۇ. [32] ئۇنى ئادەمنىڭ بەدىنىگە[224] قۇيسا بولمايدۇ[225]؛ شۇنىڭدەك ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان ياكى تەركىبى ئوخشىشىدىغان ھېچقانداق مايلارنى ياسىماڭلار. ئۇ مۇقەددەس بولغىنى ئۈچۈن سىلەرگىمۇ مۇقەددەس بولۇشى كېرەك. [33] كىمكى تەركىبى شۇنىڭغا ئوخشايدىغان ماي تەڭشىسە، ياكى ئۇنى ئېلىپ يات بىرسىگە[226] سۈرسە، ئۇ ئۆز خەلقى ئارىسىدىن ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ[227].

خۇشبۇي ياساش ئۇسۇلى

[34] پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ
سەن خۇشبۇي دورا-دەرمەكلەر، يەنى خۇشبۇي يېلىم، دېڭىز قۇلۇلىسى مېيى[228]، ئاق دېۋىرقاي[229] ۋە ساپ مەستىكى تەييارلىغىن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش مىقداردا بولسۇن؛ [35] خۇددى ئەتىرچى ماي چىقارغاندەك ئوخشاش، ئۇلارنى تەڭشەپ خۇشبۇي ياسىغىن؛ ئۇ تۇزلانغان، ساپ ۋە مۇقەددەس پۇراقلىق ئەتىر بولىدۇ. [36] سەن ئۇنىڭدىن ئازراق ئېلىپ، تالقاندەك ئوبدان ئېزىپ، جامائەت چېدىرىدىكى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنىڭ ئۇدۇلىغا، يەنى مەن سىلەر بىلەن كۆرۈشىدىغان جاينىڭ ئالدىغا قويغىن. بۇ سىلەرگە پەرۋەردىگارغا ئاتالغان «ئەڭ مۇقەددەس نەرسىلەر» قاتارىدا ھېسابلانسۇن.

دەپ ھېسابلىناتتى (29:30، «لاۋ.» 18:6، 27، «ئەز.» 20:46نىمۇ كۆرۈڭ).

[224] ئىبرانىي تىلىدا «ئەتلىرىگە».

[225] بەزى ئالىملار بۇنى «كاھىنلاردىن باشقىلارغا قۇيسا بولمايدۇ» دەپ چۈشىنىدۇ. لېكىن «زەبۇر» 2:132گە قارىغاندا، مەسىھلەش مېيى كاھىنلارنى مەسىھلەپ قۇيۇلغاندا ئۇلارنىڭ بەدىنىگە تەگمەي، بەلكى باش كىيىمىدىن ئېقىپ ساقالدىن ئۆتۈپ كىيىم-كېچەكلىرىگە چۈشەتتى.

[226] دېمەك، كاھىنلاردىن باشقىلارنىڭ ئۈستىگە.

[227] 19:12دىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

[228] ياكى «ئونىقا» ياكى نامەلۇم بىرخىل ئۆسۈملۈكنىڭ يېلىمى.

[229] ياكى «گالبانۇم». بۇنىڭ پۇرىقى ئاچچىق بولسىمۇ، دورىلارغا ئىلەشتۈرۈلگەندە ئۇلارنىڭ كۆيۈش ۋاقتىنى ئۇزارتىدۇ ۋە ئۇلارنى تېخىمۇ خۇش پۇراقلىق قىلىدۇ.

[37] سىلەر ياسىغان بۇ خۇشبۇيىنىڭ رېتسېپى بىلەن ئۆزۈڭلارغىمۇ ئوخشاش
بىر خۇشبۇيىنى ياسىۋالساڭلار بولمايدۇ. ئۇ ساڭا نىسبەتەن ئېيتقاندا
پەرۋەردىگارغا خاس قىلىنغان مۇقەددەس بولىدۇ. [38] كىمكى ئۇنىڭ پۇرىقىنى
پۇراپ ھۇزۇرلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان ھەرقانداق بىر
خۇشبۇيىنى ياسىسا، ئۇ ئۆز خەلقى ئارىسىدىن ئۈزۈپ تاشلانسۇن.

ئىبادەت جايىنى ياسىغۇچى ئۇستىلارنىڭ تاللىنىشى

31

[1] پەرۋەردىگار خۇدا مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ
[2] مانا، مەن ئۆزۈم يەھۇدا قەبىلىسىدىن بولغان خۇرنىڭ نەۋرىسى،
ئۇرىنىڭ ئوغلى بەزالەلنى ئىسمىنى ئاتاپ چاقىردىم[230]؛ [3] ئۇنى خۇدانىڭ
روھى بىلەن تولدۇرۇپ، ئۇنىڭغا دانالىق، ئەقىل-پاراسەت، ئىلىم-ھېكمەت
ئىگىلىتىپ، ئۇنى ھەرتۈرلۈك ئىشنى قىلىشقا قابىلىيەتلىك قىلىپ، [4] تۈرلۈك-
تۈرلۈك ھۈنەرلەرنى قىلالايدىغان، يەنى ئالتۇن، كۈمۈش ۋە مىس ئىشلىرىنى
قىلالايدىغان، [5] ياقۇتلارنى كېسىپ-ئويالايدىغان، ئۇلارنى زىننەت بۇيۇملىرىغا
ئورنىتالايدىغان، ياغاچلارغا نەقىش چىقىرالايدىغان، ھەرخىل ھۈنەر ئىشلىرىنى
قاملاشتۇرالايدىغان قىلدىم.
[6] شۇنىڭدەك مانا، مەن يەنە دان قەبىلىسىدىن ئاھىساماقنىڭ ئوغلى
ئوھولىيابنى ئۇنىڭغا ياردەمچىلىككە تەيىنلىدىم، شۇنداقلا مەن ساڭا بۇيرۇغان
ھەممە نەرسىلەرنى ياسىسۇن دەپ، بارلىق يەم-پاراسەتلىك كىشىكەرنىڭ
كۆڭلىگە تېخىمۇ ئەقىل-پاراسەت ئاتا قىلدىم؛ [7] شۇنىڭ بىلەن ئۇلار جامائەت
چېدىرىنى، ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقنى، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى كافارەت
تەختىنى، چېدىرنىڭ ھەممە ئەسۋابلىرىنى، [8] شىرە بىلەن ئۇنىڭ قاچا-
قۇچىلىرىنى، ساپ ئالتۇندىن ياسىلىدىغان چىراغدان بىلەن ئۇنىڭ بارلىق
ئەسۋابلىرىنى، خۇشبۇيگاھنى، [9] كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھى بىلەن ئۇنىڭ

[230] «ئىسمىنى ئاتاپ چاقىردىم» دېگەن سۆزلەر خۇدانىڭ مەلۇم بىر كىشىنى مەلۇم مۇھىم بىر
ئىش ئۈچۈن ئالاھىدە تاللاپ چاقىرغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. «يەش.» 3:45، 4نى كۆرۈڭ.
«بەزالەل» ــ مەنىسى «خۇدانىڭ سايىسىدە» ياكى «خۇدانىڭ باشپاناھىدا».

بارلىق ئەسۋابلىرىنى، يۇيۇش دېسى بىلەن ئۇنىڭ تەگلىكىنى ياسىيالايدىغان،
10 خىزمەت كىيىملىرى[231]، يەنى كاھىنلىق خىزمىتىدە كىيىلىدىغان، ھارۇن
كاھىنىنىڭ مۇقەددەس كىيىملىرى ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ كاھىنلىق كىيىملىرىنى
توقۇيالايدىغان، 11 مەسىھلەش مېيى ۋە مۇقەددەس جايغا تەييارلىنىدىغان
ئېسىل دورا-دەرمەكلەردىن خۇشبۇيىنى ياسىيالايدىغان بولدى. مەن ساڭا ئەمر
قىلغىنىم بويىچە ئۇلار بارلىق ئىشنى بەجا كەلتۈرىدۇ.

شابات كۈنى (دەم ئېلىش كۈنى)نى تۇتۇش كېرەك

12 پەرۋەردىگار مۇساغا ئەمر قىلىپ مۇنداق دېدى: —
13 سەن ئىسرائىللارغا ئەمر قىلىپ ئۇلارغا: — «سىلەر مېنىڭ شابات
كۈنلىرىمنى چوقۇم تۇتۇڭلار؛ چۈنكى بۇلار سىلەرنىڭ ئۆزۈڭلارنى پاك-مۇقەددەس
قىلغۇچىنىڭ مەن پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن مەن بىلەن
سىلەرنىڭ ئوتتۇراڭلاردىكى بىر نىشانە-بەلگە بولىدۇ. 14 شابات كۈنى سىلەرگە
مۇقەددەس قىلىپ بېكىتىلگىنى ئۈچۈن، ئۇنى تۇتۇڭلار؛ كىمكى ئۇنى بۇزسا،
ئۆلۈم جازاسىغا تارتىلمىسا بولمايدۇ؛ بەرھەق، كىمكى ئۇ كۈنىدە ھەرقانداق
ئىشنى قىلسا، ئۆز خەلقى ئارىسىدىن ئۈزۈپ تاشلانسۇن. 15 ئالتە كۈن ئىچىدە
ئىش قىلىنسۇن؛ لېكىن يەتتىنچى كۈنى پەرۋەردىگارغا ئاتالغان مۇقەددەس كۈن
بولۇپ، ئارام ئالىدىغان شابات كۈنى بولىدۇ؛ كىمكى شابات كۈنىدە بىرەر ئىش
قىلسا، ئۆلۈم جازاسىغا تارتىلمىسا بولمايدۇ. 16 ئىسرائىللار شابات كۈنىنى
تۇتۇشى كېرەك؛ ئۇلار ئەبەدىي ئەھدە سۈپىتىدە ئۇنى ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە
تۇتسۇن. 17 بۇ مەن بىلەن ئىسرائىللارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەبەدىي بىر نىشانە-
بەلگە بولىدۇ؛ چۈنكى پەرۋەردىگار ئالتە كۈن ئىچىدە ئاسمان بىلەن زېمىننى
يارىتىپ، يەتتىنچى كۈنىدە ئارام ئېلىپ راھەت تاپقانىدى»، — دېگىن.
18 خۇدا سىناي تېغىدا مۇساغا بۇ سۆزلەرنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن،
ئىككى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق تاختىينى ئۇنىڭغا تاپشۇردى. تاختايلار تاشتىن
بولۇپ، سۆزلەر خۇدانىڭ بارمىقى بىلەن ئۇلارغا پۈتۈلگەنىدى.

231 ياكى «كاھىنلىق خىزمەت كىيىملىرى».

ئالتۇن موزايغا چوقۇنۇش گۇناھى

32

1 خەلق مۇسانىڭ تاغدىن چۈشمەي ھايال بولۇپ قالغىنىنى
كۆرۈپ، ھارۇننىڭ قېشىغا يىغىلىپ ئۇنىڭغا: ــ سەن قوپۇپ،
بىزگە ئالدىمىزدا يول باشلاپ ماڭىدىغان بىر ئىلاھ ياساپ بەرگىن! چۈنكى
بىزنى مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ كەلگەن مۇسا دېگەن ھېلىقى كىشىگە
نېمە بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيمىز، ــ دېيىشتى.
2 ھارۇن ئۇلارغا: ــ خوتۇنلىرىڭلار بىلەن ئوغۇل- قىزلىرىڭلارنىڭ
قۇلاقلىرىدىكى ئالتۇن زىرە ھالقىلارنى چىقىرىپ، مېنىڭ قېشىمغا ئېلىپ
كېلىڭلار، دېدى.
3 شۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل خەلق ئۆز قۇلاقلىرىدىكى ئالتۇن زىرە ھالقىلارنى چىقىرىپ
ھارۇننىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى. 4 ئۇ بۇلارنى ئۇلارنىڭ قولىدىن ئېلىپ، ئىسكىنە
بىلەن قۇيما بىر موزاينى ياساتقۇزدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار: ــ ئەي ئىسرائىل، سېنى
مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ كەلگەن خۇدايىڭلار مانا بۇدۇر! ــ دېيىشتى.
5 ھارۇن ئۇنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئالدىدا بىر قۇربانگاھنى ياسىتىپ ئاندىن: «ئەتە
پەرۋەردىگار ئۈچۈن بىر ھېيت ئۆتكۈزۈلىدۇ»، دەپ ئېلان قىلدى.
6 ئەتىسى ئۇلار سەھەر قوپۇپ، كۆيدۈرمە قۇربانلىقلارنى سۇنۇپ، ئىناقلىق
قۇربانلىقلىرىنىمۇ كەلتۈردى؛ ئاندىن خالايىق ئولتۇرۇپ يەپ-ئىچىشتى، قوپۇپ
ئەيش-ئىشرەت قىلىشتى[232].
7 شۇ چاغدا پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ ئورنۇڭدىن تۇر، تېزدىن پەسكە
چۈشكىن! چۈنكى سەن مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ كەلگەن خەلقىڭ
بۇزۇقچىلىققا بېرىلىپ كەتتى. 8 مەن ئۇلارغا بۇيرۇغان يولدىن شۇنچە تېزلا
چەتنەپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن بىر قۇيما موزاينى ياساپ، ئۇنىڭغا چوقۇنۇپ قۇربانلىق
كەلتۈرۈشتى ھەمدە: «ئەي ئىسرائىل، سېنى مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ
كەلگەن خۇدايىڭ مانا شۇدۇر!»، دېيىشتى، ــ دېدى.

---

232 ياكى «ئۇسسۇل ئوينىغلى تۇردى».

9 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مانا، بۇ خەلقنى كۆرۈپ قويدۇم؛ مانا، ئۇلار دەرۋەقە بويني قاتتىق بىر خەلقتۇر. 10 ئەمدى مېنى توسما[233]، مەن غەزەپ ئوتۇمنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرۈپ، ئۇلارنى يوقۇتىمەن؛ ئاندىن سېنى ئۇلۇغ بىر ئەل قىلىمەن، ــ دېدى.
11 لېكىن مۇسا خۇداسى پەرۋەردىگاردىن ئۆتۈنۈپ ئىلتىجا قىلىپ مۇنداق دېدى: ــ ئەي پەرۋەردىگار، نېمىشقا سەن غەزەپ ئوتۇڭنى ئۆزۈڭ زور قۇدرەت ۋە كۈچلۈك قول بىلەن مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ كەلگەن خەلقىڭنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرىسەن؟ 12 مىسىرلىقلار مازاق قىلىپ: ــ ئۇلارنىڭ بېشىغا بالا چۈشۈرۈش ئۈچۈن، ئۇلارنى تاغلارنىڭ ئۈستىدە ئۆلتۈرۈپ يەر يۈزىدىن يوقىتىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ خۇداسى ئۇلارنى ئېلىپ كەتتى، ــ دېيىشسۇنمۇ؟ ئۆز ئوتلۇق غەزىپىڭدىن يېنىپ، ئۆز خەلقىڭگە بالايىئاپەت كەلتۈرۈش نىيىتىڭدىن يانغايسەن! 13 ئۆز قۇللىرىڭ ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ئىسرائىلنى[234] ياد قىلغىن: سەن ئۇلارغا قەسەم بىلەن ۋەدە قىلىپ: «نەسلىڭلارنى ئاسماندىكى يۇلتۇزلاردەك ئاۋۇتىمەن، ئۆزۈم ئۇنىڭ توغرىسىدا سۆزلىگەن مۇشۇ زېمىننىڭ ھەممىسىنى نەسلىڭلارغا بېرىمەن، ئۇلار ئۇنىڭغا مەڭگۈ ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان بولىدۇ» دېگەنىدىڭغۇ، ــ دېدى.
14 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار ئۆز خەلقىنىڭ ئۈستىگە: «بالايىئاپەت چۈشۈرىمەن» دېگەن نىيىتىدىن ياندى.
15 مۇسا كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئىككى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق تاختىيىنى قولىغا ئېلىپ تاغدىن چۈشتى. تاختايلارنىڭ ئىككى تەرىپىگە سۆزلەر پۈتۈلگەنىدى؛ ئۇ يۈزىگىمۇ، بۇ يۈزىگىمۇ پۈتۈكلۈك ئىدى. 16 بۇ تاختايلار بولسا خۇدانىڭ ئۆزىنىڭ ياسىغىنى، پۈتۈلگەنلىرى بولسا خۇدانىڭ ئۆزىنىڭ پۈتكىنى ئىدى، ئۇ تاختايلارغا ئويۇلغانىدى.
17 يەشۇئا خەلقنىڭ كۆتۈرگەن چۇقان-سۈرەنلىرىنى، ۋارقىراشلىرىنى ئاڭلاپ مۇساغا: ــ چېدىرگاھدىن جەڭنىڭ ختابى چىقىۋاتىدۇ، دېدى.
18 لېكىن ئۇ جاۋاب بېرىپ: ــ ئاڭلىنىۋاتقان ئاۋاز نە نۇسرەت تەنتەنىسى

233 ياكى «مېنى قويۇپ بەر».
234 ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە بولسۇنكى، ياقۇپنىڭ ئىككىنچى ئىسمى «ئىسرائىل» ئىدى.

ئەمەس، نە مەغلۇبىيەتنىڭ پەريادى ئەمەس، بەلكى ناخشا-كۈي ساداسى!
— دېدى.
19 مۇسا چېدىرگاھقا يېقىن كېلىپ، موزايىنى ۋە جامائەتنىڭ ئۇسسۇلغا
چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ شۇنداق دەرغەزەپ بولدىكى، تاختايلارنى
قولىدىن تاشلاپ تاغنىڭ تۈۋىدە چېقىۋەتتى. 20 ئاندىن ئۇلار ياسىغان موزايىنى
ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرۈپ، ئۇنى يانجىپ كۇكۇم-تالقان قىلىپ، سۇ ئۈستىگە
چېچىپ ئىسرائىللارنى ئىچىشكە مەجبۇرلىدى.
21 ئاندىن مۇسا ھارۇنغا: سەن ئۇلارنى شۇنچە ئېغىر گۇناھقا پاتقۇزغۇدەك،
مۇشۇ خەلق ساڭا نېمە قىلدى؟ — دېدى.
22 ھارۇن جاۋاب بېرىپ: — خوجامنىڭ غەزەپ-ئاچچىقى تۇتاشمىغاي!
بۇ خەلقنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ زەزىللىككە مايىل ئىكەنلىكىنى
ئوبدان بىلىسەن. 23 ئۇلار ماڭا: — «بىزگە ئالدىمىزدا يول باشلاپ ماڭىدىغان
بىر ئىلاھنى ياساپ بەرگىن؛ چۈنكى بىزنى مىسىر زېمىنىدىن چىقىرىپ
كەلگەن مۇسا دېگەن شۇ ئادەمگە نېمە بولغىنىنى بىلمەيمىز»، دېدى. 24 مەن
ئۇلارغا: «كىمدە ئالتۇن بولسا شۇنى چىقىرىپ[235] بەرسۇن» دېسەم، ئۇلار ماڭا
تاپشۇرۇپ بەردى؛ مەن ئۇنى ئوتقا تاشلىۋىدىم، مانا، بۇ موزاي چىقتى، — دېدى.
25 مۇسا خەلقنىڭ قانداقسىگە تىزگىنسىز بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆردى؛
چۈنكى ھارۇن ئۇلارنى دۈشمەنلىرىنىڭ ئالدىدا مەسخىرە ئوبيېكتى بولۇشقا ئۆز
مەيلىگە قويۇۋەتكەنىدى. 26 مۇسا چېدىرگاھنىڭ كىرىش ئېغىزىغا بېرىپ، شۇ
يەردە تۇرۇپ: — كىمكى پەرۋەردىگارنىڭ تەرىپىدە بولسا مېنىڭ يېنىمغا كەلسۇن!
— دېدى. شۇنى دېۋىدى، لاۋىيلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قېشىغا يىغىلدى.
27 ئۇ ئۇلارغا: — ئىسرائىلنىڭ خۇداسى پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: — «ھەربىر
كىشى ئۆز قىلىچىنى يانپىشىغا ئېسىپ، چېدىرگاھنىڭ ئىچىگە كىرىپ، بۇ
چېتىدىن ئۇ چېتىگىچە[236] كېزىپ يۈرۈپ، ھەربىرى ئۆز قېرىندىشىنى، ئۆز
دوست-بۇرادىرىنى، ئۆز قوشنىسىنى ئۆلتۈرسۇن!» — دېدى.
28 شۇنىڭ بىلەن لاۋىيلار مۇسانىڭ بۇيرۇغىنى بويىچە ئىش كۆردى؛ شۇ

235 ئىبرانىي تىلدا «ئۈزۈپ».
236 ئىبرانىي تىلدا «بۇ كىرىش ئېغىزىدىن ئۇ كىرىش ئېغىزىغا».

كۈنى خەلقنىڭ ئىچىدىن ئۈچ مىڭ كىشى ئۆلتۈرۈلدى.

29 ئاندىن مۇسا: ـ ھەربىرىڭلار بۈگۈن ئۆزۈڭلارنى پەرۋەردىگارغا خاس بولۇشقا ئاتىدىڭلار[237]؛ چۈنكى ھەربىرىڭلار ھەتتا ئۆز ئوغلۇڭلار ھەم قېرىندىشىڭلارنىمۇ ئايىمىدىڭلار؛ شۇنىڭ بىلەن بۈگۈن بەخت-بەرىكەتنى ئۈستۈڭلارغا چۈشۈردۈڭلار، دېدى.

30 ئەتىسى مۇسا خەلققە سۆز قىلىپ: ـ سىلەر دەرۋەقە ناھايىتى ئېغىر بىر گۇناھ سادىر قىلدىڭلار. ئەمدى مانا، مەن پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا چىقىمەن؛ گۇناھىڭلار ئۈچۈن كافارەت كەلتۈرەلەيمەنمىكىن، ـ دېدى.

31 شۇنىڭ بىلەن مۇسا پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا يېنىپ بېرىپ: ـ ھەي...! بۇ خەلق دەرۋەقە ئېغىر بىر گۇناھ سادىر قىلىپ، ئۆزلىرىگە ئالتۇندىن ئىلاھلارنى ياساپتۇ! 32 لېكىن ئەمدى سەن ئۇلارنىڭ گۇناھىنى ئەپۇ قىلىشقا ئۇنىغايسەن...، ئۇنىمىساڭ، ئىسمىمنى ئۆزۈڭ يازغان دەپتىرىڭدىن ئۆچۈرۋەتكىن! ـ دېدى.

33 پەرۋەردىگار مۇساغا جاۋاب بېرىپ: ـ كىمكى مېنىڭ ئالدىمدا گۇناھ قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆز دەپتىرىمدىن ئۆچۈرۋېتىمەن. 34 ئەمدى سەن بېرىپ، مەن ساڭا ئېيتقان جايغا خەلقنى باشلاپ بارغىن. مانا، مېنىڭ پەرىشتەم ئالدىڭدا ماڭىدۇ. لېكىن ئۇلارغا جازا بېرىدىغان كۈنۈم[238] كەلگەندە، ئۇلارغا گۇناھى ئۈچۈن جازا بېرىمەن، دېدى.

35 بۇ سۆزدىن كېيىن پەرۋەردىگار خەلقنىڭ ھارۇننىڭ قولى بىلەن موزايىنى قۇيدۇرۇپ ياساتقىنى ئۈچۈن ئۇلارنى ۋابا بىلەن جازالىدى.

---

237 ئىبرانىي تىلىدا «پەرۋەردىگار ئۈچۈن قوللىرىڭلارنى تولدۇرۇڭلار» ـــ دېمەك، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئۇنىڭ خىزمىتىگە بېغىشلىدى.

238 ئىبرانىي تىلىدا «مەن ئۇلارنى يوقلىغان كۈندە». «خۇدانىڭ يوقلىشى» ـــ ئۇ يېقىن كېلىپ جازاسىنى چۈشۈرىدۇ ياكى بولمىسا بەخت-بەرىكىتىنى كەلتۈرىدۇ. «تەبىرلەر»نىمۇ كۆرۈڭ.

پەرۋەردىگارنىڭ ئىسرائىللارنى سىناي تېغىدىن كېتىشكە بۇيرۇشى

33 [1] پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق دېدى: ــ سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ئۆزۈڭ مىسىر زېمىنىدىن ئېلىپ كەلگەن خەلق بىلەن بىللە مۇشۇ يەردىن كېتىپ: «مەن سېنىڭ نەسلىڭگە ئۇنى بېرىمەن» دەپ قەسەم قىلىپ ئىبراھىمغا، ئىسھاققا ۋە ياقۇپقا ۋەدە قىلغان زېمىنغا بارغىن. [2] شۇنىڭ بىلەن سېنىڭ ئالدىڭدا بىر پەرىشتە[239] ئەۋەتىپ، قانائانىي، ئامورىي، ھىتتىي، پەرىززىيلەرنى، ھىۋىي بىلەن يەبۇسىيلارنى ھەيدەپ چىقىرىپ، [3] سېنى سۈت بىلەن ھەسەل ئېقىپ تۇرىدىغان زېمىنغا كەلتۈرىمەن. چۈنكى سىلەر بوينى قاتتىق بىر خەلق بولغاچقا، يولدا سىلەرنى ھالاك قىلىۋەتمەسلىكىم ئۈچۈن، ئۆزۈم سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا بولۇپ، شۇ زېمىنغا بىللە چىقمايمەن، ــ دېدى[240].

[4] خالايىق بۇ قاتتىق سۆزنى ئاڭلاپ، قايغۇغا چۆمۈپ ھېچقايسىسى ئۆز زىبۇ-زىننەتلىرىنى تاقىمىدى. [5] چۈنكى پەرۋەردىگار مۇساغا سۆز قىلىپ: ــ سەن بېرىپ ئىسرائىللارغا: «پەرۋەردىگار: ــ سىلەر بوينى قاتتىق بىر خەلق ئىكەنسىلەر؛ ئەگەر مەن پەرۋەردىگار ئاراڭلارغا چىقىپ بىر دەقىقىلا تۇرسام، سىلەرنى يوقىتىۋەتكەن بولاتتىم. ئەمدى سىلەر ئۆزۈڭلاردىكى زىبۇ-زىننەتلەرنى ئېلىۋېتىڭلار؛ شۇ چاغدا مەن سىلەرگە نېمە قىلىدىغىنىمنى بىلىمەن، دېدى»، دەپ ئېيتقىن، ــ دېگەنىدى.

[6] شۇڭا ئىسرائىللار ھورەب تېغىدىن ئايرىلىپلا زىبۇ-زىننەتلىرىنى ئۆزلىرىدىن ئېلىۋەتتى[241].

---

239 شۇبھىسىزكى، 32:34دە تىلغا ئېلىنغان پەرىشتە.

240 دېمەك، خۇدا ئۆزى «مۇقەددەس چېدىر»نى ماكان قىلىپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇرماي، ئۇلار بىلەن بىللە بارمايدۇ، ئۆز ئورنىغا ئۇلار بىلەن بىللە بېرىشقا «ئۆز پەرىشتەم»نى ئەۋەتىدۇ. ئەمەلىيەتتە «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» پەرۋەردىگارنىڭ ئۆز ھۇزۇرىغا باراۋەر ئىدى؛ لېكىن مۇسا پەيغەمبەر ۋە خەلق بۇ نۇقتىنى تېخى چۈشەنمەيتتى (4-ئايەتنى كۆرۈڭ). 3:2-3، ئىزاھات ۋە «تەبىرلەر»نى كۆرۈڭ.

241 ياكى «شۇنىڭ بىلەن، ئىسرائىللار ھورەب (سىناي) تېغىدىن ئايرىلغاندىن تارتىپ، زىننەت بۇيۇملارنى زادى تاقىمىدى».

«كۆرۈشۈش چېدىرى»

7 شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئۆز چېدىرىنى[242] ئېلىپ، ئۇنى چېدىرگاھنىڭ سىرتىدا، چېدىرگاھدىن نېرىراق بىر جايغا تىكىپ، ئۇنى «كۆرۈشۈش چېدىرى»[243] دەپ ئاتىدى. كىمكى پەرۋەردىگارنى ئىزدەپ، يول سورىماقچى بولسا چېدىرگاھنىڭ سىرتىدىكى «كۆرۈشۈش چېدىرى»غا باراتتى[244].
8 شۇنداق بولاتتىكى، ھەر قېتىم مۇسا چېدىرغا چىقسا، پۈتكۈل خالايىق قوپۇپ، ھەربىرى ئۆز چېدىرىنىڭ ئىشىكىدە ئۆرە تۇرۇپ، مۇسا چېدىرغا كىرىپ بولغۇچە ئۇنىڭ كەينىدىن قارىشىپ تۇراتتى. 9 ئاندىن مۇسا ھەر قېتىم چېدىرغا كىرىپ كەتسە شۇنداق بولاتتىكى، بۇلۇت تۈۋرۈكى چۈشۈپ، چېدىرنىڭ كىرىش ئېغىزىدا توختايتتى؛ شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار مۇسا بىلەن سۆزلىشەتتى[245]. 10 پۈتكۈل خالايىق بۇلۇت تۈۋرۈكىنىڭ جامائەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىدا توختىغىنىنى كۆرەتتى؛ ئۇنى كۆرگىنىدە خەلقنىڭ ھەممىسى قوپۇپ، ھەربىرى ئۆز چېدىرىنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ سەجدە قىلىشاتتى.
11 شۇ چاغلاردا پەرۋەردىگار مۇسا بىلەن كىشىلەر ئۆز دوست-بۇرادىرى بىلەن سۆزلەشكەندەك، يۈزمۇيۈز سۆزلىشەتتى. ئاندىن مۇسا چېدىرگاھقا يېنىپ كېلەتتى؛ لېكىن ئۇنىڭ خىزمەتكارى بولغان نۇننىڭ ئوغلى يەشۇئا دېگەن ياش يىگىت چېدىرنىڭ ئىچىدىن چىقمايتتى.

---

242 ياكى «چېدىرنى». بىزنىڭچە «مۇقەددەس چېدىر» تېخى ياسالمىغانىدى.

243 چوڭ مۇقەددەس چېدىر ياسالغاندىن كېيىن ئۇمۇ «كۆرۈشۈش چېدىرى» ياكى «جامائەت چېدىرى» دەپ ئاتىلىدۇ.

244 خۇدانىڭ 3- ۋە 5-ئايەتتىكى سۆزىگە قارىغاندا، مۇسا: «خۇدا ئەمدى ئارىمىزدا، يەنى چېدىرگاھ ئوتتۇرىسىدىكى «مۇقەددەس چېدىر»دا تۇرماقچى ئەمەس؛ شۇڭا چېدىرنى ياسىغىنىمىز بىكار بولىدۇ، خۇدا ئۇنىڭدا بەربىر تۇرمايدۇ» ــ دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك. شۇڭا خۇدا بىلەن سۆزلىشىش ئۈچۈن ئۇ چېدىرنىڭ ئورنىدا چېدىرگاھنىڭ سىرتىدا ئۆز چېدىرىنى تىككەن.

245 دېمەك، خۇدانىڭ ھۇزۇرى بۇلۇت تۈۋرۈكىدە تۇراتتى.

مۇسانىڭ پەرۋەردىگارنىڭ شان-شەرىپىنى كۆرۈشى

12 مۇسا پەرۋەردىگارغا مۇنداق دېدى: ــ مانا، سەن دائىم ماڭا: «بۇ خەلقنى ئېلىپ چىققىن» دەپ كەلدىڭ؛ لېكىن ئۆزۈڭ ماڭا: «مەن سېنى ئىسمىڭنى بىلىپ تونۇيمەن»[246]، ۋە شۇنىڭدەك «نەزىرىم ئالدىدا ئىلتىپات تاپتىڭ» دېگەن بولساڭمۇ، سەن مېنىڭ بىلەن بىرگە كىمنى ئەۋەتىدىغىنىڭنى ماڭا ئايان قىلمىدىڭ. 13 ئەگەر مەن راستتىنلا نەزىرىڭدە ئىلتىپات تاپقان بولسام، ئۆزۈمنىڭ سېنى تونۇشۇم ئۈچۈن، نەزىرىڭدە ئىلتىپات تېپىۋېرىشىم ئۈچۈن ماڭا ئۆز يولۇڭنى ئايان قىلغايسەن؛ مانا، بۇ خەلقنىڭ ئۆز خەلقىڭ بولغىنىنى نەزىرىڭدە تۇتقايسەن! ــ دېدى.
14 ئۇ جاۋاب بېرىپ: مەن ئۆزۈم سەن بىللە بىللە بېرىپ، ساڭا ئارام ئاتا قىلىمەن[247]، ــ دېدى.
15 مۇسا ئۇنىڭغا جاۋابەن: ــ ئەگەر سەن ئۆزۈڭ بىز بىلەن بىللە ماڭمىساڭ، بىزنى بۇ يەردىن چىقارمىغايسەن؛ 16 چۈنكى، مەن ۋە خەلقىڭ نەزىرىڭدە ئىلتىپات تاپقىنىمىز نېمىدىن بىلىنىدۇ؟ ئەجەبا، ئۆزۈڭنىڭ بىز بىلەن بىللە ماڭغىنىڭدىن بىلىنمەمدۇ؟ شۇ سەۋەبتىن مەن ۋە خەلقىڭ يەر يۈزىدىكى ھەربىر تائىپىلەردىن ئالاھىدە پەرقلەنمەمدۇق؟! ــ دېدى.
17 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ مۇشۇ ئىلتىجايىڭنىمۇ ئىجابەت قىلىمەن؛ چۈنكى سەن نەزىرىمدە ئىلتىپات تاپتىڭ ۋە مەن سېنى ئىسمىڭنى بىلىپ تونۇيمەن[248]، دېدى.
18 شۇنىڭ بىلەن مۇسا: ــ ئۆز شان-شەرىپىڭنى ماڭا كۆرسەتكەيسەن، ــ دېدى.

---

246 «مەن سېنى ئىسمىڭنى بىلىپ تونۇيمەن» دېگەن سۆزلەر خۇدانىڭ مەلۇم بىر كىشىنى (مۇشۇ يەردە مۇسانى) ئالاھىدە سۆيىدىغىنىنى ياكى تاللىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.
247 يۇقىرىدا، 32:10دە خۇدا مۇساغا: «مېنى توسما» (ئىبرانىي تىلىدا «ماڭا ئارام بەرگىن!» ياكى «مېنى قويغىن») دېگەنىدى؛ لېكىن ئۇ ھازىر مۇساغا «مەن ساڭا ئارام ئاتا قىلىمەن» دەيدۇ.
248 12-ئايەت ۋە ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ.

[19] پەرۋەردىگار: ــ ئۆزۈمنىڭ پۈتكۈل مېھرىبانلىقىمنى سېنىڭ كۆز ئالدىڭدىن ئۆتكۈزىمەن ۋە ئالدىڭدا «ياھۋەھ»(249) دېگەن نامنى جاكارلايمەن. كىمگە شاپائەت قىلماقچى بولسام شۇنىڭغا شاپائەت كۆرسىتىمەن، كىمگە رەھىم-شەپقەت كۆرسەتمەكچى بولسام، شۇنىڭغا رەھىم-شەپقەت كۆرسىتىمەن، دېدى.
[20] پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا: ــ سەن يۈزۈمنى كۆرەلمەيسەن؛ چۈنكى ھېچ ئادەمزات مېنى كۆرسە تىرىك قالمايدۇ، دېدى.
[21] ئاندىن پەرۋەردىگار: ــ مانا، يېنىمدا بىر جاي باردۇر؛ سەن شۇ يەردىكى قورام تاشنىڭ ئۈستىدە تۇرغىن. [22] مېنىڭ شان-شەرىپىم ئۆتىدىغان ۋاقىتتا، شۇنداق بولىدۇكى، مەن سېنى شۇ قورام تاشنىڭ يېرىقىدا تۇرغۇزۇپ، مەن ئۆتۈپ بولغۇچە سېنى قولۇم بىلەن يېپىپ تۇرىمەن. [23] ئاندىن قولۇمنى تارتىۋالىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن سەن مېنىڭ ئارقا تەرىپىمنى كۆرىسەن(250)، لېكىن يۈزۈم كۆرۈنمەيدۇ(251)، ــ دېدى.

ھۆكۈم-گۇۋاھلىق تاختايلىرىنىڭ قايتا بېرىلىشى

34

[1] پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ سەن ئاۋۋالقىغا ئوخشاش ئۆزۈڭ ئۈچۈن تاشتىن ئىككى تاختاينى يونۇپ كەل؛ مەن بۇ تاختايلارغا سەن ئىلگىرى چېقىۋەتكەن تاختايلاردىكى سۆزلەرنى يېزىپ قويىمەن. [2] سەن ئەتە ئەتىگەنگىچە تەييار بولۇپ، سەھەردە سىناي تېغىغا چىقىپ، شۇ يەردە تاغنىڭ چوققىسىدا مېنىڭ ئالدىمدا ھازىر بولغىن. [3] لېكىن ھېچ كىشى سەن بىلەن بىللە چىقمىسۇن ۋە ياكى تاغنىڭ ھېچ يېرىدە باشقا ئادەم كۆرۈنمىسۇن، قوي-كالىلارمۇ تاغنىڭ تۈۋىدە ئوتلىمىسۇن، ــ دېدى.
[4] مۇسا ئاۋۋالقىغا ئوخشاش تاشتىن ئىككى تاختاينى يونۇپ، ئەتىسى

---

[249] ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە بولۇشى مۇمكىنكى، «ياھۋەھ» خۇدانىڭ ئالاھىدە نامىدۇر، مەنىسى «مەڭگۈ بار بولغۇچى» دېگەندەك. بىز بۇ نامنى ئادەتتە «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلىمىز.
[250] «مېنىڭ كەينىمدە قالغان ئىزنالىرىمنى كۆرىسەن» دېگەندەك تەرجىمىلىرىمۇ ئۇچرىشى مۇمكىن.
[251] ياكى «يۈزۈمنىڭ كۆرۈلۈشى بولمايدۇ».

تاڭ سەھەر قوپۇپ، بۇ ئىككى تاش تاختاينى قولىدا ئېلىپ، پەرۋەردىگارنىڭ
بۇيرۇغىنى بويىچە سىناي تېغىغا چىقتى.
5 شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگار بۇلۇتتا چۈشۈپ، شۇ يەردە مۇسانىڭ قېشىدا
تۇرۇپ، «ياھۋەھ»[252] دېگەن نامنى جاكارلىدى. 6 پەرۋەردىگار ئۇنىڭ كۆز
ئالدىدىن ئۆتۈپ: ــ «پەرۋەردىگار، پەرۋەردىگار[253]، رەھىمدىل ۋە مېھىر-
شەپقەتلىكتۇر، ئاسان غەزەپلەنمەيدىغان، شاپائەت[254] بىلەن ۋاپاسى كەڭ
تەڭرىدۇر، 7 مىڭلىغان-ئون مىڭلىغانلارغا رەھىم-شاپائەت[255] كۆرسىتىپ،
قەبىھلىك، ئاسىيلىق ۋە گۇناھنى كەچۈرگۈچىدۇر؛ لېكىن ئۇ گۇناھكارلارنى
ھەرگىز گۇناھسىز دەپ قارىمايدىغان، بەلكى ئاتىلارنىڭ قەبىھلىكىنىڭ
جازاسىنى بالىلىرى ۋە نەۋرىلىرىگىچە، شۇنداقلا ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى
ئەۋلادىغىچە يۈكلەيدىغان تەڭرىدۇر[256]» ــ دەپ جاكارلىدى.
8 شۇنىڭ بىلەن مۇسا دەرھال يەرگە باش قويۇپ سەجدە قىلىپ: ــ
9 ــ ئەي رەب، ئەگەر مەن راستتىنلا نەزىرىڭدە ئىلتىپات تاپقان
بولسام، ئۇنداقتا ئى رەب، ئارىمىزدا بىز بىلەن ماڭغايسەن؛ چۈنكى بۇ خەلق
دەرۋەقە بوينى قاتتىق بىر خەلقتۇر؛ بىزنىڭ قەبىھلىكىمىزنى ۋە گۇناھىمىزنى
كەچۈرگەيسەن، بىزنى ئۆز مىراسىڭ بولۇشقا قوبۇل قىلغايسەن! ــ دېدى.

يېڭىۋاشتىن ئەھدە تۈزۈش

10 شۇنىڭ بىلەن ئۇ مۇساغا: ــ مانا، مەن بىر ئەھدە تۈزىمەن؛ سېنىڭ
بارلىق خەلقىڭ ئالدىدا پۈتكۈل يەر يۈزىنىڭ ھېچبىر جايىدا ياكى ھېچبىر ئەل

252 19:33 ۋە ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

253 ئىبرانىي تىلىدا «ياھۋەھ، ياھۋەھ».

254 «شاپائەت» ئىبرانىي تىلىدا «خەسەد» بىلەن ئىپادىلىنىدۇ (6:20 ۋە ئىزاھاتنى كۆرۈڭ).

255 «رەھىم-شاپائەت» ئىبرانىي تىلىدا «خەسەد» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ (6:20 ۋە ئىزاھاتنى كۆرۈڭ).

256 «ئاتىلارنىڭ قەبىھلىكىنىڭ جازاسىنى بالىلىرى ۋە نەۋرىلىرىگىچە، شۇنداقلا ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى ئەۋلادىغىچە يۈكلەيدىغان» ــ بۇ مۇھىم سۆز توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى (5:20، 7:34 توغرۇلۇق)، شۇنداقلا «ئەزاكىيال»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى (18-، 33-بابلار توغرۇلۇق) كۆرۈڭ.

ئارىسىدا قىلىنىپ باقمىغان مۆجىزىلەرنى يارىتىمەن. شۇنىڭ بىلەن سەن
ئارىسىدا بولغان خەلقىڭنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ كارامەت ئەمەلىنى
كۆرىدۇ؛ چۈنكى مېنىڭ سىلەرگە[257] قىلىدىغان ئەمەلىم دەرۋەقە دەھشەتلىك
ئىش بولىدۇ. 11 مەن بۈگۈن ساڭا تاپىلايدىغان ئەمرلىرىمنى تۇتقىن؛ مانا،
مەن سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردىن ئامورىي، قانائانىي، ھىتتىي، پەرىززىي، ھىۋىي
ۋە يەبۇسىيلارنى ھەيدەپ چىقىرىمەن. 12 ئەمدى ھېزى بولغىنكى، سەن
بارىدىغان زېمىندا تۇرۇۋاتقانلار بىلەن ھېچ ئەھدە باغلاشمىغىن؛ بولمىسا، بۇ
ئىش سىلەرگە تۇزاق بولىدۇ؛ 13 بەلكى سىلەر ئۇلارنىڭ قۇربانگاھلىرىنى چۆۋۈپ،
بۇت تۈۋرۈكلىرىنى سۇندۇرۇپ، «ئاشەراھ» بۇتلىرىنى[258] كېسىپ تاشلاڭلار.
14 چۈنكى سەن ھېچقانداق باشقا ئىلاھقا ئىبادەت قىلماسلىقىڭ كېرەك
— چۈنكى مەنكى پەرۋەردىگارنىڭ نامى «ۋاپاسىزلىققا ھەسەت قىلغۇچى»
بولۇپ، ھەسەت قىلغۇچى بىر ئىلاھدۇرمەن. 15 بولمىسا، شۇ زېمىندا
تۇرۇۋاتقانلار بىلەن ئەھدە تۈزۈشۈڭ مۇمكىن؛ ئاندىن ئۇلار ئىلاھلىرىنىڭ
كەينىدىن يۈرۈپ بۇزۇقچىلىق قىلىپ، ئىلاھلىرىغا قۇربانلىقلار ئۆتكۈزگىنىدە،
سىلەرنى چاقىرسا ئۇلارنىڭ قۇربانلىقلىرىدىن يەپ كېتىشىڭلار مۇمكىن؛
16 سەن شۇنداقلا يەنە ئۇلارنىڭ قىزلىرىنى ئوغۇللىرىڭغا خوتۇنلۇققا ئېلىپ
بېرىشىڭ مۇمكىن؛ ئۇ قىزلار ئۆز ئىلاھلىرىنىڭ كەينىدىن يۈرۈپ بۇزۇقچىلىق
قىلغىنىدا، ئۇلار ئوغۇللىرىڭنىمۇ ئۆز ئىلاھلىرىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭغۇزۇپ،
بۇزۇقچىلىق قىلدۇرۇشى مۇمكىن.
17 ئۆزۈڭ ئۈچۈن ھېچقانداق قۇيما بۇتلارنى ياساتمىغىن.
18 پېتىر نان ھېيتىنى تۇتۇڭلار؛ مېنىڭ ئەمر قىلغىنىمدەك ئابىب ئېيىدا،
بېكىتىلگەن ۋاقىتتا يەتتە كۈن پېتىر نان يەڭلار. چۈنكى سىلەر ئابىب ئېيىدا
مىسىردىن چىققانسىلەر.
19 بالياتقۇنىڭ تۇنجى مېۋىسى مېنىڭكى بولىدۇ؛ چارۋاي ماللىرىڭنىڭ
ئىچىدىن دەسلەپ تۇغۇلغان ئەركەكلەر، كالا بولسۇن، قوي بولسۇن ئۇلارنىڭ

257 ئىبرانىي تىلىدا «ساڭا».

258 ««ئاشەراھ» بۇتلىرى» بەلكىم بۇتپەرەسلىككە بېغىشلانغان دەرەخلىكلەردۇر. دەرەخلەر بەلكىم ئايال بۇت شەكلىدە ئويۇلغان ياكى نەقىشلەنگەن بولۇشى مۇمكىن.

تۆنجىلىرىنىڭ ھەممىسى مېنىڭكى بولسۇن.
20 لېكىن ئېشەكلەرنىڭ تۇنجى تەخەيلىرىنىڭ ئورنىغا قوزا بىلەن بەدەل
تۆلىشىڭ لازىم بولىدۇ[259]. ئەگەر ئورنىغا قوزا بەرمىسەڭ، تەخەينىڭ بوينىنى
سۇندۇرۇۋەتكىن. تۇنجى ئوغۇللىرىڭنى بولسا، ئۇلارغا بەدەل تۆلەپ قايتۇرۇۋال.
ھېچكىم مېنىڭ ھۇزۇرۇمغا قۇرۇق قول كەلمىسۇن.
21 سەن ئالتە كۈن ئىچىدە ئىش-ئەمەلىڭنى قىلىپ، يەتتىنچى كۈنى
ئارام ئېلىشىڭ زۆرۈر؛ يەر ھەيدەش ۋاقتى بولسۇن، ئورما ۋاقتى بولسۇن، ئارام
ئېلىشىڭ زۆرۈر.
22 يېڭى بۇغداينىڭ تۇنجى ھوسۇلىنى تەبرىكلەيدىغان «ھەپتىلەر ھېيتى»نى
ئۆتكۈزۈڭلار؛ يىلنىڭ ئاخىرىدا[260] «ھوسۇل يىغىش ھېيتى»نى[261] ئۆتكۈزۈڭلار.
23 سىنىڭ ھەربىر ئەركەك كىشىلىرىڭ يىلدا ئۈچ قېتىم ئىسرائىلنىڭ
خۇداسى بولغان رەب پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا ھازىر بولسۇن. 24 چۈنكى مەن
تائىپىلەرنى ئالدىڭدىن ھەيدىۋېتىپ، چېگرالىرىڭنى كېڭەيتىمەن؛ شۇنىڭدەك
سەن يىلدا ئۈچ قېتىم پەرۋەردىگار خۇدايىڭنىڭ ئالدىغا ھازىر بولۇشقا چىقىپ
بارساڭ، ھېچكىم يېرىڭگە كۆز قىرىنى سالمايدۇ.
25 ماڭا سۇنۇلىدىغان قۇربانلىقنىڭ[262] قېنىنى بولدۇرۇلغان نان بىلەن بىللە
سۇنمىغىن؛ ياكى ئۆتۈپ كېتىش ھېيتىنىڭ قۇربانلىقىنىڭ گۆشىنى ئەتىگە قالدۇرما.
26 زېمىنىڭنىڭ دەسلەپكى ھوسۇلىدىن تۇنجى مەھسۇلاتلارنى پەرۋەردىگار
خۇدايىڭنىڭ ئۆيىگە كەلتۈرۈپ ئاتا.

---

259 دېمەك، قوزا تەخەينىڭ ئورنىغا قۇربانلىق قىلىنىدۇ.

260 ئىبرانىي تىلىدا «يىلنىڭ ئۆزگىرىشىدە» — يەنى كۈزدە.

261 «ھوسۇل يىغىش ھېيتى» — موشۇ ھوسۇل بولسا مېۋە-چېۋىلەرنىڭكىدۇر. ئىبرانىيلار ئىشلەتكەن كالېندار بويىچە، ھېيت يەتتىنچى ئايدا، بەزى يىللىرىدا سېنتەبىردە، بەزى يىللاردا ئۆكتەبىردە بولاتتى.

262 ئىبرانىي تىلىدا «مېنىڭ قۇربانلىقىمنىڭ...». مۇشۇ يەردە بۇ سۆز بەلكىم يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئۈچ ھېيتتىكى كۆيدۈرمە قۇربانلىقلارنى ياكى ئىناقلىق قۇربانلىقلىرىنى كۆرسەتسە كېرەك. «مېنىڭ قۇربانلىقىمنىڭ قېنى» بولسا مەزكۇر ھېيتلاردا قۇربانگاھ ئۈستىگە تۆكۈلىدىغان قانلارنى كۆرسىتىدۇ.

ئوغلاقنى ئانىسىنىڭ سۈتىدە قاينىتىپ پىشۇرما[263].

27 پەرۋەردىگار مۇساغا: ــ بۇ سۆزلەرنى ئۆزۈڭ ئۈچۈن يېزىۋالغىن؛ چۈنكى مەن مۇشۇ سۆزلەرنى ئاساس قىلىپ سەن بىلەن ۋە ئىسرائىل بىلەن ئەھدە باغلىدىم، دېدى.

28 ئۇ ۋاقىتتا مۇسا شۇ يەردە پەرۋەردىگارنىڭ ھوزۇرىدا قىرىق كېچە-كۈندۈز تۇردى؛ ئۇ ھېچنەرسە يېمىدى[264]، ھېچ سۇ ئىچمىدى. ئۇ يەردە پەرۋەردىگار[265] تاختايلارغا ئەھدىنىڭ سۆزلىرى بولغان ئون ئەمرنى پۈتتى.

مۇسانىڭ يۈزىنىڭ پارقىراپ تۇرۇشى

29 مۇسا سىناي تېغىدىن چۈشكەندە شۇنداق بولدىكى (ئۇ تاغدىن چۈشكەندە ئىككى ھۆكۈم-گۇۋاھلىق تاختىيى ئۇنىڭ قولىدا ئىدى)، ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگار بىلەن سۆزلەشكىنى ئۈچۈن يۈزىنىڭ پارقىراپ كەتكىنىنى بىلمەيتتى. 30 ئەمدى ھارۇن ۋە بارلىق ئىسرائىللار مۇسانى كۆردى، مانا، ئۇنىڭ يۈز تېرىسى پارقىراپ تۇراتتى؛ ئۇلار ئۇنىڭغا يېقىن بېرىشتىن قورقۇشتى.

31 لېكىن مۇسا ئۇلارنى چاقىرىۋىدى، ھارۇن ۋە جامائەتنىڭ بارلىق باشلىرى يېنىپ، ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى؛ مۇسا ئۇلار بىلەن سۆزلەشتى.

32 شۇنىڭدىن كېيىن، بارلىق ئىسرائىللار ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى؛ ئۇ ۋاقىتتا مۇسا پەرۋەردىگار ئۆزىگە سىناي تېغىدا سۆز قىلغىنىدا تاپشۇرغان بارلىق ئەمرلەرنى ئۇلارغا تاپىلىدى. 33 مۇسا ئۇلارغا دېيىدىغىنىنى دەپ تۈگەتتى. ئۇ سۆزلىگەندە يۈزىگە بىر چۈمپەردە تارتىۋالغانىدى[266]؛ 34 قاچانكى مۇسا پەرۋەردىگار بىلەن سۆزلىششكە ئۇنىڭ ھوزۇرىغا كىرسە، چۈمپەردىنى ئېلىۋېتەتتى، تاكى

263 «ئوغلاقنى ئانىسىنىڭ سۈتىدە قاينىتىپ پىشۇرما» ــ بۇ ئەمر بەلكىم ئەتراپتىكى بۇتپەرەس خەلقلەرنىڭ مەلۇم ئۆرپ-ئادىتىگە ئەگەشمەسلىك كېرەكلىكىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. بۇ توغرۇلۇق يەنە «لاۋىيلار»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

264 ئىبرانيي تىلىدا «ھېچ ناننى يېمىدى».

265 ئىبرانيي تىلىدا «ئۇ». بەزىلەر: «ئۇ» مۇسانى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ، بىراق «قان.» 2:10-4-تىن ئېنىق كۆرۈنىدۇكى، بۇ سۆزلەرنى پۈتكۈچى خۇدا ئۆزىدۇر.

266 ياكى «ئۇ (مۇسا) ئۇلارغا سۆزلەپ بولغاندا يۈزىگە نىقاب تارتىۋالدى».

ئۇ يېنىپ چىققۇچە شۇنداق بولاتتى؛ يېنىپ چىققاندا ئۆزىگە نېمە تاپىلانغان
بولسا، شۇنى ئىسرائىللارغا ئېيتىپ بېرەتتى. 35 ئىسرائىللار مۇسانىڭ يۈز
تېرىسىنىڭ پارقىراپ تۇرغىنىنى كۆرەتتى؛ شۇڭا مۇسا يەنە تاكى پەرۋەردىگار
بىلەن سۆزلەشكىلى ئۇنىڭ ھۇزۇرىغا كىرگۈچە يۈزىگە چۈمپەردە تارتىۋالاتتى.

شابات كۈنى (ئارام ئېلىش كۈنى)نىڭ بەلگىلىمىلىرى

35

1 مۇسا ئىسرائىللارنىڭ پۈتكۈل جامائىتىنى يىغىپ ئۇلارغا: ــ
پەرۋەردىگار سىلەرگە قىلىشقا بۇيرۇغان ئەمرلەر مۇنۇلاردۇر: ــ
2 ئالتە كۈن ئىش-ئەمگەك كۈنى بولسۇن؛ لېكىن يەتتىنچى كۈنى
سىلەرگە نىسبەتەن مۇقەددەس بىر كۈن بولۇپ، پەرۋەردىگارغا ئاتالغان ئارام
ئالىدىغان شابات كۈنى بولسۇن. ھەركىم شۇ كۈندە ئىش-ئەمگەك قىلسا
ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنسۇن. 3 شابات كۈندە بارلىق تۇرالغۇلىرىڭلاردا ھەرگىز
ئوت قالىماڭلار، ــ دېدى.

ئىبادەت جايى ئۈچۈن ھەدىيە سۇنۇش

4 مۇسا ئىسرائىللارنىڭ پۈتكۈل جامائىتىگە سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: ــ
«پەرۋەردىگار بۇيرۇغان ئەمر مانا شۇكى: ــ
5 ئۆزۈڭلارنىڭ ئاراڭلاردىن پەرۋەردىگارغا بىر «كۆتۈرمە ھەدىيە» كەلتۈرۈڭلار؛
كۆڭلى خالىغانلارنىڭ ھەربىرى پەرۋەردىگارغا بىر «كۆتۈرمە ھەدىيە»سىنى
كەلتۈرسۇن: يەنى ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، 6 كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپ،
ئاق كاناپ رەخت، ئۆچكە تىۋىتى، 7 قىزىل بويالغان قوچقار تېرىسى، دېلفىن
تېرىسى، ئاكاتسىيە ياغىچى، 8 چىراغدان ئۈچۈن زەيتۇن مېيى، «مەسىھلەش
مېيى» بىلەن خۇشبۇي ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئېسىل دورا-دەرمەكلەر،
9 ئەفودقا ھەم قوشېنىغا ئورنىتىلىدىغان ھېقىق ۋە باشقا ياقۇتلارنى كەلتۈرۈڭلار».

ئىبادەت چېدىرىنىڭ ماتېرىيال-ئۈسكۈنىلىرىنى ياساش

10 — «ئاراڭلاردىكى بارلىق ماھىر ئۇستىلار[267] كېلىپ پەرۋەردىگار بۇيرۇغانىنىڭ
ھەممىسىنى ياساپ بەرسۇن: 11 — مۇقەددەس چېدىر بىلەن ئۇنىڭ ئىچكى ۋە
تاشقى يوپۇقلىرىنى، ئىلغۇلىرىنى، تاختايلىرىنى، بالداقلىرىنى، خادىلىرىنى ۋە
بۇلارنىڭ تەگلىكلىرىنى، 12 ئەھدە ساندۇقى ۋە ئۇنىڭ بالداقلىرىنى، «كافارەت
تەختى»نى، «ئايرىما پەردە-يوپۇق»نى، 13 شىرە ۋە ئۇنىڭ بالداقلىرىنى،
ئۇنىڭ بارلىق قاچا-قۇچىلىرىنى ۋە «تەقدىم نانلىرى»نى، 14 يورۇقلۇق ئۈچۈن
ياسالغان چىراغدان ۋە ئۇنىڭ ئەسۋابلىرىنى، ئۇنىڭ چىراغلىرى ۋە چىراغ
مېيىنى، 15 خۇشبۇيگاھ ۋە ئۇنىڭ بالداقلىرىنى، «مەسىھلەش مېيى»نى،
دورا-دەرمەكلەردىن ئىشلەنگەن خۇشبۇيىنى، مۇقەددەس چېدىرنىڭ كىرىش
ئېغىزىدىكى «ئىشىك پەردىسى»نى، 16 كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھى
ۋە ئۇنىڭ مىس شالاسىنى، بالداقلىرىنى ۋە بارلىق ئەسۋابلىرىنى، يۇيۇنۇش
دېسى ۋە ئۇنىڭ تەگلىكىنى، 17 ھويلىنىڭ پەردىلىرىنى، ئۇنىڭ خادىلىرى ۋە
ئۇلارنىڭ تەگلىكلىرىنى، ھويلىنىڭ كىرىش ئېغىزىدىكى پەردىنى، 18 چېدىرنىڭ
مىخ-قوزۇقلىرىنى، ھويلىنىڭ مىخ-قوزۇقلىرىنى، شۇنداقلا بارلىق تانىلىرىنى،
19 توقۇلىدىغان كىيىملەر[268]، يەنى مۇقەددەس جاينىڭ خىزمىتىگە كاھىنلىق
خىزمىتىدە كىيىلىدىغان، ھارۇن كاھىنىنىڭ مۇقەددەس كىيىملىرىنى ھەم
ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ كىيىملىرىنى تەييار قىلسۇن».

خەلقنىڭ «كۆتۈرمە ھەدىيە»سى

20 شۇنىڭ بىلەن پۈتكۈل ئىسرائىل جامائىتى مۇسانىڭ يېنىدىن چىقىپ
كېتىشتى. 21 ئاندىن كۆڭلى تارتقانلارنىڭ ھەربىرى، روھى ئۆزلىرىگە تۈرتكە
بولغانلارنىڭ ھەربىرى كېلىپ، جامائەت چېدىرىنى ياساشقا، شۇنداقلا چېدىرنىڭ
خىزمىتىدە ئىشلىتىلىدىغان بارلىق سەرەمجانلارنى ياساشقا ۋە مۇقەددەس

---

267 «ماھىر ئۇستىلار» ئىبرانىي تىلىدا «كۆڭلى دانالار».
268 ياكى «كاھىنلىق خىزمەت كىيىملىرى».

كىيىملەرنى تىكىشكە پەرۋەردىگارغا ئاتالغان «پۇلاڭلاتما ھەدىيە»نى كەلتۈرگىلى
تۇردى. 22 ئۇلار ئەرلەرمۇ، ئاياللارمۇ كېلىپ[269]، سۆيۈنۈشتا كۆڭلى خۇش بولغانلارنىڭ
ھەربىرى ھەدىيە كەلتۈرۈپ، بۇلاپكا، زىرە-ھالقا، ئۈزۈك، زۇننار-بىلەزۈك قاتارلىق
ھەرخىل ئالتۇن بۇيۇملارنى ئېلىپ كەلدى؛ ئالتۇننى «كۆتۈرمە ھەدىيە» قىلىپ
بېرەي دېگەنلەرنىڭ ھەربىرى ئۇنى پەرۋەردىگارغا سۇندى. 23 كىمدە كۆك، سۆسۈن،
قىزىل يىپ بىلەن ئاق كاناپ رەخت، ئۆچكە تىۋىتى، قىزىل بويالغان قوچقار تېرىسى
ۋە دېلفىن تېرىسى بولسا، شۇلارنى ئېلىپ كېلىشتى. 24 كۈمۈش يا مىستىن
كۆتۈرمە ھەدىيە كەلتۈرەي دېگەنلەرنىڭ ھەربىرى شۇنى پەرۋەردىگارغا ھەدىيە قىلىپ
سۇندى. كىمدە چېدىرنىڭ خىزمىتىدە ئىشلىتىلىدىغان ھەرخىل سەرەمجانلارغا
يارىغۇدەك ئاكاتسىيە ياغىچى بولسا، ئۇنى ئېلىپ كەلدى.
25 قولى چېۋەر[270] ئاياللارنىڭ ھەربىرى ئۆز قوللىرى بىلەن ئېگىرىپ، شۇ
ئېگىرگەن يىپ ۋە رەختلەرنى، يەنى كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپ بىلەن
ئاق كاناپ رەختلەرنى كەلتۈردى، 26 شۇنىڭدەك كۆڭلى قوزغالغان ئاياللارنىڭ
ھەممىسى ھۈنىرىنى ئىشلىتىپ ئۆچكە تىۋىتىدىن يىپ ئېگىرىشتى.
27 ئەمىرلەر ئەفود ۋە قوشېنغا ئورنىتىلىدىغان ھېقىقلار ۋە ياقۇتلارنى، 28 دورا-
دەرمەكلەرنى، چىراغقا ۋە مەسىھلەش مېيىغا ئىشلىتىلىدىغان زەيتۇن مېيىنى،
خۇشبۇيغا ئىشلىتىلىدىغان ئېسىل دورا-دەرمەكلەرنى كەلتۈردى. 29 شۇ تەرىقىدە
ئىسرائىللار پەرۋەردىگار مۇسانىڭ ۋاسىتىسى بىلەن بۇيرۇغان ئىشلارنىڭ
ھەرقايسىغا بىر نەرسە بېرىشكە كۆڭلى تارتقان بولسا، ئەر بولسۇن ئايال بولسۇن
ھەربىرى شۇنى ئېلىپ كېلىپ، پەرۋەردىگارغا ئاتاپ ئىختىيارىي ھەدىيە بەردى.

ئىبادەت چېدىرىنى ياسىغۇچى ھۈنەرۋەنلەر

30 ئاندىن مۇسا ئىسرائىللارغا مۇنداق دېدى: —
«مانا، پەرۋەردىگار يەھۇدا قەبىلىسىدىن خۇرنىڭ نەۋرىسى، ئۇرىنىڭ

[269] ياكى «ئەر كىشىلەر ئايال كىشىلەرگە ئەگىشىپ،...».
[270] ئىبرانىي تىلىدا «كۆڭلى دانا».

ئوغلى بەزالەلنى ئىسمىنى ئاتاپ چاقىرىپ[271]، [31] ئۇنى خۇدانىڭ روھى بىلەن تولدۇرۇپ، ئۇنىڭغا دانالىق، ئەقىل-پاراسەت، ئىلىم-ھېكمەت ئىگىلىتىپ، ئۇنى ھەرتۈرلۈك ئىشنى قىلىشقا قابىلىيەتلىك قىلىپ، [32] ئۇنى تۈرلۈك-تۈرلۈك ھۈنەرلەرنى قىلالايدىغان – ئالتۇن، كۈمۈش ۋە مىس ئىشلىرىنى قىلالايدىغان، [33] ياقۇتلارنى كېسىپ-ئويالايدىغان، زىننەت بۇيۇملىرىغا ئورنىتالايدىغان، ياغاچلارغا نەقىش چىقىرالايدىغان، ھەرخىل ھۈنەر ئىشلىرىنى قاملاشتۇرالايدىغان قىلدى. [34] ئۇ يەنە ئۇنىڭ كۆڭلىگە، شۇنىڭدەك ھەم دان قەبىلىسىدىن بولغان ئاھىساماقنىڭ ئوغلى ئوھولىيابنىڭ كۆڭلىگە باشقىلارغا ھۈنەر ئۆگىتىش نىيەت-ئىستىكىنى سېلىپ، [35] ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى دانالىق-ھېكمەت بىلەن تولدۇرۇپ، ئۇلارنى ھەرخىل نەققاشلىق-ئويمىچىلىق ئىشلىرىغا ماھىر قىلىپ، كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپ بىلەن ئاق كاناپ رەخت بىلەن كەشتىچىلىك قىلىشقا ھەمدە باپكارلىققا ئىقتىدارلىق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەرخىل ھۈنەر ئىشلىرىنىڭ ۋە ھەرخىل لايىھەلەش ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان بولدى. (36-باب) [1] شۇنىڭ بىلەن بەزالەل ۋە ئوھولىيابلار، شۇنىڭدەك پەرۋەردىگار مۇقەددەس چېدىر ياساشنىڭ ھەرخىل ئىشلىرىغا كېرەك بولغان دانالىق-ھېكمەت ۋە ئەقىل-پاراسەتنى ئاتا قىلغان ماھىر ئۇستىلارنىڭ ھەربىرى ئۇلارغا قوشۇلۇپ، شۇ ئىشنى ئۇنىڭ ئەمر قىلغىنى بويىچە ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ».

خەلقنىڭ ھەدىيەلىرى

[2] شۇ ۋاقىتتا مۇسا بەزالەل ۋە ئوھولىيابنى، شۇنداقلا پەرۋەردىگار دانالىق-ھېكمەت بىلەن كۆڭۈللىرىنى تولدۇرغان، كۆڭلى ئۆزىنى شۇ ئىشنى قىلىشقا قاتنىشىشقا دالالەت قىلغان بارلىق ھۈنەرۋەن-كاسىپلارنى چاقىرىپ يىغدى.

---

[271] «ئىسمىنى ئاتاپ چاقىرىپ...» دېگەن سۆزلەر خۇدانىڭ مەلۇم بىر كىشىنى مەلۇم مۇھىم بىر ئىش ئۈچۈن ئالاھىدە تاللاپ چاقىرغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. «يەش.» 3:45، 4نى كۆرۈڭ.
«بەزالەل» ــ مەنىسى «خۇدانىڭ سايىسىدە» ياكى «خۇدانىڭ باشپاناھىدا».

3 ئۇلار كېلىپ مۇقەددەس چېدىرنى ياساشقا، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئىش-
خىزمەتلىرىگە كېرەكلىك سەرەمجانلارنى ياساشقا ئىسرائىللار ئېلىپ
كەلتۈرگەن بارلىق «كۆتۈرمە ھەدىيە»لەرنى مۇسادىن تاپشۇرۇۋالدى. ئىسرائىل
خەلقى يەنىلا ئۆز مەيلى بىلەن ھەر كۈنى ئەتىگىنى مۇساغا ئىختىيارىي ھەدىيە
كەلتۈرۈپ تۇراتتى. 4 ئاندىن مۇقەددەس چېدىرنىڭ ئىشلىرىنى قىلىۋاتقان
ئۇستىلارنىڭ ھەممىسى قولىدىكى ئىشىنى قويۇپ قويۇپ كېلىپ، 5 مۇساغا:
— خەلقنىڭ ئېلىپ كەلگىنى پەرۋەردىگار بىزگە قىلىشقا بۇيرۇغان ئىشنى
پۈتكۈزۈشكە ئېھتىياج بولغىنىدىن كۆپ ئېشىپ كەتتى! — دېيىشتى.
6 ئاندىن مۇسا ئەمر قىلىپ، پۈتكۈل چېدىرگاھ بويىچە: «مانا، ئەر بولسۇن،
ئايال بولسۇن، ھېچكىم مۇقەددەس چېدىرنى ياساش ئۈچۈن «كۆتۈرمە ھەدىيە»
سۈپىتىدە يەنە ھېچقانداق نەرسە تەييارلاپ كەلمىسۇن!» دەپ جاكارلاتتى.
بۇنىڭ بىلەن كۆپچىلىك ھەدىيەلەر كەلتۈرۈشتىن توختىتىلدى. 7 چۈنكى ئۇلار
تەييارلىغان ماتېرىياللار پۈتكۈل قۇرۇلۇش ئىشىغا يېتەتتى، ھەتتا ئېشىپ قالاتتى.

ئىبادەت چېدىرىنىڭ ياسىلىشى

8 مۇقەددەس چېدىرنىڭ قۇرۇلۇش ئىشىنى قىلىۋاتقان ئۇستىلارنىڭ
ھەربىرى نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار
ئارىلاشتۇرۇلۇپ ئىشلەنگەن ئون پارچە يوپۇق ياساپ، كېرۇبلارنىڭ سۈرىتىنى
يوپۇقلارغا چېۋەرلىك بىلەن لايىھەلەپ نەپىس قىلىپ كەشتىلەپ چىقتى. 9
ھەربىر يوپۇقنىڭ ئۇزۇنلۇقى يىگىرمە سەككىز گەز، كەڭلىكى تۆت گەز بولۇپ،
ھەربىر يوپۇق ئوخشاش چوڭ-كىچىكلىكتە قىلىندى. 10 بەزالەل يوپۇقلارنىڭ
بەشىنى بىر-بىرىگە ئۇلىدى، قالغان بەش يوپۇقنىمۇ ھەم بىر-بىرىگە ئۇلىدى.
11 ئۇ ئۇلاپ چىقىلغان بىرىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىنىڭ
بىر تەرىپىگە رەڭگى كۆك ئىزمىلەرنى قادىدى، شۇنىڭدەك ئۇلاپ چىقىلغان
ئىككىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكىسىنىڭ بىر تەرىپىگىمۇ شۇنداق
قىلدى. 12 بىرىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا ئەللىك ئىزمە
قادىدى، ئىككىنچى چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكىسىگىمۇ ئەللىك ئىزمە

قادىدى. ئىزمىلەر بىر-بىرىگە ئۇدۇلمۇئۇدۇل قىلىندى. [13] مۇقەددەس چېدىر بىر پۈتۈن بولسۇن ئۈچۈن ئۇ ئالتۇندىن ئەللىك ئىلغۇ ياساپ، ئىككى پارچە يوپۇقنى شۇ ئىلغۇلار بىلەن بىر-بىرىگە تۇتاشتۇردى.

[14] ئۇ مۇقەددەس چېدىرنى يېپىش ئۈچۈن ئۆچكە تىۋىتىدىن يوپۇقلارنى ياسىدى؛ يوپۇقتىن ئون بىر پارچە ياسىدى. [15] يوپۇقلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئوتتۇز گەز، كەڭلىكى تۆت گەز بولۇپ، ئون بىر يوپۇقنىڭ ھەممىسى ئوخشاش چوڭ-كىچىكلىكتە قىلىندى. [16] يوپۇقلارنىڭ بەشىنى ئۇ ئۇلاپ بىر قىلىپ، قالغان ئالتە يوپۇقنىمۇ ئۇلاپ بىر قىلدى. [17] ئۇ بىرىنچى ئۇلاپ چىقىلغان چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا ئەللىك ئىزمە، ئىككىنچى ئۇلاپ چىقىلغان چوڭ پارچىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى قىسمىغا ئەللىك ئىزمە قادىدى.

[18] ئۇ چېدىر بىر پۈتۈن بولسۇن ئۈچۈن ھەم مىستىن ئەللىك ئىلغۇ ياساپ، ئىككى چوڭ پارچىنى ئۇلاپ قويدى.

[19] ئۇ بۇنىڭدىن باشقا چېدىرغا قىزىل بويالغان قوچقار تېرىسىدىن يوپۇق ياساپ ياپتى، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىدىنمۇ دېلفىن تېرىسىدىن ياسالغان يەنە بىر يوپۇقنى قاپلىدى.

[20] ئۇ مۇقەددەس چېدىرنىڭ تىك تاختايلىرىنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ تىكلىدى. [21] ھەربىر تاختاينىڭ ئۇزۇنلۇقى ئون گەز، كەڭلىكى بىر يېرىم گەز قىلىندى. [22] ھەربىر تاختاينىڭ ئىككىدىن تۇرۇمى بار ئىدى، ھەر ئىككى تاختاي شۇلار بىلەن بىر-بىرىگە چېتىلدى؛ ئۇ چېدىرنىڭ بارلىق تاختايلىرىنى شۇنداق ياسىدى.

[23] ئۇ چېدىرنىڭ تاختايلىرىنى شۇنداق ياسىدى: يىگىرمىسى جەنۇب تەرەپكە ئورنىتىلدى؛ [24] ئۇ بۇ يىگىرمە تاختاينىڭ تېگىگە كۈمۈشتىن قىرىق تەگلىك ياسىدى؛ بىر تاختاينىڭ ئاستىدىكى ئىككى تۇرۇمى ئۈچۈن ئىككىدىن تەگلىك، يەنە بىر تاختاينىڭ ئىككى تۇرۇمى ئۈچۈن ئىككىدىن تەگلىكنى ياسىدى.

[25] شۇنىڭدەك ئۇ چېدىرنىڭ ئۇدۇل تەرىپىگە، يەنى شىمال تەرىپىگە يىگىرمە تاختاي ياسىدى، [26] شۇنداقلا بۇلارنىڭ قىرىق تەگلىكىنى كۈمۈشتىن ياسىدى؛ بىر تاختاينىڭ تېگىگە ئىككىدىن تەگلىك، يەنە بىر تاختاينىڭ تېگىگە

ئىككىدىن تەگلىك ئورۇنلاشتۇرۇلدى. 27 چېدىرنىڭ كەينى تەرىپىگە، يەنى غەرب
تەرەپكە ئالتە تاختاينى ياساپ ئورناتتى. 28 ئۇ چېدىرنىڭ كەينى تەرىپىدىكى
ئىككى بۇلۇڭغا ئىككى تاختاينى ياساپ ئورناتتى. 29 بۇ بۇلۇڭ تاختايلىرى
ئاستىدىن ئۈستىگىچە ئىككى قات قىلىپ تاختايلارنى ئۆزئارا چېتىشتۇردى،
ئۈستى بىر ھالقىغا بېكىتىلدى. ئۇ ھەر ئىككىسىنى شۇنداق ياساپ، ئىككى
بۇلۇڭغا ئورناتتى. 30 شۇڭلاشقىمۇ ئۇ تەرىپىدە سەككىز تاختاي بولدى، ئۇلارنىڭ
كۈمۈشتىن ياسالغان ئون ئالتە تەگلىكى بار ئىدى؛ بىر تاختاينىڭ تېگىدە
ئىككى تەگلىك، يەنە بىر تاختاينىڭ تېگىدە ئىككى تەگلىك بار ئىدى.
31 بۇنىڭدىن باشقا ئۇ ئاكاتسىيە ياغىچىدىن بالداق ياسىدى؛ چېدىرنىڭ
بۇ تەرىپىدىكى تاختايلارغا بەش بالداقنى، 32 چېدىرنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى
تاختايلارغا بەش بالداقنى، چېدىرنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى تاختايلارغا، يەنى
غەرب تەرىپىدىكى تاختايلارغىمۇ بەش بالداقنى ياسىدى. 33 ئۇ تاختايلارنىڭ
ئوتتۇرىدىكى ئوتتۇرا بالداقنى بۇ تەرەپتىن ئۇ تەرەپكە يەتكۈزۈپ ياسىدى.
34 ئۇ تاختايلارنى ئالتۇن بىلەن قاپلاپ، بالداقلار ئۆتكۈزۈلىدىغان ھالقىلارنى
ئالتۇندىن ياساپ، بالداقلارنى ئالتۇن بىلەن قاپلىدى.
35 ئۇ نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار
ئارىلاشتۇرۇلۇپ ئىشلەنگەن بىر پەردە ياسىدى؛ ئۇنى كېرۇبلارنىڭ سۈرىتىنى
چېۋەرلىك بىلەن لايىھىلەپ نەپىس قىلىپ چۈشۈرۈپ، كەشتىلەپ چىقاردى.
36 ئۇنى ئېسىشقا ئۇ ئاكاتسىيە ياغىچىدىن تۆت خادا ياساپ، ئالتۇن بىلەن
قاپلىدى. ئۇلارنىڭ ئىلمەكلىرى ئالتۇندىن ياسالدى؛ خادىلارغا ئۇ كۈمۈشتىن
تۆت تەگلىكنى قۇيۇپ ياسىدى.
37 ئۇ چېدىرنىڭ كىرىش ئېغىزىغا نەپىس توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە
كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ ئىشلەنگەن بىر پەردە ياسىدى،
ئۇنى كەشتىچىگە كەشتىلەتتى. 38 ئۇ يەنە بۇ پەردىنىڭ بەش خادىسىنى
ئىلمەكلىرى بىلەن قوشۇپ ياسىدى؛ ئۇلارنىڭ باشلىرىنى ۋە بالداقلىرىنى
ئالتۇن بىلەن قاپلىدى[272]؛ ئۇلارنىڭ بەش تەگلىكى مىستىن ياسالدى.

---

272 «ئۇلارنىڭ باشلىرىنى ۋە بالداقلىرىنى ئالتۇن بىلەن قاپلىدى» ـــ 37:26 ئايەتتىكى مۇشۇ خادىلارنى «ئالتۇن بىلەن قاپلىغىن» دېيىلىدۇ. مۇشۇ ئايەتتە قاپلىنىش كۆلىمى دائىرىسى ئېنىق

ئەھدە ساندۇقىنى ياساش

37

1 ئاندىن بەزالەل ئەھدە ساندۇقىنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياسىدى؛ ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئىككى يېرىم گەز، ئېگىزلىكى بىر يېرىم گەز، كەڭلىكى بىر يېرىم گەز ئىدى. 2 ئۇ ئۇنىڭ ئىچى ۋە سىرتىنى ساپ ئالتۇن بىلەن قاپلىدى، ئۇنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىنىڭ چۆرىسىگە ئالتۇندىن گىرۋەك چىقاردى. 3 ئۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئالتۇندىن تۆت ھالقا قۇيۇپ، ئۇلارنى ئۇنىڭ تۆت چېتىقىغا[273] بېكىتتى؛ بىر تەرىپىگە ئىككى ھالقا، يەنە بىر تەرىپىگە ئىككى ھالقا بېكىتتى. 4 ئۇ ھەم ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ئىككى بالداق ياساپ، ھەر ئىككىسىنى ئالتۇن بىلەن قاپلىدى؛ 5 ئاندىن ساندۇق ئۇلار ئارقىلىق كۆتۈرۈلسۇن دەپ، بالداقلارنى ساندۇقنىڭ ئىككى يېنىدىكى ھالقىلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ قويدى.

6 ئۇ ساندۇقنىڭ ياپقۇچى سۈپىتىدە ئالتۇندىن ئۇزۇنلۇقى ئىككى يېرىم گەز، كەڭلىكى بىر يېرىم گەز بولغان بىر «كافارەت تەختى» ياسىدى. 7 ئۇ ئىككى كېرۇبنى ئالتۇندىن سوقۇپ ياسىدى؛ ئۇلارنى كافارەت تەختىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئورناتتى؛ 8 بىر كېرۇبنى بىر تەرىپىگە، يەنە بىر كېرۇبنى يەنە بىر تەرىپىگە ئورناتتى. ئۇ ئىككى تەرىپىدىكى كېرۇبلارنى كافارەت تەختى بىلەن بىر گەۋدە قىلدى[274]. 9 كېرۇبلار بىر-بىرىگە يۈزلىنىپ، قاناتلىرىنى كافارەت تەختىنىڭ ئۈستىگە كېرىپ، قاناتلىرى بىلەن ئۇنى يېپىپ تۇراتتى؛ كېرۇبلارنىڭ يۈزى كافارەت تەختىگە قارىتىلدى.

كۆرۈندۇ — قارىغاندا، پۈتۈن خادىلار ئەمەس، بەلكى پەقەت «باشلىرى» ۋە «چېتىق»لىرى ئالتۇن بىلەن قاپلىنىدۇ.

«بالداقلار» — ئۇلار خادىلارنى ئۆزئارا چېتىپ تۇرىدىغان تاياقچىلار بولۇپ، خادىلارنى مۇقىملاشتۇرۇش ۋە پەردىلەرنىمۇ كۆتۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ (17:38نى كۆرۈڭ). «بالداقلار»نىڭ باشقا تەرجىمىلىرى: «ھالقىلار» ياكى «چەمبەرلەر».

273 ياكى «پۇتىغا».

274 ياكى «ئۇ كېرۇبلار بىلەن كافارەت تەختىنى بىر پۈتۈن ئالتۇندىن ياسىدى».

شىرە

[10] ئۇ ھەم شىرەنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياسىدى؛ ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئىككى گەز، كەڭلىكى بىر گەز، ئېگىزلىكى بىر يېرىم گەز ئىدى. [11] ئۇ ئۇنى ساپ ئالتۇن بىلەن قاپلاپ، ئۇنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىنىڭ چۆرىسىگە ئالتۇندىن گىرۋەك چىقاردى. [12] ئۇ شىرەنىڭ چۆرىسىگە تۆت ئىلىك ئېگىزلىكتە بىر لەۋ ياسىدى؛ بۇ لەۋنىڭ چۆرىسىگمۇ ئالتۇندىن بىر گىرۋەك چىقاردى. [13] ئۇ شىرەگە ئالتۇندىن تۆت ھالقا ياساپ، بۇ ھالقىلارنى شىرەنىڭ تۆت بۇرجىكىدىكى چېتىققا ئورناتتى. [14] شىرەنى كۆتۈرۈشكە بالداقلار ئۆتكۈزۈلسۇن دەپ، ھالقىلار شىرە لېۋىگە يېقىن بېكىتىلدى. [15] شىرە ئۈچۈن ئۇ بالداقلارنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ، ئالتۇن بىلەن قاپلىدى؛ شىرە ئۇلار بىلەن كۆتۈرۈلەتتى. [16] ئۇ شىرەنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدىغان بارلىق بويۇملارنى، يەنى لېگەنلىرىنى، قاچا-قۇچا تەخسىلىرىنى، «شاراب ھەدىيەلىرى»نى قۇيىدىغان قەدەھ ۋە پىيالىلەرنىڭ ھەممىسىنى ساپ ئالتۇندىن ياسىدى.

چىراغداننى ياساش

[17] ئۇ ھەم چىراغداننى ساپ ئالتۇندىن ياسىدى؛ چىراغداننى سوقۇپ ياسىدى؛ چىراغداننىڭ پۇتى، غولى، قەدەھلىرى، غۇنچىلىرى ۋە گۈللىرى بىر پۈتۈن ئالتۇندىن سوقۇلدى. [18] چىراغداننىڭ غولىنىڭ ئىككى يېنىدىن ئالتە شاخچە چىقىرىلدى ــ چىراغداننىڭ بىر يېنىدىن ئۈچ شاخچە، ئۇنىڭ يەنە بىر يېنىدىن ئۈچ شاخچە چىقىرىلدى؛ [19] بىر يېنىدىكى ھەربىر شاخچىدە بادام گۈلى شەكلىدە غۇنچىسى ۋە چېچىكى بولغان ئۈچ قەدەھ چىقىرىلدى، يەنە بىر يېنىدىكى ھەربىر شاخچىدە بادام گۈلى شەكلىدە غۇنچىسى ۋە چېچىكى بولغان ئۈچ قەدەھ چىقىرىلدى. چىراغدانغا چىقىرىلغان ئالتە شاخچىنىڭ ھەممىسى شۇنداق ياسالدى. [20] چىراغداننىڭ غولىدىن[275] بادام گۈلى شەكلىدە غۇنچىسى ۋە چېچىكى بولغان تۆت قەدەھ چىقىرىلدى. [21] بۇلاردىن

[275] «غولىدىن» ــ يەنى غولىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمىدىن. 35-ئايەتنى كۆرۈڭ.

باشقا بىرىنچى ئىككى شاخچىنىڭ ئاستىدا بىر غۇنچە، ئىككىنچى ئىككى شاخچىنىڭ ئاستىدا بىر غۇنچە، ئۈچىنچى ئىككى شاخچىنىڭ ئاستىدا بىر غۇنچە ياسالغانىدى؛ چىراغدانغا چىقىرىلغان ئالتە شاخچىنىڭ ئاستىنىڭ ھەممىسى شۇنداق ئىدى. 22 ئۇنىڭ شۇ غۇنچىلىرى ھەم شاخچىلىرى چىراغدان بىلەن بىر گەۋدە قىلىندى ــ بىر پۈتۈن ساپ ئالتۇندىن سوقۇپ ياسالدى. 23 ئۇ چىراغداننىڭ يەتتە چىرىغىنى، شۇنداقلا ئۇنىڭ پىلىك قايچىلىرى بىلەن كۈلدانلىرىنى ساپ ئالتۇندىن ياسىدى. 24 ئۇ چىراغدان ۋە ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى بىر تالانت ساپ ئالتۇندىن[276] ياسىدى.

خۇشبۇيگاھنى ياساش

25 ئۇ يەنە خۇشبۇيگاھنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياسىدى. ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىر گەز، كەڭلىكى بىر گەز، ئېگىزلىكى ئىككى گەز بولۇپ، تۆت چاسا قىلىپ ياسالدى؛ تۆت بۇرجىكىدىكى مۈڭگۈزلەر ئۇنىڭ بىلەن بىر پۈتۈن قىلىپ ياسالدى. 26 ئۇ ئۇنى، يەنى ئۇنىڭ ئۈستىنى، تۆت ئەتراپىنى ھەم مۈڭگۈزلىرىنى ساپ ئالتۇن بىلەن قاپلىدى؛ ئۇنىڭ ئۈستى قىسمىنىڭ چۆرىسىگە ئالتۇندىن گىرۋەك چىقاردى. 27 ئۇنىڭغا ئالتۇندىن ئىككى ھالقا ياساپ، ئۇنىڭ گىرۋىكىنىڭ ئاستىغا بېكىتتى؛ ئۇلارنى ئىككى يېنىغا[277] ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بېكىتتى. خۇشبۇيگاھنى كۆتۈرىدىغان ئىككى بالداقنى سېلىش ئۈچۈن بۇلارنى خۇشبۇيگاھنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئورۇنلاشتۇردى. 28 ئۇ بالداقلارنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ، ئالتۇن بىلەن قاپلىدى.

29 ئۇ ھەم مۇقەددەس مەسىھلەش مېيىنى ياسىدى، ئاندىن ئەتىرچى چىقارغاندەك دورا-دەرمەكلەرنى تەڭشەپ ساپ خۇشبۇينى ياسىدى.

---

276 «بىر تالانت ئالتۇن» ــ بەلكىم 4.4 كىلوگرامچە بولۇشى مۇمكىن.

277 ياكى «ئىككى بۇرجىكىگە».

قۇربانگاھنى ياساش

38

[1] ئۇ كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياسىدى. قۇربانگاھ تۆت چاسا بولۇپ، ئۇزۇنلۇقى بەش گەز، كەڭلىكى بەش گەز، ئېگىزلىكى ئۈچ گەز قىلىندى. [2] ئۇ ئۇنىڭ تۆت بۇرجىكىگە قوشۇلىدىغان مۈڭگۈزلىرىنى ياسىدى؛ مۈڭگۈزلىرى قۇربانگاھ بىلەن بىر گەۋدە قىلىندى. قۇربانگاھنى مىس بىلەن قاپلىدى. [3] ئۇ قۇربانگاھنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى ــ ئۇنىڭغا خاس بولغان داسلارنى، گۈرجەكلەرنى، كورىلارنى، لاخشىگىرلارنى ۋە ئوتدانلارنىمۇ ياسىدى؛ ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى مىستىن ياسىدى. [4] قۇربانگاھ ئۈچۈن مىستىن بىر شالا ياسىدى؛ شالانى قۇربانگاھنىڭ قاپ بېلىنىڭ ئاستىدىكى گىرۋەكتىن تۆۋەنرەك تۇرىدىغان قىلدى؛ شالا قۇربانگاھنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا ئىدى. [5] ئۇ شالانىڭ تۆت بۇرجىكىگە بالداقلار ئۆتكۈزۈلىدىغان تۆت مىس ھالقىنى قۇيۇپ ياسىدى. [6] ئۇ بالداقلارنى ئاكاتسىيە ياغىچىدىن ياساپ، ئۇلارنى مىس بىلەن قاپلىدى. [7] ئاندىن ئۇ قۇربانگاھنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن بالداقلارنى قۇربانگاھنىڭ ئىككى يېنىدىكى ھالقىلارغا ئۆتكۈزۈپ قويدى. ئۇ قۇربانگاھنى تاختايلاردىن، ئىچىنى بوش قىلىپ ياسىدى.

يۇيۇنۇش دېسىنى ياساش

[8] ئۇ يەنە يۇيۇنۇش دېسىنى مىستىن، ئۇنىڭ تەگلىكىنىمۇ مىستىن ياسىدى؛ ئۇ بۇلارنى «كۆرۈشۈش چېدىرى»نىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ ئالدىدا خىزمەتتە بولغان ئاياللارنىڭ مىس ئەينەكلىرىدىن ياسىدى.

ئىبادەت جايىنىڭ ھويلىسى

[9] ئاندىن ئۇ چېدىرنىڭ ھويلىسىنىمۇ ياسىدى. ھويلىنىڭ جەنۇبىغا، يەنى جەنۇبقا يۈزلەنگەن تەرىپىگە نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن پەردىلەرنى

ياسىدى؛ ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى يۈز گەز ئىدى. 10 پەردىلەرنى ئېسىشقا يىگىرمە
خادا ۋە خادىلارنىڭ يىگىرمە تەگلىكىنى ئۇ مىستىن ياسىدى. خادىلارنىڭ
ئىلمەكلىرى ۋە بالداقلىرى كۈمۈشتىن ياسالغانىدى.
11 شۇنىڭغا ئوخشاش شىمال تەرىپىدىمۇ ئۇزۇنلۇقى يۈز گەز كېلىدىغان
پەردە بار ئىدى. پەردىلەرنى ئېسىشقا يىگىرمە خادا ۋە خادىلارنىڭ يىگىرمە
تەگلىكىنى ئۇ مىستىن ياسىدى. خادىلارنىڭ ئىلمەكلىرى ۋە بالداقلىرى
كۈمۈشتىن ياسالغانىدى.
12 شۇنىڭغا ئوخشاش غەرب تەرىپىدە ئۇزۇنلۇقى ئەللىك گەز كېلىدىغان
پەردە بار ئىدى؛ پەردىلەرنى ئېسىشقا ئون خادا ۋە خادىلارنىڭ ئون تەگلىكىنى
ئۇ مىستىن ياسىدى. خادىلارنىڭ ئىلمەكلىرى ۋە بالداقلىرى كۈمۈشتىن
ياسالدى.
13 ھويلىنىڭ شەرق تەرىپى، يەنى كۈن چىقىشقا يۈزلەنگەن تەرىپىنىڭ
كەڭلىكى ئەللىك گەز ئىدى. 14 بىر تەرىپىدە ئون بەش گەز كېلىدىغان
پەردە بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈچ خادىسى بىلەن ئۈچ تەگلىكى بار ئىدى. 15 يەنە بىر
تەرىپىدىمۇ ئون بەش گەز كېلىدىغان پەردە بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈچ خادىسى بىلەن
ئۈچ تەگلىكى بار ئىدى. 16 ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى پەردىلەرنىڭ ھەممىسى
نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن تىكىلگەنىدى.
17 ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى ھەممە خادىلارنىڭ تەگلىكى مىستىن، ئۇلارنىڭ
ئىلمەكلىرى ۋە بالداقلىرى كۈمۈشتىن ياسالدى؛ خادىلارنىڭ باشلىرىمۇ
كۈمۈشتىن قاپلانغانىدى. ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى ھەممە خادىلار كۈمۈشتىن
ياسالغان بالداقلار بىلەن بىر-بىرىگە چېتىلدى.
18 ھويلىنىڭ كىرىش ئېغىزىدىكى پەردە نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختكە
كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ، كەشتىچىلەر تەرىپىدىن
كەشتىلەندى؛ ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى يىگىرمە گەز، ئېگىزلىكى ھويلىدىكى
پەردىلەرنىڭ ئېگىزلىكىگە ئوخشاش بولۇپ بەش گەز ئىدى. 19 ئۇنىڭ تۆت
خادىسى بىلەن مىستىن ياسالغان تۆت تەگلىكى بار ئىدى؛ خادىلارنىڭ
ئىلمەكلىرى كۈمۈشتىن ياسالدى، ئۇلارنىڭ باشلىرى كۈمۈش بىلەن قاپلاندى
ۋە بالداقلىرى كۈمۈشتىن ياسالدى.

[20] مۇقەددەس چېدىرنىڭ ھەم چۈرىسىدىكى ھويلىنىڭ بارلىق مىق-قوزۇقلىرى مىستىن ياسالدى.

ئىبادەت چېدىرى ئۈچۈن ئاتالغان ماتېرىياللار

[21] مۇقەددەس چېدىر، يەنى «ھۆكۈم-گۇۋاھلىقى چېدىرى» ئۈچۈن ئاتالغان ماتېرىياللارنىڭ سانى تۆۋەندە خاتىرىلەنگەن (ئۇلار مۇسانىڭ بۇيرۇقى بىلەن، كاھىن ھارۇننىڭ ئوغلى ئىتامارنىڭ قول ئاستىدىكى لاۋىيلار مەسئۇل بولۇپ ساناقتىن ئۆتكۈزۈلۈپ، خۇداغا ئاتالغاندى): —

[22] يەھۇدا قەبىلىسىدىن بولغان خۇرنىڭ نەۋرىسى، ئۇرىنىڭ ئوغلى بەزالەل پەرۋەردىگار مۇساغا بۇيرۇغاننىڭ ھەممىسىنى ئادا قىلدى؛ [23] دان قەبىلىسىدىن بولغان ئاھىساماقنىڭ ئوغلى ئوھولىياب ئۇنىڭ ياردەمچىسى ئىدى؛ ئۇ بولسا نەققاشلىق-ئويمىچىلىق ئۇستىسى، لايىھىلىگۈچى ھەمدە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپتىن ئاق كاناپ رەختكە كەشتە تىكەلەيدىغان ئۇستا ئىدى.

[24] مۇقەددەس چېدىرنى ياساشقا ئىشلىتىلگەن ئالتۇن، يەنى «پۇلاڭلاتما ھەدىيە» سۈپىتىدە كەلتۈرۈلگەن ئالتۇننىڭ ھەممىسى مۇقەددەس جايدىكى شەكەلنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بويىچە يىگىرمە توققۇز تالانت يەتتە يۈز ئوتتۇز شەكەل ئىدى(278). [25] جامائەت ئارىسىدىن ساناقتىن ئۆتكۈزۈلگەن ئادەملەر تەرىپىدىن(279) كەلتۈرۈلگەن كۈمۈش بولسا مۇقەددەس جايدىكى شەكەلنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بويىچە بىر يۈز تالانت بىر مىڭ يەتتە يۈز يەتمىش بەش شەكەل ئىدى(280). [26] بۇ كۈمۈش نوپۇسى رويخەتكە ئېلىنغان كىشىلەردىن ئېلىنغانىدى — دېمەك، كىمكى يىگىرمە ياش يا ئۇنىڭدىن چوڭ، ساناقتىن ئۆتكۈزۈلگەنلەرنىڭ ھەربىرى بىر بېكا، يەنى مۇقەددەس جايدىكى شەكەلنىڭ

[278] بىر «تالانت» 3000 شەكەل ئىدى. «مۇقەددەس جايدىكى شەكەل»نىڭ بىرلىكى (ئالتۇن) 224 گرام بولغان بولسا، ئۇنداقتا بۇ ئالتۇنلارنىڭ ئېغىرلىقى تەخمىنەن 2 توننا بولغان بولىدۇ.

[279] بۇ «ئادەملەر» ئەركەك كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ («چۆل.» 1:2-46نى كۆرۈڭ)

[280] كۈمۈشكە نىسبەتەن «تالانت» ۋە «شەكەل»نىڭ بىرلىكى ئالتۇننىڭكىگە ئوخشاش بولسا، بۇ كۈمۈشلەرنىڭ ئېغىرلىقى تەخمىنەن 6.7 توننا بولغان بولىدۇ.

ئۆلچەم بىرلىكى بويىچە يېرىم شەكەل كۈمۈش بەردى. ساناقتىن ئۆتكەن كىشى ئالتە يۈز ئۈچ مىڭ بەش يۈز ئەللىك كىشى ئىدى.
[27] مۇقەددەس جاينىڭ تەگلىكلىرىنى ھەم ئوتتۇرىسىدىكى پەردىنىڭ تەگلىكلىرىنى قۇيۇشقا يۈز تالانت كۈمۈش كەتتى؛ يۈز تالانت كۈمۈشتىن يۈز تەگلىك ياسىلىپ، ھەربىر تەگلىك ئۈچۈن بىر تالانت ئىشلىتىلدى. [28] ئۇ قالغان بىر مىڭ يەتتە يۈز يەتمىش بەش شەكەل كۈمۈشتىن خادىلارنىڭ ئىلمەكلىرىنى ياسىدى، ئۇلارنىڭ باشلىرىنى قاپلىدى، شۇنىڭدەك ئۇلارنى بىر-بىرىگە چاتىدىغان بالداقلارنى ياسىدى.
[29] «پۇلاڭلاتما ھەدىيە» سۈپىتىدە كەلتۈرۈلگەن مىس بولسا يەتمىش تالانت، ئىككى مىڭ تۆت يۈز شەكەل چىقتى[281]. [30] بۇنىڭدىن ئۇ جامائەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ تەگلىكلىرىنى، مىس قۇربانگاھنى، ئۇنىڭ مىس شالاسى ۋە قۇربانگاھنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى، [31] ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى خادا تەگلىكلىرىنى، ھويلىنىڭ كىرىش ئېغىزىدىكى تەگلىكلەرنى، چېدىرنىڭ بارلىق قوزۇقلىرىنى ۋە ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى قوزۇقلارنىڭ ھەممىسىنى ياسىدى.

كاھىنلارنىڭ مۇقەددەس كىيىملىرىنىڭ تىكىلىشى

39 [1] پەرۋەردىگار مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپلار ئىشلىتىلىپ، مۇقەددەس چېدىرنىڭ خىزمىتىدە كىيىلىدىغان كاھىنلىق كىيىملەر، شۇنداقلا ھارۇننىڭ مۇقەددەس كىيىملىرى تەييار قىلىندى.
[2] بەزالەل ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار بىلەن نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختلەردىن ئەفودنى ياساپ تەييارلىدى. [3] ئۇلار ئالتۇننى سوقۇپ نېپىز قىلىپ، ئۇنى كېسىپ يىپ قىلدى، ئاندىن بۇلارنى ماھىرلىق بىلەن كۆك يىپلار، سۆسۈن يىپلار ۋە قىزىل يىپلاردىن ئاق كاناپ رەختكە لاھايىلەنگەن

[281] بىر «تالانت» مىس 1500 شەكەل ياكى بەزىدە 3000 شەكەل ھېسابلىنىدۇ؛ بىر شەكەل مىس 224 گرام ياكى 540 گرام بولۇشى مۇمكىن. ئۇنداقتا بۇ مىسنىڭ ئېغىرلىقى 23-92 توننا ئوتتۇرىسىدا بولسا كېرەك.

نۇسخىلار ئۇستىگە توقۇدى[282].

4 ئۇلار ئەفودنىڭ ئالدى ۋە كەينى قىسمىنى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئىككى مۈرىلىك تاسما ياسىدى؛ ئەفودنىڭ ئىككى تەرىپى بۇلار بىلەن بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇلدى. 5 ئەفودنىڭ ئۇستىگە باغلايدىغان بەلۋاغ ئەفود بىلەن بىر پۈتۈن قىلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭغا ئوخشاش سىپتا ئىشلىنىپ، ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار ۋە نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن ياسالدى؛ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى. 6 ئۇلار ئىككى ئاق ھېقىقنى ئىككى ئالتۇن كۆزلۈككە ئورنىتىپ، ئۇلارنىڭ ئۇستىگە خۇددى مۆھۈر ئويغاندەك ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ناملىرىنى ئويۇپ ياسىدى. 7 ئىسرائىلنىڭ ئوغۇللىرىغا ئەسلەتمە تاش بولسۇن ئۈچۈن، پەرۋەردىگار مۇساغا بۇيرۇغاندەك ئىككى ياقۇتنى ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىلىك تاسمىسىغا بېكىتىپ قويدى[283].

ھۆكۈم قوشىنىنى ياساش

8 ئۇ قوشىنىنى چېۋەر قوللارغا نەپىس قىلىپ كەشتىلىتىپ ياسىدى؛ ئۇنى ئەفودنى ئىشلىگەن ئۇسۇلدا ئالتۇن ۋە كۆك، سۆسۈن، قىزىل يىپلار بىلەن نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن ياسىدى. 9 ئۇلار قوشىنىنى ئىككى قات، تۆت چاسا قىلىپ ياسىدى؛ ئىككى قات قىلىنغاندا ئۇزۇنلۇقى بىر غېرىچ، كەڭلىكىمۇ بىر غېرىچ كېلەتتى. 10 ئۇنىڭ ئۇستىگە تۆت قاتار قىلىپ گۆھەرلەرنى ئورناتتى: — بىر قاتاردىكىسى قىزىل ياقۇت، سېرىق گۆھەر ۋە زۇمرەتلەر ئىدى؛ بۇ بىرىنچى قاتار ئىدى. 11 ئىككىنچى قاتارغا كۆك قاشتېشى، كۆك ياقۇت ۋە ئالماس، 12 ئۈچىنچى قاتارغا سۆسۈن ياقۇت، پىروزا ۋە سۆسۈن كۋارتس، 13 تۆتىنچى قاتارغا بېرىل ياقۇت، ئاق ھېقىق ۋە ئانارتاش ئورنىتىلدى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئالتۇن كۆزلۈككە بېكىتىلدى. 14 بۇ گۆھەرلەر ئىسرائىلنىڭ

---

282 ئەينى ئىبرانىي تېكىستنى چۈشىنىش بىر قەدەر تەس. ئۇنىڭ بىرنەچچە خىل تەرجىمىسى ئۈچرىشى مۇمكىن.

283 ئەفود توغرۇلۇق مۇناسىۋەتلىك سېخمىنى كۆرۈڭ.

ئوغۇللىرىنىڭ ناملىرىغا ۋەكىل قىلىنىپ، ئۇلارنىڭ ساندەك ئون ئىككى بولۇپ، مۆھۈر ئويغاندەك ھەربىر گۆھەرگە ئون ئىككى قەبىلىنىڭ نامى بىردىن-بىردىن پۈتۈلدى.

[15] ئۇلار قوشىنغا شوينىدەك ئىشلىگەن ساپ ئالتۇندىن ئىككى ئىشلىمە زەنجىر ياسىدى؛ [16] ئۇلار قوشىنغا ئالتۇندىن ئىككى كۆزلۈك ۋە ئىككى ھالقا ئىتىپ، ئىككى ھالقىنى قوشىنىنىڭ يۇقىرىقى ئىككى بۇرجىكىگە[284] بىكىتتى؛ [17] ئاندىن شۇ ئالتۇندىن ئىشلىپ ياسالغان ئىككى زەنجىرنى قوشىنىنىڭ يۇقىرىقى ئىككى بۇرجىكىدىكى ھالقىدىن ئۆتكۈزۈپ، [18] ئىشلىگەن شۇ زەنجىرلەرنىڭ ئىككى ئۇچىنى ئىككى كۆزلۈككە بىكىتىپ، كۆزلۈكلەرنى ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىلىك تاسمىسىنىڭ ئالدى قىسمىغا ئورناتتى. [19] بۇنىڭدىن باشقا ئۇلار ئالتۇندىن ئىككى ھالقا ياساپ، ئۇلارنى قوشىنىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئىككى بۇرجىكىگە[285] بىكىتتى؛ ئۇلار ئەفودقا تېگىشىپ تۇرىدىغان قىلىنىپ ئىچىگە قادالدى. [20] مۇندىن باشقا ئۇلار ئالتۇندىن يەنە ئىككى ھالقا ياساپ، ئۇلارنى ئەفودنىڭ ئىككى مۈرىلىك تاسمىسىنىڭ ئالدى تۆۋەنكى قىسمىغا، ئەفودقا ئۇلىنىدىغان جايغا يېقىن، كەشتىلەنگەن بەلۋاغدىن ئېگىزرەك قىلىپ بىكىتتى. [21] ئۇلار قوشىنىنىڭ ئەفودنىڭ بەلۋېغىدىن يۇقىرىراق تۇرۇشى، قوشىنىنىڭ ئەفودتىن ئاجراپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن كۆك شوينا بىلەن قوشىنىنىڭ ھالقىسىنى ئەفودنىڭ ھالقىسىغا چېتىپ قويدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

كاھىنلار كىيىدىغان باشقا كىيىملەرنىڭ تىكىلىشى

[22] بەزالەل ئەفودنىڭ ئىچىدىكى تونىنى پۈتۈنلەي كۆك رەڭلىك قىلدى. [23] تونىنىڭ باشقا كىيىلىدىغان تۆشۈكى دەل ئوتتۇرىسىدا، خۇددى ساۋۇتنىڭ ياقىسىدەك[286] ئىشلەنگەنىدى؛ يىرتىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ

284 ئىبرانىي تىلىدا «ئىككى بىقىنى».
285 ئىبرانىي تىلىدا «ئىككى بىقىنى».
286 «ساۋۇت» ــ جەڭچىنىڭ ئالاھىدە كىيىمى.

چۆرىسىگە پەۋاز ئىشلەندى. [24] ئۇلار تونىنىڭ ئېتىكىنىڭ چۆرىسىگە كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپتىن ئانارلارنى توقۇپ ئېسىپ قويىدى. [25] ئۇلار ھەمدە ئالتۇن قوڭغۇراقلارنى ياساپ، قوڭغۇراقلارنى تونىنىڭ ئېتىكىنىڭ چۆرىسىگە، ئانارلارنىڭ ئارىلىقىغا بىردىن ئېسىپ قويىدى؛ ھەر ئىككى ئانارنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر قوڭغۇراق ئېسىپ قويۇلدى. [26] كاھىنلىق خىزمىتىگە ئائىت قوڭغۇراقلار تونىنىڭ ئېتىكىنىڭ چۆرىسىگە بېكىتىلدى؛ بىر ئالتۇن قوڭغۇراق، بىر ئانار، بىر ئالتۇن قوڭغۇراق، بىر ئانار قىلىپ بېكىتىلدى؛ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

[27] ئۇلار ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتىن خالتا كۆڭلەكلەرنى تىكتى؛ [28] سەللىنى ئاق كاناپ رەختتە ياسىدى، شۇنداقلا چىرايلىق ئېگىز بۆكلەرنى ئاق كاناپ رەختتە، تامباللارنى نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتە تەييارلىدى؛ [29] بۇنىڭدىن باشقا ئۇلار بەلۋاغنىمۇ كۆك، سۆسۈن ۋە قىزىل يىپ ئارىلاشتۇرۇلۇپ كەشتىلەنگەن، نېپىز توقۇلغان ئاق كاناپ رەختتە تەييارلىدى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

[30] ئۇلار يەنە نەپىس تاختاينى، يەنى مۇقەددەس ئوتۇغاتنى ساپ ئالتۇندىن ياساپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۆھۈر ئويغاندەك: «پەرۋەردىگارغا مۇقەددەس قىلىندى» دەپ ئويۇپ پۈتتى؛ [31] ئۇلار ئوتۇغاتقا كۆك رەڭلىك يىپنى باغلاپ، ئۇنىڭ بىلەن ئوتۇغاتنى سەللىگە تاقىدى، بۇلار پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

مۇسانىڭ ياسالغان سەرەمجانلارنى كۆزدىن كەچۈرۈشى

[32] شۇ تەرىقىدە جامائەتنىڭ ئىبادەت چېدىرىنىڭ ھەممە قۇرۇلۇشى پۈتكۈزۈلدى؛ ئىسرائىللار پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىنىڭ ھەممىسىنى شۇ بويىچە قىلدى؛ شۇ تەرىقىدە ھەممىسىنى پۈتتۈردى. [33] ئۇلار چېدىرنى مۇسانىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى ــ چېدىر يوپۇقلىرىنى، ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى، ئىلمەكلىرىنى، تاختايلىرىنى، بالداقلىرىنى، خادىلىرى بىلەن تەگلىكلىرىنى، [34] شۇنىڭدەك قىزىل

بويالغان قوچقار تېرىسىدىن ياسالغان يوپۇق بىلەن دېلفىن تېرىسىدىن ياسالغان يوپۇقنى، «ئايرىما پەردە»نى، 35 ئەھدە ساندۇقى ۋە ئۇنىڭ بالداقلىرىنى، «كافارەت تەختى»نى، 36 شىرە ۋە ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى، شۇنداقلا «تەقدىم نانلار»نى، 37 ساپ ئالتۇندىن ياسالغان چىراغدان بىلەن ئۇنىڭ چىراغلىرىنى، يەنى ئۇستىگە تىزىلغان چىراغلارنى، ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرى ھەم چىراغ مېيىنى، 38 ئالتۇن خۇشبۇيگاھ[287]، مەسىھلەش مېيى، دورا-دەرمەكلەردىن ياسالغان خۇشبۇيىنى، چېدىرنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ پەردىسىنى، 39 مىس قۇربانگاھ بىلەن ئۇنىڭ مىس شالاسىنى، ئۇنىڭ بالداقلىرى بىلەن ھەممە ئەسۋابلىرىنى، يۇيۇش دېسى بىلەن ئۇنىڭ تەگلىكىنى، 40 ھويلىنىڭ چۆرىسىدىكى پەردىلەرنى، ئۇنىڭ خادىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ تەگلىكلىرىنى، ھويلىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ پەردىسى بىلەن ھويلىنىڭ تانىلىرى ۋە قوزۇقلىرىنى، مۇقەددەس چېدىرنىڭ، يەنى جامائەت چېدىرىغا ئائىت خىزمەتكە ئىشلىتىلىدىغان بارلىق ئەسۋابلارنى، 41 مۇقەددەس جايغا ئائىت خىزمەت ئۈچۈن تىكىلگەن كاھىنلىق كىيىمنى، يەنى ھارۇن كاھىنىنىڭ مۇقەددەس كىيىملىرى بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ كاھىنلىق كىيىملىرىنى بولسا، ھەممىسىنى ئېلىپ كەلدى.

42 بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئىسرائىللار پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بارلىق بۇيرۇغانلىرى بويىچە ئەنە شۇنداق ئادا قىلغانىدى. 43 مۇسا ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە تەپسىلىي قارىدى، مانا، ئۇلار پەرۋەردىگارنىڭ بۇيرۇغىنى بويىچە بۇ ئىشلارنى پۈتكۈزگەنىدى؛ بۇيرۇلغانىدەك، دەل شۇنداق قىلغانىدى؛ مۇسا بۇلارنى كۆرۈپ، ئۇلارغا بەخت-بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى.

ئىبادەت چېدىرىنىڭ تىكلىنىشى

40

1 ئاندىن پەرۋەردىگار مۇساغا مۇنداق ئەمر قىلدى: — 2 بىرىنچى ئاينىڭ بېشى، ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى سەن جامائەت چېدىرىنىڭ مۇقەددەسخانىسىنى[288] تىكلىگىن. 3 ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنى

287 «ئالتۇن خۇشبۇيگاھ» — ئىبرانىي تىلىدا «ئالتۇن قۇربانگاھ».

288 «مۇقەددەسخانىسى» — دېمەك، چېدىرنىڭ ئۆزى، يەنى «مۇقەددەس جاي» بىلەن «ئەڭ

ئۇنىڭ ئىچىگە قويۇپ، ئىچكى پەردە ئارقىلىق ئەھدە ساندۇقىنى توسۇپ
قويغىن؛ 4 شىرەنى چېدىرنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ، ئۈستىگە تىزىلىدىغان
نەرسىلەرنى تىزغىن؛ ئاندىن چىراغدانىنى ئەكىرىپ، ئۈستىگە چىراغلارنى
ئورۇنلاشتۇرغىن[289]. 5 ئالتۇن بىلەن قاپلانغان خۇشبۇي كۆيدۈرگۈچى
قۇربانگاھنى[290] ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنىڭ ئۇدۇلىغا تىكلەپ قويغىن؛
چېدىرنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ پەردىسىنى ئېسىپ قويغىن.
6 كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھنى مۇقەددەسخانىنىڭ، يەنى جامائەت
چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ ئالدىغا قويغىن؛ 7 ئاندىن يۇيۇش دېسىنى جامائەت
چېدىرى بىلەن قۇربانگاھنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، سۇ توشتۇرۇپ قويغىن.
8 ھويلىنىڭ چۆرىسىگە پەردىلەرنى بېكىتىپ، ھويلىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ
پەردىسىنى ئاسقىن؛ 9 ئاندىن «مەسىھلەش مېيى»نى ئېلىپ، ئىبادەت
چېدىرى ۋە ئۇنىڭ ئىچىدىكى بارلىق نەرسىلەرنى مەسىھلەپ، ئۇنى ۋە بارلىق
ھەممە ئەسۋابلىرىنى خۇداغا ئاتاپ مۇقەددەس قىلغىن. شۇنداق قىلىپ پۈتكۈل
چېدىر مۇقەددەس بولىدۇ. 10 سەن كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھنى، شۇنداقلا
ئۇنىڭ بارلىق ئەسۋابلىرىنى مەسىھلەپ، ئۇنى خۇداغا ئاتاپ مۇقەددەس
قىلغىن؛ بۇنىڭ بىلەن قۇربانگاھ «ئەڭ مۇقەددەس نەرسىلەر» قاتارىدا بولىدۇ.
11 سەن يەنە يۇيۇنۇش دېسى ۋە ئۇنىڭ تەگلىكىنى مەسىھلەپ مۇقەددەس
قىلغىن. 12 ئاندىن ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى جامائەت چېدىرىنىڭ كىرىش
ئېغىزىغا يېقىن ئەكىلىپ، ئۇلارنى سۇ بىلەن يۇغىن؛ 13 ھارۇنغا مۇقەددەس
كىيىملەرنى كىيدۈرۈپ، ماڭا كاھىنلىق خىزمەتتە بولۇشى ئۈچۈن ئۇنى مەسىھلەپ،
ماڭا ئايرىپ مۇقەددەس قىلغىن.
14 ئاندىن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىنى ئېلىپ كىرىپ، ئۇلارغا خالتا كۆڭلەكلەرنى
كىيدۈرۈپ، 15 ئۇلارنىڭ ئاتىسىنى مەسىھلىگىنىڭدەك ماڭا كاھىنلىق
خىزمىتىدە بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنىمۇ مەسىھلىگىن[291]. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ

مۇقەددەس جاي».

289 ياكى «يېقىپ قويغىن».

290 «خۇشبۇي كۆيدۈرگۈچى قۇربانگاھ» ــ خۇشبۇيگاھنى كۆرسىتىدۇ.

291 بۇ ئىشنىڭ، يەنى ھارۇن ۋە ئوغۇللىرىنى مەسىھلەپ كاھىنلىققا تەيىنلەش مۇراسىمىنىڭ

بۇ مەسىلىنىشى ئۇلار ئۇچۈن ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ئەبەدىي كاھىنلىقىنىڭ بەلگىسى بولىدۇ.

[16] مۇسا شۇنداق قىلدى؛ پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا نېمە بۇيرۇغان بولسا، ئۇ شۇنداق بەجا كەلتۈردى.

[17] شۇنداق بولدىكى، ئىككىنچى يىلنىڭ بىرىنچى ئېيىدا، ئاينىڭ بىرىنچى كۈنىدە ئىبادەت چېدىرى تىكلەندى[292].

[18] مۇسا چېدىرنى تىكىپ، تەگلىكلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، تاختايلىرىنى تىزىپ، ئۇلارنىڭ بالداقلىرىنى بېكىتىپ، خادىلىرىنى تىكلىدى. [19] مۇقەددەس چېدىرنىڭ ئۈستىگە ئىچكى يوپۇقنى ياپتى، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە تاشقى يوپۇقنى يېپىپ قويدى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

[20] ئاندىن ئۇ ھۆكۈم-گۇۋاھلىقنى[293] ئېلىپ، ئۇنى ساندۇق ئىچىگە قويدى؛ بالداقلارنى ئەھدە ساندۇقىنىڭ ھالقىلىرىدىن ئۆتكۈزۈپ، «كافارەت تەختى»نى ساندۇقنىڭ ئۈستىگە ئورۇنلاشتۇردى.

[21] ئەھدە ساندۇقىنى مۇقەددەس چېدىر ئىچىگە ئېلىپ كىرىپ، ئوتتۇرىغا «ئايرىما پەردە»نى تارتتى؛ شۇنداق قىلىپ ئۇ ھۆكۈم-گۇۋاھلىق ساندۇقىنى پەردە ئارقىلىق توسۇپ قويدى. ھەممە ئىش پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

[22] ئۇ شىرەنى جامائەت چېدىرىغا ئېلىپ كىرىپ، مۇقەددەس جاينىڭ شىمال تەرىپىگە، «ئەڭ مۇقەددەس جاي»دىكى پەردىنىڭ سىرتىغا قويدى. [23] «تەقدىم نانلار»نى شىرەنىڭ ئۈستىگە، پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىغا تىزىپ قويدى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى. [24] ئاندىن ئۇ چىراغدانىنى جامائەت چېدىرىغا ئېلىپ كىرىپ، ئۇنى مۇقەددەس جاينىڭ جەنۇب تەرىپىگە، شىرەنىڭ ئۇدۇلىغا قويدى، [25] چىراغلارنى پەرۋەردىگارنىڭ

تەپسىلاتلىرى «لاۋىيلار» 8-بابتا خاتىرىلەنگەن.

[292] «ئىككىنچى يىلى» — دېمەك، مىسىردىن چىققاندىن كېيىنكى ئىككىنچى يىلى.

[293] «ھۆكۈم-گۇۋاھلىق» خۇدا مۇساغا تاپشۇرغان «ئون پەرز» ياكى «ئون ئەمر» پۈتۈلگەن ئىككى تاش تاختاينى كۆرسىتىدۇ (18:31نى كۆرۈڭ).

ئالدىغا ئورۇنلاشتۇردى[294]؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

26 ئاندىن ئۇ خۇشبۇيىنى كۆيدۈرگۈچى ئالتۇن قۇربانگاھنى[295] ئىچىدىكى پەردىنىڭ ئالدىغا تىكلىدى؛ 27 ئۇنىڭ ئۈستىدە ئېسىل خۇشبۇيىنى كۆيدۈردى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

28 ئۇ ئىبادەت چېدىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىغا پەردە تارتتى. 29 ئاندىن كۆيدۈرمە قۇربانلىق قۇربانگاھىنى جامائەت چېدىرىدىكى مۇقەددەس جاينىڭ كىرىش ئېغىزىغا يېقىن قويدى؛ ئۇنىڭ ئۈستىدە كۆيدۈرمە قۇربانلىق ۋە قوشۇمچە ئاشلىق ھەدىيەسىنى[296] ئۆتكۈزدى؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

30 يۇيۇنۇش دېسىنى جامائەت چېدىرى بىلەن قۇربانگاھنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ، يۇيۇشقا ئىشلىتىلىدىغان سۇنى داسقا توشقۇزۇپ قۇيدى.

31-32 مۇسا ۋە ھارۇن بىلەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرى قاچانلا جامائەت چېدىرىغا كىرسە ياكى قۇربانگاھقا يېقىن بارسا، پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قوللىرىنى شۇ سۇدا يۇياتتى. بۇلار پەرۋەردىگارنىڭ مۇساغا بۇيرۇغىنىدەك قىلىندى.

33 ئاندىن ئۇ چېدىر ھەم قۇربانگاھنىڭ ئەتراپىغا ھويلا پەردىسىنى تىكلەپ، ھويلىنىڭ كىرىش ئېغىزىنىڭ پەردىسىنى تارتتى. شۇ تەرىقىدە مۇسا پۈتكۈل ئىشنى تاماملىدى.

پەرۋەردىگارنىڭ پارلاق نۇرىنىڭ ئىبادەت چېدىرىنى قاپلىشى

34 شۇنىڭ بىلەن بۇلۇت جامائەت چېدىرىنى قاپلاپ، پەرۋەردىگارنىڭ جۇلاسى ئىبادەت چېدىرىنى تولدۇردى. 35 بۇلۇت سايە چۈشۈرۈپ، پەرۋەردىگارنىڭ جۇلاسى چېدىرنى تولدۇرغىنى ئۈچۈن، مۇسا جامائەت چېدىرىغا كىرەلمىدى. 36 قاچانكى بۇلۇت جامائەت چېدىرىدىن كۆتۈرۈلسە، ئىسرائىللار سەپەرگە

---

294 ياكى «يېقىپ قويدى».

295 «خۇشبۇي كۆيدۈرگۈچى ئالتۇن قۇربانگاھ» خۇشبۇيگاھنى كۆرسىتىدۇ.

296 «(كۆيدۈرمە قۇربانلىقنىڭ) قوشۇمچە ئاشلىق ھەدىيەسى» ــ ھەربىر كۆيدۈرمە قۇربانلىققا بىر ئاشلىق ھەدىيە قوشۇپ سۇنۇلۇشى كېرەك (مەسىلەن، «چۆل.» 28-29-بابلارنى كۆرۈڭ).

ئاتلىناتتى. ھەربىر قېتىم سەپەردە شۇنداق بولاتتى. [37] بۇلۇت كۆتۈرۈلمىسە ئۇلار قوزغالماي، تاكى كۆتۈرۈلىدىغان كۈنگىچە سەپەرگە چىقمايتتى. [38] چۈنكى كۈندۈزى پەرۋەردىگارنىڭ بۇلۇتى مۇقەددەس چېدىر ئۈستىدە تۇراتتى، كېچىسى ئۇنىڭ ئۈستىدە ئوت كۆرۈنەتتى؛ پۈتكۈل ئىسرائىل جەمەتىنىڭ كۆز ئالدىدا ئۇلارنىڭ بارلىق قىلغان سەپەرلىرىدە شۇلار كۆرۈنەتتى.

قوشۇمچە سۆز

«قوشۇمچە سۆز»دە بىز ئادەتتىكىدەك كىتابتىكى كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى بەكرەك تارتىدىغان بەزى ئىشلار ياكى چۈشىنىش تەسرەك بولغان بەزى يەرلەر ئۈستىدە توختىلىمىز.

مىسىردىكى «18-سۇلالە» ۋە ئۇنىڭ بەزى تارىخىي تەپسىلاتلىرى

مىسىردىكى «18-سۇلالە» «ھىسكوسلار» سۇلالىسىنى ئاغدۇرۇپ ئورنىنى باستى. «ھىسكوسلار» شەمنىڭ ئەۋلادلىرى بولۇپ، ئۇلار شەمنىڭ ئەۋلادلىرىدىن بولغان يەھۇدىي قەبىلىلىرىگە ئىلتىپات كۆرسەتكەن بولۇشى مۇمكىن. مىسىردىكى «18-سۇلالە»نىڭ تارىخىي تەپسىلاتلىرى مىسىردا بەزى قەدىمكى ئابىدىلەر ۋە پاپىرۇسلاردا (ئارخېئولوگلار تاپقان قەدىمكى ئورام يازمىلاردا) خاتىرىلەنگەن بولۇپ، تەپسىلاتلىرىنى «مىسىردىن چىقىش»نىڭ تارىخى بىلەن سېلىشتۇرۇش تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بىر ئىش بولىدۇ. شۇ ئابىدىلەر ۋە پاپىرۇسلاردىن بىلىشىمىزچە، «18-سۇلالە» دەۋرىدىكى پىرەۋنلەرنىڭ ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقىتلىرى ھەم ئۇلارنىڭ تەپسىلاتلىرى تۆۋەندىكىدەك: —

1. ئاقموس (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1570-1546-يىللار).

ئاقموس يەھۇدىيلارغا دوست بولغان «ھىسكوسلار»نى ئاغدۇرغان پادىشاھ ئىدى. شۇڭا ئۇ توغرۇلۇق: «ئۇ ۋاقىتلاردا يۈسۈپنى بىلمەيدىغان يېڭى بىر پادىشاھ مىسىردا تەختكە چىقتى» دەپ خاتىرىلىنىدۇ (8:1)

2. ئامەنخوتەپ I (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1546-1526-يىللار).

ئامەنخوتەپ بەلكىم يەھۇدىي ئوغۇل بوۋاقلارنى ئۆلتۈرۈش يارلىقىنى چۈشۈرگەن پادىشاھ بولۇشى مۇمكىن (22:1).

3. تۇتموس I (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1526-1512-يىللار). تۇتموس Iنىڭ بىرىنچى خانىشى ئۇنىڭغا «خۇتشەپسۇت» دېگەن بىر قىزنى تۇغۇپ بەردى. تۇتموس I ئۆلگەندىن كېيىن، خۇتشەپسۇتنىڭ ئانا بۆلەك بىر تۇغقان ئىنىسى (تۇتموس II)

تەختكە چىققۇدەك ياشقا كىرگۈچە خۇتشەپسۇت مىسىرغا «مۇۋەققەت پادىشاھ» بولۇپ تۇردى.

ئىشەنچىمىز باركى، مۇسانى بوۋاق ۋاقتىدا دەريادىن سۈزۈۋالغان «پىرەۋنىڭ قىزى» دەل مۇشۇ خۇتشەپسۇت ئىدى. ئۇ قويغان «مۇسا» (ئىبرانىي تىلىدا «موشى») دېگەن ئىسىمنىڭ مەنىسى «سۇدىن تارتىۋالغان» ئىدى؛ ھالبۇكى، مىسىر پادىشاھلىرى (پىرەۋنلەر) پەرزەنتلىرىگە ئىسىم قويغاندا، ئادەتتە ئۆزلىرىنىڭ مەلۇم بىر بۈتىنىڭ نامىغا «موس» ياكى «موشى» دېگەن قوشۇمچىنى قوشۇپ، ئاندىن ئۇنى ئۆز پەرزەنتىنىڭ ئىسمى قىلاتتى. مەسىلەن، يۇقىرىقى «تۇتموس»نى ئالساق، «تۇت» بىر بۈتىنىڭ نامى، «موشى» ياكى «موس» دېگەنلەر بولسا، «سوۋغات» ياكى «تارتۇق» دېگەنلىك بولۇپ، «تۇتموس» دېگەن ئىسىم ««تۇت» بەرگەن ئادەم» دېگەنلىك بولاتتى (ئوقۇرمەنلەر «موس» دېگەن قوشۇمچىنى مىسىر پادىشاھلىرىنىڭ نەسەبنامىسىدىن كۆپ ئۇچرىتالايدۇ). يەنە ئالايلۇق، مىسىرلىقلار قۇياشقا چوقۇناتتى. شۇڭا، «قۇياش» (مىسىر تىلىدا «را») ئۇلارنىڭ بىر بۈتى ھېسابلىناتتى؛ مىسىردا ئۆتكەن پادىشاھ «راموس» ياكى «راموسس» دېگەننىڭ مەنىسى: «قۇياش بەرگەن» دېگەنلىك بولىدۇ.

شۇڭا كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، «مۇسا» دېگەن ئىسىم ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئىككىنچى تەركىبى بولۇشى مۇمكىن. لېكىن ئىسمىنىڭ بىرىنچى تەركىبى مىسىرلىقلارنىڭ مەلۇم بىر بۈتىنىڭ نامى بولغاچقا، بۇ قىسمىنى ئېلىۋېتىپ، پەقەت ««موشى» دېگەن قوشۇمچىنى ئۆز ئىسمى قىلىپ ئىشلەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

4. تۇتموس II (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1512-1504-يىللار).

ئىشىنىمىزكى، تۇتموس II ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقىتلاردا «مۇسا مىسىرلىقلارنىڭ بارلىق بىلىم-ھېكمىتى بىلەن تەربىيىلىنىپ، سۆزدە ۋە ئەمەلدە ئىنتايىن قابىلىيەتلىك ئادەم بولۇپ چىقتى» («روس.» 20:7).

5. تۇتموس III (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1504-1447-يىللار)

تۇتموس III خۇتشەپسۇتقا ئۆچ بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان ئادەملەرنى ۋە نەرسىلەرنى كۆزدىن يوقىتىشقا ئۇرۇناتتى. مۇسا شۇ چاغلاردا شاھزادە ھېسابلانغاچقا، ئادەتتىكىدەك ئۇنىڭ مەلۇم بىر «قول بېشى»نى ئۆلتۈرۈشى «ھېچ گەپ ئەمەس» ئىدى؛ لېكىن مۇسا خۇتشەپسۇت بىلەن مۇناسىۋەتلىك

بولغاچقا، قۇل بېشىنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئەھۋالىمۇ چاتاق ئىدى. تۇتموس III خۇتشەپسۇتنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن قىرىق يىل ھۆكۈم سۈردى؛ مۇسامۇ مۇشۇ ۋاقىتلاردا چۆل-باياۋاندا تۇردى.

6. ئامەنخوتەپ II (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1447-1425-يىللار)

ئامەنخوتەپ II بەلكىم مۇسا پەيغەمبەرنىڭ: «پەرۋەردىگارنىڭ خەلقىنى قويۇپ بەرگىن» دېگەن تەلىپىنى رەت قىلغان، «مىسىردىن چىقىش»تا تەسۋىرلىنىدىغان «كۆڭلى قاتتىق، جاھىل پىرەۋن» دەل شۇ بولسا كېرەك. ئىسرائىللار ئۇ ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقىتتا مىسىردىن چىققان بولسا كېرەك.

7. تۇتموس IV (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1425-1417-يىللار).

تۇتموس IV مىسىرنىڭ تارىخنامىسى بويىچە ئامەنخوتەپ IIنىڭ «تۇنجى ئوغلى» ئەمەس ئىدى. ئامەنخوتەپ IIنىڭ «تۇنجى ئوغلى»نىڭ نېمە بولغانلىقى «مىسىردىن چىقىش»نى ئوقۇغان بارلىق ئوقۇرمەنلەرگە ئاياندۇر.

8. ئامەنخوتەپ III (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1417-1379-يىللار)

ئامەنخوتەپ III ئاجىز بىر پادىشاھ بولۇپ، ئەسلىدە ئۇ ھۆكۈم سۈرگەن «قانائان زېمىنى» قولىدىن چىقىپ كەتتى. دەل شۇ ۋاقىتلاردا يەشۇئا پەيغەمبەر قانائان زېمىنغا كىرىپ ئۇنى ئىگىلىگەنىدى.

9. ئامەنخوتەپ IV (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 1379-1361-يىللار)

ئامەنخوتەپ IVمۇ ئاجىز بىر پادىشاھ ئىدى، ئۇ سىرتتىكى ھېچقانداق ئەللەرگە تاجاۋۇز قىلمىغان؛ ئۇنىڭ دەۋرىدە «باتۇر ھاكىملار» ئىسرائىللار تۇرغان پەلەستىنگە ھۆكۈم سۈرۈشنى باشلىغانىدى.

«مىسىردىن چىقىش» 3:14-15، 3:6
خۇدانىڭ «ياھۋەھ» دېگەن ئالاھىدە نامى ــ «مەن ئۆزۈمدۇرمەن» «ئەزەلدىن بار بولغۇچىمەن»

«ياھۋەھ» دېگەن نامنى ئادەتتە «پەرۋەردىگار» دەپ تەرجىمە قىلىمىز. مۇشۇ 3:6-ئايەتتە خۇدا مۇساغا ئۆزىنى ئاشكارا قىلغاندىن كېيىن: «مەن ئىبراھىمغا، ئىسھاققا ۋە ياقۇپقا قادىر-مۇتلەق تەڭرى سۈپىتىدە كۆرۈندۈم؛

لېكىن «ياھۋەھ» دېگەن نامىم بىلەن ئۇلارغا ئاشكارا تونۇلمىدىم» دېگەن سۆزلىرىنى ئوقۇغان سەگەك ئوقۇرمەنلەر بەلكىم سەل ھەيران قېلىشى مۇمكىن. چۈنكى ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ياقۇپنىڭ تەرجىمىھالىنى ئوقۇغانلار بۇ ئۈچ ئاتىمىزنىڭ خۇدانىڭ نامىنىڭ «ياھۋەھ» ئىكەنلىكىنى بىلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ (مەسىلەن، «يار.» 7:12، 8، 22:14، 25-22:26، 13:28). ئەمدى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى نېمە؟

ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ياقۇپ كەچۈرمىشلىرىدە دەرۋەقە خۇدانى كۆپرەك «ھەممىگە قادىر» دەپ تونۇغان ــ دېمەك، خۇدانىڭ كۈچ-قۇدرىتىنىڭ زور، ئۇلۇغ ئىكەنلىكىنى بېشىدىن كۆپ ئۆتكۈزگەن. ھالبۇكى، خۇدانىڭ «ياھۋەھ» دېگەن نامىنىڭ مەنىسى ئۇلارغا تېخى تولۇق ئايان بولمىغان. چۈنكى «مەن ئۆزۈمدۇرمەن» دېگەننىڭ ياكى «ئەزەلدىن بار بولغۇچىمەن» دېگەن بۇ نام خۇدانىڭ (ئا) ئۆزگەرمەس تەبىئىتىنى؛ (ئە) ئۆز ئەھدىسىگە مۇتلەق سادىق بولىدىغانلىقىنى، يەنى «ئۆز ئەھدىسىدە تۇرغۇچى خۇدا» ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. خۇدانىڭ خاراكتېرىنىڭ بۇ ئىككى تەرىپى پەقەت ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەنلا ئىسپاتلىنىپ كۆرسىتىلىشى مۇمكىن. مۇسا پەيغەمبەر دەل شۇ ئىشنى ئىسپاتلىغانكى، ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ياقۇپنىڭ دەۋرىدىن تۆت يۈز يىل كېيىنكى مۇسانىڭ دەۋرىدىمۇ خۇدانىڭ ئىبراھىم، ئىسھاق ۋە ياقۇپ بىلەن باغلىغان ئەھدىلىرى يەنىلا پۈتۈنلەي ئىناۋەتلىك بولىدۇ. ئادەملەر ئۆزىنىڭ قىلغان ۋەدىلىرىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ ياكى ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمايدۇ، ئەمما خۇدا ھەرگىز ئۆزى ئېيتقان بىرمۇ سۆزنى ياكى ئۆز ئالدىدا ئېيتقاد بىلەن قىلىنغان ھەرقانداق ئىلتىجانىڭ بىرمۇ سۆزىنى ئۇنتۇمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن مۇسا ۋە شۇ دەۋردىكىلەر خۇدانىڭ خاراكتېرىنىڭ ئاتا-بوۋىلىرى كۆرمىگەن بىر تەرىپىنى بىلىپ ئىسپاتلاشقا مۇيەسسەر بولىدۇ.

22-2:3 «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى»

بۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ سالاھىيىتى توغرۇلۇق ئوقۇرمەنلەر «تەبىرلەر»نى كۆرسۇن.

26-24:4

«ئەمما مۇسا سەپەر قىلىپ بىر قونالغۇغا كەلگەندە، پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا ئۇچراپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى».

بۇ ئايەت، شۈبھىسىزكى، ئوقۇرمەنلەرگە ئىنتايىن غەلىتە تۇيۇلۇشى كېرەك؛ خۇدا مۇسانى چاقىرىپ ئۇنى مىسىرغا قايتقۇزغاندىن كېيىن نېمىشقا ھازىر «ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى»؟

بۇ ئىشتا ئايان قىلىنىدىغان ھەقىقەت ئىنتايىن چوڭقۇر مەنىلىك ۋە ئەھمىيەتلىك بولۇپ، ھەممىمىزنىڭ خۇدادىن قورقۇش يولىنى توغرا ئىگىلىشىمىز ئۈچۈن بۇ ھەقىقەتنى تولۇق بىلىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ؛ مۇسا پەيغەمبەر بۇ ھەقىقەتنى ئۆز خەلقىگە ئۆگىتىشتىن ئىلگىرى، ئۆزى ئۇنى بۇ دەھشەتلىك ۋە قورقۇنچلۇق يولدا ئوبدان ئۆگىنىشى كېرەك ئىدى.

مۇسا مىسىرلىق شاھزادە سۈپىتىدە بېقىپ چوڭ قىلىنغان بولسىمۇ، دەسلەپتە ئۆز ئانىسى تەرىپىدىن ئېمىتىلگەن، ئەمچەكتىن ئايرىلغان شۇنداقلا چوڭ قىلىنىپ تەربىيە كۆرگەن (ئانىسى بۇ ئىش ئۈچۈن پىرەۋۇننىڭ قىزى تەرىپىدىن ئىش ھەققى ئالاتتى! ــ «مىس.» 2:9-10). شۇڭا مۇسا ئۆز ئانىسىدىن، يەھۇدىي خەلقىنىڭ ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرى ئىكەنلىكىنى، شۇڭا يەھۇدىي خەلقىنىڭ خۇدا ئىبراھىمغا ئەھدە بىلەن بېرىشكە ۋەدە قىلغان زېمىنغا مىراسخورلار ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ بىلگەن بولسا كېرەك؛ ۋە يەنە شۇ ئەھدىنىڭ ھۆرمىتىنىڭ بەلگىسى ۋە سىمۋولى سۈپىتىدە ئىسرائىلدا تۇغۇلغان ھەربىر ئوغۇل بالا سەككىزىنچى كۈنىدە سۈننەت قىلىنىشى كېرەك، دەپ ئۆگەنگەن بولسا كېرەك.

«مىسىردىن چىقىش» 4-بابتىن كۆرۈندۇكى، مۇسا پەيغەمبەر ئوغۇللىرىدىن بىرىنى (بەلكىم ئىككىنچى ئوغلى ئەلىئېزەرنى) سۈننەت قىلماي، خۇداغا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقان بولسا كېرەك. بەلكىم ئايالى زىپپوراھ يەھۇدىي بولمىغىنى ئۈچۈن دەسلەپتە مۇسانىڭ شۇنداق قىلىشىغا قارشى چىققان بولۇشى مۇمكىن (25:4-26). ئۇنىڭ مۇسادىن ئاچچىقلىنىپ ئېيتقان سۆزلىرىگە قارىغاندا («سەن دەرۋەقە ئالدىمدا قان تۆكەر بىر ئەر ئىكەنسەن!»)، زىپپوراھ سۈننەت قىلىشنى قانلىق ھەم ئەھمىيەتسىز بىر مۇراسىم دەپ قارىغان بولسا كېرەك.

ئەمدى خۇدا مۇسانى ئۆز خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا چۆل-باياۋاندا چاقىرغىنىدا نېمىشقا ئۇنى شۇ ئىشنى قىلمىغانلىقى توغرۇلۇق ئەيىبلىمىدى؟ بەلكى، نېمىشقا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنى توسۇپ، ئىتائەتسىزلىكى تۈپەيلىدىن «ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى»؟ بۇ بەكمۇ غەلىتە كۆرۈنمەمدۇ؟

بۇ ئىشتا خۇدانىڭ مۇتلەق پاك-مۇقەددەسلىكىنىڭ ۋە شۇنداقلا ئۇنىڭ ئۆز خەلقىنى تەربىيىلەشكە سادىق بولغانلىقىنىڭ بىر قىسمىنى غىل-پال كۆرۈپ قالىمىز؛ ئۇنىڭ خەلقىگە قىلغان تەربىيىسى بولسا ئۇلارنىڭمۇ پاك-مۇقەددەس بولۇشى ئۈچۈندۇر. بۇ پاك-مۇقەددەسلىكىنىڭ بىر قىسمى ئۇنىڭ بارلىق سۆز-كالامىغا پۈتۈنلەي كۆڭۈل بۆلۈشىمىزدىن ئىبارەت بولىدۇ.

ئەمەلىيەتتە خۇدا مۇسا پەيغەمبەرنى سىناپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىلىرى ئارقىلىق تاپشۇرۇۋالغان ئۆزىنىڭ سۆز-كالامىنى قەدىرلەيدىغان ياكى قەدىرلىمەيدىغانلىقىنى كۆزىتىۋاتاتتى. بۇ ئىش خۇددى خۇدا مۇساغا: «مەن ساڭا مەلۇم بىر ئىشنى بىرلا قېتىم ئېيتسام، كۇپايە بولماسمۇ؟» ياكى «ھەممە ئەمرىمنى ساڭا بىۋاسىتە دېيىشىم كېرەكمۇ؟» دېگەندەك بولاتتى. ئەمما مۇسا پەيغەمبەر شۇ ۋاقىتقىچە ئۆز ھاياتىدىكى قىلغان ھەممە ئىشنى توغرا دەپ قاراپ كەلگەن بولسا كېرەك ــ بەلكىم: «خۇدا ئۆزى ماڭا كارامەت بىر ۋەزىپىنى ئامانەت قىلغان ئەمەسمۇ، شۇڭا ھەممە ئىشىم مۇكەممەلدۇر» دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن.

مۇسا ئايالى تەرىپىدىن قۇتقۇزۇلىدۇ. ئايالى ئوغلىنىڭ سۈننىتىنى ئۆزى ئۈتكۈزىدۇ. بىز شۇنى ئېنىق كۆرىمىزكى، خۇدانىڭ «ئۆلتۈرمەكچى بولغىنى» مۇسانىڭ ئايالى ئەمەس، بەلكى مۇسانىڭ ئۆزىدۇر؛ شۇڭا يەنە كۆرىمىزكى، خۇدا بۇ ئىشنىڭ مەسئۇلىيىتىنى زىپپوراھدىن ئەمەس، بەلكى مۇسادىن سورايدۇ. مۇسا پەيغەمبەر ئۆز ئائىلىسىدە پەيدا بولغان بۇ ئىتائەتسىزلىككە مەسئۇل ئىدى.

شۇنىڭدەك، خۇدانىڭ ئائىلىسى بولغان جامائەت ئۈچۈن مەسئۇلىيەتكە مۇيەسسەر قىلىنغان كىشىلەر خۇدانىڭ سۆز-كالامىغا ئىتائەت قىلىشقا مۇتلەق كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك، شۇنداقلا ھېچقانداق باشباشتاقلىق قىلماسلىقى ياكى ئىشنى ئاددىي چاغلىماسلىقى كېرەك: ــ «كىمگە كۆپ بېرىلسە، ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلىنىدىغىنى كۆپ بولىدۇ. چۈنكى ئادەملەر كىمگە كۆپ ئامانەت قويغان بولسا، ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلىدىغىنىمۇ كۆپ بولىدۇ» («لۇقا» 48:12).

شۇڭا بىز تۆۋەندىكى خۇلاسىلەرگە كەلسەك بولىدۇ: ــ

(ئا) ھەرقانداق شەخس، ھەتتا پەيغەمبەرمۇ خۇدانىڭ يوليورۇقى بىلەن، شۇنداقلا خۇدانىڭ بەرىكىتىنى كۆرگەن ھالدا مەلۇم بىر ئىشنى ئىجرا قىلىۋاتقان بولسىمۇ، بۇ ئۇنىڭ بارلىق ئىشلىرىنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىگە باراۋەر بولمايدۇ. خۇدادىن كەلگەن بەخت-بەرىكەتنىڭ ئۆزى شۇنى كۆرگۈچى ئادەمنىڭ ھەممە ئىشنى كەم-كۈتىسىز دەپ ئىسپاتلىغان بولمايدۇ.

(ئە) شۇڭا، گەرچە ئۆز ھاياتىمىزدا خۇدادىن بەخت-بەرىكەتنى ياكى ئىلتىپات (جۈملىدىن خۇدانىڭ ئالاھىدە يوليورۇقىنى قوبۇل قىلىپ) كۆرۈۋاتقان بولساقمۇ، «ھەممە ئىشىمىز دۇرۇستۇر» دەپ ئويلاپ كەتمەسلىكىمىز كېرەك («1كور.» 4:4نى كۆرۈڭ). شۇنىڭ بىلەن بىز ھەرقانداق ۋاقىتتا «ھەر تەرەپتە كەمتەر بولۇپ» («روس.» 19:20) ۋە توغرا بولسا باشقىلارنىڭ پىكرىنى قوبۇل قىلىشقا تەييار تۇرۇشىمىزغا توغرا كېلىدۇ («ياق.» 17:3). ھەتتا روسۇللارمۇ بەزىدە ئىشلارنى خاتا چۈشىنىپ قالىدۇ («گالاتىيىلىقلارغا» 2:11-14).

مىسىر زېمىنىغا چۈشكەن ئاپەتلەر ــ «مىسىرنىڭ بۇت-ئىلاھلىرىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىش» (12:12)

خۇدا مۇسا پەيغەمبەرگە مىسىرلىقلارنىڭ بۇتلىرى توغرۇلۇق ئىنتايىن قىزىق بىر سۆز قىلىدۇ: ــ «چۈنكى مەن ئۇ كېچىسى مىسىر زېمىنىنى كېزىپ ئۆتىمەن؛ مەن مىسىر زېمىنىدا مەيلى ئىنسان بولسۇن، مەيلى ھايۋان بولسۇن ئۇلارنىڭ تۇنجى تۇغقان ئەركەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرىمەن؛ شۇنىڭ بىلەن مەن مىسىرنىڭ بارلىق بۇت-ئىلاھلىرىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىمەن؛ مەن پەرۋەردىگاردۇرمەن» (12:12)

بۇ ئىش توغرىسىدا خۇدا كېيىن يەنە مۇساغا ئەسلىتىدۇ: ــ

«بۇ چاغدا مىسىرلىقلار ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرۋەردىگار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلەرنى، يەنى بارلىق تۇنجى ئوغۇللىرىنى دەپنە قىلىۋاتاتتى؛ پەرۋەردىگار مىسىرلىقلارنىڭ مەبۇدلىرىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم چۈشۈردى» («چۆل.» 4:33).

مۇقەددەس يازمىلاردىكى تەلىملەردىن شۇنى بىلىمىزكى، بۇتلار ياكى «ئىلاھلار» ئەمەلىيەتتە ئىنسانلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدىن ياكى جىن-شەيتانلارنىڭ ئالدامچىلىقىدىن چىققان نەرسىلەردۇر. ئۇنداقتا خۇدا قايسى جەھەتتە ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن «ھۆكۈم چىقىرىدۇ»؟

بۇ، شۈبھىسىزكى، «ئالدامچىنىڭ سالاھىيىتىنى پاش قىلىش»، «تەسىرلىرىنى يوقىتىش» «بۇتپەرەسلىكنىڭ ئەخمەقانىلىكىنى ئاشكارا قىلىش» دېگەنلىك بولسا كېرەك.

بىلىشىمىزچە، مىسىرلىقلار سەكسەندىن كۆپ بۇت-ئىلاھقا چوقۇناتتى. ئۇلار ھەربىر بۇت-ئىلاھ كائىناتنىڭ مەلۇم بىر دائىرىسىنى باشقۇرىدۇ، دەپ قارايتتى. بۇ دائىرە شۇ بۇت-ئىلاھنىڭ «ھۆكۈمرانلىقى» بولاتتى. ئىنجىلدا جىن-شەيتانلارنىڭ شۇنداق دائىرىسى چەكلىك «ھۆكۈمرانلىق»لىرىنىڭ مەۋجۇت بولغانلىقى بايان قىلىنىدۇ (مەسىلەن، «مات.» 29:24، «رىم.» 38:8، «ئەف.» 13:3، 12:6، «كول.» 15:2نى كۆرۈڭ). لېكىن خۇدا مىسىرغا چۈشۈرگەن ئون بالايىئاپەتنىڭ ھەربىرى مىسىرلىقلارنىڭ مەلۇم بىرنەچچە بۇتلىرىنىڭ «ھۆكۈمرانلىق»لىرىنىڭ يوق بولغانلىقىنى ياكى خۇدانىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئالدىدا ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلايتتى. مۇشۇ يەردە سەھىپە چەكلىمىسى بولغاچقا، بۇنى تەپسىلىي كۆرسەتمەيمىز، لېكىن تۆۋەندىكى ئۈچ مىسال بۇنى ئېنىق كۆرسىتىدۇ: —

(ئا) 1-ئاپەت، يەنى نىل دەرياسىنى قانغا ئايلاندۇرۇش تۆۋەندىكى بۇتلارغا «تەسىر يەتكۈزدى»: —

«نىل دەرياسىنى قانغا ئايلاندۇرۇش» دېگەن ئاپەت «ئىلاھ» دەپ قارالغان نىل دەرياسىغا، «نىل دەرياسىنى مۇداپىئە قىلغۇچى ئىلاھ» دەپ قارالغان «كنۇ» دېگەن بۇتقا، «نىل دەرياسىنىڭ روھى» دەپ قارالغان «ھاپى» دېگەن بۇتقا، نىل دەرياسى «ئۇنىڭ قېنى» دەپ قارالغان «ئوسىرىس» دېگەن بۇتقا ۋە نىل دەرياسىنىڭ «تىمساھ ئىلاھ»ىغا چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن «ھۆكۈم چىقارغان» — مەسىلەن، نىل دەرياسىدىكى بارلىق تىمساھلار ئۆلگەن ياكى دەريادىن ھەيدىۋېتىلگەن بولسا كېرەك.

(ئە) 5-ئاپەت، يەنى مىسىرلىقلارنىڭ چارۋاي ماللىرىغا چۈشۈرۈلگەن ۋابا؛ بۇ تۆۋەندىكى بۇتلارغا «تەسىر يەتكۈزدى»: —

«تاھ» دېگەن ئىلاھنىڭ ۋەكىلى بولغان، مۇقەددەس دەپ قارالغان «ئاپىس» دېگەن بۇقا؛ «را» دېگەن «كاتتىۋاش ئىلاھ»نىڭ ۋەكىلى بولغان مۇقەددەس دەپ قارالغان «نەۋىس» دېگەن بۇقا؛ «نون» دېگەن بۇتقا ۋەكىل بولغان مۇقەددەس دەپ قارالغان قوچقار. بۇ بۇتلارنىڭ ۋەكىلى بولغان بۇ ھايۋانلار دائىم ئىبتىزلاردا بېقىلغاچقا، شەكسىز ۋابا بىلەن ئۆلتۈرۈلگەندى.

(ب) 9-ئايەت، يەنى قاراڭغۇلۇق ئاپىتى. بۇ مىسىرلىقلارنىڭ «ئاسمانلار ۋە ھاۋا رايىنى باشقۇرغۇچى» دەپ قارالغان كۆپ بۇتلىرىغا، بولۇپمۇ «كاتتىۋاش ئىلاھ»، يەنى «قۇياش ئىلاھى» بولغان «را»غا تەسىر يەتكۈزگەن بولسا كېرەك. پىرەۋن «رانىڭ ئوغلى» دەپ قارىلاتتى.

بۇ يولدا مىسىرلىقلار قەدەممۇ-قەدەم ئاسمان-زېمىننى ياراتقان ھەقىقىي خۇدانى تونۇشقا يېتەكلەندى. بۇ باشلىنىش جەريانى ئاۋۋال ئۇلارغا ئانچە ئېغىر ئازاب كەلتۈرمىدى. ئاۋۋالقى ئۈچ ئايەت بولسا ھەممە ئادەمگە تەسىر يەتكۈزدى؛ تۆتىنچى ئايەتتىن باشلاپ خۇدا ئۆز خەلقىنى مىسىرلىقلاردىن پەرق ئېتىپ، ئايەتلەر پەقەت مىسىرلىقلارغا چۈشتى. مىسىرلىقلارنىڭ توۋا قىلىپ ئىسرائىلنىڭ خۇداسىغا ئېتىقاد قىلىشىغا ئۇلارغا ئېنىق بىر پۇرسەت يارىتىپ بېرىلسۇن دەپ، شۇ يولدا ئايەتلەر تەدرىجىي قاتتىق دەرىجىگە يەتتى.

5:20 «سەن بۇنداق نەرسىلەرگە باش ئۇرما ياكى ئۇلارنىڭ قۇللۇقىغا كىرمە ياكى ئۇلارغا خىزمەت قىلما. چۈنكى مەنكى پەرۋەردىگار خۇدايىڭ ۋاپاسىزلىققا ھەسەت قىلغۇچى خۇدادۇرمەن. مەندىن نەپرەتلەنگەنلەرنىڭ قەبىھلىكلىرىنى ئۆزلىرىگە، ئوغۇللىرىغا، ھەتتا نەۋرە-چەۋرىلىرىگىچە چۈشۈرىمەن».

بالىلار ئۆز ئاتىسىنىڭ گۇناھلىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ، ئەلۋەتتە؛ لېكىن مۇشۇ يەردە: «مەندىن نەپرەتلەنگەنلەرنىڭ قەبىھلىكلىرىنى ئۆزلىرىگە، ئوغۇللىرىغا... چۈشۈرىمەن»، شۇنداقلا «ھەتتا نەۋرە-چەۋرىلىرىگىچە» دېگەننىڭ مەنىسى نېمە؟

مۇقەددەس كىتابتىكى «جازا» دېگەن سۆزنىڭ ھەرخىل مەنىسى ئۇستىدە ئويلىنىش پايدىلىق ئىشتۇر. مۇقەددەس كىتابنىڭ ھەر يەرلىرىدىن روشەنكى، خۇدانىڭ بىزنىڭ گۇناھىمىز ئۇستىگە ئادىل، تېگىشلىك بولغان بىرلا جازاسى بولسا دوزاختۇر ـ بۇ خۇدادىن ئايرىلىپ، ئۇنىڭ ھۇزۇرىدىن مەھرۇم بولۇش دېگەنلىك، بۇ يەنە «مەڭگۈلۈك ئۆلۈم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ (ھەر جايدا پات-پات تەكرارلىغىنىمىزدەك، خۇش خەۋەر شۇكى، بىزدە كەچۈرۈم-مەغپىرەت ۋە نىجات پۈرستى بولسۇن دەپ، ئەيسا مەسىھ ھەممىمىزنىڭ بارلىق گۇناھىمىزنىڭ جازاسىنى ئۆز تېنى ۋە روھىدا كۆتۈرۈپ قوبۇل قىلغان).

«مىس.» 20:5تە «قەبىھلىكلىرىنى... چۈشۈرۈش» (ئىبرانىي تىلىدا «پاخاد»)نىڭ كۆپ تەرەپلىك مەنىسى بار: ـ ئاساسىي مەنىسى «يوقلاش»تۇر. خۇدا بىزنى «يوقلىسا»، توۋا قىلمىغان بولساق نەتىجىسى «جازا» بولىدۇ؛ توۋا قىلغان بولساق «يوقلاش»نىڭ نەتىجىسى بەخت-بەرىكەت بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايەتتە «يوقلاش»نىڭ مەنىسى چوقۇم «جازا»نى ئىپادىلىشى كېرەك. ئەگەر بۇ جازا تولۇق بولسا، نەتىجىسى باللار ئاتىسىنىڭ گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن دوزاخقا چۈشۈشى كېرەك ئىدى. ئۇنداقتا ھېچقايسىمىزدا ئۈمىد يوق بولاتتى. بىراق «جازا» بەزى ۋاقىتلاردا تولۇق مەنىسىدە ئەمەس، ئايرىم مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ؛ ئۇ «تەربىيە»نىڭ مەنىسىدە بولۇشى مۇمكىن؛ مەسىلەن، ئاتا ئۆز باللىرىنى تەربىيە ئۈچۈن جازالىغىنىدا: «باللامنى قانداق جازالىسام بولار؟» دەپ ئويلىمايدۇ، بەلكى «قانداقلا جازا بولسا ئۇنىڭغا ساۋاق، ئۇنىڭغا تەربىيە بولسۇن؟» دەپ ئويلايدۇ. ئەمەلىيەتتە مۇقەددەس كىتابنىڭ كۆپ يەرلىرىدە «جازا» شۇ مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ، شۇ يەرلەردە «جازا» خۇدانىڭ ئادەمنى دوزاخقا چۈشۈرىدىغانلىقىنى، يەنى «گۇناھقا تېگىشلىك ۋە ئادىل بولغان جازا»سىنى كۆرسەتمەيدۇ.

ئەمدى «مىسىردىن چىقىش» 5:20گە كەلسەق، ئاتىنىڭ گۇناھلىرىنىڭ بەزى نەتىجىلىرىنى باللىرىغا چۈشىدۇ دېگىلى بولىدۇ. بىزنىڭچە تۆۋەندىكى خۇلاسىلەرگە كېلىشكە توغرا كېلىدۇ: ـ

(1) ئاتىنىڭ گۇناھلىرى باللارغا شۇ تەرەپتە تەسىر يەتكۈزىدۇكى، باللار ئاتىنىڭ گۇناھلىرىنى كۆرۈپ ئۇلارنى دورىسا، ئاتىلىرىغا بولغان جازا بولىدۇ؛ شۇ يولدا بەزى چاغلاردا ئاتىلار باللىرى ئارقىلىق ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ نەتىجە-مېۋىسىنى كۆرىدۇ

ۋە تېتىيدۇ، ھەممە قىلمىشلىرىنىڭ يىرگىنچلىكىنى كۆرۈپ، توۋا قىلىشى مۇمكىن.

(2) ئاتىنىڭ گۇناھلىرى باللارغا شۇ تەرەپتە تەسىر يەتكۈزىدۇكى، باللار بۇ دۇنيادا ئاتىسىنىڭ گۇناھلىرىنىڭ ئاقىۋىتىدىن جاپا تارتىدۇ. مەسىلەن، بىر ھاراقكەش دادا بولسا، ئۇ پۇلنى ھاراققا بۇزۇپ چاچسا، باللىرى ياخشى ئۆگىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ. ئەزاكىيال پەيغەمبەر بۇنىڭغا بىر مىسال بولىدۇ ــ ئۆز خەلقىنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن، ئۇ ئامالسىز سۈرگۈن بولغان («ئەزاكىيال» 1-بابنى ۋە ئىزاھاتلارنى كۆرۈڭ). باشقا مىساللاردىن يەنە ئىككىنى كۆرۈش ئۈچۈن تەۋرات، «2سام.» 1:12-25، ۋە «يەش.» 5:39-8 ئايەتلەرنىمۇ كۆرۈڭ. بىرىنچى مىسالدىن، ناتان پەيغەمبەرنىڭ داۋۇت پەيغەمبەرنى گۇناھلىرى ئۈچۈن ئەيىبلىگىنىنى، گۇناھلىرىنىڭ ئاقىۋىتى، جۈملىدىن داۋۇتنىڭ يېڭىلا تۇغۇلغان بوۋىقىنىڭ دۇنيادىن كەتكىنىنى كۆرىمىز. ئىككىنچى مىسالدىن ھەزەكىيا پادىشاھنىڭ تەكەببۇرلىشىپ كەتكىنىنىڭ كېيىنكى دەۋرلەرگە يەتكۈزگەن زىيانلىرىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

(3) ئىسرائىل مىسىردىن چىققاندىن كېيىنكى دەۋرلەردە، ئەزاكىيال پەيغەمبەرنىڭ: «ئوغۇل ئاتىسىنىڭ قەبىھلىكىنىڭ جازاسىنى كۆتۈرمەيدۇ، ۋە ياكى ئاتا ئوغلىنىڭ قەبىھلىكىنىڭ جازاسىنى كۆتۈرمەيدۇ» («ئەز. 20:18) دېگەن بايانى خۇدانىڭ مۇساغا ئېيتقان سۆزىنىڭ پۈتۈنلەي تەربىيە بېرىش، توغرا يولغا باشلاش يولىدا ئېيتىلغىنىنى ئايان قىلىدۇ. «ئەز.» 20:18دە بولسا «جازا» ئۆزىنىڭ تولۇق مەنىسىدە، يەنى روھىي، مەڭگۈلۈك ھايات-مامات جەھەتتە ئىشلىتىلگەن بولسا كېرەك. ئاتىنىڭ گۇناھلىرى ئوغلىنىڭ توۋا قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلىپ يېتىشىگە توسالغۇ بولمايدۇ ۋە شۇنىڭدەك، ئۇنىڭغا توۋا قىلماسلىقى ئۈچۈن ھېچقانداق باھانە بولالمايدۇ. ئوغۇل ئۆز گۇناھىغا توۋا قىلسا، ئۇنىڭ خۇدانىڭ ھوزۇرىدا تۇرۇشىغا، مەڭگۈلۈك ھاياتقا ئېرىشىشىگە ھېچقانداق توسالغۇ مەۋجۇت ئەمەس. «گۇناھ سادىر قىلغۇچى جان ئىگىسى ئۆلىدۇ» دېگەنىنىڭ مەنىسى «ئەز. 8:33دە ئىزاھلىغىنىمىزدەك، جىسمانىي جەھەتتىكى ئۆلۈمدىن باشقا يەنە بىر ئۆلۈمنى كۆرسىتىشى كېرەك. ھەممىمىز ئۆلىمىز ــ بىراق شۇ چاغدا بىز خۇدانىڭ ھوزۇرىدىن ئايرىلغان ھالدا ئۆلسەك، بۇ ھەقىقەتەن بىر پاجىئەدۇر، مەڭگۈلۈك ئۆلۈمدۇر. ئوخشاشلا «رەزىل كىشى بارلىق گۇناھلىرىدىن يېنىپ توۋا قىلىپ، مېنىڭ بارلىق بەلگىلىمىلىرىمنى تۇتۇپ، ئادىللىق ھەم ئادالەتنى يۈرگۈزگەن بولسا،

ئۇ جەزمەن ھايات بولىدۇ، ئۇ ئۆلمەيدۇ» («ئەز.» 21:18) ۋە ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان باشقا ئايەتلەردىمۇ كۆرسىتىلگەن «ھايات» پەقەت «ئۆلۈمدىن ئامان قېلىش» ياكى «تۆرمۇشنىڭ داۋامى» ئەمەس، بەلكى «ئالىي دەرىجىدىكى بىر ھايات»نى، «ھەقىقىي ھايات»نى كۆرسىتىشى كېرەك. بۇ دەل ئىنجىل بىزگە يەتكۈزگەن تەلىم: «مانا مەڭگۈلۈك ھايات ــ ئۇ بولسىمۇ، سەن ھەقىقىي خۇدانى ھەم سەن ئەۋەتكەن ئەيسا مەسىھنى تونۇشتىن ئىبارەتتۇر» («يۇھ.» 3:17). مەڭگۈلۈك ھايات جىسمانىي ئۆلۈم بىلەن ئەمەس، بەلكى ھەقىقىي ئىماننىڭ پەيدا بولغان دەقىقىسى بىلەن باشلىنىدۇ؛ ئۇ پەقەت «ياشاشنىڭ ئۈزلۈكسىز داۋامى»لا ئەمەس، بەلكى تىرىك خۇدا بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتىن ئىبارەتتۇر.

بۇ ھەقىقەتتىن بىلىمىزكى، خۇدانىڭ مۇسا پەيغەمبەرگە ئېيتقان «قەبىھلىكنى... چۇشۇرۇش»ى پەقەت ۋاقىتلىق، جىسمانىي بىرخىل ھۆكۈم-جازانىڭ دائىرىسىدىلا چەكلىنىدۇ. «ئىككىنچى، ئۈچىنچى ياكى تۆتىنچى ئەۋلادلار»دا، ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىدىن تۇۋا قىلىش نىيىتى بولغانلارغا بۇ جىسمانىي جازالار چەكلىنىشى ياكى پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى مۇمكىن – ھەممىدىن مۇھىمى شۇكى، مەسىھ بۇ دۇنياغا قايتىپ كەلگۈچە، خۇدا بىلەن ھەقىقىي ئالاقىدە بولۇپ ھايات ئۆتكۈزۈش يولى بارلىق ئىنسانلارغا ئىزچىل ئوچۇق تۇرىدۇ.

«قانائانىيلارنى يوق
قىلىڭلار» دېگەن ئەمر توغرۇلۇق

«مېنىڭ پەرىشتەم سېنىڭ ئالدىڭدا مېڭىپ، سېنى ئامورىيلار، ھىتتىيلار، پەرىززىيلەر، قانائانلار، ھىۋىيلار ۋە يەبۇسلارنىڭ زېمىنىغا ئېلىپ كىرىدۇ؛ مەن بولسام ئۇلارنى يوقىتىمەن. ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرىغا باش ئېگىپ ئىبادەت قىلما، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى دورىما، بەلكى ئۇلارنى يوقىتىپ، ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى ئۆرۈپ چېقىۋەت» («مىس.» 23:23-24، «قان.» 7-بابنىمۇ كۆرۈڭ).

تەۋرات ۋە ئىنجىلنى ئوقۇيدىغان ئاقكۆڭۈل كىشىلەرنىڭ بېشى بەزىدە شۇ نۇقتا توغرۇلۇق قايمۇقۇپ قالىدۇ. ئىنجىلدا رەب ئەيسا مەسىھ بىزگە ھەتتا

دۈشمەنلىرىمىزگىمۇ مېھىر-مۇھەببەت كۆرسىتىڭلار، دەپ بۇيرۇغان يەردە، تەۋراتتا «مىسسىردىن چىقىش»تىكى مۇشۇ يەردە نېمىشقا ئىسرائىللارغا مۇشۇ ئادەملەرنى يوقىتىڭلار، دەپ بۇيرۇلغان؟ نېمىشقا تەۋراتنىڭ باشقا يەرلىرىدىمۇ شۇنداق بۇيرۇق كۆرۈلىدۇ؟ خۇدانىڭ ئىرادىسى زادى نېمە؟ ئۇنداق بۇيرۇق زالىملىق ئەمەسمۇ؟

بۇنداق سوئالغا جاۋاب بېرىش ئۈچۈن بىز ئاۋۋال قانائانلارنىڭ ئەھۋالى بىلەن ئىسرائىللارنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلىي كۆرۈپ چىقىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ: ــ

(ئا) قانائانىيلارنىڭ ئەھۋالى

تۆت يۈز يىل ئىلگىرى خۇدا ئىبراھىمغا قانائان زېمىنىنى بېرىشكە ۋەدە قىلغان ۋاقتىدا ئۇنىڭغا يەنە مۇنداق دېگەنىدى: ــ

«پەرۋەردىگار ئابرامغا: جەزمەن بىلىشىڭ كېرەككى، سېنىڭ نەسلىڭ ئۆزلىرىنىڭ بولمىغان بىر زېمىندا مۇساپىر بولۇپ، شۇ يەردىكى خەلقنىڭ قۇللۇقىدا بولىدۇ ۋە شۇنداقلا، بۇ خەلق ئۇلارغا تۆت يۈز يىلغىچە جەبىر-زۇلۇم سالىدۇ. لېكىن مەن ئۇلارنى قۇللۇققا سالغۇچى شۇ تائىپىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىمەن. كېيىن ئۇلار نۇرغۇن بايلىقلارنى ئېلىپ شۇ يەردىن چىقىدۇ. ئەمما سەن بولساڭ، ئامان-خاتىرجەملىك ئىچىدە ئاتا-بوۋىلىرىڭغا قوشۇلىسەن؛ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپ ئاندىن دەپنە قىلىنىسەن. لېكىن شۇ يەردە تۆت ئەۋلاد ئۆتۈپ، نەسلىڭ بۇ يەرگە يېنىپ كېلىدۇ؛ چۈنكى ئامورىيلارنىڭ قەبىھلىكىنىڭ تېخى زىخى توشمىدى» («يار.» 15:15-17).

«ئامورىيلارنىڭ قەبىھلىكىنىڭ تېخى زىخى توشمىدى» ياكى «ئامورىيلارنىڭ قەبىھلىكى تېخى توشمىغانىدى» دېگەن سۆزلەر بىزگە، گەرچە زېمىندىكىلەرنىڭ گۇناھى شۇ زاماندا ناھايىتى ئېغىر بولغىنى بىلەن، خۇدا ئۇلارنىڭ بېشىغا ھۆكۈمىنى چۈشۈرگۈچە ئۇلارغا تېخى تۇۋا قىلغۇدەك ۋاقىت بەرمەكچى ئىدى، دەپ كۆرسىتىدۇ. ئەگەردە «قەبىھلىكىنىڭ زىخى توشقان» بولسا، ئۇنداقتا ئىنسان گۇناھقا تولغان بولۇپلا قالماي، بەلكى ئۇنىڭ ئاخىر بېرىپ

خۇدا ئالدىدا توۋا قىلىپ قىلمىشلىرىنى تۈزىتىش پۇرسەتلىرىنى رەت قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا خۇدانىڭ ئىبراھىمغا بولغان بۇ سۆزى شۇنى كۆرسىتىدۇكى، كەلگۈسى بىر زاماندا ئۇ بۇ رەزىل قەبىلىلەرنى (ئامورىيلار قانائانىيلار قەبىلىلەرنىڭ كاتتابېشىدۇر) زېمىنىدىن، شۇنداقلا يەر يۈزىدىن يوقاتماقچى ئىدى.

بىز «قانائانىيلارنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشلىرى قانداق ئىدى؟» دەپ مۇقەددەس كىتابنىڭ باشقا قىسىملىرىدىن ئىزدىسەك ياكى ئارخېئولوگىيلىك ئىسپاتتىن تەكشۈرسەك، نەتىجىسى ئوخشاش چىقىدۇ؛ ئۇلار دەرۋەقە «ۋەھشىي ئىلاھلارغا» چوقۇنغۇچىلار بولۇپ، بۇتپەرەسلىككە باغلىق ھەرخىل نەپرەتلىك ۋە يىرگىنچلىك ئىشلارنى قىلاتتى، جۈملىدىن ئىنسانلار (بولۇپمۇ ئۆز باللىرى)نى قۇربانلىق قىلاتتى. بۇتخانىلىرىدا ھەرخىل پاھىشىۋازلىق ۋە بەچچىۋازلىق ئۆتكۈزۈلەتتى (شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئارىسىدا ھەرخىل ساقايماس جىنسىي كېسەللىكلەر تارقالغان ئىدى)، ئۆرپ-ئادەتلىرى ھەرخىل زۇلۇم-رەھىمسىزلىكتىن ئايرىلمايتتى. شۇنداق بىر خەلق خۇدانىڭ خەلقى ئىسرائىلنى بۇلغاپلا قالماي، بەلكى يىرگىنچلىكلىكىنى پۈتكۈل دۇنياغا يۇقتۇرۇشى مۇمكىن ئىدى. ياخشى بىر تاشقى كېسەل دوختۇرى ئادەمنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ تېنىدىن ئۆلۈك ئەتلىرىنى كېسىۋەتكىنىدەك، خۇدامۇ شۇ كىشىلەرنى دۇنيادىن كېسىۋەتمەكچى ئىدى؛ ئىسرائىل بولسا ئۇنىڭ پىچىقى بولاتتى.

(ئە) ئىسرائىلنىڭ ئەھۋالى: –

تەۋرات دەۋرىدىكى خۇدانىڭ ئىسرائىلغا تاپىلىغان بارلىق ئەمرلىرى توغرۇلۇق توختالغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ خۇدانىڭ نىجاتىنى تېخى تولۇق كۆرمىگەن بىر خەلق ئىكەنلىكىنى يادىمىزدا تۇتۇشىمىز كېرەك. شۇڭا تەۋراتتا خاتىرىلەنگەن ئەمرلەر بەلكىم خۇدانىڭ كۆڭلىدىكىدەك مەقسەت-مۇددىئالىرىنى تولۇق بىلدۈرۈپ كېتەلمەسلىكى مۇمكىن؛ بەلكى ئۇ كۆڭلى قاتتىق بىر خەلق قوبۇل قىلغۇدەك، ئۇلارغا نىسبەتەن مۇمكىن بولىدىغان، ئۇلار ئادا قىلالىغۇدەك ئەمرلەرنى تاپشۇرغان. بۇ ئىش رەببىمىزنىڭ «مات.» 3:19-9-ئايەتتە «تالاق بېرىش» توغرۇلۇق بولغان سۆزلىرىدە ئېنىق چۈشەندۈرۈلىدۇ، بولۇپمۇ 7-8-ئايەتتە خاتىرىلەنگەن بۇ مىسالدا: –

«پەرىسىيلەر ئۇنىڭدىن يەنە: ــ
ئۇنداقتا، مۇسا پەيغەمبەر نېمە ئۈچۈن تەۋرات قانۇنىدا ئەر كىشى ئۆز ئايالىغا تالاق خېتىنى بەرسىلا ئاندىن ئۇنى قويۇۋېتىشكە بولىدۇ، دەپ بۇيرۇغان؟ ــ دەپ سوراشتى.
ئۇ ئۇلارغا: ــ
تاش يۈرەكلىكىڭلاردىن مۇسا پەيغەمبەر ئاياللىرىڭلارنى تالاق قىلىشقا رۇخسەت قىلغان؛ لېكىن ئالەمنىڭ باشلىنىشىدا بۇنداق ئەمەس ئىدى» ــ دېدى».

خۇداغا مىڭ تەشەككۈر، «يېڭى ئەھدە» تۈزۈلۈشى بىلەن، يەنى ئۆز روھىنىڭ كۈچ-قۇدرىتى ۋە چەكسىز ئىلتىپاتى بىلەن، خۇدانىڭ بارلىق ئەمرلىرىگە، جۈملىدىن «سىلەرگە دۈشمەنلىك بولغانلارغا مېھىر-مۇھەببەت كۆرسىتىڭلار، سىلەردىن نەپرەتلەنگەنلەرگە ياخشىلىق قىلىڭلار، سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلغانلارغا دۇئا قىلىڭلار» («ماتتا» 5-بابنى كۆرۈڭ) دېگەنگە ئەمەل قىلىشقا ئۈرگۈپ چىقىدىغان يېڭى قەلبلەر ۋە يېڭى روھلار باردۇر. مانا بۇ «يېڭى ئەھدە»دىكى پاك-مۇقەددەسلىكتۇر. «كونا ئەھدىدىكى پاك-مۇقەددەسلىك» بولسا باشقىچە ئىدى ــ خۇدا ئۆز خەلقىنى بۇلغىغۇچى ئامىللاردىن ساقلىنىشقا ئۇلارنىڭ ئەتراپىغا بىرخىل «قاشا» سېلىشى كېرەك. قانائانىيلارنى زېمىندىن چىقىرىۋېتىش ھەم كېيىن ئۇلارنىڭ ئىسرائىل زېمىنىنىڭ سىرتىدىكى قالدۇقلىرى بىلەن ھېچقانداق باردى-كەلدى قىلماسلىقى بولسا، ئىسرائىلنى مەسىھنىڭ دۇنياغا كېلىشىگىچە ئايرىم ساقلايدىغان مۇشۇ «قاشا»نىڭ دەل كېرەك بولغان بىر قىسمى ئىدى.

بىز «ئەفەسۇسلۇقلارغا»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدىن نەقىل كەلتۈرىمىز: ــ
«مەسىھنىڭ كېلىشى بىلەن بۇ «قاشا» كېرەكسىز بولغانىدى؛ ئىسرائىل مەسىھ تەرىپىدىن قۇتقۇزۇلغان بولسا، يەنە تائىپە قوشنىلىرىنىڭ بۇلغىغۇچى تەسىرلىرىگە بېقىنىپ كېتىشى مۇمكىن بولمايتتى؛ ئەكسىچە، ئۇلار تولۇپ تاشقان پاك-مۇقەددەس مۇھەببەت بىلەن ئۆز ئەتراپىدىكىلەرگە تەسىر كۆرسىتىشى مۇمكىن بولاتتى. شۇنچە پاسكىنىلىق ئارىسىدا تۇرغان بولسىمۇ، ئۇلاردا پاك-مۇقەددەس تۇرۇۋېرىدىغان بىرخىل پاك-مۇقەددەسلىك بار بولاتتى؛ ھەرقانداق ئۆچمەنلىك ۋە نەپرەت ئارىسىدا تۇرغان

بولسىمۇ، ئۇلاردا مېھرىبانلىق تۈرۈۋېرىدىغان بىرخىل مۇھەببەت بار بولاتتى (شۇڭا هازىر بارلىق ئېتىقادچىلارغا، يەھۇدىي بولسۇن، يەھۇدىي بولمىسۇن، ھېچقانداق «قاشا» كېرەك ئەمەس)».

لېكىن كونا ئەھدە دەۋرىدە، يەنى تەۋرات دەۋرىدە بولسا (خۇدانىڭ روھى تېخى ئاتا قىلىنمىغاچقا)، شۇنداق بىرنەچچە «قاشا» بولغان ئەمرلەر ئىنتايىن كېرەك ئىدى («قاشا» بولغان ئەمرلەرنىڭ ئەڭ قاتتىقى «قانائانىيلارنى قىرىڭلار، ھەيدىۋېتىڭلار» دېگەندەك ئەمرنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى كېرەك ئىدى). لېكىن بۇلار ھازىر دەرۋەقە مەسىھنىڭ مۇھەببەت ۋە كۈچ-قۇدرەتكە تولغان يۈكسەك ئەمرلىرى تەرىپىدىن بىكار قىلىنغاندۇر؛ خۇدانىڭ مېھىر-شەپقىتى بىلەن ئۇلاردا ماكايىلى!

مۇسا پەيغەمبەر سىناي تېغىغا زادى قانچە قېتىم چىقىپ-چۈشكەن؟

بىز ھېسابلاپ بەش قېتىم دەيمىز: —

(1) تاغنىڭ باغرىغا بېرىپ، خۇدانىڭ چاقىرىقىنى ئاڭلايدۇ (3:19)

(2) خۇدا بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن تاغنىڭ چوققىسىغا چىقىدۇ؛ خەلق بولسا تاغنىڭ تۈۋىدە تۇرىدۇ (17:19، 20)

(3) خۇدا ھەممەيلەنگە «ئون پەرز»نى چۈشۈرگەندىن كېيىن، خەلق مۇسادىن ئۆزلىرىگە ۋەكىل بولۇپ، خۇداغا يېقىنلىششىنى ئۆتۈنىدۇ. مۇسا پەرۋەردىگاردىن بىرنەچچە تەپسىلىي ھۆكۈم-بەلگىلىمىلەرنى تاپشۇرۇۋالىدۇ (33:23-19:20).

(4) مۇسا، ھارۇن، ھارۇننىڭ ئوغۇللىرى ۋە ئىسرائىلنىڭ ئاقساقاللىرى خۇدا تەرىپىدىن تاغقا چاقىرىلىدۇ. مۇسا ئاۋۋال خۇدانىڭ خەلق بىلەن باغلىغان ئەھدىسىنى خەلقنىڭ قوبۇل قىلغىنىنىڭ بەلگىسى سۈپىتىدە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قان سېپىدۇ، ئاندىن ھارۇن قاتارلىقلار بىلەن تاغ ئېتىكىگە كېلىدۇ. خۇدا ئۇنى تېخىمۇ كۆپ ھۆكۈم-بەلگىلىمىلەر، شۇنداقلا تاش تاختايلارنى قوبۇل قىلىشقا تېخىمۇ يۇقىرىغا چىقىشقا چاقىرىدۇ (24:1-12). ئۇ تاغنىڭ باغرىغىچە، چوققىسىغا يېقىن چىقىدۇ (24:16-17) ئاندىن تاغنىڭ چوققىسىدا خۇدانىڭ ھۇزۇرىغا كىرىدۇ (24:18). ئۇ شۇ

يەردە قىرىق كۈن تۇردى؛ خۇدا ئۇنىڭغا «مۇقەددەس چېدىر»نىڭ تەپسىلاتلىرىنى ھەم ئۇنىڭ شەكىل-نۇسخىسىنى كۆرسەتتى (25-31-بابلار، «ئىبر.» 5:8).

(5) قىرىق كۈندىن كېيىن خۇدا مۇساغا: ــ خەلقىڭ ماڭا ئاسىيلىق قىلىپ، بۇتلارغا چوقۇنۇپ كەتتى، دەپ خەۋەرلەندۈردى. ئۇ تاغدىن چۈشتى ۋە دەرۋەقە خەلقىنىڭ دەل شۇنداق قىلغانلىقىنى بايقىدى. ئۇ غەزەپلىنىپ، ئىككى تاش تاختاينى ئېتىپ چېقىۋەتتى. مۇسا خەلق ئۈچۈن دۇئا-تىلاۋەت قىلدى، ئاندىن خۇدانىڭ شان-شەرىپىگە گۇۋاھچى بولۇشقا يەنە بىر قېتىم تاغقا چاقىرىلدى (32-33-بابلار). بۇ قېتىم ئۇ ئۆزى ئىككى تاش تاختاينى ئويۇپ چىقىدۇ (لېكىن ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ھېچنەرسە پۈتمەيدۇ). ئۇ تاغدا تۇرۇۋاتقىنىدا خۇدانىڭ شان-شەرىپى ئالدىدىن ئۆتىدۇ. مۇسا يەنە بىر قېتىم خەلق ئۈچۈن دۇئا قىلدى ۋە شۇنىڭ بىلەن كۆپرەك ھۆكۈم-بەلگىلىمىلەرنى تاپشۇرۇۋالدى (1:34-27). ئۇ يەنە ھېچ يېمەي-ئىچمەي قىرىق كۈن تۇرغاندىن كېيىن، تاغدىن يېنىپ چۈشتى؛ خۇدا يەنە تاش تاختايلار ئۈستىگە «ئون پەرز»نى يازدى (28:34-35).

شۇ كۈنلەردە مۇسا پەيغەمبەر سەكسەن كۈندىن ئارتۇق ھېچنېمە يېمىگەن ۋە ئىچمىگەنىدى.

خۇشبۇيگاھنىڭ رولى

(1) ئادەتتە خۇشبۇيگاھ «ئەڭ مۇقەددەس جاي»دىكى پەردىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى (5:40). ھەر كۈنى ئەتىگەندە ۋە كەچتە ئۇنىڭ ئۈستىدە خۇشبۇي كۆيدۈرۈلەتتى.

(2) يىلدا بىر قېتىم «كافارەت كۈنى»دە، باش كاھىن «ئەڭ مۇقەددەس جاي» ئىچىگە كىرىشتە، ئۇنىڭدا كۆپرەك خۇشبۇي كۆيدۈرەتتى. شۇ يول بىلەن خۇشبۇيدىن بىر بۇلۇت چىقىپ، «كافارەت تەختى»نى قاپلايتتى («لاۋ.» 12:16-13). شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مەلۇم جەھەتتىن «خۇشبۇيگاھ» «ئەڭ مۇقەددەس جاي»غا تەۋە دەپ قارىلىدۇ («ئىبر.» 4:9، «ۋەھ.» 3:8).

مىسىردىن قۇتقۇزۇلۇش ـ مەڭگۈلۈك نىجاتنى كۆرسىتىدىغان «بېشارەتلىك رەسىم»

ئىسرائىلنىڭ مىسىردىن قۇتقۇزۇلۇشى ھەم چۆل-باياۋاندىن ئۆتۈپ «ۋەدە قىلىنغان زېمىن»غا بارىدىغان سەپىرى ئىنجىلدا ۋە تەۋراتنىڭ ئۆزىدىمۇ مەسىھدە بولغان ئەبەدىي نىجاتنى كۆرسەتكۈچى «بېشارەتلىك رەسىم» سۈپىتىدە كۆپ يەرلەردە تىلغا ئېلىنىدۇ. ئۇلاردىكى ئوخشايدىغان يەرلەر ئىنتايىن كۆپتۇر؛ تۆۋەندە بىز پەقەت ئەھمىيەتلىك، ئىبرەتلىك سېلىشتۇرمىلاردىن بەزىلىرىنى كۆرسەتمەكچىمىز. ئاۋۋال بىز مۇسا پەيغەمبەر بىلەن مەسىھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سېلىشتۇرمىغا، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ئىككىسىنىڭ ئىسرائىل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە قاراپ باقايلى: ــ

مۇسا پەيغەمبەر «ئىسرائىلنى قۇتقۇزغۇچى» سۈپىتىدە كەلگۈسىدىكى «مەسىھ»نى كۆرسەتكەن بېشارەت بولىدۇ

مۇسانىڭ (ھاياتىدا) مەسىھنى كۆرسەتكەن بېشارەتلىك يەرلىرى تۆۋەندىكى ئىشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ (باشقىلارمۇ بار): ــ

(1) مۇسا پەيغەمبەر «ئىسرائىلنىڭ قۇتقۇزغۇچىسى» بولۇپ، ئۇ تۇغۇلغاندا ئاتا-ئانىسىغا خۇدانىڭ ۋەھىيسى بىلەن خۇدانىڭ مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغۇچى ئالاھىدە بالا دەپ تونۇلغان («مىس.» 2:2، «ئىبر.» 23:11).
مەسىھ «دۇنيانىڭ قۇتقۇزغۇچىسى» بولۇپ، تۇغۇلغاندا ئاتا-ئانىسى، شۇنداقلا كۆپ خەلقلەرگە خۇدانىڭ ۋەھىيسى بىلەن خۇدانىڭ مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغۇچى ئالاھىدە بالا دەپ تونۇلغان («مات.» 2:2-12، «لۇقا» 1:2-39).

(2) «قۇتقۇزغۇچى مۇسا» تۇغۇلغاندا دۈشمەنلەر ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان، لېكىن خۇدا ئۇنى ئالاھىدە ساقلىدى («مىس.» 1:22-2:10).
قۇتقۇزغۇچى مەسىھ تۇغۇلغاندا دۈشمەنلەر ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ ئىزدىگەن، لېكىن خۇدا ئۇنى ئالاھىدە ساقلىدى («مات.» 2:13-18).

(3) مۇسا پەيغەمبەر قىرىق ياشقا كىرگەندە خۇدانىڭ ئۆز خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا ئۆزىنى چاقىرغىنىنى چۈشەندى («روس.» 23:7).
مەسىھ ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چاغدىن تارتىپلا (ئەمەلىيەتتە، ئەزەلدىنلا) كۆڭلىدە خۇدانىڭ ئۆز خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا ئۆزىنى چاقىرغىنىنى بىلەتتى («زەب.» 9:22-10، «يەش.» 1:49، 5).

(4) مۇسا پەيغەمبەر ئۆز خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا مىسىردىكى ئوردىنىڭ شۆھرەت-بايلىقلىرىدىن ۋاز كېچىشكە رازى بولدى («ئىبر.» 23:11).
مەسىھ ئۆز خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا ئەرشلەرنىڭ بايلىقلىرى ۋە شان-شەرىپىدىن ۋاز كېچىشكە رازى بولدى («فىل.» 5:2-8، «يۇھ.» 14:1، «2كور.» 9:8).

(5) مۇسانىڭ خۇدانىڭ ئادىمى بولغانلىقى ئاسماندىن چۈشكەن بىر ئاۋاز بىلەن تەستىقلانغان («مىس.» 19:19)
مەسىھنىڭ خۇدانىڭ ئوغلى بولغانلىقى ئاسماندىن چۈشكەن بىر ئاۋاز بىلەن تەستىقلانغان («مات.» 17:3، 5:17، «يۇھ.» 28:12)

(6) ئىسرائىل مۇسا پەيغەمبەرنى، يەنى خۇدا تەرىپىدىن ئۇلارنى قۇللۇقتىن قۇتقۇزۇشقا ھەم ئۇلارنى ئامان-خاتىرجەملىككە ئېرىشتۈرۈشكە ئەۋەتىلگۈچىنى چەتكە قاقتى («مىس.» 11:2-14، «روس.» 19:7-29). ئۇلارنىڭ چەتكە قېقىشىنىڭ نەتىجىسىدە، مۇسا چۆل-باياۋاندا ئازاب تارتىدۇ.
ئىسرائىل مەسىھنى، يەنى خۇدا تەرىپىدىن ئۇلارنى گۇناھدىن قۇتقۇزۇشقا ھەم ئۇلارنى مەڭگۈلۈك ئامان-خاتىرجەملىككە ئېرىشتۈرۈشكە ئەۋەتىلگۈچىنى چەتكە قاقتى («مات.» 42:21، «مار.» 31:8، 10:12، «لۇقا» 22:9، 14:12، 42:19، «روس.» 14:3). ئۇلارنىڭ چەتكە قېقىشىنىڭ نەتىجىسىدە، مەسىھ ئەڭ دەھشەتلىك ئۆلۈمنى بېشىدىن ئۆتكۈزىدۇ.

(7) ئىسرائىل تەرىپىدىن چەتكە قېقىلغاندىن كېيىن، مۇسا پەيغەمبەر ئۇلاردىن ئايرىلىدۇ، ئۇزۇن ۋاقىت (40 يىل) ئۇلار بىلەن بولغان ئالاقىسى ئۈزۈلىدۇ. بۇ ۋاقىت

ئىچىدە ئۇ يەھۇدىي بولمىغان بىر قىزنى قۇتقۇزىدۇ ۋە ئۇنى ئەمرىگە ئالىدۇ («مىس.» 22-15:2).

ئىسرائىل تەرىپىدىن چەتكە قېقىلغاندىن كېيىن، مەسىھ ئۇلاردىن ئايرىلدى، ئۇزۇن ۋاقىت (ھازىرغىچە تەخمىنەن 1980 يىل) ئۇلار بىلەن بولغان ئالاقىسى (ئومۇمىي جەھەتتىن ئېيتقاندا) ئۈزۈلدى. بۇ ۋاقىت داۋامىدا ئۇ كۆپ قىسىم يەھۇدىي بولمىغانلاردىن بولغان جامائەتنى قۇتقۇزدى ۋە قۇتقۇزىۋاتىدۇ، شۇنداقلا ئۇنى «قىز سۈپىتىدە» «ئۆز ئەمرىگە» ئېلىپ كەلمەكتە («روس.» 14:15، «رىم.» 11:11، «كول.» 27:1، «ئەف.» 22:5-32، «ۋەھ.» 2:21، 9).

(8) مۇسا خەلققە بولغان مۇھەببىتى بىلەن، خەلقنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇلارنى دەپ خۇدادىن ئايرىلىپ لەنەت بولۇشقا تەييار بولغان («مىس.» 30:32-34)

مەسىھ پۈتكۈل دۇنياغا بولغان مۇھەببىتى بىلەن، دۇنيادىكى خەلقنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇلارنى دەپ خۇدادىن ئايرىلىپ لەنەت بولۇشقا تەييار بولغان ۋە دەرۋەقە شۇ يولدا ئۆزىنى قۇربانلىق قىلدى («2كور.» 18:5»).

(9) بۇ ئۇزۇن ۋاقىتتىن كېيىن مۇسا پەيغەمبەر مىسىر زېمىنىغا قايتىپ، خۇدانىڭ كۈچ-قۇدرىتى بىلەن نۇرغۇن ئالامەت-كارامەتلەرنى كۆرسىتىدۇ؛ ئۇ ئىسرائىل تەرىپىدىن خۇدا ئەۋەتكەن قۇتقۇزغۇچى دەپ تونۇلىدۇ ۋە ئۇلارنى پىرەۋننىڭ قۇللۇقىدىن قۇتقۇزىدۇ.

زاماننىڭ ئاخىرىدا مەسىھ ئىسرائىل تەرىپىدىن تونۇلىدۇ («زەك.» 10:12-1:13)؛ ئۇ كۈچ-قۇدرىتى بىلەن نۇرغۇن ئالامەت-كارامەتلەرنى كۆرسىتىپ بۇ دۇنياغا قايتىپ، ئىسرائىلنى گۇناھلىرىدىن قۇتقۇزىدۇ، شۇنداقلا ئۇلارنى يوقاتماقچى بولغانلارنىڭ ھەممىسىدىن قۇتقۇزىدۇ (مەسىلەن، «زەكەرىيا» 12-باب ۋە 1:14-9نى كۆرۈڭ).

ئىسرائىللارنىڭ مىسسردىن قۇتقۇزۇلۇشى ـ ئۇ مەڭگۈلۈك نىجاتنى كۆرسىتىدىغان بىر «بېشارەتلىك رەسىم»

ئوخشاپ كېتىدىغان يەرلىرى: ـ

(1) ئىسرائىل ئاۋۋال مۇتلەق ئاجىز ۋە ئۈمىدسىزلىك ھالەتكە چۈشۈپ، ئاندىن پەرۋەردىگارغا نىدا قىلىدۇ («مىس.» 23:2).

ئادەملەر ئۆز ئاجىزلىقىنى تونۇپ، ئۈمىدسىزلىكتىن رەبگە نىدا قىلىدۇ؛ ئىنسانلار پەقەت شۇنداق ھالەتكە چۈشكەندە گۇناھدىن قۇتقۇزۇلۇشتىن بولغان نىجاتقا ئېرىشىدۇ («روس.» 2:38-39 «رىم.» 10:12-13).

(2) ئىسرائىل قۇتقۇزۇلۇش ئۈچۈن خۇدا ئەۋەتكەن قۇتقۇزغۇچى مۇسا پەيغەمبەرگە پۈتۈنلەي ئىشىنىشى كېرەك ئىدى.

ئىنسانلار گۇناھلىرىدىن قۇتقۇزۇلۇش ئۈچۈن خۇدا ئەۋەتكەن قۇتقۇزغۇچى مەسىھكە پۈتۈنلەي ئېتىقاد قىلىشى كېرەك.

(3) ئىسرائىلنىڭ مۇسا پەيغەمبەرگە بولغان ئىشەنچى ئازاب-ئوقۇبەتلەر ئارقىلىق سىنالدى («مىس.» 1:5-21).

ئىشەنگۈچىلەرنىڭ مەسىھكە ھەقىقىي ئىمان-ئىشەنچى بولسا، ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ ئېتىقادى ئازاب-ئوقۇبەت ئارقىلىق سىنىلىدۇ («مات.» 3:21، 24:9، «روس.» 14:22، «1تېس.» 1:6، «2تېس.» 1:5، «2تىم» 3:12)

(4) ئىسرائىلنىڭ قۇتۇلۇشى قوزىنىڭ قېنى ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقتى («مىس.» 3:12-13).

ئىنسانلارنىڭ گۇناھدىن قۇتۇلۇشى «خۇدانىڭ قوزىسى»، يەنى مەسىھنىڭ قېنى ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقىدۇ («يۇھ.» 1:29، «1كور.» 5:7-8، «ۋەھ.» 7:14).

(5) پۈتۈن ئىسرائىل قوزىنىڭ گۆشىنى («ئاچچىق-چۆچۈك كۆكتات ۋە پېتىر نان بىلەن») يېيىشى كېرەك ئىدى («مىس.» 12:8-13).

پۈتكۈل جامائەت مەسىھنى يېيىشى كېرەك («يۇھ.» 6:31-35، 48-63، «1كور.» 5:7-8).

(6) ئىسرائىل قۇللۇقتىن قۇتقۇزۇلۇش ئۈچۈن بىرخىل «ئۆلۈم»دىن، يەنى «قىزىل دېڭىز»دىن ئۆتۈشى كېرەك ئىدى. بۇ ئۆتۈشنى بىرخىل «چۆمۈلدۈرۈلۈش» دېگىلى بولىدۇ؛ كېيىن روسۇل پاۋلۇس بۇ «چۆمۈلدۈرۈلۈش»نى ««بۇلۇت ھەم دېڭىز»نىڭ ۋاستىسى بىلەن پىرەۋننىڭ قۇللۇقىدىن «مۇسانىڭ يېتەكچىلىكىگە ئۆتۈش» دەيدۇ («مىس.» 14:19-31، «1كور.» 10:1-2). دېمەك، بۇ «چۆمۈلدۈرۈلۈش» ئۇلارنى مۇسا پەيغەمبەر بىلەن يېقى بىرخىل مۇناسىۋەتكە كىرگۈزدى؛ مۇسا پەيغەمبەر خۇدانىڭ يولىيورۇقى ئاستىدا ئۇلارغا باش، يېتەكچى ۋە يار-يۆلەكچى بولدى.

خۇدانىڭ جامائىتى گۇناھنىڭ قۇللۇقىدىن مەسىھنىڭ ئۆلۈمىنىڭ ۋاستىسى («قىزىل دېڭىز» ئەيسانىڭ قېنىغا ياكى ئۆلۈمىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ) بىلەن ۋە مۇقەددەس روھنىڭ قۇچ-قۇدرىتى («بۇلۇت» مۇقەددەس روھقا ۋەكىللىك قىلىدۇ) بىلەن «شەيتاننىڭ قۇللۇقىدىن» «مەسىھ ئەيساغا كىرىشكە چۆمۈلدۈرۈلۈپ» قۇتقۇزۇلىدۇ («يۇھ.» 3:3-5، «رىم.» 6:3-4، «1كور.» 12:13، «كول.» 2:11-12).

(7) ئىسرائىل قىزىل دېڭىزدىكى «ئۆلۈم»ى بىلەن دۈشمىنى بولغان پىرەۋن ۋە ئۇنىڭ بارلىق قوشۇنلىرىنىڭ كۈچىدىن مەڭگۈگە خالاس قىلىنىپ قۇتقۇزۇلدى.

مەسىھنىڭ ئۆلۈمى بىلەن ۋە شۇنداقلا بىزنىڭ ئۇنىڭ شۇ ئۆلۈمى ئىچىگە ئېلىنىشىمىز بىلەن ئۇنىڭغا ئىشەنگۈچىلەر ئۆزلىرىنىڭ دۈشمىنى بولغان «بۇ دۇنيانىڭ ھۆكۈمدارى»، يەنى شەيتاندىن، شۇنداقلا قوشۇنلىرى بولغان بارلىق جىنلارنىڭ كۈچىدىن مەڭگۈگە خالاس قىلىنىپ قۇتقۇزۇلدى («كول.» 2:11-12، «ئىبر.» 2:14-15، «1يۇھ.» 3:8).

ھازىر شەيتان ۋە بارلىق جىنلارنىڭ مەسىھكە ئېتىقاد قىلغان ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۈستىدىن ھېچقانداق ھوقۇقى ياكى باشقۇرۇش كۈچى يوقتۇر («لۇقا» 10:19، «ئەف.» 2:1-7، بولۇپمۇ 2-ئايەتنى كۆرۈڭ). ھالبۇكى، بىز «ئىبلىسقا ھېچقانداق ئورۇن قويۇپ بەرمەسلىك»ىمىز كېرەك («ئەف.» 4:27) ۋە دائىم «ئىبلىسنىڭ ھىيلە-نەيرەڭلىرىگە تاقابىل تۇرۇشى»مىز لازىمدۇر («ئەف.» 6:11).

(8) خۇدانىڭ قۇدرەتلىك قۇتقۇزۇشى ئارقىلىق ئىسرائىل ئۇنىڭ بىلەن يېڭى بىر ئالاقىگە كىردى؛ بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا («مۇقەددەس چېدىر»دا) ماكان قىلدى ۋە كاھىنلىرى ئارقىلىق ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشاتتى.

مەسىھنىڭ زور نىجاتى ئارقىلىق ئېتىقاد قىلغۇچىلار خۇدا بىلەن يېڭى بىر ئالاقىگە كىرىدۇ؛ ئۇ ئۆز روھى ئارقىلىق ئۇلار ئارىسىدا ھەم ئىچىدە ماكان قىلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ «باش كاھىن»ى بولغان مەسىھ ئارقىلىق ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشىۋاتىدۇ («ئەف.» 2:19-22، «ئىبر.» 4:14-16، 12:18-28).

(9) ئىسرائىلنىڭ مۇسا پەيغەمبەرنىڭ يېتەكچىلىكى ئاستىدا ياشىشى ئۈچۈن ئۇلارغا يېڭى بىر قانۇن-تۈزۈم بېغىشلاندى؛ بۇ قانۇن-تۈزۈم ئەھدە سۆپىتىدە تاشلارغا پۈتۈلدى («مىس.» 19-23-بابلار).

خۇدانىڭ جامائىتى مەسىھنىڭ يېتەكچىلىكى ئاستىدا پۈتۈنلەي يېڭى بىر قانۇن ياكى توغرىراق ئېيتقاندا يېڭى بىر قانۇنىيەتكە كىرگۈزۈلدۇ. بۇ قانۇنىيەت سىرتتىكى مەلۇم بىرخىل ئۆلچەمگە يېتىشكە تىرىشىشتىن ئىبارەت ئەمەس («رىم.» 2:29، 6:7، «2كور.» 3:6)، بەلكى ئىچىدىكى يېڭى بىر ھاياتنىڭ كۈچى ۋە تۈرتكىسى، يەنى خۇدانىڭ روھى ئارقىلىق خۇدانىڭ ئۇلارنىڭ قەلبىگە پۈتكەن بىر ئەھدىسى بىلەن بولىدۇ: — «چۈنكى مەسىھ ئەيسادا بولغان ھاياتلىقنى بەخش ئېتىدىغان روھنىڭ قانۇنىيىتى ئادەمنى گۇناھقا ۋە ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان قانۇنىيەتتىن بىزنى خالاس قىلدى» («رىم.» 1:8-4، «2كور.» 3-باب).

مۇسا پەيغەمبەرنىڭ تەرجىمىھالىدىن ئېلىنغان بەزى ساۋات-ساۋاقلار

مۇسانىڭ تەرجىمىھالىدىن ئىنتايىن مۇھىم بىر روھىي پرىنسىپنىڭ سۈپەتلەنگىنىنى كۆرۈشكە بولىدۇ. ئۇ روسۇل پاۋلۇس تەرىپىدىن بايان قىلىنىدۇ: —

«بەلكى خۇدا دانالارنى خىجالەتكە قالدۇرۇش ئۈچۈن بۇ دۇنيادىكى ئەخمەق سانالغانلارنى كۆچلۈكلەرنى خىجالەتكە قالدۇرۇش ئۈچۈن بۇ دۇنيادىكى ئاجىز سانالغانلارنى تاللىۋالدى؛ ئۇ

يەنە بۇ دۇنيادىكى قەدىرسىزلەرنى، پەس كۆرۈلىدىغانلارنى تاللىۋالدى،
«يوق بولغان نەرسىلەر»نى مەۋجۇت شەيئىلەرنى يوققا چىقىرىۋېتىش
ئۈچۈن تاللىۋالدى. ئۇنىڭ مەقسىتى خۇدا ئالدىدا ھېچ ئەت ئىگىسى
ماختانماسلىق ئۈچۈندۇر. ... شۇنىڭدەك تەۋراتتا پۈتۈلگەندەك:
«پەخىرلىنىپ ماختىنغۇچى بولسا رەبدىن پەخىرلىنىپ ماختىنسۇن!»
(«1كور.» 1:27-29، 31).

خۇدا ئۆز قۇلىنى مىسىرغا قايتا ئەۋەتىشتىن بۇرۇن «چۆلنىڭ ئەڭ چېتىدە» (1:3) قىرىق يىل يوشۇرۇن تۇرغۇزۇشىغا بەلكىم ھەيران قېلىشىمىز مۇمكىن. بىرىنچىدىن، ئۇ (مۇسا) ئۆز خەلقىگە ياردەملىشىش نىيىتىدە بولغاندا، ئۇلارنىڭ چەتكە قېقىشىنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتتى؛ ئۇنىڭغا نىسبەتەن پىرەۋننىڭ ئوردىسىدا ئۆزلەشتۈرگەن بارلىق بىلىم-ھېكمەتلىرى «چۆلنىڭ ئەڭ چېتىدە» پايدىسىزدەك كۆرۈنەتتى؛ خەلقىنى قۇتقۇزۇشتەك ئۇلۇغ بىر ئىشنىڭ ئورنىغا، ئۇ چۆلدىكى قويچىلارنىڭ جاپالىق ھاياتىنى ئۆتكۈزۈپ، ئادەملەردىن ئەمەس، بەلكى قويلاردىن خەۋەر ئالماقتا ئىدى. ئۇ بىھۇدە ئۆتۈۋاتقان كۈنلىرىنى ئويلىغىنىدا ۋە ئۆز خەلقىنى دەپ ئۆگەنگەن بىلىم-ھېكمەت، ئوردىدىكى ھوقۇق ۋە ھۆرمەت-شۆھرەتنى تاشلىۋەتكىنىنى ئەسلىگىنىدە، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇتلەق بىكارغا كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئىسرائىلنى قۇتقۇزۇشقا باغلىغان ئۈمىدىمۇ يوققا چىققاندەك قىلاتتى.

روسۇل پاۋلۇس بايان قىلغان پرىنسىپقا يەنە قارايدىغان بولساق، خۇدا كارامەت ئۇلۇغ بىر ئىشنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، ئۆز كۈچ-قۇدرىتىنى كۆرسەتمەكچى بولسا، ئۇ بۇ ئىش ئۈچۈن مۇۋاپىق بىر ۋاستىچى تېپىشى كېرەك، دەپ بىلىمىز. لېكىن شۇ ۋاستىچى دائىم دېگۈدەك ئۆزىنى «ئاجىز»، دەپ بىلىدىغان، باشقىلار تەرىپىدىن «قەدىرسىز»، «پەس كۆرۈلىدىغان»، ھەتتا «ئەلنىڭ نەزىرىدە يوق» دەپ ھېسابلانغان بىر ئادەم بولۇشى كېرەك. ئۆزىنى «دانا»، «كۈچلۈك» دەپ سانايدىغان ئادەم بولسا بولمايدۇ. بولمىسا، خۇدا نىيەت قىلغان بۇ ئىش ئادا قىلىنغاندا، ۋاستىچى ئادەم: «مەن نېمىدېگەن ئۇلۇغ بىر ئىشنى قىلدىم-ھە!» دەپ ئويلىشى، ياكى بۇ ئىشنى كۆرگەنلەر «پالانچى-پوكۇنچى قالتىس ئىكەن، ئۇ كارامەت بىر ئىشنى قىپتۇ!» دېيىشى مۇمكىن. خۇدانىڭ ۋاستىچىسى بولۇپ، ئۇنىڭ تەرىپىدىن ئىشلىتىلىشى ئۈچۈن، ئىنسان ئاجىز («2كور.» 9:12-10، 3:13-4)، يەنى ئۆزىنىڭ قابىلىيىتى

ياكى كۆچكەگە تايانمايدىغان بولۇشى كېرەك («فىل.» 3:3-8)؛ ئۇنىڭ تايانچىسى پەقەت پەرۋەردىگار ئۆزىدۇر، ئۇنىڭ ئىشەنچ-ئۈمىدى پۈتۈنلەي پەرۋەردىگاردا بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش تامام بولغاندا ئۇ شان-شەرەپنى پۈتۈنلەي پەرۋەردىگارنىڭكىدۇر دەپ بىلىدۇ ــ ۋە باشقا ئادەملەرمۇ شۇنى بىلىدۇ ــ «پەخىرلىنىپ ماختىغۇچى بولسا رەبدىن پەخىرلىنىپ ماختىسۇن!».

مۇسا پەيغەمبەر چۆل-باياۋاندا ئۇزۇن يىللارنى ئۆتكۈزگەچكە، ئۇ خۇدا ئىشلىتىشكە مۇۋاپىق كۆرگەن شۇنداق «قەدىرسىزلەر» ياكى «ئەلنىڭ نەزىرىدە يوقلار»دىن بولغان بىر ۋاستىچى بولۇپ چىقتى. ئۇ خۇدانىڭ ۋەزىپىسىنى ئۆتىگىنىدە، ئۆزىنىڭ كۆرگەن چوڭقۇر تەربىيىسى ۋە ئىگىلىگەن بىلىمگە تايانمىدى. بۇنداق دېگىنىمىز خۇدا مۇسانى پىرەۋننىڭ ئالدىغا ئەۋەتىپ، ئىسرائىلنى مىسسردىن قۇتقۇزغىنىدا، ئۇ كۆپ يىل بۇرۇن ئۆزلەشتۈرگەن تەربىيە ۋە بىلىمنى ئىشلەتمىدى، دېگەنلىكىمىز ئەمەس؛ پەقەت مۇسا پەيغەمبەر خۇدانىڭ ئۇلۇغ قۇتقۇزۇشىنى: «ئۆزۈمنىڭ قابىلىيىتى ياكى ھېكمىتىدىن بولغان» دەپ ھېسابلىمايتتى. لېكىن مۇسا خەلقىنى «شامال ھۇۋلايدىغان دەھشەتلىك باياۋان»دىن باشلاپ ماڭغاندا («قان.» 10:32)، شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭ چۆلدە ئۆتكۈزگەن قىرىق يىللىق «مەنىسىز كۈنلىرى»نىڭ تەجرىبىسىنىڭ پايدىسى چىقىپ، خېلى كارغا كەلدى.

ئەمەلىيەتتە، مۇسانىڭ كۆڭلىدىكى تۈگۈن بولسا، «مەن خۇدانىڭ ئىشىغا يارىمايمەن» دېگەندەك بىرخىل ئىشەنچسىزلىك ئىدى («مىس.» 4:10-17).

ئاخىر بېرىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى شۇ تۈگۈنى يېشىلدى؛ ئۇ ھامان تەجرىبىسىنى ياكى بىلىمىنى «تايانچ» قىلماي، پەقەت خۇداغىلا تاياندى.

خۇدانىڭ مۇقەددەس قانۇن-بەلگىلىمىلەرنى ئاتا قىلىشىنىڭ «مۇقەددەس چېدىر» بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

خۇدانىڭ خەلقىنى قۇتقۇزۇش تەرتىپى بىزنى ئۇنىڭ يوللىرىنى خېلى چۈشىنىدىغان قىلىدۇ: ــ

(ئا) خەلقىنىڭ كۆتۈرگەن نالە-پەريادىنى ئاڭلاپ ئۇلار ئۇچۇن بولغان كۆيۈمچانلىقىنى كۆرسىتىشى (31:4)

(ئە) ئۇلارنى مسىردىن قۇتقۇزۇشى (5-15-بابلار) ھەمدە ئۇلارنى چۆل-باياۋاندا ئامان-ئېسەن ساقلاپ، ئۇلارغا يېمەك-ئىچمەك تەمىنلىشى بىلەن ئۆز كۈچ-قۇدرىتىنى كۆرسىتىشى (16-18-بابلار)

(ب) ئۇلارغا مۇقەددەس قانۇنىنى تاپشۇرۇش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مۇتلەق ھەققانىي ھەم پاك-مۇقەددەس خاراكتېرىنى ئايان قىلىشى (19-24-بابلار)

(پ) ئىسرائىلنىڭ ئوتتۇرىسىدا ماكان قىلىشقا بولغان ئارزۇسىنى ئىپادىلەپ، ئۇلارغا «ماكا بىر چېدىر قۇرۇڭلار» دەپ ئەمر قىلىشى (25-31-بابلار). كېيىن مۇسا خۇداغا مۇنداق دۇئا قىلدى: «ئەگەر سەن ئۆزۈڭ بىز بىلەن بىللە ماڭمىساڭ، بىزنى بۇ يەردىن چىقارمىغايسەن» (33:14-15).

مۇشۇ تەرتىپتە بىز خۇدانىڭ نىجاتتا بولغان مۇددىئا-مەقسەتلىرىنى، يەنى ئاخىر بېرىپ ئۆز خەلقىنىڭ قەلبلىرىدە ماكان قىلىشتىن ئىبارەت تەشناسىنى كۆرەلەيمىز. بىزنىڭ خۇدانى تونۇش، شۇنداقلا ئۇنىڭ بىزگە بولغان مەڭگۈلۈك مۇددىئا-مەقسەتلىرىنى تونۇپ يېتىش يولى كۆپىنچىمىز ئۈچۈن ئېيتقاندا، قەدىمكى ئىسرائىلنىڭ خۇدانىڭ مەقسەتلىرىنى تونۇش يولىغا ئوخشاش تەرتىپتە بولىدۇ: —

(ئا) بىز ئۇنىڭغا نالە-پەرياد كۆتۈرسەك، ئۇنىڭ بىزگە بولغان مېھىر-مۇھەببىتىنى تونۇشقا باشلايمىز؛

(ئە) ئۇ بىزنىڭ پەريادىمىزنى ئاڭلاپ، كۈچ-قۇدرىتىنى كۆرسىتىدۇ

(ب) ئۇ ئۆزىنىڭ پاك-مۇقەددەس خاراكتېرى توغرۇلۇق بىزگە ئۆگىتىدۇ.

(پ) ئۇ ئۆزىنىڭ پەقەت «بىز بىلەن بىللە» ئەمەس، بەلكى «بىزدە، قەلبىمىزدە» ماكان قىلىشتىكى مۇددىئا-مەقسىتىنى بىزگە ئايان قىلىدۇ («يۇھ.» 17:14)

(ت) ئۇنىڭ مۇقەددەس روھى قەلبىمىزدىن ئورۇن ئالغاندا، ئۇنىڭ مۇددىئا-مەقسىتى ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ!

«مۇقەددەس چېدىر»نىڭ «بېشارەتلىك سىخېمىسى»

روسۇل پاۋلۇسنىڭ «رىم.» 4:15، «كورىنتلىقلار (1)» 11:10 ۋە «كول.» 16:2-17دىكى بايانلىرى بويىچە تەۋراتتا بارلىق خاتىرىلەنگەن ئىشلار ئىنجىل دەۋرىدىمۇ خۇدانىڭ خەلقى ئۈچۈن كۆپ ئىبرەت-ساۋاقلارنى بېرىدۇ؛ چۈنكى ئۇلار بىز

مەسىھدە مۇيەسسەر بولغان بەخت-بەرىكەت ۋە ئىمتىيازلارنى ئالدىنئالا كۆرسەتتى. «ئىبرانىيلار»نىڭ مۇئەللىپىمۇ «مۇقەددەس چېدىر»نى بۇگۈن ئېتىقاد ئارقىلىق بىزگە نېسىپ بولغان ئەرشتىكى ئەمەلىيەتلەرنىڭ نۇسخىسى ياكى سايىسىدۇر، دەپ ئالاھىدە كۆرسىتىدۇ («ئىبر.» 1:9-5، 23، 1:10-2).

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز چېدىرنىڭ بارلىق تەپسىلاتلىرىنىڭ (ھەتتا «ھويلىنىڭ خادىلىرى»نىڭ ئاتمىش مىس تەگلىكىدىن تارتىپ «ئۆچكە تىۋىتىدىن ئىشلەنگەن يوپۇق»نىڭ ئىككى پارچىسىنى بىر-بىرىگە باغلايدىغان «ئەللىك مىس ئىلمەك»كىچە (ئۆز ۋاقتىدا تېخى ئەمەلگە ئاشۇرۇلمىغان)، ھەممىسىنىڭ مەسىھدە بولغان نىجاتنى ئالدىنئالا ئايان قىلىدىغان بىرخىل روھىي ئەھمىيىتى بار، دەپ ئىشىنىمىز. ئىنجىلنىڭ بىرنەچچە قىسىملىرىدا ئوقۇرمەن بۇ «بېشارەتلىك سىخېما»نىڭ بەزى جەھەتلىرىنىڭ چۈشەندۈرۈشىنى كۆرەلەيدۇ.

«بېشارەتلىك سىخېما»نىڭ ئەڭ ئېنىق ۋە مۇھىم تەرىپى بولسا ئىنتايىن ئاددىيدۇر؛ مۇقەددەس چېدىردا بىرىنچىدىن خۇدانىڭ ھۇزۇرى «ئاپئاق بىر تام» بىلەن، يەنى ھويلىسىنىڭ پەردىسى بىلەن توسالغان. پەردە بەش گەز ئېگىزلىكتە بولغاچقا، ئىنسان ھويلىنىڭ ئىچىنى كۆرەلمەيتتى. شۈبھىسىزكى، ھويلىسىنىڭ شۇ ئېگىز ئاق كاناپ رەختلىك پەردىسى خۇدانىڭ مۇتلەق ھەققانىيلىقىنى كۆرسىتىدۇ ــ ئىنسان ئۆزىنىڭ سىرتىدا تۇرغاندا ئىچىنى كۆرەلمەيتتى ۋە ئۆزىنىڭدىن ئۆتۈپ كىرەلمەيتتى («ۋەھ.» 6:15، 8:19، 14نى كۆرۈڭ).

ئىككىنچىدىن خۇدانىڭ ھۇزۇرى چېدىر بىلەن يوشۇرۇناتتى. خۇدانىڭ جۇلاسى چېدىرنىڭ ئىچىدە بولغىنى بىلەن، ئۇ ئىنسانلارنىڭ كۆزلىرىگە يوشۇرۇن ئىدى؛ چۈنكى چېدىر بەك قېلىن بولۇپ، تۆت قات پەردە-يوپۇق بىلەن توسۇلغان. خۇدانىڭ پارلاق شان-شەرىپى بۈگۈنمۇ تېخىچە ئىنساننىڭ كۆزلىرىدىن يوشۇرۇن تۇرىدۇ («1تىم» 16:6).

ھالبۇكى، ھويلىدا، ئالدىن چېدىرنىڭ ئۆزىدە بىر «كىرىش ئېغىزى» باردۇر! ئەمدى بىز بۈگۈن بۇ «كىرىش ئېغىزى»نى قەيەردىن تاپىمىز؟ جاۋابنى ئىنجىلدىن تاپىمىز؛ چۈنكى رەببىمىز ئەيسا مەسىھ ئۆزى توغرۇلۇق ناھايىتى ئېنىق قىلىپ بىزگە: «مەن ئىشىكتۇرمەن» («يۇھ.» 9:10) ئاندىن «مەن يولدۇرمەن» دەيدۇ («يۇھ.» 6:14).

رەببىمىزنىڭ ئۆلۈمىدە بۇ ئىشنىڭ تولۇق ئەھمىيىتىنى كۆرىمىز: «ۋە مانا، شۇ پەيتتە ئىبادەتخانىنىڭ ئىچكىرى پەردىسى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئىككى پارچە بۆلۈپ يىرتىلدى. يەر-زېمىن تەۋرىنىپ، تاشلار يېرىلدى،...» («مات.» 51:27). بۇ ئىش، دەرۋەقە، ئېتىقاد قىلغۇچى بارلىق كىشىلەر ئۈچۈن خۇدانىڭ ھۇزۇرىغا باردىغان يولنى مەڭگۈ ئوچۇق تۇرىدۇ، دەپ كۆرسىتىدۇ. بۇ يول «يىرتىلغان پەردە»دىن، يەنى مەسىھنىڭ يىرتىلغان ئەت-تېنىدىن ئۆتىدۇ («ئىبر.» 20:10).

مۇقەددەس چېدىرنىڭ «بېشارەتلىك سىخېما» بولغانلىقىنىڭ نۇرغۇن باشقا تەرەپلىرىمۇ باردۇر. خۇدا بۇيرۇسا، بۇلارنى ئايرىم يەردە تەپسىلىيراق شەرھلەيمىز. شۇنداق دېگىنىمىز بىلەن بىلگىنىمىز ئىنتايىن چەكلىكتۇر، بۇ بىزنىڭ چېدىرنىڭ ھەرقايسى ئىنچىكە تەپسىلاتلىرىنى چۈشەندۈرەلەيمىز، دېگەنلىكىمىز ئەمەس (خۇدا بىزنى تەلۋىلەرچە تەسەۋۋۇرلاردىن ساقلىسۇن!). شۇنداقتىمۇ، چېدىرنىڭ چۈشەنگىلى بولىدىغان كۆپ جەھەتلىرى بار؛ بۇلارنى چۈشىنىپ يەتسەك، ئېتىقاد قەدەملىرىمىزگە رىغبەت بېرىپ كۈچلەندۈرىدۇ.

ئوقۇرمەنلەر مۇقەددەس چېدىرنىڭ تۈرلۈك قىسىملىرى، شۇنداقلا كاھىنلىق كىيىملەرنى سۈپەتلەيدىغان رەسىم-سىخېمىلارنىمۇ كۆرسۇن.